

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV
ombudsman

STANOVISKA

16

Rodina a dítě II

STANOVISKA 16

RODINA A DÍTĚ II

Rodina a dítě II

RODINA A DÍTĚ II.

Autorský kolektiv:

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., Mgr. Petra Šuplerová, Mgr. Klára Ille,
Mgr. et Mgr. Barbora Jechová, Mgr. Ing. Lenka Frýdková,
Mgr. Eva Hilšerová, Mgr. Martin Ježek, Mgr. Bc. Hana Zaplatílková,
JUDr. Andrea Vašíčková

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv vydává Kancelář veřejného ochránce práv k zajištění zákonné povinnosti veřejného ochránce práv soustavně seznamovat veřejnost se svou činností a s poznatky, které z ní vyplynuly.

© Kancelář veřejného ochránce práv, 2017

Adresa: Kancelář veřejného ochránce práv, Údolní 39, 602 00 Brno

Tel.: 542 542 888

Fax: 542 542 112

E-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

Vydala Kancelář veřejného ochránce práv ve spolupráci se společností Wolters Kluwer ČR, a. s., se sídlem u Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3. Sazba PageDTP.cz

Tisk Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno, Poland

Odpovědná redaktorka Marie Novotná

Tel.: 246 000 444, e-mail: knihy@wkcr.cz

ISBN 978-80-87949-56-6 (brož., Kancelář veřejného ochránce práv, Brno)

ISBN 978-80-87949-57-3 (pdf, Kancelář veřejného ochránce práv, Brno)

ISBN 978-80-7552-802-5 (brož., Wolters Kluwer, Praha)

ISBN 978-80-7552-803-2 (pdf, Wolters Kluwer, Praha)

OBSAH

I.	Úvod	9
II.	Otázky a odpovědi	10
	Může OSPOD nařídít spolupráci s mediátorem či rodinným terapeutem?	10
	Co je to Cochemská praxe?	10
	Co může OSPOD dělat, pokud dochází k průtahům v soudním řízení?	11
	Jaký je hlavní úkol OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví dítěte?	11
	Jak by měl OSPOD pracovat s přáním dítěte?	11
	Kdy je vhodná změna sociálního pracovníka?	12
	Co by mělo být, podle názoru ochránce, hlavním vodítkem při zvažování střídavé péče?	12
III.	Péče rodičů o dítě po rozpadu jejich partnerství	13
	Formy péče	13
	Judikatura Ústavního soudu ČR zaměřená na střídavou péči	14
	Zástupce veřejného ochránce práv kolizním opatrovníkem v řízení o ústavní stížnosti	18
	Namítaná diskriminace	19
	Rozhodování o významných záležitostech dítěte	19
IV.	Úprava styku s dítětem	21
	Rozsah styku	21
	Mimosoudní dohody	23
	OSPOD jako prostředník v komunikaci rodičů	24
	Omezení a zákaz styku	25
	Styk dítěte s příbuznými a dalšími osobami	28
	Rodičovský styk s dítětem svěřeným do péče jiné osoby	29
V.	Odebrání dítěte z péče	30
	Ochrana práva na rodinný život	30
	Legitimní cíl odebrání dítěte z péče rodičů	31
	Role OSPOD jako navrhovatele	35
	Znění návrhu na odebrání dítěte z péče rodičů	36
	Prodlužování předběžného opatření	37

OBSAH

Zrušení předběžného opatření	38
Odpovědnost OSPOD za volbu zařízení	39
Práce s rodinou bezprostředně po odebrání dítěte	43
Spolupráce se zařízeními	44
Pobyt dítěte v zařízení na základě žádosti rodičů či s jejich dodatečným souhlasem	44
VI. Umístění dítěte do vhodného prostředí coby tzv. „neutrálního prostředí“	46
Neutrální prostředí jako dočasné opatření zasahující do rodinného života	46
Úprava kontaktu dítěte s rodiči po dobu umístění v neutrálním prostředí	47
Rozdílné kompetence zařízení a soudu při rozhodování o kontaktu dítěte s rodiči	48
Zajištění odborné poradenské pomoci rodičům a dítěti umístěnému v tzv. neutrálním prostředí	49
VII. Participační práva dítěte	50
Současný pohled na participační práva dítěte	50
Pohovor s dítětem nízkého věku	52
Pohovor s rozrušeným dítětem	53
Nevyslechnutí dítěte s odkazem na to, že s ním již dříve hovořil soudní znalec či psycholog	53
Zohlednění názoru dítěte	54
VIII. Stížnost, námitka podjatosti, změna místní příslušnosti OSPOD	56
Posuzování činnosti OSPOD	56
Stížnost	57
Námitka podjatosti	58
Změna příslušnosti OSPOD	59
IX. Sociální poradenství ve vztahu k sociálním dávkám a role OSPOD v řízení o dávkách	60
Sociální poradenství OSPOD ve vztahu k dávkám	60
Role OSPOD v řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi	63
X. Pěstounská péče	64
Styk dítěte v pěstounské péči s rodinou	64
Skupiny dětí, které se nedaří umístit do pěstounské péče	66
Nevhodnost hostitelské péče pro osoby, které se chtějí stát pěstouny	68

Pěstounská péče na přechodnou dobu a její úskalí	69
Pěstounské dávky	72
XI. Doporučování a nařizování odborné poradenské pomoci	74
Doporučení odborné poradenské pomoci ze strany OSPOD	74
Nařizování odborné poradenské pomoci ze strany OSPOD	76
První mediační setkání	82
Terapie	84
XII. Výkon kolizního opatrovnictví	85
OSPOD jako partner soudu	85
XIII. Vybraná stanoviska ochránce	88
XIV. Použité zkratky	223
XV. Použité právní předpisy	224
XVI. Závěr	226
Rejstřík	227

Sborník volně navazuje a značně aktualizuje sborník „Rodina a dítě“ vydaný veřejným ochráncem práv před deseti lety. Zaměřuje se na nová témata, se kterými se ochránce v průběhu let setkal, a výrazně rozšiřuje příklady dobré, ale i špatné praxe orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Při tvorbě sborníku jsme si nekladli za cíl uceleně popsat související rodinněprávní úpravu. Zaměřili jsme se na témata, se kterými se v praxi opakovaně setkáváme a kterými jsme se v posledních letech nejvíce zabývali.

V úvodní části, sestávající z jedenácti kapitol, kromě teoretického základu naleznete množství souvisejících kazuistik, jež více či méně detailně popisují ochráncem šetřené případy a z nichž vyplývají jednotlivá doporučení.

Vybrané zprávy o šetření či závěrečná stanoviska ochránce v plné šíři naleznete v druhé části předkládaného sborníku. Na kauzy, které se do sborníku nevešly, pak odkazujeme přímo v textu a je možné je dohledat v elektronické podobě v Evidenci stanovisek ochránce na www.eso.ochrance.cz.

Sborník je adresován zejména pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí, pro které, jak věříme, může být inspirací i praktickou pomůckou. Odpovědi na své otázky a užitečné informace v něm však mohou nalézt také pracovníci spolupracujících organizací či rodiče a jiné osoby odpovědné za výchovu dětí spolupracující s orgány sociálně-právní ochrany dětí, žadatelé o náhradní rodinnou péči či pracovníci orgánů státní sociální podpory.

V Brně červen 2017

autorský kolektiv

II.

Otázky a odpovědi

MŮŽE OSPOD NAŘÍDIT SPOLUPRÁCI S MEDIÁTOREM ČI RODINNÝM TERAPEUTEM?

V případě, že špatná komunikace mezi rodiči negativně zasahuje do života dítěte, měl by OSPOD rodiče nejprve motivovat ke spolupráci a doporučit jim, aby využili odborné poradenské pomoci (např. rodinné terapie nebo spolupráce s mediátorem). Jestliže rodiče této možnosti nevyužijí dobrovolně a nejsou schopni sami řešit problémy spojené s výchovou dítěte, může jim OSPOD tuto povinnost uložit správním rozhodnutím. OSPOD by využití tohoto svého oprávnění neměl podceňovat. Odpovědnost za (ne)úspěch realizované odborné poradenské činnosti již nesou rodiče, nikoliv OSPOD.

CO JE TO COCHEMSKÁ PRAXE?

Jedná se o interdisciplinární spolupráci rodičů, profesí a institucí (opatrovnický soudce, OSPOD, advokáti, mediátor, poradenské zařízení, soudní znalci) při řešení sporů týkajících se péče o děti a styku s nimi. Zájem dítěte (jeho právo na oba rodiče) se dostává do středu pozornosti. Rodiče v konfliktu jsou vedeni všemi odborníky k dohodě – tedy aby společně realizovali svou rodičovskou odpovědnost a nenechali o svých dětech rozhodovat cizí osoby. Výhodou je flexibilita a rychlost řešení situace. Smyslem je zachovat dítěti oba rodiče a v co nejvyšší možné míře zmírnit negativní dopad rozchodu rodičů na dítě. Důležité také je nevystavit dítě nutnosti odpovídat na otázku ohledně výběru mezi rodiči a nezpochybnit jeho právo na lásku k oběma rodičům a od obou z nich. Využívanými nástroji jsou interdisciplinární spolupráce (zbavení se resortního myšlení, hierarchičnosti v chování), včasná intervence za účelem deeskalace sporu mezi rodiči, tlak na rodiče, aby „na sobě a spolu navzájem pracovali“ za pomoci mediace či rodinné terapie.

CO MŮŽE OSPOD DĚLAT, POKUD DOCHÁZÍ K PRŮTAHŮM V SOUDNÍM ŘÍZENÍ?

Jestliže je OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte přesvědčen, že soudní řízení je poznamenáno průtahy na straně soudu, může soud urgovat a využít i práva podat stížnost na průtahy v soudním řízení¹. Stížnost se zasílá předsedovi příslušného soudu. Předseda soudu je povinen skutečnosti uvedené ve stížnosti prošetřit a oznámit stěžovateli výsledek šetření do jednoho měsíce.²

JAKÝ JE HLAVNÍ ÚKOL OSPOD PŘI VÝKONU KOLIZNÍHO OPATROVNICTVÍ DÍTĚTE?

OSPOD v pozici kolizního opatrovníka by si měl v první řadě zjistit veškeré podstatné okolnosti, na jejich základě určit, co je dle jeho názoru v nejlepším zájmu dítěte, a ten pak v soudním řízení aktivně prosazovat vlastními návrhy. Měl by zjišťovat názor a přání dítěte a soudu je zprostředkovat. Jeho účast na soudním jednání nesmí být jen formální. Měl by také využívat svých procesních práv účastníka řízení. Pokud se rozhodne některé z procesních práv nevyužít, typicky právo podat odvolání, mělo by se tak dít po zralé úvaze. Nesmí jít o opomenutí.

JAK BY MĚL OSPOD PRACOVAT S PŘÁNÍM DÍTĚTE?

Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere OSPOD v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.³ Není a nemůže být povinností OSPOD řídit se bezvýhradně přáním dítěte, neboť přání dítěte vždy nemusí být v jeho nejlepším zájmu. Není tedy vyloučeno, je-li to důvodné, se od přání dítěte odchýlit. OSPOD by měl vycházet z komplexního posouzení

¹ Na základě ustanovení § 164 odst. 1 zákona o soudech a soudcích, jehož první věta zní: „Fyzické a právnické osoby (dále jen „stěžovatel“) jsou oprávněny obracet se na orgány státní správy soudů se stížnostmi, jen jde-li o průtahy v řízení nebo o nevhodné chování soudních osob anebo narušování důstojnosti řízení před soudem.“

² Více v: Veřejný ochránce práv a soudy. *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2016-7-14]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/soudy/>.

³ Obdobně též viz ustanovení § 867 občanského zákoníku a ustanovení § 487 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

okolnosti případu. Pouhé odvolávání se na vyjádření dětí (bez dalšího) nemůže dostát požadavkům sociálně-právní ochrany dětí. Na děti by neměl být kladen požadavek, aby se musely rozhodovat zcela samy.

KDY JE VHODNÁ ZMĚNA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA?

Nejen tehdy, existují-li důvodné pochybnosti o jeho nepodjatosti či zjistí-li se například v důsledku podané stížnosti závažné pochybení sociálního pracovníka. Ale také ve vyhrocených situacích, je-li důvěra mezi klienty a sociálním pracovníkem natolik narušená, že již nelze hovořit o efektivní spolupráci. Pak je namístě uvažovat o změně v zájmu kvalitní sociální práce s rodinou. Změna sociálního pracovníka však není nárokovým opatřením a záleží na rozhodnutí vedoucího OSPOD v každém konkrétním případě.

CO BY MĚLO BÝT, PODLE NÁZORU OCHRÁNCE, HLAVNÍM VODÍTKEM PŘI ZVAŽOVÁNÍ STŘÍDAVÉ PÉČE?

Při rozhodování o svěření dítěte do střídavé péče je třeba vyvažovat různé zájmy. Prioritu by měl mít zájem dítěte na jeho zdravém psychickém vývoji před právem rodičů podílet se zásadně stejnou měrou na péči o dítě. Střídavá péče není v zájmu dítěte, jestliže je v konkrétním případě zřejmé, že jej tento režim péče a výchovy nepřiměřeně zatěžuje a poškozuje ve vývoji například z důvodu velké vzdálenosti bydlišť rodičů, nutnosti střídat dva školní kolektivy apod. Na dítě nelze přenášet odpovědnost za fungování střídavé péče v tom smyslu, že se bude snažit všem vyhovět, uspět a nikoho (zejména rodiče) nezklamat.

III.

Péče rodičů o dítě po rozpadu jejich partnerství

Tato kapitola představuje možnosti uspořádání péče o děti po rozpadu rodičovského partnerství či manželství, včetně odkazů na postupně se proměňující judikaturu Ústavního soudu. V krátkosti se zaměřuje také na rodiči často namítanou diskriminaci související s jejich neúspěchem v soudním řízení a na rozhodování o významných záležitostech dítěte.

Samostatná podkapitola se věnuje popisu případu projednávaného Ústavním soudem, v němž zástupce veřejného ochránce práv vystupoval jako kolizní opatrovník dítěte.

FORMY PÉČE

Prioritním hlediskem při rozhodování obecných soudů ve věcech péče soudu o nezletilé je zájem dítěte. Ten vyžaduje, aby na jeho výchově participovala nejen matka, ale také otec, který se nezastupitelným způsobem podílí na jeho postupně se vyvíjející životní orientaci. V zájmu dítěte tedy nepochybně je, aby, jsou-li pro to splněny podmínky, bylo **v péči obou rodičů**.¹

Zájem dítěte

Předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí je podle ustanovení § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.

Úmluva o právech dítěte stanoví v čl. 3 zásadu, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány. V čl. 7 deklaruje právo dítěte na péči obou rodičů a v čl. 9 ukládá, aby smluvní státy zajistily, že dítě nebude odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Právo dítěte na kontakt s rodiči a právo rodičů na kontakt s dětmi zakotvuje

**Úmluva
o právech
dítěte**

¹ Viz také náleze Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte, podle něhož státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte. To v daném případě znamená, že oba rodiče mají legitimní právo podílet se na výchově svých dětí, a to pokud možno v co nejširším rozsahu, informovat se na prospěch a chování dětí, jejich zdravotní stav apod. Článek 18 Úmluvy o právech dítěte pak stanovuje zásadu, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

Formy péče rodičů o dítě Podle ustanovení § 907 občanského zákoníku může soud svěřit dítě do péče jednoho z rodičů², do střídané péče, nebo do společné péče. Se svěřením do společné péče je třeba souhlasu rodičů.

Střídaná péče **Střídaná péče** znamená, že dítě bude rozhodnutím soudu svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do péče jednoho rodiče a v dalším časovém období do péče druhého rodiče.

Společná péče **Společná péče** s sebou nese konkrétní rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů ani přesně časově vymezené úseky, které dítě stráví u matky či otce. Výsledkem soudního řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem je, že poměry dítěte nejsou striktně upraveny a oba rodiče o dítě nadále společně pečují.

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU ZAMĚŘENÁ NA STŘÍDAVOU PÉČI

Střídaná péče pravidlem? V nálezu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. května 2014 Ústavní soud dovodil, že nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo v péči obou rodičů. Pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat, pokud oba mají o jeho výchovu zájem a pokud oba dbali kromě řádné péče i o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní, svěřením dítěte do střídané péče by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení jen výjimkou, která vyžaduje prokázání, proč je v zájmu dítěte jiné řešení. Zmíněný závěr je v rozporu s předchozí judikaturou Ústavního soudu³, neboť de facto vytváří zákonný model výchovy dítěte. Kromě toho ani z dikce ustanovení § 907 odst. 1 občanského zákoníku nevyplývá zákonný model výchovy dítěte a jednotlivé vyjmenované druhy péče o nezletilé dítě nemají mezi sebou přednost (tedy například střídaná péče není hierarchicky nadřazena výlučné péči jednoho z rodičů). To znamená, že z tohoto ustanovení nelze dovodit, že by

² Druhý rodič zůstává i nadále nositelem a vykonavatelem rodičovské odpovědnosti.

³ Podle nálezu Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03 (dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>) neexistuje zákonný model výchovy dítěte („šablona“), což znamená, že je vždy třeba individuálně posuzovat jednotlivé případy s ohledem na osobnost dítěte a specifika případu.

střídavá péče měla být pravidlem a ostatní typy péče výjimkou. Tím nelze popřít právo dítěte na péči obou rodičů, je však třeba zdůraznit nutnost individuálního posuzování v každém jednotlivém případě. Je především na obecných soudech, aby při svém rozhodování vycházely z individuálních okolností každého případu a zohlednily, zda jsou splněny podmínky umožňující svěřeni dítěte do střídavé péče rodičů.⁴

Ústavní soud se v uvedeném nálezu dále zmiňuje, že soudy nemohou střídavou péči vyloučit z důvodu, že s tímto způsobem výchovy jeden z rodičů nesouhlasí, protože chce mít dítě ve výlučné péči. Na druhou stranu podle Ústavního soudu platí, že pokud nesouhlas rodiče není založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu, soudy musí dostatečně zjistit důvody, proč daný rodič není ochoten s druhým rodičem na společné či střídavé výchově spolupracovat. Za relevantní lze považovat jen takové důvody, které jsou způsobitelné intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmů dítěte.

Lze se ztotožnit se závěrem Ústavního soudu, že střídavou péči nelze vyloučit jen na základě hodnocení vztahů mezi rodiči. V případě nepřekonatelných rozporů mezi oběma rodiči totiž musí obecné soudy aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, a to například prostřednictvím nařízení účasti na mediačním řízení či rodinné terapii. K tomuto cíli by měla směřovat i sociální práce OSPOD.

V neposlední řadě Ústavní soud v tomto nálezu formuloval kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz. Jsou to zejména: pokrevní pouto mezi dítětem a rodičem, míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb, schopnost daného rodiče zajistit vývoj dítěte a jeho potřeby, přání dítěte.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. září 2014 se Ústavní soud k otázce střídavé péče vyjádřil v tom smyslu, že oba rodiče mají stejné právo na péči o dítě.⁵ Toto právo je plně naplněno tehdy, pokud každý rodič má možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako rodič druhý. Případné odchylky od tohoto pravidla musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu. Legitimním zájmem, který by tuto odchylku mohl ospravedlnit, nemůže být ochrana práv druhého

**Široký styk
versus
střídavá
péče**

⁴ Ve stejném duchu na zmíněný náleze Ústavního soudu reagoval i Výbor pro práva dítěte jakožto poradní orgán Rady vlády České republiky pro lidská práva, který na svém zasedání dne 14. října 2014 přijal stanovisko k otázce střídavé péče o děti. Výbor pro práva dítěte nepovažuje paušální rozhodování preferující jedno z řešení za výraz respektu k jedinečnosti dítěte a jeho potřeb. Podle Výboru je třeba nejlepší zájem dítěte hledat v každém jednotlivém případě zvlášť, nikoli podle jakéhokoli předem daného schématu.

⁵ Také ve vazbě na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva je třeba zdůraznit, že žádný z rodičů nemá přednostní právo na péči o dítě (rozsudek ze dne 21. února 2016 ve věci *Dostál proti České republice*, č. 26739/04, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>)

rodiče, neboť ten žádné silnější právo k péči o dítě nemá. Nejčastěji tedy bude legitimním zájmem ochrana nejlepšího zájmu dítěte. Ústavní soud dovodil, že jestliže rodič může pečovat o dítě v rámci široce upraveného styku, může o něj pečovat i v rámci střídavé péče a musí mu to být umožněno.

**Ochrana
nejlepšího
zájmu dítěte**

V nálezu sp. zn. **I. ÚS 1554/14** ze dne 30. prosince 2014 se Ústavní soud znovu zabýval problematikou střídavé péče rodičů o dítě po jejich rozvodu či rozchodu. Upřesnil čtyři výše uvedená objektivní kritéria⁶, která musí obecné soudy posoudit, a vyjádřil se, že střídavá péče o dítě připadá v úvahu tehdy, pokud oba rodiče projevují o svěřeni dítěte do péče upřímný a skutečný zájem (subjektivní kritérium) a oba zhruba ve stejné míře naplňují objektivní kritéria (pak se hovoří o presumpci ve prospěch střídavé péče). V případě, že jeden z rodičů naplňuje tato kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče.

Pokud oba rodiče projevují o dítě skutečný zájem a chtějí je mít v péči a zároveň oba splňují objektivní kritéria ve zhruba stejné míře, je tedy preferována střídavá péče. Tuto presumpci lze vyvrátit, nicméně jsou k tomu zapotřebí pádné důvody mající oporu v ochraně nejlepšího zájmu dítěte. Ústavní soud zpřesnil výklad svých dřívějších rozhodnutí tak, aby nedocházelo k dezinterpretaci preference střídavé péče před péčí individuální. Výslovně uvedl, že o střídavé péči soud nerozhodne, pokud to není v nejlepším zájmu dítěte. K takovému závěru může dospět, pokud by střídavá péče představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž (například z důvodu specifického zdravotního či psychického stavu dítěte) nebo je-li mezi bydlišti rodičů velmi velká vzdálenost (a ta by mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte). Ústavní soud také konstatoval, že ve zcela výjimečných případech může být důvodem bránícím svěřeni do střídavé péče i nevhodná komunikace mezi rodiči. Ve výjimečných případech, kdy ani pokusy o nápravu ze strany soudů neměly na zlepšení komunikace vliv, mohou soudy střídavou péči vyloučit. Dítě by pak mělo být svěřeno zásadně do péče toho z rodičů, který je více nakloněn ke komunikaci s druhým rodičem a který nebude bránit jeho styku s druhým rodičem.

Toto rozhodnutí Ústavního soudu bezpochyby odstraňuje dosavadní interpretační spory o významu dřívější judikatury, zejména k naznačené preferenci střídavé péče o dítě před péčí individuální.

**Specifika
každého
jednotlivého
případu**

To ostatně potvrdil Ústavní soud i v usnesení **IV. ÚS 106/15** ze dne 17. března 2015. V tom se Ústavní soud neztotožnil se závěrem, že střídavá péče by měla být normou. Ústavní soud opakovaně konstatoval, že

⁶ Nejedná se o absolutní výčet jednotlivých kritérií. Je nutné zohledňovat i kritéria další, vyplývající ze specifík konkrétních poměrů.

posuzuje každý případ individuálně s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem a specifikům každého projednávaného případu. Z některých předchozích nálezů Ústavního soudu sice vyplývá, že střídavá péče by měla být pravidlem, avšak jen za předpokladu, že jsou splněny veškeré zákonné podmínky. To znamená, že jsou oba rodiče stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a jejich vývoj, a jestliže tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, pak je tedy střídavá péče v jejich nejlepším zájmu. Tyto podmínky však podle Ústavního soudu nutně nemusí nastat v každém zkoumaném případě, a má-li být rozhodnuto o střídavé péči, musí být jejich existence v řízení jednoznačně prokázána. Ústavní soud dále uvádí, že z ustanovení § 907 občanského zákoníku nevyplývá žádná priorita přístupu při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče.

Konečně v nálezu sp. zn. **III. ÚS 2298/15** ze dne 15. března 2016 se Ústavní soud také zabývá principem rovnosti rodičů, pokud jde o péči o nezletilé dítě. Podle Ústavního soudu v případě, kdy obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově. S tím koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů. Tudíž je-li rozhodnutím soudu dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by mu mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v nejlepším zájmu dítěte, přičemž odchylky od tohoto principu musí být odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.

Obdobně se Ústavní soud vyjádřil i v nálezu sp. zn. **I. ÚS 153/16** ze dne 26. července 2016. V odůvodnění nálezu dále uvedl, že střídavá péče je standardním druhem péče o dítě po rozchodu rodičů, a priori tedy není nic špatného, pokud by rozsah styku připomínal střídavou péči. Naopak to může být správným řešením s ohledem na základní práva všech dotčených osob, tedy dětí i rodičů.

Pro úplnost je třeba dodat, že jakmile dítě dosáhne věku tří let, jde podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. **I. ÚS 247/16** ze dne 15. března 2016 o zcela zásadní změnu v možnostech péče o dítě. Ústavní soud je toho názoru, že dosažení věku tří let dítěte zpravidla představuje zásadní změnu poměrů, která může odůvodnit změnu rozhodnutí o péči o dítě. Pokud je střídavá péče v době do tří let dítěte výjimečná, nelze následně použít výlučně argument již stabilizovaného výchovného prostředí pro vyloučení střídavé péče. Takovou argumentaci by podle Ústavního soudu byla střídavá péče u dětí, jejichž rodiče se rozešli, když dítěti byly méně než tři roky, fakticky navždy znemožněna.

Právo obou rodičů v zásadě stejnou měrou pečovat a podílet se na výchově

Široký styk

Dosažení věku tří let odůvodňuje změnu péče

**ZÁSTUPCE VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV KOLIZNÍM
OPATROVNÍKEM V ŘÍZENÍ O ÚSTAVNÍ STÍŽNOSTI⁷**

Na základě předchozího nálezu Ústavního soudu byla nezletilá dívka svěřena do střídavé péče rodičů v intervalu po čtrnácti dnech. Přejížděla mezi rodiči a jejich bydlišti tři sta kilometrů a střídala dvě mateřské školy. Okresní soud dospěl k závěru, že v důsledku zahájení školní docházky ve dvou různých základních školách ve vzdálenosti tři sta kilometrů došlo k takové změně poměrů, která odůvodnila nové uspořádání péče. Krajský soud naopak konstatoval, že v plnění základní školní docházky ve dvou školách nelze spatřovat tak podstatnou změnu poměrů, která by odůvodňovala změnu předchozího rozhodnutí a změnu formy péče o nezletilou. Zároveň usoudil, že v daném případě střídání dvou škol nepředstavuje pro dítě nadměrnou zátěž.

Ústavní soud ustanovil pro řízení o ústavní stížnosti zástupce veřejného ochránce práv kolizním opatrovníkem nezletilé. Kolizní opatrovník pokládal pro posouzení případu za stěžejní, zda model střídavé péče je v daném případě v zájmu dívky i poté, co začala plnit povinnou školní docházku ve dvou základních školách, zda tím nedošlo k takové změně poměrů, která odůvodňuje změnu rozhodnutí. Významnou otázkou bylo i posouzení přání nezletilé, z něhož krajský soud mimo jiné také vycházel.

Kolizní opatrovník shrnul, že si je plně vědom toho, že v dané věci je třeba vyvažovat různé zájmy. Na straně jedné je to zájem dítěte na péči obou rodičů a zároveň zájem obou rodičů na péči o dítě, na straně druhé zájem dítěte na zdravý psychický vývoj. Sdílel své přesvědčení, že zájem na zdravém psychickém vývoji dítěte by měl převážet nad zájmem rodičů na zcela rovnocenném podílu na péči a rovněž nad zájmem dítěte na rovnocenném podílu péče obou rodičů. Dále uvedl, že se domnívá, že význam kontinuity a dokončování aktivit, ale i vrstevnického kolektivu s věkem narůstá. S přibývajícím věkem nabývají vazby ve vrstevnickém kolektivu pro dítě na velké důležitosti. Nelze přehlížet ani přibývajících školní povinnosti a nároky na dítě. Dovedl tak, že došlo k zásahu do práva dívky na rodinný život, když střídavá péče není v daném případě za výše uvedených okolností v jejím nejlepším zájmu.

Na rozdíl od krajského soudu shledal kolizní opatrovník zásadní změnu poměrů v tom, že dívka začala plnit povinnou školní docházku ve dvou základních školách, v důsledku čehož byla vystavena nadměrnému tlaku, který znalkyně označila za poškozující ve vývoji. Kolizní opatrovník proto navrhl, aby Ústavní soud svým náležením ústavní stížnosti

⁷ Viz vyjádření pro Ústavní soud ze dne 29. dubna 2016, sp. zn. 17/2016/SZD/KI, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5112>

vyhověl. Uvedené koresponduje s odůvodněním nálezu Ústavního soudu I. ÚS 1554/14 (viz výše), podle kterého soud o střídavé péči nerozhodne, pokud to není v nejlepším zájmu dítěte. K takovému závěru může dospět například tehdy, pokud by střídavá péče představovala pro dítě nepřiměřenou zátěž nebo je-li mezi bydlišti rodičů velmi velká vzdálenost (a ta by mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte).

Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl.⁸ Odůvodnění nálezu je ve shodě se zásadními argumenty, které uvedl i kolizní opatrovník.

NAMÍTANÁ DISKRIMINACE

Rodiče, jimž soud děti nesvěří do střídavé péče, ač o to usilovali, se často obracejí na ochránce a namítají diskriminaci. **Ne každé jednání, byť tak může být subjektivně vnímáno, lze považovat za diskriminaci ve smyslu zákona.** Diskriminací se podle antidiskriminačního zákona rozumí situace, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to na základě některého z důvodů vymezených v ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona⁹ a v některé ze zákonem vymezených oblastí. Právě zákonem vymezená oblast v tomto případě absentuje a rodič nespokojený s výsledkem soudního řízení se tak nemůže dovolávat ochrany před diskriminací.

ROZHODOVÁNÍ O VÝZNAMNÝCH ZÁLEŽITOSTECH DÍTĚTE

Rodiče se na ochránce obrací také při řešení sporných situací, které s péčí o děti přímo souvisí, zejména nesouhlasí-li s rozhodnutím druhého rodiče ohledně **výběru školky, školy či bydliště dítěte**. Jedná se o záležitosti, které občanský zákoník označuje za významné.¹⁰ V jejich případě platí, že se na nich rodiče musejí společně dohodnout, neucíní-li tak, musí jejich rozhodnutí nahradit soud.¹¹ Volba školy či změna místa bydliště zároveň značně zasahuje do faktického výkonu péče, a může proto presumovat rozhodnutí soudu ve věci samé. Rodiče by se proto měli v obdobných případech obracet na soud s dostatečným předstihem

Spory rodičů o významných záležitostech dítěte rozhoduje soud

⁸ Viz nálezu Ústavního soudu ze dne 2. srpna 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁹ „Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.“

¹⁰ Viz § 877 odst. 2 občanského zákoníku.

¹¹ Viz § 877 odst. 1 občanského zákoníku.

a neponechávat situaci až na prozatímní úpravu za pomoci tzv. předběžného opatření. Zároveň by měly soudy významně dbát na včasné projednání věci tak, aby nebyla fakticky ohrožena školní docházka dítěte.

**Zápis dítěte
do základní
školy**

S ohledem na právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku¹² platí, že dítě do základní školy může přihlásit i pouze jeden z rodičů a ředitel školy o této žádosti může rozhodnout, pokud nic nenasvědčuje neshodě zákonných zástupců.¹³ Řečené však nevylučuje povinnost rodiče žádajícího o zápis dítěte do školky či školy¹⁴, aby ředitele školského zařízení seznámil s tím, že jedná ve shodě s druhým rodičem či nikoliv.¹⁵ Pokud druhý rodič se záměrem, ke kterému má správní řízení vést, nesouhlasí, je ředitel školy povinen řízení přerušit a rodiče odkázat na soud. O těchto skutečnostech by měl OSPOD rodiče přiměřeně poučit, zejména jsou-li mu rozpory mezi rodiči známy, případně je-li dítě svěřeno do střídavé péče a OSPOD má o shodě rodičů pochybnosti.

**Docházka
do dvou
základních
škol**

Školský zákon¹⁶ umožňuje **výkon školní docházky střídavě ve dvou základních školách**. Zde však ochránce výrazně apeluje na rodiče co do posouzení vhodnosti takovéto volby, která pro dítě může být výrazně zatěžující.

¹² Viz § 876 odst. 3 občanského zákoníku.

¹³ Podrobněji viz část E.2.1 Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k povinné školní docházce ze dne 28. února 2017, sp. zn. 14/2017/DIS/VB, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4926>

¹⁴ Viz § 34 a § 46 školského zákona.

¹⁵ Dané se obdobně uplatní také v řízení o přestupu žáka (§ 49 odst. 1 a § 66 školského zákona), převedení žáka do jiného vzdělávacího programu (49 odst. 2 školského zákona), změnu oboru vzdělávání, přerušení vzdělávání či opakování ročníku (§ 66 školského zákona).

¹⁶ Viz § 49 odst. 4 školského zákona.

IV.

Úprava styku s dítětem

Je nepochybné, že vztah mezi rodičem a dítětem se může rozvíjet jen za předpokladu určité vzájemné blízkosti. Být spolu je pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i v případě, že se vztah rodičů rozpadl.¹ Další kapitola je proto věnována činnosti OSPOD v souvislosti s úpravou styku s dítětem, a to zejména styku rodičovského. Dotýká se ale i otázky styku dětí s příbuznými či jinými osobami blízkými. Část je věnována také problematice omezení či zákazu styku, je-li to v zájmu dítěte nezbytné.

ROZSAH STYKU

Jako problematické se v dnešní době jeví vymezení pojmu styk. Občanský zákoník totiž neobsahuje přesnou definici. Je proto nezbytné čerpat z Úmluvy o styku s dětmi, která pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 1. září 2005 a je tak závazná. Ta styk definuje v čl. 2 jako:

- (1) pobyt dítěte u osoby, u které po omezenou dobu zůstane, nebo setkání s osobou, která jej nemá v péči,
- (2) jakoukoli formu komunikace mezi dítětem a osobou, která dítě nemá v péči,
- (3) poskytnutí informace této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě.

Za styk v nejširším slova smyslu je tak nutné považovat jak styk osobní (tedy přímý kontakt s dítětem), tak kontakt nepřímý (prostřednictvím telefonu, e-mailu, pošty, sociálních sítí, Skype)² a právo rodiče na informace o dítěti (opačně také právo dítěte na informace o rodičích).

¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. června 2004 ve věci *Voleský proti České republice*, č. 63627/00, nebo rozsudek ze dne 24. března 1988 ve věci *Olsson proti Švédsku*, č. 10465/83, nebo rozsudek ze dne 26. února 2002 ve věci *Kutznier proti Německu*, č. 46544/99. Vše dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

² Tímto se zabývá například i usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 11. června 2012, sp. zn. 73 Co 286/2012 [R 40/2013 civ.], Sbirka soudních rozhodnutí a stanovisek, 4/2013, In: Beck – online [online]. Nakladatelství C. H. Beck. Copyright © [cit. 2017-6-19].

Vymezení rozsahu styku

Vymezení styku a role OSPOD Zejména v případě rodičů, kteří jsou vůči sobě nepřátelsky nastaveni, je vhodné rozsah styku podrobně vymezit v rozhodnutí soudu, případně mimosoudní dohodě rodičů. Tímto opatřením je možné předcházet budoucím problémům. OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení by proto měl zvažovat, zda není třeba soudu navrhnout detailnější úpravu styku, případně by měl rodiče poučit o tom, že tak mohou učinit sami. Měl by pamatovat také na formy nepřímého styku a právo na informace.

Určení místa styku a vymezení osob, které se styku mohou účastnit

Místo styku a vymezení přítomných osob Obdobně je možné uvažovat také o vymezení místa, na kterém styk nebo předání ke styku proběhne, stejně jako vymezení osob, které se styku či předání mohou účastnit.³ Tyto proměnné je vhodné upravit zejména v případě, kdy se již v minulosti objevily problémy, kterým je napříště v zájmu dítěte vhodné předcházet. Příkladem mohou být situace, kdy do předávání nevhodně zasahuje například nový partner rodiče či prarodiče dítěte, předávání se kvůli vulgárním útokům různých osob opakovaně účastnila policie, nebo spory rodičů o tom, zda rodič přebírající dítě může vstoupit do bytu druhého rodiče.

Nepřímý styk

I v případě svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů a úpravě osobního styku dítěte s druhým rodičem se OSPOD může setkávat s námitkami jednoho z rodičů, že si rodiče vzájemně neumožňují s dítětem komunikovat mimo vymezený rozsah osobního styku. V takových případech je vhodné, aby OSPOD rodiče vedl k dohodě ohledně nepřímých forem styku tak, aby tato byla pro obě strany přijatelná. Pokud mimosoudní dohoda není možná a situaci nepomůže ani další odborná poradenská pomoc, je namístě, aby OSPOD v zájmu dítěte inicioval soudní řízení (podnětem či doporučením k podání návrhu rodičům), v rámci kterého soud i nepřímý styk rodiče s dítětem vymezí. OSPOD totiž nemůže ponechat bez jakékoli reakce skutečnost, že jeden z rodičů zcela brání nepřímým formám styku, případně se jich v rozporu s přáním dítěte nadměrně dožaduje.

Rodičovský styk s dětmi umístěnými v neutrálním prostředí Se zvyšující se četností využívání moderních komunikačních prostředků se potřeba úpravy nepřímého styku často vyskytuje také v případě umístění dítěte do tzv. „neutrálního prostředí“. Tomu se detailněji věnuje

³ Učinit tak může buď soud v rozhodnutí (na základě § 888 občanského zákoníku), nebo se na těchto podmínkách mohou rodiče dohodnout v rámci mimosoudní dohody (k tomu podrobněji níže).

kapitola „Umístění dítěte do vhodného prostředí coby tzv. neutrálního prostředí“.

Právo na informace jako součást styku

Rodiče mají právo na informace o dítěti. Naplňování tohoto práva však nesmí být zneužíváné proti primárně pečujícímu rodiči. Pokud se tak děje, ochránce doporučuje, aby OSPOD inicioval soudní úpravu rozsahu informační povinnosti, a to jak co do formy, tak co do rozsahu.

Ochránce v jednom šetřeném případě⁴ konstatoval, že je nemyslitelné, aby OSPOD s odkazem na právo primárně nepečujícího rodiče požadoval od druhého rodiče sdělování detailních informací o tom, kde se s dítětem v každém okamžiku nachází či např. podrobný rozpis všech činností, jídelníčku dítěte apod. K tomuto by OSPOD neměl přistoupit ani v případě, že na tom nepečující rodič urputně trvá a vyhrožuje podáním stížnosti či trestního oznámení.

Naplňování práva na informace nesmí být šikanou rodiče

MIMOSOUDNÍ DOHODY

Právní úprava týkající se uspořádání poměrů dítěte a jeho kontaktu s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti, jednoznačně upřednostňuje dohodu bez nutnosti intervence soudní moci. Soud má o úpravě poměrů a styku s dítětem rozhodovat až za situace, kdy se rodiče dohodnout nemohou.

Přednost dohody před soudním rozhodnutím

Proto by OSPOD (a to ani v případě dlouhodobých problémů s úpravou styku dítěte) neměl rezignovat na výkon oprávnění, které má k dispozici. Musí rodiče aktivně informovat o tom, že jim může být nápomocný při sjednání a sepsání mimosoudní dohody. Stejně tak by je však měl informovat o tom, že v případě jejího nerespektování nepřísluší OSPOD žádná vynuocovací oprávnění.

Aktivita OSPOD

K sepsání mimosoudní dohody může OSPOD rodiče motivovat nejen před podáním návrhu na úpravu styku soudu, ale také v průběhu soudního řízení. V některých případech je i v průběhu řízení možné rodiče dovést k domluvě. Sepsání mimosoudní dohody je vhodné rodičům nabízet zejména pro bezprostředně nadcházející dobu, například období školních prázdnin, ale i pro úpravu styku s dalšími příbuznými, kteří se styku domáhají, a soud o něm zatím nerozhodl.⁵

Dohodu je možné sepsat i v průběhu soudního řízení

⁴ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 10. října 2014, sp. zn. 5073/2013/VOP/MPT, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4254>

⁵ K těmto závěrům se ochránce vyjadřuje například ve zprávě o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2016, sp. zn. 2734/2015/VOP/KI, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3888>

Co může mimosoudní dohoda upravit? Mimosoudní dohody mohou zahrnovat nejrůznější závazky rodičů, které neodporují dobrým mravům⁶ a zároveň mohou předcházet problémovým situacím. Nemusí tak jít pouze o časové vymezení kontaktu rodiče s dítětem, ale také o způsob předání a chování rodičů při něm⁷, závazek rodičů ohledně okruhu osob, které se předání či styku účastní či neúčastní, rozsah činností, kterým se rodič během styku vyvaruje, vymezení základních informací⁸, které si rodiče sdělí, či soupis věcí, které si předají.

Odpovědnost za výsledek neleží na OSPOD Na tomto místě je nezbytné zdůraznit, že ani OSPOD není všemocný a nelze jej činit odpovědným za výsledek⁹, neboť jsou to především rodiče, kteří mají rodičovskou odpovědnost. Je však třeba, aby OSPOD využíval veškeré nástroje, které mu zákon svěřuje¹⁰, a také dbal na to, aby je aplikoval pokud možno zavčas. Ochránce si je vědom toho, že mnohdy může být situace v rodinných vztazích pro vnější aktéry nepřehledná, zvláště pokud jedna strana popírá tvrzení druhé a naopak. Není však možné, aby OSPOD ponechal řešení věci pouze na rozhodnutí soudu a nevyvinul výraznější snahu o zprostředkování mimosoudního řešení.

OSPOD JAKO PROSTŘEDNÍK V KOMUNIKACI RODIČŮ

Možnosti řešení komunikačních problémů rodičů Rodiče nezřídka zdůrazňují svou neochotu či nechuť komunikovat s bývalým partnerem. Proto se snaží využít OSPOD jako komunikačního prostředníka. Rozsah informací zprostředkovaných tímto způsobem však často překračuje rámec sociálně-právní ochrany dětí a možnosti pracovníků OSPOD. Byť se jedná o chvályhodnou aktivitu, bývá pro OSPOD zahlcující a často nevede ke kýženému efektu, kterým by mělo být zklidnění rodičovského konfliktu a nastolení spolupráce. Ochránce proto doporučuje, aby se pracovníci OSPOD neobávali zavčas vymezit vůči nahrazování

⁶ Občanský zákoník v § 1 odst. 2 zakotvuje: „Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.“

⁷ Je vhodné zdůraznit povinnost rodičů vyplývající z § 889 občanského zákoníku zdržet se všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje.

⁸ Je vhodné zdůraznit povinnost rodičů vyplývající z § 890 občanského zákoníku si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů. Specifikace může spočívat ve vymezení okruhu informací, například zdravotní stav dítěte, prospěch a chování ve škole, úspěchy a zklamání v zájmové činnosti a jiné mimořádné události v životě dítěte.

⁹ Konstatoval to mimo jiné Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí ze dne 18. července 2006 ve věci *Pedović proti České republice*, č. 27145/03 dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>. Z něj vyplývá, že povinnost státních orgánů přijmout opatření umožňující realizaci rodinného života není absolutní, nespočívá v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale v povinnosti vyčerpat všechna opatření, která od něj bylo možné v daném případě rozumně očekávat.

¹⁰ Poradenství i další preventivní opatření ve smyslu § 12 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

komunikace mezi rodiči a namísto toho rodičům nabízejí jiná řešení. Může se jednat o zprostředkování mimosoudní dohody, která problematické body upraví, nebo doporučení, případně nařízení odborné poradenské pomoci rodičům.¹¹

Ochránce v případě¹² jednoho dlouhodobě neutěšeného sporu rodičů o úpravě péče a styku konstatoval, že není oprávněným požadavkem rodičů, aby OSPOD dlouhodobě plnil pozici jejich komunikačního prostředníka. A to zejména v případě, kdy se rodiče nejsou schopni domluvit (ani s výraznou podporou odborníků) na nejzákladnějších záležitostech týkajících se dítěte, dlouhodobě odmítají uzavření jakékoli mimosoudní dohody a soud odmítá přistoupit k prozatímní úpravě poměrů dítěte.

Kazuistika
ochránce

OMEZENÍ A ZÁKAZ STYKU

Oprávnění zasáhnout do vztahů mezi rodiči a dětmi má primárně soud, částečně však náleží i OSPOD, který je oprávněn podávat podněty či návrhy soudu. **Rozhodnutí, jakým je omezení či zákaz styku dětí s rodiči, náleží výlučně do pravomoci soudu.**¹³ OSPOD ani zařízení, ve kterém může být dítě umístěné, tak sami činit nemohou, jelikož jim k tomu zákon nesvěřuje kompetence.¹⁴

Omezit či
zakázat
styk rodiče
s dítětem
může jen
soud

To však neznamená, že by OSPOD v případech, kdy jednání rodiče představuje reálné ohrožení zdárného psychického vývoje dítěte, nebyl povinen podpořit či přijmout taková opatření, jež by ohrožujícímu jednání zabránila. A to i za cenu faktického omezení výkonu rodičovské odpovědnosti spočívajícího v iniciování soudního řízení na omezení nebo zákaz styku.

Aktivita
OSPOD

Pokud OSPOD dospěje k závěru, že kontakt s rodičem dítě ohrožuje, je nezbytné, aby jej jednoznačně specifikoval v rámci probíhajícího soudního řízení, případně se na soud sám obrátil s podnětem na úpravu styku rodiče s dítětem. Vzhledem k závažnosti takového zásahu do rodičovské odpovědnosti je namístě, aby OSPOD své tvrzení podložil také dostupnými zprávami spolupracujících odborníků. Zároveň je nezbytné vyhodnotit intenzitu ohrožení dítěte a zvážit, zda není namístě do rozsahu styku zasáhnout prozatímně formou předběžného opatření.

¹¹ K tomu podrobněji v samostatné kapitole „Mimosoudní dohody“ a kapitole „Doporučování a nařizování odborné poradenské činnosti“.

¹² Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 10. října 2014, sp. zn. 5073/2013/VOP/MPT, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4254>

¹³ Viz § 891 občanského zákoníku. Specifickým případem je pouze oprávnění státního zastupitelství, kterému se věnuje následující podkapitola.

¹⁴ Nevhodně postupoval OSPOD například v případě prezentovaném ve zprávě o šetření veřejného ochránce práv ze dne 9. února 2016, sp. zn. 130/2015/VOP/BN, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3654>

- Dočasnost opatření** Ochránce také upozorňuje na to, že omezení ani zákaz styku rodiče s dítětem by neměly být zásadně dlouhodobými opatřeními (až na výjimečné případy).¹⁵ Je proto nezbytné vhodně volit další kroky sociálně-právní ochrany dítěte tak, aby v dohledné době mohlo dojít k obnově vztahu rodiče s dítětem. Za tím účelem je žádoucí podporovat nastavení pozvolného navykacího režimu, do nějž mohou být zapojeni také další odborníci, ať již pracovníci asistující u styku dítěte s rodičem, psychologové, či terapeuti.
- Manipulativní jednání rodiče** V jednom z řešených případů¹⁶ ochránce podpořil krok OSPOD, který dal soudu podnět na dočasný zákaz styku otce s tehdy sedmiletým synem. Důvodem k tomu byla zjištění, že otec syna (ve snaze získat jej do výhradní péče) vystavoval nepřírozeným situacím, jež ho traumatizovaly. Syna ponoukal, aby u vytipovaných institucí (OSPOD, policie, soud, psycholog) tvrdil, že jej matka a její rodiče fyzicky trestají a chovají se k němu nevhodně. Se synem otevřeně řešil porozchodové problémy, vyžadoval od něj plnou citovou podporu a nutil jej převzít zodpovědnost za rozhodnutí, pro která však syn nebyl dostatečně vyspělý. Nadto odmítal spolupracovat s matkou a znevažoval její rodičovskou autoritu. Žádná tvrzení stěžovatele ohledně špatné péče matky o syna se ale nikdy nepotvrdila, stejně tak ani jeho tvrzení ohledně fyzického trestání či ubližování ze strany matky či ostatních rodinných příslušníků.
- Podezření na sexuální zneužití** V jiném případě¹⁷ ochránce vytkl OSPOD, že podpořil návrh matky na zákaz styku otce s dcerou poté, co matka OSPOD sdělila své podezření ze sexuálního zneužití dcery otcem. K tomu však mělo dojít v době asistovaného kontaktu otce s dcerou, kterému kromě pracovnice spolupracující organizace byla přítomna také matka. OSPOD tak učinil, přestože neprodleně po matčině oznámení oslovil dětskou lékařku, která dívku vyšetřila, a vyžádal si vyjádření asistující sociální pracovnice. Ani jedna odbornice podezření matky nepotvrdila. OSPOD přesto návrh matky na zákaz styku s otcem u soudu podpořil.

Asistovaný styk či asistované předávání

- Účel asistovaného styku** Možnou formou omezení styku je také stanovení asistence u styku. Asistovaný styk může plnit dva účely. Přítomnost třetí osoby může sloužit pro podporu vytvoření, obnovy nebo znovunavázání vztahu mezi rodičem a dítětem. Stejně tak však může rodiče motivovat, potažmo korigovat jeho

¹⁵ V tomto smyslu se vyjadřuje mimo jiné usnesení III. ÚS 438/05 ze dne 13. prosince 2006, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

¹⁶ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. května 2016, sp. zn. 7743/2014/VOP/AŽ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5134>

¹⁷ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 8. dubna 2016, sp. zn. 7303/2014/VOP/AŽ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5136>

chování a jednání v průběhu styku. Přítomní odborníci musí podporovat hladký průběh setkání, zejména by se měli snažit podporovat žádoucí komunikaci mezi dítětem a rodičem i mezi rodiči navzájem. Tato rovina vyžaduje celkovou práci s rodinou (přípravu na setkání, předcházející individuální setkání s rodičem, seznámení asistenčního pracovníka s dítětem).

Asistenci mohou zajišťovat různé subjekty či jednotlivci. V případě rozhodnutí soudu také OSPOD. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí ani žádný jiný právní předpis však výslovně neupravuje otázku přítomnosti pracovníka OSPOD při styku rodiče s dítětem. Jeho účast při předání dítěte či celém styku není vyloučena, respektive je přípustná jako jedna z metod práce s rodinou. Mnohdy je i žádoucí. Jedná se však o nevytíčenou iniciativu OSPOD a je pouze na uvážení pracovníků OSPOD, zda se předávání dítěte zúčastní, či nikoli. Jedinou výjimkou je situace, kdy o povinnosti OSPOD asistovat při předávání či celém styku dítěte s rodičem rozhodne soud.¹⁸

Zajištění
asistence
OSPOD

Stejně jako v případě zákazu styku platí, že jedině soud je oprávněn styk dítěte s rodičem podmínit asistencí. Tuto podmínku nemůže rodičům stanovit ani OSPOD, ani zařízení, ve kterém může být dítě umístěno (samozřejmě s výjimkou dobrovolné účasti na asistovaném styku). Obdobně také platí, že i opatření v podobě asistence by mělo mít dočasný charakter a za podpory dalších opatření sociálně-právní ochrany by mělo směřovat k obnovení přirozeného kontaktu mezi dítětem a rodičem.

Oprávnění státního zastupitelství omezit či zakázat styk rodiče s dítětem

Specifickým případem omezení kontaktu rodiče s dítětem jinou formou než soudním rozhodnutím či domluvou rodičů je rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení trestního řízení.¹⁹ Státnímu zástupci zákon svěřuje oprávnění předběžným opatřením zakázat styk obviněného s určitou osobou, tedy i rodiče s dítětem. **Rodič však musí být již obviněný²⁰ ze spáchání určitého trestného činu a o rozhodnutí musí státní zástupce neprodleně vyrozumět OSPOD²¹.**

¹⁸ Tímto problémem se ochránce zabýval například ve zprávě o šetření veřejného ochránce práv ze dne 20. ledna 2016, sp. zn. 6451/2014/VOP/SK, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3636>. V případě, že OSPOD s jemu přiznanou povinností nesouhlasí (například se od něj vyžaduje asistovat styku probíhajícímu o víkendů či během státního svátku, tedy mimo pracovní dobu sociálních pracovníků), může se proti takovému rozhodnutí soudu odvolat.

¹⁹ Viz § 88c a § 88d trestního řádu.

²⁰ Viz § 88b odst. 1 trestního řádu.

²¹ Viz § 88m odst. 5 trestního řádu.

STYK DÍTĚTE S PŘÍBUZNÝMI A DALŠÍMI OSOBAMI

Okruh příbuzných osob Kromě práva rodiče stýkat se pravidelně s dítětem (a dítěte na tento styk) zákon²² garantuje ochranu také dalších příbuzenských a sociálních vztahů dítěte.²³ Jedná se v první řadě o styk dítěte s osobami příbuznými, a to jak blízkce, tak vzdáleně. V úvahu tak mohou připadat prarodiče, sourozenci, tety, strýcové, sestřenice, bratřenci, či příbuzní v dalších stupních. Obdobně zákon chrání také právo vyjmenovaných osob se stýkat s dítětem.

Okruh osob blízkých V druhé řadě je zákonem chráněn vztah dítěte a osob jemu společensky blízkých. A to za předpokladu, že s nimi má dítě citový vztah nikoli přechodného charakteru a je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Posuzování tohoto okruhu osob však bude vždy ryze individuální. Patřit do něj mohou například bývalí pěstouni dítěte, bývalý partner či manžel jednoho z rodičů, který se dříve podílel na výchově dítěte, biologický otec neuvedený v rodném listě dítěte²⁴ či například oblíbený vychovatel z dětského domova, v němž dítě dlouhodobě pobývalo.

Lze předpokládat a je legitimní, že příbuzné a jiné blízké osoby budou mít v případě posuzování rozsahu styku **slabší postavení než rodiče**. Nemohou však být ze života dítěte zcela vyčleněni. Pokud se dané osoby domáhají styku s dítětem, není dostatečné, když je OSPOD odkáže na soud. Ochránce v jednom z šetřených případů²⁵ konstatoval, že OSPOD by i v těchto případech neměl rezignovat na svou funkci a je-li to v zájmu dítěte snažit se iniciovat mimosoudní dohodu rodičů s těmito osobami. Teprve pokud to není možné nebo nepodaří-li se tímto postupem pravidla styku dohodnout, měl by autoritativně rozhodnout soud. OSPOD zároveň může, obdobně jako u rodičovského styku, iniciovat uzavření mimosoudní dohody i v průběhu vedeného soudního řízení o úpravě styku.

²² Viz § 927 občanského zákoníku, či čl. 5 Úmluvy o styku s dětmi.

²³ Jedná se mimo jiné o projev pozitivního závazku státu na účinné respektování rodinného života garantovaného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

²⁴ Právem tzv. putativního otce na styk se zabývá například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21. prosince 2010 ve věci *A. proti Německu*, č. 20578/07, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>). Evropský soud pro lidská práva v něm zdůraznil právo biologického otce na styk s dítětem i v situaci, kdy otec ještě neměl možnost si vytvořit rodinné pouto k dítěti, přestože o to měl zájem.

²⁵ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2016, sp. zn. 2734/2015/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3888>

RODIČOVSKÝ STYK S DÍTĚTEM SVĚŘENÝM DO PÉČE JINÉ OSOBY

Ochránce se nezdá setkává se situacemi, kdy pravidelnému styku s rodiči brání jiné osoby. Nejčastěji se jedná o prarodiče či pěstouny²⁶, kterým dítě do péče svěřil soud. Příčin, proč o dítě nepečují sami rodiče, může být nespočet. **Ve všech případech, vyjma těch, kde do výkonu rodičovské odpovědnosti, včetně práva na styk, významně zasáhl soud, je však nezbytné vztah dítěte s rodiči podporovat.** Za tímto účelem musí OSPOD na pečující osoby i opakovaně apelovat, aby dodržovaly svoji povinnost podporovat sounáležitost a kontakt dítěte s rodiči, případně využít dalších oprávnění sociálně-právní ochrany dětí.

Důraz na podporu rodičovského styku

Příkladem může být jeden z šetřených případů²⁷ ochránce, kde péči o sedmiletou dívku zajišťovala otcovská babička. Ta matce, která dívku porodila ještě jako nezletilá, neoprávněně bránila ve styku, přestože se matka, v dané době žijící v zahraničí, dožadovala kontaktu (převážně telefonického). Ochránce v dané věci kritizoval, že OSPOD matku odkázal pouze na dohodu s pečující babičkou. Odmítl jí však pomoci se zprostředkováním této dohody a pro případ neúspěchu ji odkázal na služby poskytované jinou blíže neurčenou organizací či na soudní řešení.

Kazuistika ochránce

Ochránce naopak tvrdil, že OSPOD měl pečující babičku velmi pečlivě poučovat o nutnosti dodržovat právo dítěte na kontakt s oběma rodiči. V případě potřeby měl OSPOD toto téma opakovaně s babičkou projednávat. OSPOD měl dále matce a babičce nabízet nejen kontakty na odborná poradenská zařízení, ale i zprostředkování mimosoudní dohody, a to buď přímo za pomoci OSPOD, popřípadě právě za pomoci odborného poradenského zařízení. Dále by byla možná i mediace, popřípadě individuální odborná spolupráce jednotlivých zúčastněných osob s cílem zmírnování jejich vzájemného konfliktního nastavení. Výše uvedené zároveň mělo být od počátku předmětem individuálního plánu ochrany dítěte. Ochránce kromě toho zdůraznil, že má-li OSPOD informaci o tom, že pečující osoba neumožňuje kontakt dítěte s rodičem, měl by se situací zabývat v zájmu dítěte z vlastní iniciativy (tedy i bez podnětu ze strany rodiče), včetně jejího zohlednění v individuálním plánu ochrany dítěte.

²⁶ Rodičovskému styku s dítětem svěřeným do pěstounské péče se detailněji věnuje samostatná podkapitola „Styk dětí v pěstounské péči s rodinou“ v kapitole „Pěstounská péče“.

²⁷ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2017, sp. zn. 3666/2015/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4694>

V této kapitole se zaměřujeme na odebrání dítěte z péče rodičů z různých úhlů pohledu. Představujeme jak základní principy, z nichž je nezbytné vycházet, tak vybrané příklady legitimního odebrání dítěte z péče rodičů. Zabýváme se také obsahem návrhu na předběžné opatření, jeho případným prodlužováním a rušením. Pro úplnost se kapitola dotýká také odpovědnosti OSPOD za volbu vhodného zařízení, kam má soud dítě umístit, a nezbytnosti následné práce OSPOD s rodinou.

OCHRANA PRÁVA NA RODINNÝ ŽIVOT

Právo na rodinný život Ústavní soud¹ ve své rozhodovací praxi konstantně při výkladu ustanovení čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a ustanovení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (ochrana rodinného života) zdůrazňuje, že základním prvkem rodinného života je **soužití rodičů a dětí**. Právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče a výchova ze strany rodičů, na niž mají děti právo podle čl. 32 odst. 4 věty první Listiny základních práv a svobod.

Platí základní premisa, že dokud nerozhodne soud jinak, je třeba respektovat, že jsou to rodiče, kteří nejlépe naplňují zájmy svých dětí a mají odpovědnost za jejich zdárný vývoj. Celá řada právních předpisů² rodičům garantuje rozhodující úlohu ve výchově, právo vychovávat a stýkat se se svými dětmi, právo na ochranu a pomoc při realizaci rodičovství, jakož i svobodu žít podle svého. Zároveň je zakotven předpoklad veřejnoprávní ochrany dítěte, za kterou je odpovědný stát.³

Ochrana před svévolným zásahem státu do rodinného života Podle výkladu Evropského soudu pro lidská práva čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod směřuje zejména k ochraně jednotlivce před svévolnými zásahy státních orgánů do rodinného života (tomu odpovídá negativní závazek státu zdržet se takových zásahů). Nadto státu ukládá pozitivní povinnosti spočívající v účinném respektování

¹ Například nálezný Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

² Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, občanský zákoník a další.

³ Základním veřejnoprávním předpisem vztahujícím se k ochraně dětí je v České republice zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

rodinného života. Je-li tedy prokázána existence rodinného vztahu, měl by stát v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem, a to co nejdříve to bude možné.⁴ K těmto pozitivním povinnostem se řadí vedle aktivní pomoci s osobními, sociálními, zdravotními či majetkovými obtížemi i povinnost rodiče informovat a řádně poučit o možných následcích jeho jednání⁵. Každý člověk, ať nezaviněně, či svým přičiněním, se ve svém životě může dostat do situace, kterou není s to sám vyřešit a která mu dočasně zabraňuje řádně pečovat o své dítě. Vedle rodiny a institucí občanské společnosti je to pak především stát, který má v takových případech klíčovou roli. Má a musí činit aktivně kroky ke znovuobnovení svazku mezi biologickým rodičem a jeho dítětem.

Pozitivní povinnost státu respektovat rodinný život

Povinnost státních orgánů přijmout opatření umožňující realizaci rodinného života není absolutní. **Nespočívá v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale v povinnosti vyčerpat všechna opatření**, která od něj bylo možné v daném případě rozumně očekávat.⁶

Odpovědnost za výsledek?

Současný koncept sociálně-právní ochrany dětí počítá s celou škálou opatření, ke kterým je možné (respektive nutné) v rámci řešení nepříznivé rodinné situace přistoupit, a to podle míry ohrožení dítěte. Opatření sociálně-právní ochrany musejí být zvolena tak, aby na sebe navazovala a vzájemně se ovlivňovala. Při výkonu a realizaci opatření mají přednost ta, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí. Teprve není-li to možné, tak v náhradním rodinném prostředí. Při tom OSPOD postupuje s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům.⁷

Opatření sociálně-právní ochrany dětí

LEGITIMNÍ CÍL ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z PÉČE RODIČŮ

V případě odebrání dítěte z rodičovské péče proti vůli rodiče je **jediným legitimním cílem ochrana práv dítěte**. Takový zásah do rodinného života je pak přípustný pouze z rozhodnutí soudu na základě zákona⁸ při

Ochrana práv dítěte jako jediný legitimní cíl zásahu do rodinného života

⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. února 2002 ve věci *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>, či náleze Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07, náleze ze dne 13. dubna 2010, sp. zn. II. ÚS 485/2010, nebo náleze ze dne 12. května 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14 (všechny dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. července 1987 ve věci *proti Spojenému království*, č. 9749/82, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>

⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. července 2016 ve věci *Pedović proti České republice*, č. 27145/03, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>

⁷ Ustanovení § 9a odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁸ Článek 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

respektování zásady nezbytnosti a přiměřenosti tohoto opatření. Článek 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte deklaruje právo dítěte, že nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.

Rychlé předběžné opatření Ustanovení § 16 zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanoví OSPOD povinnost podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu (tzv. rychlé předběžné opatření), ocitlo-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen. Tomu odpovídá ustanovení § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, podle kterého soud při splnění výše uvedených podmínek předběžným opatřením (vydaným nejpozději do dvaceti čtyř hodin od podání návrhu) upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí.⁹ Podání návrhu na vydání předběžného opatření se tak zřetelně váže na situaci **zřejmého, aktuálního ohrožení dítěte nejzávažnější intenzity**. Jde například o podezření ze surového zacházení s dětmi oběma rodiči nebo jedním z nich, pohlavní zneužívání dětí a jiné případy vážného ohrožení tělesného nebo duševního vývoje dětí. Zároveň musí platit, že dítě není možné umístit ani do péče jiného rodinného příslušníka nebo osoby blízké a že uložení jiného výchovného opatření by nevedlo k nápravě a znamenalo by jen další ohrožení výchovy a vývoje dítěte.

Trvání předběžného opatření Trvání rychlého předběžného opatření je tedy podmíněno absencí jakékoli péče rodičů o dítě či takovou jejich péčí, která by ohrožovala život, zdraví nebo jiné důležité zájmy dítěte v případě jeho návratu do péče rodičů. Naopak nemůže být odůvodněno jen tím, že v jiném prostředí, do něž bylo dítě umístěno, je o něj postaráno „lépe“, než by bylo v péči rodičů.¹⁰ S účinností od 1. ledna 2014 je v ustanovení § 971 odst. 3 občanského zákoníku výslovně stanoveno, že nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o ústavní výchově. A to v případě, že rodiče jsou jinak rodiče způsobilí zabezpečit

⁹ Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením. Předběžným opatřením lze svěřit dítě i do pěstounské péče na přechodnou dobu, po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat, nebo po jejímž uplynutí lze dítě svěřit do péče před osvojením, dát souhlas rodiče s osvojením či rozhodnout o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení.

¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

řádnou výchovu dítěte a plnění dalších povinností vyplývajících z jejich rodičovské odpovědnosti.¹¹

Z uvedeného je patrné, že zákon umožňuje okamžité odebrání dítěte pouze v případě absolutní absence péče či její naprosté nedostatečnosti a pouze tehdy, je-li dítě ohroženo bezprostředně (takový postup je vždy třeba považovat za *ultima ratio*).¹² Odnětí dětí z péče rodičů je obrovský zásah do jejich života, proto je klíčové, aby k tomuto kroku přistupovaly úřady a soud velmi obezřetně a zásadně vždy po vyčerpání všech méně invazivních opatření. V praxi budou nutně nastávat také situace, kde iniciativa OSPOD směřující k okamžitému odebrání dítěte bude nezbytná a plně odůvodněná i bez předchozí sociální práce v rodině. Půjde však o výjimečné případy.

Podezření na pohlavní zneužívání dítěte

Podezření na pohlavní zneužívání dítěte obecně představuje legitimní důvod pro odebrání dítěte z rodiny,¹³ a to dokonce i v případech, kdy se rodiče na zneužívání přímo nepodíleli, nicméně nedokázali mu zabránit.¹⁴

Pohlavní
zneužívání

¹¹ Evropský soud pro lidská práva v minulosti již opakovaně konstatoval (zejména v rozsudku ze dne 26. října 2006 ve věci *Wallová a Walla proti České republice*, č. 23848/04, a v rozsudku ze dne 21. června 2007 ve věci *Havelka a ostatní proti České republice*, č. 23499/06, oba dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>), že nebyly-li děti vystaveny domácímu násilí nebo špatnému zacházení ani pohlavnímu zneužívání, a současně nebyl zjištěn znepokojivý zdravotní stav dětí, případně nedostatek citového zázemí ze strany rodičů či jejich psychická nerovnováha, nemožou být samotné nevyhovující bytové a sociální podmínky důvodem pro odnětí dětí z péče rodičů (potažmo pro jejich nenavrácení do rodinného prostředí). Z dosavadní judikatury Evropského soudu pro lidská práva je zřejmé, že v případě nevyhovujících bytových podmínek nebo primárního nedostatku finančních prostředků se jedná o nedostatky, které mohou vnitrostátní orgány zhojit pomocí jiných prostředků (tzv. pozitivní opatření) než oddělením dětí od rodiny, které představuje nejradikálnější zásah do rodinného života, který lze použít pouze v nejzávažnějších případech. Rozhodnutí o odnětí dítěte z péče rodičů z důvodu špatných sociálních poměrů rodiny (zejména v důsledku dlouhodobě nedostatečného trvalého příjmu) shledal Evropský soud pro lidská práva porušením práva na respektování rodinného života podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Je úlohou státních orgánů v těchto případech pomoci osobám v nesnázích a případně poskytnout pomoc též při zajištění vhodného bydlení. Stejně tak Nejvyšší soud ve svém sjednocujícím stanovisku (stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. Cpjn 202/2010, dostupné z: <http://nsoud.cz>) uvedl, že důvodem pro nařízení ústavní výchovy dítěte nemožou být samy o sobě materiální nedostatky rodiny, zvláště pak její špatné bytové poměry.

¹² Například náleží Ústavního soudu ze dne 20. července 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

¹³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. května 2001 ve věci *T. P. a K. M. proti Spojenému království*, č. 28945/95, dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>, dále například čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁴ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. května 2003 ve věci *Covezzi a Morselli proti Itálii*, č. 52763/99, dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>. Jednalo se

V případech akutního ohrožení dítěte z pohlavního zneužívání je adekvátním postupem OSPOD podání návrhu na vydání rychlého předběžného opatření. Podstatné je, že pro odebrání musí být vážný důvod a nelze využít jiného prostředku. Současně je ale třeba dodat, že úkolem OSPOD není (a ani nemůže být) ověřovat všechny podstatné skutečnosti a zjišťovat objektivně všechny okolnosti případu. Postavit vše na jisto je úkolem policejního vyšetřování, případně soudního dokazování, které však neprobíhá v rámci rozhodování o předběžném opatření podle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, neboť soud má pro rozhodování krátkou, maximálně dvacetičtyřhodinovou lhůtu.¹⁵

Pro činnost OSPOD je důležité, že díky relevantním poznatkům shledá jednak důvodnou obavu dalšího potenciálního ohrožení života či zdraví dětí, jednak důvodnou obavu z toho, že původce tohoto ohrožení se nachází v jejich nejbližší rodině. OSPOD totiž v případech, kdy zjistí ohrožení života či zdraví dítěte, nemá neomezený časový prostor a je nucen jednat s největším urychlením. Bylo-li by po OSPOD požadováno více než jen prokázání odůvodněné obavy, mohlo by vydání předběžného opatření prakticky ztratit jakýkoli význam.¹⁶

Dlouhodobě nedostatečná péče rodičů vlivem jejich neřešené drogové závislosti

Drogová závislost rodičů Ochránce shledal jako důvodné podání návrhu na vydání předběžného opatření v situaci, kdy rodiče nezajistili svým dvěma dětem ve věku dva a tři roky řádnou péči. Tomuto však předcházela velmi intenzivní sociální práce s rodinou. Děti již v předchozí době pobývali v zařízení, jelikož rodiče nebyli schopni zajistit ani základní bytové podmínky a odmítali jakoukoliv podporu aktivizačních a protizávislostních organizací. Po prvním odebrání dětí z rodiny však rodiče s OSPOD i neziskovými organizacemi začali spolupracovat, a to i v důsledku dvou případových konferencí a nařízení soudního dohledu. Soud tak děti rodičům vrátil.

Krátce po návratu dětí do rodiny však rodiče spolupráci opětovně ukončili a pokračovali v užívání pervitinu a alkoholu. Jejich domácnost OSPOD opakovaně shledal ve velmi nevhodném stavu a musela v ní

o případ zneužívání členy širší rodiny, kteří děti často hlídali.

¹⁵ Blíže viz § 456 zákona o zvláštních řízeních soudních. I Ústavní soud deklaroval, že „*obecné soudy vzhledem ke krátké lhůtě, v níž musí o takovém návrhu rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vychází pouze ze skutečností, jež jsou v době podání návrhu osvědčeny*“ (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 21. července 2015, sp. zn. II. ÚS 1831/15, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

¹⁶ Tuto myšlenku uvedl Ústavní soud ve svém rozhodnutí ze dne 21. července 2015, sp. zn. II. ÚS 1831/15, v němž citoval tu samou myšlenku, s níž přišel již v rozhodnutí ze dne 10. listopadu 1999, sp. zn. II. ÚS 221/98 (obě dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>).

opakovaně zasahovat policie kvůli sporům mezi rodiči. Na nedostatečnou zdravotní péči upozornila také dětská lékařka a o nevhodné péči OSPOD informoval také bývalý zaměstnavatel otce, kterému otec nechal děti bez dalšího několik dní na starost. Z těchto důvodů OSPOD přistoupil k podání druhého návrhu na předběžné opatření, kterým soud děti znovu odebral z péče rodičů.

Míra ohrožení u sourozenců

V této souvislosti je třeba upozornit na specifikum sourozeneckých skupin. U každého ze sourozenců je vždy třeba posuzovat míru ohrožení samostatně. Ochránce šetřil případ¹⁷, kdy OSPOD podal návrh na vydání předběžného opatření, kterým bylo šest dětí umístěno do ústavního zařízení. Důvodem bylo vážné podezření na pohlavní zneužívání děvčat ze strany nevlastního otce. Některé děti přitom byly jen matčiny z předchozího vztahu, některé jen otcovy, a některé společné. Pohlavního zneužívání se měl otec dopouštět jen ve vztahu k některým z nich. Jeho vlastní děti měly mít výsadní postavení a v rodině byl ještě novorozenec. Dle ochránce měl OSPOD tedy posuzovat míru ohrožení u každého dítě zvlášť a velmi citlivě přistupovat k novorozenci, u něhož je role matky v útlém věku nezastupitelná.

Sourozenci

ROLE OSPOD JAKO NAVRHOVATELE

Je zcela nepřijatelné, aby OSPOD pohlížel na podání návrhu na vydání předběžného opatření jako na variantu, o jejíž správnosti rozhodne až soud. **Není ani možné, aby OSPOD zpětně odvozoval důvodnost podaného návrhu od skutečnosti, že soud návrhu vyhověl.** Soud a OSPOD se na ochraně práv dětí podílejí, každý však ze své (nezávislé) pozice.

Opodstatněnost návrhu na vydání předběžného opatření

OSPOD si musí být vědom značných limitů na straně soudu, který nemá možnost vést běžné dokazování a rozhoduje pouze na základě skutečností, jež byly alespoň osvědčeny¹⁸, tedy jsou nanejvýš pravděpodobné. Zjednodušeně se dá říci, že soud rozhoduje v dobré víře, že OSPOD jednal na základě precizního vyhodnocení problematické situace rodiny po bezprostředním kontaktu se všemi dotčenými osobami a vyčerpání méně invazivních opatření. Vyplývá to z povahy řízení, jehož výsledkem má být pouze prozatímní rozhodnutí.¹⁹

Precizní vyhodnocení situace rodiny

¹⁷ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 3502/2014/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3468>

¹⁸ Ustanovení § 75c odst. 1 občanského soudního řádu.

¹⁹ Po nařízení předběžného opatření soud usnesením zahájí řízení ve věci samé, v němž provádí dokazování a vydává meritorní rozhodnutí. Předběžné opatření trvá jeden

Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zdůrazňuje, že je nutné klást přísnější podmínky ve vztahu k obsahové podobě předběžného opatření oproti nařízení ústavní výchovy. Uvádí, že tyto konkrétní nároky se reflektují zejména „vhodností prostředí, v němž má být účel předběžného opatření realizován, jednak času, pro který bylo toto opatření vymezeno, a konečně i ve vztahu k jejich společnému působení v dané věci“.²⁰

ZNĚNÍ NÁVRHU NA ODEBRÁNÍ DÍTĚTE Z PÉČE RODIČŮ

Obsah návrhu na vydání předběžného opatření Přestože o nařízení předběžného opatření rozhoduje soud, nezabývá to OSPOD odpovědností za jeho postup, neboť je povinen věnovat i samotnému textu návrhu náležitou pozornost a odpovědně popsat, jaké důvody ho vedly pro tak závažný zásah do rodinného a soukromého života. Platí, že každá iniciativa OSPOD musí vždy korespondovat s nejlepšími zájmy dítěte.²¹ Vyslovuje-li OSPOD v soudním řízení ve věci nezletilého dítěte svůj návrh, vždy **musí jít o závěr podložený vlastními zjištěními, který odráží a dokumentuje aktuální situaci.** Naléhavost podání návrhu na vydání předběžného opatření není možné odvozovat pouze od vývoje v minulosti a očekávaných potíží, které by v budoucnu mohly nastat.

Formulace návrhu na vydání předběžného opatření Kromě materiálního naplnění výše uvedených kritérií je nezbytné i formálně správně návrh na vydání předběžného opatření napsat. OSPOD totiž vahou svého úřadu do velké míry rozhodnutí soudu ovlivňuje.

Vy zdvihnutí formální stránky návrhu na vydání předběžného opatření není projevem formalismu v práci ochránce, ale samotný text návrhu je zásadní (kromě rozhodování soudu) z několika důvodů. Předně je návrh (potažmo odůvodnění rozhodnutí soudu) vodítkem pro rodiče, kteří se transparentně dozví, co je jim ve vztahu k péči o děti vytýkáno. Dále je návrh klíčovým podkladem pro další práci s rodinou. A také je

měsíc od jeho vykonatelnosti (vydání) a soud ho může na dobu nejvýše jednoho měsíce opakovaně prodloužit tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla šest měsíců od jeho vykonatelnosti. Poté lze dobu trvání předběžného opatření výjimečně prodloužit jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. července 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

²¹ Nejvyšší kategorií a nejdůležitějším hlediskem posuzování jakékoliv otázky týkající se dítěte je nejlepší zájem dítěte. V jakém kontextu je třeba zájem dítěte chápat, se snaží přiblížit Úmluva o právech dítěte v čl. 3 odst. 2: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.“

důležitým zdrojem informací pro pomáhající profese a zařízení, kam se dítě umísťuje.

PRODLUŽOVÁNÍ PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ

V souladu s nálezem Ústavního soudu²² má být odnětí dítěte z péče rodičů zásadně řešením dočasným. V této souvislosti soud zdůraznil, že předběžné opatření musí být chápáno jako **krátkodobé provizorium, ne dlouhodobé řešení** či „kvazidefinitivní“ rozhodnutí. Důležité je, že *„splnění podmínek pro nařízení předběžného opatření nelze zkoumat jen při jeho nařízení a následně pouze mechanicky prodlužovat jeho trvání. Naopak po celou dobu trvání předběžného opatření, zvláště přesahuje-li několik měsíců, je nezbytně průběžně zkoumat jeho opodstatněnost a přiměřenost. Toto zkoumání je pak třeba náležitě reflektovat v odůvodnění rozhodnutí o dalším trvání předběžného opatření, prostřednictvím něhož obecné soudy mohou realizovat pozitivní závazek státu usilovat o opětovné sloučení rodiny“*.²³ Uvedenými závěry by se při své činnosti měl řídit i OSPOD.

Předběžné opatření nesmí být dlouhodobým řešením

Zákaz mechanického prodloužení nařízeného předběžného opatření

Důvody pro podání návrhu na předběžné opatření a důvody pro jeho trvání mohou být odlišné

V jedné ze zpráv o šetření²⁴ ochránce konstatoval, že popisuje-li OSPOD v návrhu, že tvrzeným důvodem pro odebrání dětí z péče rodiny je jedna konkrétní událost (například matka zanechala děti u babičky a v dohodnutém termínu si je nevyzvedla) a soud s tímto odůvodněním rozhodnutí o odebrání dětí z rodiny vydá, je **nepřijatelné, aby poté, co tvrzený důvod odpadne (matka se pro děti vrátí), zůstávaly děti i nadále v zařízení**. V šetřeném případě matka následně danou situaci vysvětlila tím, že její domluva s babičkou dětí zněla jinak, děti tedy podle svých slov neopustila. Důvody, které vedly OSPOD k podání návrhu na vydání předběžného opatření a které uvedl výslovně ve svém návrhu, již pominuly. OSPOD nicméně nadále trval na setrvání dětí v zařízení. Vysvětlil to dlouhodobými problémy v rodině, které nicméně nedokázal přesně specifikovat (násilné chování bývalého manžela matky, drogová minulost matky apod.), ani je adekvátně nepopsal v návrhu na vydání předběžného opatření. Je-li tedy konkrétní událost v rodině jen „poslední kapkou“ pro podání

Důvody prodloužení předběžného opatření

²² Nález Ústavního soudu ze dne 12. května 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

²³ Tamtéž.

²⁴ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. prosince 2016, sp. zn. 6800/2015/VOP/LF, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4580>

návrhu na vydání předběžného opatření, musí to OSPOD v návrhu jasně uvést a popsat i ostatní skutečnosti rozhodné pro nařízení předběžného opatření. Má-li OSPOD za to, že i nadále jsou dány důvody pro umístění dětí mimo rodinu, je nezbytné je soudu při prodlužování předběžného opatření detailně popsat.

Aktuální ohrožení dítěte?

Aktuální ohrožení dítěte V jiném šetřeném případě²⁵ byla důvodem pro podání návrhu na vydání předběžného opatření ze strany OSPOD opět aktuální vyhocená situace v rodině. V rozhodný den pracovníkům OSPOD nikdo neotvíral, z bytu se ozýval jen hlas nezletilé a přivolaná hlídka policie zjistila, že matka byla pod vlivem pervitinu. V domácnosti byla přítomna i babička, ale podle OSPOD „bylo zřejmé, že babička, rovněž přítomna, jednání dcery toleruje. Omamné látky byly cítit až na chodbě před bytem“.²⁶ OSPOD doplnil, že matka měla dlouhodobě problémy s užíváním návykových látek, péči o nezletilou zanedbávala, dítě bylo v nedávné době umístěno v zařízení.

Situace v rodině se nicméně od podání návrhu poměrně rychle a radikálně změnila, aniž na tento vývoj zareagoval OSPOD. Matka dítěte se od babičky odstěhovala, babička denně navštěvovala dítě v zařízení a usilovala o svěřeni vnučky do své péče. OSPOD byl však zdrženlivý k její péči, přestože ještě měsíc před podáním návrhu na vydání předběžného opatření u soudu tvrdil, že babička je připravena se o dítě řádně postarat. Přesné důvody nedůvěry v péči babičky však jí ani soudu neuvedl a navrhl umístit dítěte do pěstounské péče. OSPOD měl opět za to, že je třeba, aby dítě zůstalo mimo rodinu, nicméně soudu důvody aktuálního ohrožení dítěte neuvedl.

ZRUŠENÍ PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ

Pominutí důvodů předběžného opatření V této souvislosti je třeba také uvést, že podle ustanovení § 462 zákona o zvláštních řízeních soudních mohou rodiče nezletilého, OSPOD a opatrovník kdykoli soudu navrhnout zrušení předběžného opatření. O takovém návrhu musí soud rozhodnout bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů od obdržení návrhu.²⁷ Ochránce nezřídká při svých šetřeních²⁸

²⁵ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 21. listopadu 2016, sp. zn. 827/2016/VOP/LF, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4540>

²⁶ Citováno z textu návrhu na vydání předběžného opatření.

²⁷ Byl-li návrh zamítnut, může jej oprávněná osoba, neuvede-li jiné důvody, opakovat až po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí.

²⁸ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. srpna 2012, sp. zn. 1555/2012/VOP/EHŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/286>, a zpráva o šetření

shledal pochybení OSPOD spočívající nikoliv v podání návrhu na předběžné opatření, ale právě v nepodání návrhu na jeho zrušení, jakmile pominula podmínka pro jeho vydání, rodič o dítě projevoval zájem, stabilizoval své poměry a nebylo prokázáno, že by z péče o dítě měl být z objektivních důvodů diskvalifikován.

ODPOVĚDNOST OSPOD ZA VOLBU ZAŘÍZENÍ

Rozhodne-li se OSPOD, že odebrání dítěte z péče rodičů je nevyhnutelným krokem a není možné přistoupit ke svěření do péče širší rodiny či pěstounské péče, měl by kromě jiného důsledně zvažovat, **jaký typ zařízení bude pro dítě nejvhodnější**. Ochránce si je vědom skutečnosti, že o umístění dítěte do konkrétního zařízení rozhoduje v souladu se zákonem soud. V praxi se však setkává s tím, že soud návrhu OSPOD²⁹ co do volby konkrétního zařízení ve většině případů vyhoví. Tato praxe tak na OSPOD přenáší značný díl odpovědnosti. Ochránce proto zdůrazňuje, že OSPOD by měl při volbě zařízení, které určí jako vhodné v návrhu či vyjádření zaslaném soudem, důsledně posuzovat aktuální situaci daného dítěte. Při tom musí zohledňovat zejména následující proměnné.

Výběr
zařízení
pro dítě

Intenzita problémů v rodině a předpokládaná délka pobytu dítěte v zařízení

Ochránce si je vědom toho, že délku pobytu dítěte v zařízení je nezřídka složité odhadovat. S ohledem na předcházející práci s rodinou by však OSPOD měl vědět, zda navrhuje odebrání dítěte z rodinného prostředí v důsledku dlouhodobě neřešené situace, či v souvislosti s akutním problémem v rodině, jehož vyřešení je možné předpokládat maximálně v řádu týdnů. Obecně lze říci, že v prvním případě se jako vhodnější jeví umístění dítěte do sítě školských zařízení pro výkon ústavní výchovy, v druhém případě naopak do ZDVOP.

Školské
zařízení,
nebo
ZDVOP?

Na tomto místě je možné uvést, že se ochránce při své praxi setkává s dětmi, které pobývají i roky ve ZDVOP. A to i přesto, že se jedná o zařízení, která **mají poskytovat krátkodobou a krizovou pomoc dítěti**.³⁰ Ochránce

Dlouhodobé
pobyty ve
ZDVOP

veřejného ochránce práv ze dne 18. února 2016, sp. zn. 7095/2014/VOP/EHŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3716>

²⁹ Případně vyjádření dle § 971 odst. 4 občanského zákoníku či § 13a odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁰ O tom více například v důvodové zprávě k zákonu č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí a další související zákony. Podporu tohoto tvrzení je možné spatřovat také v „zalhútování“ maximální délky pobytu dítěte v zařízení (viz § 42 odst. 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

nepochybuje, že by tato zařízení dětem poskytovala špatnou péči, avšak dlouhodobé setrvání dítěte v tomto typu zařízení popírá jeho účel a smysl. V případě, že soud rozhodne o prodloužení pobytu dítěte ve ZDVOP, který však již svou délkou přesahuje rámec výše zmíněné krizové pomoci, měl by OSPOD vždy zvážit, zda není namístě se proti tomuto rozhodnutí odvolat. Svou případnou procesní neaktivitu by měl alespoň odůvodnit a tento svůj závěr zanechat do spisové dokumentace dítěte. S tímto také souvisí cyklení právních titulů, na jejichž základě je dítě v zařízení umístěno. Ochránce má však za to, že touto praxí je ve většině případů bezdůvodně obcházen zákon a jeho smysl.³¹

Specifické potřeby dítěte

Potřeba krizové intervence či psychologické péče Značný ohled by měl OSPOD brát také na specifické potřeby dítěte. Mezi ty je nutné v první řadě zařadit potřebu krizové intervence či psychologické péče. Proto se u dětí vyžadujících zajištění bezodkladné podpory nabízí jako nejvhodnější umístění do ZDVOP, případně bezodkladné zajištění externí krizové intervence.³²

Potřeby dítěte s postižením Dalším specifikem může být tělesné postižení dítěte. Některá zařízení sice na péči o děti s tělesným postižením nejsou stoprocentně připravena (zejména prostorově), ochránce však zdůrazňuje, že tyto důvody by neměly být podkladem pro absolutní odmítnutí všech dětí s postižením. Vždy je nezbytné na situaci nahlížet ryze individuálně, jelikož potřeby každého dítěte jsou odlišné, stejně jako jeho závislost na případné péči jiné osoby.

Potřeby dítěte s poruchou chování V případě dětí s poruchami chování je vhodné zvažovat, zda pro určení nejvhodnějšího zařízení není namístě absolvovat kompletní diagnostiku, a tedy umístění do diagnostického ústavu. Pokud dlouhodobá spolupráce s rodinou či dosavadní výstupy odborníků tomu nasvědčují, může však být vhodnější absolvování pobytu ve středisku výchovné péče³³ či „přímé“ umístění do výchovného ústavu či dětského domova se školou.

³¹ Poměrům ve ZDVOP se bude věnovat souhrnná zpráva ze systematických návštěv těchto zařízení, jejíž publikaci ochránce předpokládá koncem roku 2017. Shrne poznatky ochránce ze systematických návštěv vybraných ZDVOP realizovaných v průběhu roku 2016. Zprávy z jednotlivých návštěv ZDVOP je možné dohledat přes <http://eso.ochrance.cz> (oblast práva: 808 Detence – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) či na Kancelář veřejného ochránce práv. *Zařízení ústavní a ochranné výchovy* [on-line]. Brno [cit 2017-6-13]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni-ustavni-a-ochranné-vychovy/>.

³² V praxi se ochránce setkává s tím, že ZDVOP využívá služeb pouze externí spolupráce s psychologem a ten bývá k dispozici pouze v předem stanovenou dobu. ZDVOP by však měl dbát na to, aby krizovou intervencí dítěti poskytl co nejdříve po jeho přijetí do zařízení. Pracovníkům OSPOD proto ochránce doporučuje, aby na ZDVOP důrazně apelovali co do rychlého zajištění pomoci dítěti a skutečný stav si ověřovali.

³³ Na základě § 13a odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Příkladem nevhodného umístění dítěte může být případ³⁴ třináctiletého chlapce, který v důsledku rodičovského konfliktu a manipulativního jednání rodičů trpěl enurézou a neurotickými problémy (tiky). Chlapec byl nejprve vhodně umístěn ve ZDVOP, kde se podařilo jeho psychický stav mírně zlepšit, nicméně po krátkodobém pobytu a zahájení řízení o ústavní péči jej soud na návrh OSPOD svěřil do dětského domova, kde psychologická ani terapeutická práce s chlapcem nepokračovala.

Sourozenecké vazby

Při odebírání více dětí z rodiny by OSPOD a soudy měly dbát na zachování sourozeneckých vazeb.³⁵ Ochránce v jednom ze šetřených případů³⁶ konstatoval, že v případě rozdělení sourozenců musí OSPOD prokazatelně vyvinout maximální možné úsilí k jejich společnému umístění, ať již v rámci náhradní rodinné péče, či institucionální péče. K rozdělení sourozenců mohou vést pouze vskutku vážné a individuálně popsané důvody, mezi něž však rozhodně nepatří důvody provozního či organizačního charakteru, ať již na straně OSPOD, instituce, do níž mají být sourozenci umístěni, pěstounů či náhradních rodičů. V případě, že je rozdělení sourozenců nezbytné a nastane, musí OSPOD aktivně činit veškeré kroky k zajištění jejich pravidelného osobního kontaktu, existuje-li byť minimální šance na to, že se mezi dětmi vyvine citová vazba. To platí především v případech, kdy pro sebe sourozenci znamenají jedinou skutečnou či potencionálně využitelnou rodinu. Dojde-li k rozdělení sourozenců, musí OSPOD takový krok dostatečně zdůvodnit a zaznamenat v dokumentaci.

Společnému umístění sourozenců by nemělo nepřekonatelně bránit ani vymezení cílové skupiny dětí, na jejichž péči se zařízení specializuje. Zejména je nezbytné mít na paměti, že vymezení cílové skupiny zákon u většiny školských a zdravotnických zařízení uvozuje slovy „zpravidla“.³⁷ V případě ZDVOP je vymezení cílové skupiny pouze deklarací

**Společné
umístění
sourozenců**

**Zajištění
pravidelného
kontaktu
sourozenců**

**Vymezení
cílové
skupiny není
překážkou**

³⁴ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 15. září 2015, sp. zn. 4377/2014/VOP/HZ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3522>

³⁵ Jedná se mimo jiné o projev respektu k rodinnému životu zakotvenému například v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod či čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Důraz na podporu a zachování sourozeneckých vazeb obsahují přímo body 16 a 61 směrnice OSN o náhradní péči o dítě, § 971 odst. 4 občanského zákoníku a § 29 odst. 1 věta druhá zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁶ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. 4585/2013/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/750>

³⁷ Pro dětské domovy a dětské domovy se školou platí § 12 odst. 3 a § 13 odst. 4 zákona o výkonu ústavní výchovy, pro dětské domovy do třech let věku platí § 43 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

specializace, v případě akutní potřeby je však ZDVOP povinný přijmout každé dítě, které potřebuje okamžitou pomoc.³⁸

Udržení kontaktu rodičů s dítětem

- Sanace rodiny** Jelikož umístění dítěte do zařízení by mělo být pouze dočasným řešením nevhodných poměrů v rodině, je nezbytné, aby vztahy mezi dětmi a rodiči byly co nejméně narušeny. Jinými slovy, aby součástí sanace rodinného prostředí zůstal i pravidelný kontakt dítěte s rodičem. Před rodiče je však často stavěna významná překážka v podobě nedostupnosti či velké vzdálenosti zařízení, do něhož soud (nejčastěji na návrh OSPOD) dítě umístí. Ochránce proto apeluje na OSPOD a soudy, aby při volbě zařízení
- Pravidelný kontakt dítěte s rodiči** zohledňovaly kromě blízkosti od místa bydliště rodiče³⁹ také dopravní dostupnost zařízení z místa bydliště rodičů a rodiče ke kontaktu co nejvíce motivovaly. Je také vhodné, aby OSPOD zejména méně majetné rodiče bezprostředně po umístění dítěte upozornil na možnost krytí nákladů spojených s cestováním za dítětem formou jednorázové dávky mimořádné okamžité pomoci.⁴⁰
- Omezení či zákaz styku** Není-li kontakt rodiče s dítětem z nějakého důvodu žádoucí⁴¹, není v kompetenci OSPOD ani zařízení, aby tento styk (přímý i nepřímý) omezovaly. K tomu více v podkapitole „Úprava kontaktu dítěte s rodičem po dobu umístění v neutrálním prostředí“ v kapitole „Omezení kontaktu rodiče s dítětem umístěným v zařízení“. A to ani cestou úmyslného návrhu umístění dítěte do zařízení, které je rodiči nedostupné.

Poměřování jednotlivých proměnných

- Kazuistika ochránce** Ochránce si je vědom, že OSPOD i soudy při výběru vhodného zařízení často poměřují dílčí skutečnosti rozhodné pro dané dítě. Proto závěrem uvádíme i ochránce šetřený případ patnáctileté dívky, v jejímž případě hrálo roli více proměnných. Dívka byla tělesně postižená (upoutána na invalidní vozík), což vyžadovalo zejména bezbariérovost zařízení. Dále byla silně citově vázána na matku (v důsledku odloučení od matky dokonce

³⁸ Více viz MPSV. *Manuál implementace standardů kvality sociálně-právní ochrany pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc* [online]. Praha: MPSV [cit. 2016-7-14]. s. 8–9. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19678/manual_ZDVOP_051214.pdf

³⁹ Tuto zásadu zakotvuje § 971 odst. 4 občanského zákoníku a § 13a odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴⁰ K tomu více: Dávky pomoci v hmotné nouzi. *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2016-7-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/davky-pomoci-v-hmotne-nouzi/#c1001580>

⁴¹ Například rodič negativně manipuluje s dítětem, je k němu extrémně hrubý či na něm úmyslně spáchal trestný čin.

držela hladovku). Nadto, důvodem pro odebrání dívky bylo umístění její matky do vazby, přičemž se rozhodovalo o jejím (ne)vyhoštění z České republiky, které mělo přijít v krátkodobém časovém horizontu. Ochránce v daném případě označil za vhodné dívčino dočasné umístění (po dobu trvání předběžného rozhodnutí) do ZDVOP v bezprostřední blízkosti vazební věznice i přesto, že daný ZDVOP se specializoval na péči o výrazně mladší děti. Vybraný ZDVOP nadto nejlépe vyhovoval tím, že byl bezbariérový a zaměstnával zdravotnický personál.

PRÁCE S RODINOU BEZPROSTŘEDNĚ PO ODEBRÁNÍ DÍTĚTE

Podle ustanovení § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen „*poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte*“, a to bez ohledu na to, zda o ni požádají, či nikoli. Oprávnění rodičů požadovat pomoc OSPOD stanoví § 9 téhož zákona, nicméně postavení OSPOD je podle zákona proaktivní. Není tedy třeba vyčkávat žádosti rodičů, ale v zájmu dětí je OSPOD povinen poskytnout rodičům potřebnou pomoc.

**Aktivní
pomoc
rodičům**

Míra pomoci či poradenství závisí na konkrétním případě. Je však třeba mít na paměti, že výjimečnosti předběžného opatření musí odpovídat i míra poskytnuté či nabízené pomoci rodičům (či jiným osobám odpovědným za výchovu). **Umístěním dítěte mimo rodinu do jiného vhodného prostředí práce OSPOD v žádném případě nekončí, dokonce by se měla výrazně zintenzivnit.**

**Intenzivní
sociální
práce**

S takovým postupem počítá i explicitně ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jelikož OSPOD je „*povinen poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy (§ 28), nebo do ZDVOP (§ 42), spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, krajskými pobočkami Úřadu práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči odbornou poradenskou pomoc*“. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může pomoc podle odstavce 2 poskytnout i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.

I v závažných případech (například násilí ze strany rodičů) je namístě s rodiči nadále pracovat. Příkladem může být případ čtrnáctileté dívky, která byla umístěna do ZDVOP, poté co se odmítla vrátit jednoho dne ze školy domů z důvodu násilí ze strany otce. I po jejím umístění OSPOD nadále s otcem pracoval. Doporučil mu absolvovat terapii agrese, monitoroval výsledky práce otce a zjišťoval přání dítěte. Nicméně dívka po celou dobu svého pobytu ve ZDVOP konstantně uváděla, že se k otci vrátit nechce. S ohledem na její věk a skutečnost, že ona sama byla objektem

**Sanace
rodiny?**

fyzických útoků otce, potažmo jeho nevhodné výchovy, což je velmi osobní a nepřenositelný zážitek, bylo zcela namístě, že OSPOD respektoval její vůli a podal návrh na svěřeni do dětského domova k polorodému bratrovi, jak dívka chtěla.

**Pomoc má
přijít rychle**

Také Ústavní soud zdůrazňuje,⁴² že odnětí dítěte z péče rodičů na základě předběžného opatření soudu je opatření dočasné, přičemž v jeho průběhu jsou příslušné orgány veřejné moci povinny usilovat o co nejrychlejší opětovné sloučení rodiny. OSPOD je tedy povinen co nejrychleji nabízet pomoc rodině.

Žádný právní předpis nestanoví lhůtu, dokdy je třeba začít s intenzivní prací v rodině. Tato doba je vždy individuální. Nicméně ochránce šetřil případ⁴³, ve kterém proběhlo první osobní jednání s rodiči až téměř tři týdny po odebrání dětí z rodiny. Ochránce vytkl OSPOD, že ačkoli zákon nestanoví v ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí lhůtu, dokdy má být pomoc rodičům poskytnuta, z povahy věci je povinen tak učinit bezodkladně. Vycházel z předpokladu, že důvodnost předběžného opatření je soud povinen pravidelně přezkoumávat, proto považoval prvotní kontakt s rodiči (či jinými osobami) až po osmnácti dnech od odnětí dětí z rodiny za pozdní, nepřiměřeně dlouhý. I když si OSPOD v mezidobí zajišťoval potřebné podklady pro svůj další postup, komunikaci s rodiči považuje ochránce za prvořadou.

SPOLUPRÁCE SE ZAŘÍZENÍM

**Spolupráce
a společný
cil**

Neméně důležité je, aby práce s rodinou měla jasně vymezený cíl, na kterém se spolupodílejí všechny zainteresované instituce (zejména OSPOD, zařízení a případně doprovázející organizace). Je tedy namístě, aby OSPOD bezprostředně po odebrání dětí z rodiny koordinoval také další práci s rodinou. Zejména je vhodné, pokud se zařízení, ve kterém je dítě umístěno, zapojí do zpracování individuálního plánu ochrany dítěte a podílí se na jeho utváření.

POBYT DÍTĚTE V ZAŘÍZENÍ NA ZÁKLADĚ ŽÁDOSTI RODIČŮ ČI S JEJICH DODATEČNÝM SOUHLASEM

Ochránce se v rámci své praxe setkává také s tím, že některé OSPOD z různých důvodů nechtějí podávat návrh soudu na umístění dítěte do

⁴² Viz náleží Ústavního soudu ze dne 12. května 2015, sp. zn. I. ÚS 2903/14, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

⁴³ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. ledna 2016, sp. zn. 3502/2014/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3468>

zařízení. Namísto toho chtějí po rodičích, aby děti umístili na vlastní žádost, a to nejčastěji do ZDVOP.⁴⁴ Ochránce však nejednou OSPOD upozornil, že v takovém případě leží plná odpovědnost za průběh pobytu na spolupracujících rodičích. OSPOD by si proto měl uvědomit rozdíly související s pobyty dětí v zařízeních na žádost rodičů⁴⁵, případně na žádost OSPOD či dítěte s dodatečným souhlasem rodičů⁴⁶, a umístěním na základě autoritativního rozhodnutím soudu⁴⁷.

**Žádost
rodičů, resp.
souhlas
s umístěním
dítěte
v ZDVOP**

Nejvýznamněji se rozdíl právních titulů pobytu dítěte v zařízení projevuje v povolování pobytů dětí mimo ZDVOP a ukončení samotného pobytu. V případě smluvního umístění dítěte do ZDVOP, tedy i na žádost OSPOD či dítěte s dodatečným souhlasem rodiče, OSPOD nemůže ani jedno podmiňovat svým souhlasem.⁴⁸

⁴⁴ Tato kapitola nezmiňuje pobyty dětí v diagnostických ústavech (na základě čl. II bodu 4 zákona č. 333/2012 Sb.) a střediscích výchovné péče (dle §17 odst. 1 písm. b) zákona o výkonu ústavní výchovy).

⁴⁵ Na základě § 42 odst. 2 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴⁶ Na základě § 42 odst. 2 písm. b) a d) a odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴⁷ V případě ZDVOP na základě § 13a odst. 1 písm. a) § 42 odst. 2 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴⁸ Tímto problémem se ochránce zabýval například ve zprávě o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. července 2015, sp. zn. 6277/2014/VOP/BN, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3206>

VI.

Umístění dítěte do vhodného prostředí coby tzv. „neutrálního prostředí“

Tomuto tématu věnujeme samostatnou kapitolu z důvodu zdůraznění nutnosti naplnění podmínky legitimacy, nezbytnosti a přiměřenosti zásahu sledovanému účelu. Pokládáme za nutné upozornit i na související opatření, na něž je třeba dbát. Zejména na dočasnost opatření, vyčerpání mírnějších opatření, zajištění terapie rodičům i dítěti, ošetření kontaktu (jak přímého, tak nepřímého) dítěte s rodiči a dalšími osobami.

NEUTRÁLNÍ PROSTŘEDÍ JAKO DOČASNÉ OPATŘENÍ ZASAHOJÍCÍ DO RODINNÉHO ŽIVOTA

Přiměřenost opatření

Podle Listiny základních práv a svobod¹ mohou být práva rodičů omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona. K materiální souladnosti zásahu do základních práv a svobod se zákonem přitom podle Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod² dochází, **sleduje-li tento zásah legitimní cíl a je-li pro jeho dosažení nezbytný, tedy zejména přiměřený sledovanému účelu.**³

Podmínka vyčerpání mírnějších opatření

Je nepochybné, že vytržení dětí z rodinného prostředí představuje nejen zásah do soukromého a rodinného života, ale do jisté míry i zásah do osobní svobody.⁴ V situaci, kdy mají děti rodiče, kteří jsou výchovně způsobilí, je předběžné opatření, kterým se děti umisťují z důvodu jejich silné manipulace do neutrálního prostředí v podobě zařízení, vždy mimořádným, krajním opatřením. Pokládáme za nutné na tomto místě zopakovat hlavní zásadu, že odnětí dětí z péče rodičů je natolik závažným

¹ Ustanovení čl. 32 odst. 4 věta druhá.

² Ustanovení čl. 8 odst. 2.

³ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. července 2004 ve věci *Couillard Maugery* proti Francii, č. 64796/01, § 237, dostupný z: <http://hudoc.echr.coe.int>

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

zásahem do jejich života, že je klíčové, aby k jeho návrhu přistupovaly úřady velmi obezřetně a zásadně po vyčerpání veškerých možných méně invazivních opatření.

Pro ilustraci, v jednom z šetřených případů ochránce zjistil, že matka (která byla zároveň stěžovatelkou) dlouhodobě nerespektovala rozhodnutí soudu o styku otce se syny. Působení OSPOD bylo neúčinné, ani opakované pokuty nezměnily její přístup. Matka v synech nepřetržitě utvrzovala pocit, že jim otec ubližoval a představuje pro ně reálné nebezpečí, byť se toto její podezření nijak neprokázalo. Závěry znaleckého posudku byly alarmující.⁵ Poukazovaly na extrémně závažné ohrožení dětí.

**Kazuistika
ochránce**

Ochránce dospěl k závěru, že za uvedených okolností OSPOD nepochybil podáním návrhu na dočasné umístění dětí do zařízení coby tzv. „neutrálního prostředí“. Ochrana zdravého psychického vývoje dětí a obnovení přirozených citových vazeb mezi otcem a syny za situace, kdy matka více jak rok bránila otcí ve styku s dětmi v jejich přirozeném prostředí a děti negativně ovlivňovala proti otcí, vyhodnotil jako legitimní cíl. Jiné prostředky prokazatelně nevedly k nápravě.

Jakkoli ochránce vnímá koncept neutrálního prostředí jako problematický, domnívá se, že má své opodstatnění, hrozí-li vážné poškození psychického zdraví a vývoje dítěte a je-li v jeho zájmu obnovit narušený vztah s rodičem.

**Dočasnost
opatření**

Ochránce je přesvědčen, že umístění dítěte mimo rodinu má být opatřením zcela mimořádným, krajním a dočasným – na co nejkratší možnou dobu. A to vždy po důkladném zhodnocení situace, zejména s ohledem na to, zda je ohrožení dítěte natolik závažné, že již nelze využít jiných, méně invazivních opatření. Za ty považuje zejména autoritativní nařízení odborné poradenské pomoci či asistovaného styku dítěte s rodičem.

ÚPRAVA KONTAKTU DÍTĚTE S RODIČI PO DOBU UMÍSTĚNÍ V NEUTRÁLNÍM PROSTŘEDÍ

Cílem umístění do neutrálního prostředí je oddělení dítěte od rušivého vlivu jednoho z rodičů, aby bez něj mohl být za pomoci intenzivní terapie

**Podmínka
zajištění
terapie
rodičům
i dítěti**

⁵ Znalkyně upozornila, že ve výchovném prostředí u matky dochází k vážnému ohrožení zdravého psychického vývoje dětí, ponechání v její péči vyhodnotili i další zúčastnění odborníci (v průběhu znaleckého zkoumání byl přibrán znalec z oboru psychiatrie dospělých a konzultant z oboru dětské psychiatrie a psychoterapie se specializací sexuálního zneužívání dětí) za zvýšeně rizikové ve smyslu narušení psychického zdraví a vývoje dětí. Před svěřením nezletilých do péče otce proto znalkyně doporučila umístění sourozenců do vhodného prostředí.

poskytované rodičům i dítěti obnoven vztah k druhému rodiči. V praxi se přitom projevuje, že je většinou nezbytné zároveň nastavit pravidla kontaktu rodičů s dítětem. Nestane-li se tak, ovlivňující rodič nadále setrvává ve svém negativním působení na dítě.

Vymezení přímého i nepřímého styku Je vhodné dočasně jasně stanovit rozsah styku obou rodičů s dítětem, a to jak styku přímého, tak i nepřímého (tzn. telefonického, e-mailového, po sociálních sítích apod.). Rovněž lze dočasně nastavit asistenci u styku rodičů s dítětem, aby mohl odborník korigovat případné nevhodné vyjadřování, respektive snahy o ovlivňování dítěte.

Asistovaný styk či dočasný zákaz V případech, kdy jednání zákonného zástupce představuje reálné nebezpečí pro zdárný duševní vývoj dítěte, je OSPOD povinen navrhnout či podpořit taková opatření, jež by ohrožujícímu jednání zabránila. K tomu musí přistoupit i za cenu faktického omezení výkonu rodičovské odpovědnosti spočívajícího v návrhu na omezení nebo i zákaz styku.

ROZDÍLNÉ KOMPETENCE ZAŘÍZENÍ A SOUDU PŘI ROZHODOVÁNÍ O KONTAKTU DÍTĚTE S RODIČI

Rozhodovací pravomoc soudu Ochránce se při svých šetřeních setkává s tím, že se pracovníci OSPOD někdy domnívají, že korigování kontaktu dětí s rodiči je záležitostí zařízení, tedy že o něm může zařízení rozhodovat. V této souvislosti je třeba upozornit, že tomu tak není. **Omezit styk rodičů s dítětem může pouze soud**⁶, případně v průběhu přípravného řízení trestního řízení jej může zakázat obviněnému státní zástupce, a to formou předběžného opatření.⁷ Soud tak může učinit ex offio nebo z podnětu OSPOD či na návrh některého z rodičů. Zařízení může podat podnět k soudu.⁸

Kompetence ředitele zařízení Ředitel zařízení může ukončit pouze ad hoc probíhající návštěvu, během které se rodič chová nevhodně (například je-li pod vlivem návykových látek, je agresivní apod.).⁹ Nemůže však stanovit rozsah styku dítěte s rodičem či jeho omezení obecně. Je tedy na OSPOD v pozici kolizního opatrovníka, jestliže zjistí, že kontakt neprobíhá dobře, aby o tom informoval soud a navrhoval, aby kontakt dodatečně upravil.

Většinou je proto vhodné, aby kolizní opatrovník soudu navrhl upravit podmínky kontaktu, a to jak přímého, tak nepřímého.

⁶ Viz § 891 odst. 2 občanského zákoníku.

⁷ V souladu s § 88c písm. a) a 88m odst. 2 a 5 trestního řádu. O tomto kroku musí státní zástupce neprodleně vyrozumět také orgán sociálně-právní ochrany dětí.

⁸ Viz § 42a odst. 3 písm. b) bod 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁹ Viz ustanovení § 42a odst. 3 písm. a) bod 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Nevhodnou regulaci rodičovského styku s dítětem umístěným ve ZDVOP řešil ochránce v případě¹⁰ třináctileté dívky, která se na vlastní žádost následně potvrzenou rozhodnutím soudu nechala umístit do ZDVOP. Důvodem bylo údajné sexuální zneužívání ze strany otce. Neutrální prostředí mělo vyloučit obavu z manipulativního jednání matky. OSPOD v tomto případě na základě telefonického sdělení státního zastupitelství doporučil ZDVOP, aby rozsah styků dívky jak s matkou, tak otcem reguloval a podmínil asistencí psychologa. ZDVOP tomuto vyhověl a rodičům nastavil „rozpis návštěv“, se kterým rodiče pod tlakem souhlasili. Matka nad rámec osobních styků s dcerou udržovala velmi rozsáhlý telefonní kontakt (i několik hodin denně). Styk s otcem dívka odmítala. Po vyloučení sexuálního zneužívání a naopak potvrzení silné manipulace ze strany matky¹¹ OSPOD setrval na svém doporučení a neinicioval jakoukoliv soudní úpravu, i přes opakované apely psychologa ZDVOP. ZDVOP proto sám podal podnět k soudu, který však soud zamítl z důvodu, že se k němu OSPOD nevyjádřil. Až s odstupem času a po důrazném doporučení ze strany ochránce OSPOD sám podal návrh na zákaz styku dívky s manipulativní matkou, v důsledku čehož dívka během zhruba tří měsíců obnovila svůj vztah s otcem a následně se chtěla vrátit do střídavé péče rodičů.

Úprava
styku bez
soudního
rozhodnutí?

ZAJIŠTĚNÍ ODBORNÉ PORADENSKÉ POMOCI RODIČŮM A DÍTĚTI UMÍSTĚNÉMU V TZV. NEUTRÁLNÍM PROSTŘEDÍ

Ochránce pokládá za klíčové, aby ihned po umístění dítěte do neutrálního prostředí navázala rodina spolupráci s odborníkem.

Jak je uvedeno již výše, OSPOD by měl tedy dbát na to, aby měli jak rodiče, tak děti zajištěnu potřebnou intenzivní terapii a tuto ve spolupráci se zařízením pravidelně vyhodnocovat. Ochránce v této souvislosti doporučuje co nejužší spolupráci OSPOD se zařízením. Rovněž doporučuje časté návštěvy dětí v zařízení, aby měl OSPOD dobrý přehled, jak opatření na děti působí, zda mají děti a rodiče zajištěnu adekvátní terapii, zda nedochází ze strany zařízení k překračování jeho oprávnění, jde-li o korigování styku dětí s rodiči apod., tak aby mohl co nejlépe informovat soud a případně podávat další vlastní návrhy k úpravě daného opatření.

¹⁰ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne ze dne 9. února 2016, sp. zn. 130/2015/VOP/BN, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3654>, a závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 29. září 2016, sp. zn. 130/2015/VOP/BJ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4432>

¹¹ Provedeným znaleckým zkoumáním v rámci přípravného řízení trestního řízení.

VII.

Participační práva dítěte

Na participační práva dětí ve všech řízeních, která se jich dotýkají, je zejména v posledních letech kladen stále větší důraz. Tato kapitola přináší přehled, co vše v sobě pojem participační práva zahrnuje, a příklady dobré i špatné praxe při jejich uplatňování.

SOUČASNÝ PODHLED NA PARTICIPAČNÍ PRÁVA DÍTĚTE

Dítě jako aktivní subjekt	Právo dítěte aktivně se podílet na rozhodování o své budoucnosti přináší primárně Úmluva o právech dítěte. V souladu s ní není dítě vnímáno jako pasivní objekt ochrany, ale jako subjekt, který má právo na vyjádření svého názoru, právo být slyšeno a na informace ve všech záležitostech, které se jej přímo týkají . Na zmíněné navázal i Ústavní soud ¹ , který judikoval, že <i>„právo nezletilého svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, je jeho nepopiratelným právem umožňujícím, být jen do určité míry, vyrovnat nerovné postavení například ve vztahu k jeho rodičům, případně koliznímu opatrovníkovi, přesto konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého přísluší dospělým“</i> .
Úmluva o právech dítěte	Participační práva dítěte ² vycházejí zejména z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Ten zaručuje každému dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají. Těmto názorům se musí věnovat patřičná pozornost odpovídající věku dítěte a jeho úrovni. Dítěti se za tím účelem poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká. Vyjma praxí již zažitého práva dítěte být slyšeno se mezi neméně důležitá participační práva řadí i právo dítěte být konzultováno a právo dostávat veškeré příslušné informace o dění, které se jej týká.
Věk dítěte	Participační práva dítěte náleží dítěti bez ohledu na věk – Evropská úmluva o výkonu práv dětí nestanoví žádnou věkovou hranici pro slyšení

¹ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 10. května 2006, sp. zn. IV. ÚS 288/04, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

² Participace obecně znamená účast zainteresované osoby na rozhodování o své přítomnosti a budoucnosti. Lze ji velmi zjednodušeně chápat jako účast dítěte na rozhodování v záležitostech týkajících se jeho života či právo společně s ostatními zainteresovanými osobami hledat směr, kterým se bude ubírat jeho budoucnost.

dítěte. Korektivem pro zapojení dítěte do rozhodovacího procesu je pouze „dostatečná schopnost chápat situaci“, a „nejlepší zájem dítěte“, nikoli věková hranice. Schopnost chápání je přitom třeba posuzovat vždy u každého dítěte individuálně a průběžně. Není vyloučeno, že se v průběhu jednoho soudního řízení změní. Proto je nutné s tímto počítat a situaci vyhodnocovat vždy v aktuálním čase.

Vyjádří-li dítě svůj názor, je třeba s ním vždy aktivně pracovat, uvážit jej a přihlédnout k němu. K tomu, do jaké míry jej brát v potaz a přizpůsobit tomu svoji další činnost, se opakovaně vyjádřil Ústavní soud.

Například v usnesení IV. ÚS 155/08³ konstatoval, že: *„Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech (...) poskytuje dítěti možnost, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají, a to buď přímo, nebo prostřednictvím svého zástupce, případně prostřednictvím příslušného orgánu. I když jde o nepopíratelné právo dítěte svobodně vyjádřit svůj názor ve všech věcech, které se ho týkají, a umožňuje mu (byť jen do určité míry) vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, nelze přehlédnout, že konečné hodnocení (posouzení) zájmů nezletilého dítěte přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případné, respektive obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost“.*

Ústavní soud

Stejný názor Ústavního soudu plyne i z rozhodnutí III. ÚS 2621/10⁴, v němž soud řekl, že: *„Ani z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, stejně jako z čl. 6 Úmluvy o styku s dětmi pak nelze dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, i když mu má být dle čl. 6 Úmluvy o styku s dětmi přikládána náležitá váha (stejně jako jeho prokázaným přáním a názorům), byl pro soud zavazující a že by se nemohl od něj odchýlit; v opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby všechny dotčené osoby a orgány zjistily názor dítěte, a z něj pak bez dalšího vycházely“.*

Názor dítěte
nemusí
být vždy
následován

K povaze přání dítěte a jeho váze se Ústavní soud komplexně vyjádřil nálezem II. ÚS 2943/14, kde konstatoval, že: *„Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu“.* Současně zmínil, že není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily pouze na jeho přání. Soudy musí

Zájem dítěte
jako zásadní
vodítko

³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. července 2009, sp. zn. IV. ÚS 155/08, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. ledna 2011, sp. zn. III. ÚS 2621/10, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

své rozhodnutí opřít o pečlivé a komplexní posuzování jeho zájmů, neboť přání dítěte není jediným hlediskem, které musí soudy v řízeních týkajících se úpravy výchovných poměrů nezletilých dětí zvažovat. Nejlepší zájem dítěte totiž může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů), a proto je zájem dítěte možno (respektive nutno) vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy.⁵

Ačkoli se výše zmíněné úvahy Ústavního soudu vztahují především k rozhodovací činnosti soudů, je možné je pro jejich obecnou platnost vztáhnout i na činnost OSPOD. A to tam, kde se OSPOD rozhoduje, jakým směrem se bude nadále ubírat sociální práce s rodinou či jaký bude jeho postoj v roli kolizního opatrovníka.

Jelikož je sociální pracovník v praxi často jedinou klíčovou osobou, která dítě dobře zná a pravidelně s ním hovoří, považuje ochránce za nezbytné, aby OSPOD pečlivě dbal na realizaci participačních práv dítěte v jejich plném rozsahu. Tedy aby obsahem pravidelných rozhovorů mezi pracovníkem OSPOD a dítětem bylo nejen zjišťování názoru dítěte, ale také jeho seznámení se vším, co se ho významně dotýká. A to v rozsahu a způsobem přiměřeným jeho věku. V neposlední řadě ochránce zdůrazňuje, že je nezbytné, aby OSPOD, coby kolizní opatrovník dítěte v soudním řízení, neopomíjel názor dítěte sdělovat soudu. Dítě by mělo mít možnost se vyjádřit, i kdyby se mělo jednat jen o sdělení, že se k věci vyjadřovat nechce.

POHOVOR S DÍTĚTEM NÍZKÉHO VĚKU

V rámci jednoho z řešených případů ochráncem⁶ byl OSPOD v porozvodovém sporu rodičů soudem určen jako kolizní opatrovník dětí (devět a šest let). Rodiče měli k sobě nesmířitelný postoj. Otec uváděl, že matka mu brání ve styku s dětmi. Matka namítala, že otec není schopen se o děti postarat. Sociální pracovnice vyslechla starší dceru, nikoli však již jejího mladšího bratra. Ve zprávě soudu tlumočila názor děvčete, názor chlapce nezmínila (neuvěděla ani, zda s ním rozhovor provedla, případně z jakých důvodů nikoli).

Ochránce sociální pracovníci vytkl, že opomenula vyslechnout chlapce. Sociální pracovnice následně uváděla, že chlapce nevyslechla záměrně – měla za to, že v rozhodné době nebyl ještě dostatečně rozumově vyspělý k tomu, aby mohl sdělit svůj názor a vyjádřit své přání. Ochránce

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. IV. ÚS 2943/14, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 27. ledna 2016, sp. zn. 8113/2014/VOP/SK, dostupná na www.eso.ochrance.cz

OSPOD proto doporučil následující. Vyhodnotí-li, že dítě není dostatečně rozumově vyspělé nebo není-li v jeho nejlepším zájmu, aby s ním sociální pracovnice hovořila, měl by OSPOD soudu sdělit, že s dítětem záměrně nehovořil, a specifikovat z jakých důvodů. Zároveň je nutné, aby to OSPOD zaznamenal do své spisové dokumentace. Následně již závisí na posouzení soudu, zda na pohovoru s dítětem bude trvat, či nikoli.

POHOVOR S ROZRUŠENÝM DÍTĚTEM

V jiném případě OSPOD dlouhodobě pracoval s rodinou, kde soud stanovil nad výchovou dětí dohled. Došlo k situaci, kdy matka přivedla dceru na úřad se žádostí, aby ji sociální pracovnice vyslechla. Dcera byla značně rozrušená, plakala. Sociální pracovnice s ní přesto rozhovor uskutečnila. Rozhovor později neopakovala.

Ochránce se domnívá, že pokud se rodič i po předchozím poučení dožaduje, aby sociální pracovník provedl s dítětem pohovor, přestože je patrné, že je dítě značně rozrušené, měl by pracovník OSPOD být velmi citlivý. Bude však nezbytné, aby pohovor s dítětem zopakoval, a to s přiměřeným časovým odstupem, nejlépe pak bez předchozího upozornění rodičů a na místě, které bude pro dítě bezpečné. Důvody opakování pohovoru by měl OSPOD zaznačit do spisové dokumentace.

NEVYSLECHNUTÍ DÍTĚTE S ODKAZEM NA TO, ŽE S NÍM JIŽ DŘÍVE HOVOŘIL SOUDNÍ ZNALEC ČI PSYCHOLOG

V dalším případě⁷ došlo k situaci, kdy otec v rámci sporu rodičů o výchovu dítěte odvedl dceru ze společné domácnosti a následně jí zamezil v kontaktu s matkou. Dcera se matce postupně odcizila a začala kontakt s ní odmítat. Sociální pracovnice pracovala s rodinou, s dívkou však příliš v kontaktu nebyla. Nezjišťovala ani její názor. Měla za to, že všechny podstatné informace jsou obsaženy ve zprávách psychologů a jiných odborných pracovníků, kteří s ní hovořili, a proto ji nechtěla dalším rozhovorem zatěžovat.

Ochránce konstatoval, že v daném případě byla porušena participační práva dítěte. Dívka měla vzhledem ke svému věku (dvanáct let) a rozumové vyspělosti dostávat přiměřeným způsobem a v přiměřeném rozsahu veškeré podstatné informace o tom, co se kolem ní a její rodiny děje. Tyto informace však znala v plném rozsahu pouze sociální pracovnice, nikoli

⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 19. března 2015, sp. zn. 4410/2013/VOP/MPT, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2876>

odborníci, s nimiž byla dívka v pravidelném kontaktu. Zároveň ochránce upozornil, že rozhovor sociální pracovnice s dítětem je kvalitativně zcela odlišný od rozhovoru dítěte a psychologa, a to zejména svým zaměřením. Slyšení dítěte znalcem či psychologem tedy není způsobilé zcela nahradit rozhovor dítěte se sociálním pracovníkem.

ZOHLEDNĚNÍ NÁZORU DÍTĚTE

V následujícím případě⁸ byli dva sourozenci (dvanáct a deset let) dlouhodobě umístěni v dětském domově (chování matky k dětem bylo velmi hrubé, hraničící s týráním; zároveň byla několik let ve výkonu trestu odnětí svobody a nikdo z rodiny o děti nemohl nebo nechtěl pečovat). Matka po návratu z výkonu trestu a úpravě svých poměrů žádala o krátkodobé pobyty dětí v její domácnosti. Sociální pracovnice navštívila děti v dětském domově, hovořila jak s nimi, tak s pracovníky domova. Chlapec jí své přání (strávit volné dny raději u prarodičů otce) sdělil i dopisem. OSPOD tak žádostem matky v případě syna několikrát nevyhověl právě s odkazem na jeho přání.

Ve věci zároveň probíhalo soudní řízení, v němž matka žádala o navrácení dětí do své péče. Sociální pracovnice tedy děti navštívila, aby zjistila i přání dětí ve vztahu k jejich možnému návratu do péče matky. Syn v rámci rozhovoru návrat k matce odmítl. K případným prázdninovým dovolenkám se vyjádřil tak, že sociální pracovníci vždy předem řekne nebo napíše, kam chce jet. Dcera byla nejistá, názor měnila. I u syna byla patrná nejistota, byť ne tak výrazná. Před prázdninami kontaktovala sociální pracovnice pracovníky domova se žádostí, aby jí děti písemně odpověděly na otázky, kde a s kým chtějí trávit prázdniny – formou dotazníku. S ohledem na takto projevené přání dětí sociální pracovnice neudělala souhlas s pobytem dětí u matky po dobu letních prázdnin.

Ochránce konstatoval, že OSPOD pochybil, jestliže neudělení souhlasu s pobyty u matky opřel výhradně o vyjádření dětí, aniž by zvážil všechny okolnosti daného případu. Zvláště nebyly-li si děti jisté, neměla být na ně kladena taková odpovědnost. Při posuzování výpovědi dítěte by OSPOD měl brát v potaz nejen věk dítěte, ale také přihlížet k dalším okolnostem. Za ty považuje zejména prostředí, kde dítě žije, okruh osob, se kterými se dítě stýká, vzájemné vztahy rodičů a jiných rodinných příslušníků i případné ovlivňování dítěte některým z nich. Mnohdy jsou

⁸ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 18. srpna 2015, sp. zn. 8190/2014/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3184>, závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 18. prosince 2015, sp. zn. 8190/2014/VOP/KI, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3418>

totiž sdělení dětí těmito faktory do značné míry ovlivněna. Informace získané rozhovorem s dítětem proto nelze přijímat absolutně, jelikož jeho výpověď nemusí zcela odrážet jeho vnitřní postoj a reflektovat jeho nejlepší zájem v širším slova smyslu.

Ochránce v daném případě OSPOD dále vytkl, že ke komunikaci s dětmi nezvolil vždy vhodnou formu. Písemnou komunikaci, kdy děti měly sociální pracovníci v rámci formuláře odpovědět na předem připravené otázky, ochránce označil za zcela nevhodnou. V daném případě následně došlo k tomu, že matka dětem jejich vyjádření vytýkala, a to zejména z důvodu, že OSPOD nerozhodoval na základě vlastních úvah o všech okolnostech věci (kam měl samozřejmě názor dětí zahrnout), ale výhradně na základě vyjádření dětí.

VIII.

Stížnost, námitka podjatosti, změna místní příslušnosti OSPOD

OSPOD se nezřídka setkává s nespokojeností rodičů s jeho postupem, případně rodiče namítají podjatost jednotlivých sociálních pracovníků. Je právem každého se bránit proti nevhodnému chování úřední osoby či jejího nevhodného postupu. V této kapitole uvádíme rozdíly ve vyřizování stížnosti a námítky podjatosti, stejně tak se dotýkáme případného postoupení případu jinému OSPOD (ať z důvodů vyloučení všech úředních osob, či vhodnosti).

POSUZOVÁNÍ ČINNOSTI OSPOD

Stížnost proti nevhodnému chování úředních osob či proti postupu správního orgánu a námitka podjatosti jsou dva rozdílné instituty, které nelze zaměňovat. K řešení nesprávného úředního postupu neslouží institut námítky podjatosti a vyloučení úřední osoby z projednání a rozhodování věci, ale institut stížnosti dle ustanovení § 175 správního řádu.

**Nejlepší
zájem dítěte**

Mnohdy namítaná špatná činnost (či namítaná podjatost) OSPOD může vyplývat z přesvědčení rodiče, že státní orgán by měl pomáhat především jemu. Veškerá činnost OSPOD by však měla být vedena hlediskem nejlepšího zájmu dítěte. Při řešení neurovnaných rodinných poměrů OSPOD posuzuje mnohdy právě konflikt mezi zájmem dítěte a zájmem rodičů či jednoho z nich. Primárním cílem při rozhodování v jakékoliv věci, jež se týká dítěte, není dosáhnout řešení, se kterým budou spokojeny všechny zainteresované subjekty, ale docílit ochránění oprávněných zájmů dítěte, jež bude v souladu, popřípadě v co nejmenší možné míře zasáhne do zájmů rodičů či jednoho z nich. Pokud však takový soulad není možné nalézt, měl by být zájem dítěte nadřazen nad jejich zájmy; tento princip potvrzuje i judikatura Evropského soudu pro lidská práva.¹ Prostá skutečnost, že úřad nepostupuje dle představ rodiče, neznačí jeho

¹ Například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. července 2010 ve věci *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, dostupný z: <http://hudoc.echr>.

STÍŽNOST, NÁMITKA PODJATOSTI, ZMĚNA MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI OSPOD

podjatost. Rozpor mezi názorem rodiče a názorem OSPOD automaticky neznamená, že by byl OSPOD podjatý.²

STÍŽNOST

Dotčené osoby mají právo obracet se na správní orgány se stížnostmi na nevhodné chování úředních osob nebo na postup správního orgánu, tedy na chování sociálních pracovníků OSPOD či OSPOD jako celku. Postup pro vyřizování stížností upravuje ustanovení § 175 správního řádu. První instanci představuje postup, kdy se stížností zabývá správní orgán, který vede řízení. Pokud má stěžovatel za to, že stížnost, kterou u příslušného správního orgánu podal, nebyla řádně vyřízena, může požádat nadřízený správní orgán, aby způsob vyřízení stížnosti přešetřil.³ Stěžovatel nemůže pominout příslušné stupně správních orgánů a domáhat se vyřízení stížnosti například přímo u ministerstva, pokud jeho stížnost směřuje proti postupu obecního úřadu.

Správní orgán prošetřuje skutečnosti, které jsou ve stížnosti uvedené. Pokud to považuje za vhodné, může vyslechnout stěžovatele, osoby, proti nimž stížnost směřuje, nebo další osoby, které mohou přispět k objasnění věci, jež je předmětem stížnosti. Vyřízením stížnosti se rozumí prošetření skutečností uvedených ve stížnosti a vyrozumění stěžovatele o zjištěné oprávněnosti (neoprávněnosti) stížnosti. Zákon přímo neurčuje formu vyřízení stížnosti. Vesměs se předpokládá písemné vyrozumění. Ústní sdělení není vyloučeno, připadá v úvahu, pokud o ně stěžovatel výslovně požádá, popřípadě pokud s ním souhlasí. Stížnost není řádně vyřízena, pokud například není vyřízena vůbec (či částečně) nebo není vyřízena v zákonem stanovené lhůtě šedesáti dnů ode dne jejího doručení správnímu orgánu příslušnému k jejímu vyřízení. V takovém případě lze použít příslušná ustanovení o opatření proti nečinnosti.⁴

Správní orgán má povinnost každé podání posuzovat podle jeho skutečného obsahu⁵, tzn. že podání nelze posuzovat pouze podle jeho označení, ale správní orgán má povinnost přihlížet k vůli podatele. Posoudí-li

**Kdo stížnost
vyřizuje?**

**Postup
při šetření
stížnosti**

**Posouzení
stížnosti
podle
obsahu**

coe.int. Je v něm konstatováno, že rodiči nemůže být umožněno, aby uplatňoval vůči dítěti opatření, která by poškodila zdraví dítěte nebo jeho vývoj.

² Bližší viz MPSV. *Stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí k vyřizování námitek podjatosti vůči zaměstnanci OSPOD ze dne 20. února 2012* [online]. Praha: MPSV [cit. 2016-7-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12556/2800_001.pdf

³ Například o stížnostech, které směřují proti obecnímu úřadu, poté rozhoduje krajský úřad, a o stížnostech, které směřují proti krajskému úřadu, rozhoduje ministerstvo.

⁴ Viz ustanovení § 80 správního řádu.

⁵ Viz ustanovení § 37 odst. 1 správního řádu.

tedy správní orgán podání jako stížnost (na postup a chování sociálního pracovníka či OSPOD), použije postup pro vyřízení stížnosti dle § 175 správního řádu bez ohledu na to, že podání dotčené osoby není výslovně označeno jako „stížnost“.

NÁMITKA PODJATOSTI

Zásada rovného postavení účastníků	Od stížnosti je třeba odlišovat námitku podjatosti podle ustanovení § 14 odst. 2 správního řádu. Zásada rovného postavení účastníků před orgány veřejné správy, z níž lze a contrario dovodit i princip nestrannosti státního orgánu k oběma stranám, plyne z čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a na úrovni správních orgánů potom z § 7 správního řádu. Zárukou nestranného postupu správního orgánu je dále právě ustanovení § 14 správního řádu upravující podmínky a důvody vyloučení úředních osob pro podjatost.
Definice podjatosti	Každá úřední osoba, o níž lze důvodně předpokládat, že má s ohledem na svůj poměr k věci, k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům takový zájem na výsledku řízení, pro něž lze pochybovat o její nepodjatosti, je vyloučena ze všech úkonů v řízení, při jejichž provádění by mohla výsledek řízení ovlivnit. Účastník řízení může namítat podjatost úřední osoby, jakmile se o ní dozví. Důvodnost námítky posoudí nadřízený úřední osoba a usnesení o tom, jak námitku podjatosti vyřídil, se doručí tomu, kdo námitku podal. Pokud nadřízený úřední osoba, vůči níž námitka podjatosti směřuje, dojde k závěru, že daná úřední osoba je vyloučena, určí za ni bezodkladně jinou úřední osobu, která k ní není ve vztahu podřízenosti.
Kdo o námitce podjatosti rozhoduje?	
Stanovisko ministerstva	Podle stanoviska Ministerstva práce a sociálních věcí k vyřizování námítek podjatosti vůči zaměstnanci OSPOD ze dne 20. února 2012 ⁶ není pro vyloučení konkrétního sociálního pracovníka rozhodující, zda ve skutečnosti je či není podjatý, ale to, zda mohou o jeho nepodjatosti vzniknout důvodné pochybnosti (například v případě známosti sociálního pracovníka s jedním z rodičů nebo pokud je rodičem na sociálního pracovníka podáno trestní oznámení v souvislosti s výkonem sociálně-právní ochrany). K vyloučení všech úředních osob by mohlo dojít i z důvodu podání trestního oznámení na všechny sociální pracovníky příslušného OSPOD.

⁶ MPSV. *Stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí k vyřizování námítek podjatosti vůči zaměstnanci OSPOD ze dne 20. února 2012* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12556/2800_001.pdf

ZMĚNA PŘÍSLUŠNOSTI OSPOD

Pokud by služebně nadřízený úředních osob dospěl k závěru, že pro podjatost jsou vyloučeny všechny úřední osoby daného OSPOD, musí o tom bezodkladně uvědomit nadřízený správní orgán a předat mu spis (dle ustanovení § 131 odst. 4 správního řádu). Není podstatné, zda k takovému závěru dospěje na základě postupně podávaných námitek podjatosti na jednotlivé sociální pracovníky nebo na základě námítka podjatosti na vedoucího OSPOD a jeho vyloučení⁷, popřípadě z oznámení samotných úředních osob. Nadřízený správní orgán pak obligatorně usnesením pověří výkonem sociálně-právní ochrany jiný OSPOD, jehož obvod sousedí s obvodem nezpůsobilého OSPOD.

Postoupení
spisu

Podle ustanovení § 131 odst. 5 správního řádu může nadřízený správní orgán věc usnesením postoupit z důvodu vhodnosti i v jiných případech (než postoupení pro podjatost). Podle ustanovení § 131 odst. 6 správního řádu má však správní orgán dbát na to, aby ke změnám příslušnosti docházelo jen v důvodných případech a se zvážením zatížení účastníků řízení těmito změnami. Ochránce při svých šetřeních dospěl k závěru, že se nemůže jednat o výhrady k postupu a chování oprávněných úředních osob OSPOD, k jejichž řešení slouží institut stížnosti. Ale o případy, kdy vyhrocené vztahy rodičů a OSPOD a narušená či zcela absentující spolupráce mají zásadní vliv na další sociální práci s rodiči, jejíž účinnost již v důsledku toho není reálná. Ochránce má za to, že v takových případech je v zájmu dítěte vhodné výkonem sociálně-právní ochrany pověřit jiný OSPOD (nebo alespoň jiného sociálního pracovníka), neboť smysluplnou a účinnou sociální práci lze stěží vykonávat bez elementární spolupráce s osobami, vůči nimž má směřovat.⁸ O postoupení z důvodů vhodnosti je možné uvažovat také v případech, kdy je výrazně narušena důvěra dítěte v sociálního pracovníka či kurátora pro mládež.⁹

Postoupení
z důvodů
vhodnosti

⁷ Za něj již není možno určit jinou úřední osobu, která k němu není ve vztahu podřízenosti.

⁸ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 15. září 2016, sp. zn. 6769/2015/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5110>

⁹ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 30. března 2016, sp. zn. 616/2016/VOP/BN, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4524>, či závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 3. srpna 2016, sp. zn. 616/2016/VOP/BJ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4522>

IX.

Sociální poradenství ve vztahu k sociálním dávkám a role OSPOD v řízení o dávkách

Přestože má OSPOD povinnost poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů, ochránce se v této oblasti často setkává s problémy. Následující kapitola proto shrnuje zásadní povinnosti OSPOD v dávkovém poradenství a zároveň odkazuje na konkrétní příklady, které v praxi OSPOD mohou nezdědky nastat.

SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ OSPOD VE VZTAHU K DÁVKÁM

Povinnost poskytnout poradenství Ustanovení § 10 odst. 1 písm. f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí ukládá pracovníkům OSPOD povinnost poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů, jakými jsou mimo jiné zákon o státní sociální podpoře, zákon o pomoci v hmotné nouzi a zákon o důchodovém pojištění. V praxi se jedná především o poradenství ve vztahu k nepojistným sociálním dávkám, k dávkám důchodového pojištění, nemocenského pojištění apod., neboť finanční zajištění rodiny je důležitým předpokladem pro řádnou péči o děti.

Znalost existence sociálních dávek a základních podmínek pro jejich přiznání Ochránce se při své činnosti setkal zejména s poskytováním poradenství ve vztahu k dávkám státní sociální podpory a dávkám pomoci v hmotné nouzi. Z výše uvedeného ustanovení nelze dovodit povinnost sociálních pracovníků OSPOD znát detailně právní úpravu nepojistných sociálních dávek. Měli by však mít povědomí o existenci sociálních dávek, základních podmínek pro jejich přiznání a prokazatelně odkázat klienty na řešení situace s úřadem práce, případně pracovníky úřadu práce sami kontaktovat.

Ochránce se v této souvislosti zabýval také případy, kdy při převzetí péče o dítě (dětí) třetími osobami selhává OSPOD při zajišťování poučovací povinnosti o možnostech sociálního zabezpečení péče o děti. OSPOD by přitom měl od počátku doporučit vhodnou právní formu náhradní rodinné

péče i s přihlédnutím k tomu, aby mohly být splněny podmínky pro poskytnutí sociálních dávek a péče o děti byla zabezpečena po stránce finanční.

Ochránce řešil podnět stěžovatelky¹, které orgán státní sociální podpory stanovil povinnost vrátit přeplatek na rodičovském příspěvku po dobu, v níž pobývala v psychiatrické léčebně, zatímco její nezletilý syn byl svěřen předběžným opatřením do péče prarodičům – rodičům stěžovatelky. Celou situaci řešila rodina s pracovníky OSPOD, ti ale stěžovatelku nepoučili o nutnosti hlásit změnu v péči o syna orgánu státní sociální podpory. Pracovníci OSPOD neporadili ani rodičům stěžovatelky, aby v souvislosti s osobní, celodenní a řádnou péčí o vnuka žádali o rodičovský příspěvek. Ochránce dospěl k závěru, že orgán státní sociální podpory nepochybil, pokud stanovil povinnost vrátit přeplatek na rodičovském příspěvku. Přestože stěžovatelka fakticky dávala rodičovský příspěvek svým rodičům, kteří zajišťovali péči o dítě, nesplňovala podmínky pro jeho vyplácní. Naopak prarodiče by podmínky splnili, ale o dávku nežádali, jelikož o této možnosti nevěděli. Ochránce dospěl k závěru, že pracovníci OSPOD měli prarodiče upozornit na to, aby si rodičovský příspěvek vyřídili v době, kdy jim pomáhali s návrhem na nařízení předběžného opatření o svěřeni vnuka do péče. Prarodičům nakonec částku, kterou by na rodičovském příspěvku získali, vyplatil stát jako odškodnění za nesprávný úřední postup OSPOD spočívající v neposkytnutí poradenství.

V jiném případě² se ochránce zabýval podnětem prababičky, která se na pomoc sociálních pracovníků OSPOD obrátila v době, kdy se její vnučka odstěhovala ze společné domácnosti, kde zanechala starší dceru (tři roky) a mladší z dcer (dva roky) umístila do dětského centra. Sociální pracovníci podali k soudu návrh na svěřeni dětí do péče prababičce předběžným opatřením. Soud návrhu vyhověl a prababička požádala o přídatky na děti a rodičovský příspěvek, které jí byly přiznány. Krajský soud však v odvolacím řízení předběžné opatření zrušil, jelikož zjistil, že OSPOD nebyl aktivně legitimován k podání návrhu. Úřad práce uložil prababičce povinnost vrátit přeplatky na dávkách v celkové výši 31 600 Kč. Přestože stěžovatelka o děti fakticky pečovala, neměla žádné soudní rozhodnutí o svěřeni dětí do péče, proto byla rozhodnutí o přeplatku v souladu se zákonem. Ochránce však konstatoval, že OSPOD měl stěžovatelku poučit o tom, že má sama podat návrh na nařízení předběžného opatření podle § 74 občanského soudního řádu. Případně mohl podat návrh, k jehož podání je podle zákona oprávněn,³ pokud byly splněny zákonné podmínky,

Poučení
o možnosti
žádat
rodičovský
příspěvek
z důvodu
péče o dítě
na základě
předběžného
opatření

Nezbytnost
právního
titulu pro
získání
nároku na
sociální
dávky
z důvodu
péče o dítě

¹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 25. září 2012, sp. zn. 66/2012/VOP/KPI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/572>

² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. listopadu 2016, sp. zn. 5425/2016/VOP/AV, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4492>

³ Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem návrhy soudu podle § 14 odst. 1 zákona o sociálně-právní

eventuálně měl podat podnět soudu.⁴ Pokud by tak učinil, krajský soud by pravděpodobně usnesení okresního soudu o nařízení předběžného opatření z formálních důvodů nerušil a prababička mohla pobírat sociální dávky.⁵ Prababička na základě doporučení ochránce požádala o náhradu škody v důsledku chybného postupu OSPOD a stát jí náhradu škody přiznal. Nutno dodat, že Ministerstvo práce a sociálních věcí nejprve dobrovolné poskytnutí odškodnění odmítlo s poukazem na to, že stěžovatelka přeplatek dosud v plné výši nevrátila. Ochránce však poukázal na to, že škodou se rozumí v tomto případě i vznik dluhu.

Spolupráce OSPOD s úřadem práce

Sociální pracovníci OSPOD by měli spolupracovat s pracovníky úřadu práce. Jestliže rodina neřeší situaci s pracovníky OSPOD, ale pouze s úřadem práce, měl by úřad práce sám OSPOD kontaktovat. Ochránce se zabýval případem babičky⁶, která současně s návrhem na svěřeni vnuků do péče předběžným opatřením nepodala návrh na svěřeni dětí do pěstounské péče. Pokud by tak učinila, mohla již od vykonatelnosti předběžného opatření získat pěstounské dávky, které by zcela jistě vyřešily zvýšené náklady spojené s náhlým převzetím dětí do péče.⁷ Namísto toho neúspěšně řešila s úřadem práce vyřízení dávek pomoci v hmotné nouzi a o svěřeni dětí do pěstounské péče a pěstounské dávky žádala později. Stěžovatelka v této věci neporadili pracovníci úřadu práce ani pracovníci OSPOD.

Poradenství ve vztahu k dávkám pomoci v hmotné nouzi

Sociální poradenství se vztahuje nejen na dávky státní sociální podpory (přídavek na dítě, porodné, rodičovský příspěvek) a dávky pěstounské péče, ale rovněž na dávky pomoci v hmotné nouzi, o jejichž existenci a podmínkách pro jejich přiznání by sociální pracovníci OSPOD měli mít povědomí.

ochraně dětí. Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle § 16 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí ve spojení s ustanovením § 924 občanského zákoníku ve spojení s ustanovením § 452 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních.

⁴ Podle § 14 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí podává obecní úřad soudu podněty k opatřením týkajícím se výchovy dětí podle zvláštního právního předpisu. O podání podnětu soudu obecní úřad neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností.

⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 10. prosince 2015, sp. zn. 5094/2015/VOP/AV, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3396>

⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 12. ledna 2017, sp. zn. 6212/2016/VOP/AV, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5118>

⁷ Podle § 47p odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí vzniká nárok na výplatu dávky pěstounské péče na základě vykonatelnosti rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, splněním podmínek stanovených tímto zákonem pro vznik nároku na dávku pěstounské péče a na její výplatu a podáním žádosti o přiznání dávky pěstounské péče. Nárok na dávky pěstounské péče tak může vzniknout i osobě, které soud svěřil děti dočasně do péče na základě předběžného opatření. Současně musí jít o osobu, která má zájem stát se pěstounem.

SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ VE VZTAHU K SOCIÁLNÍM DÁVKÁM A ROLE OSPOD

Je třeba, aby pracovníci OSPOD poskytnuté poradenství také písemně zaznamenali do protokolu o jednání s klientem nebo alespoň do spisové dokumentace vedené OSPOD. Tímto způsobem je v budoucnu možné zpětně prokázat průběh jednání a současně záznam přispívá k monitorování vývoje práce s klientem.

Jak bylo výše řečeno, pokud sociální pracovníci OSPOD potřebné poradenství neposkytnou, může se jednat o nesprávný úřední postup, v jehož důsledku vzniká povinnost státu nahradit způsobenou škodu podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Zaznamenávání poskytnutého poradenství

Neposkytnutí poradenství jako nesprávný úřední postup

ROLE OSPOD V ŘÍZENÍ O DÁVKÁCH POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

OSPOD poskytuje úřadu práce také vyjádření či doporučení v řízení o dávkách [jde například o vyjádření k přiznání mimořádné okamžité pomoci na úhradu odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí podle § 2 odst. 5 písm. c) zákona o pomoci v hmotné nouzi].

Povinné vyjádření OSPOD předpokládá ustanovení § 28 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Jestliže rodina v hmotné nouzi nevyužívá majetek nezletilého dítěte, přestože by mohl být využit ve prospěch rodiny ke zvýšení příjmu a k zajištění základních životních potřeb, dochází ke snížení dávky pomoci v hmotné nouzi. Při zjišťování možnosti zvýšení příjmu využitím majetku nebo uplatněním nároků a pohledávek u nezletilých dětí je orgán pomoci v hmotné nouzi povinen spolupracovat s příslušným OSPOD, který se k situaci v rodině a k možnosti zvýšení příjmu vyjadřuje.

OSPOD spolupracuje s úřadem práce v souvislosti s neplněním povinné školní docházky dětí v rodině, která je v hmotné nouzi. Jestliže byla rodiči uložena sankce za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky, není po dobu tří měsíců v hmotné nouzi a nemá nárok na dávky [§ 3 odst. 1 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi]. OSPOD by se měl v tomto případě vyjádřit k tomu, zda vyloučení rodiče z hmotné nouze neohrozí celou rodinu a zájem dítěte a nepovede ke zhoršení sociální situace dítěte. Úřad práce může následně s ohledem na individuální okolnosti případu považovat rodiče přes výše uvedenou sankci za osobu v hmotné nouzi a rodině dávky nesnižovat.⁸

Doporučení OSPOD k poskytnutí mimořádné okamžité pomoci

Povinné vyjádření OSPOD v řízení vedeném úřadem práce

Vyjádření OSPOD k situaci rodiny pro účely posuzování stavu hmotné nouze

⁸ Srov. zprávu o šetření veřejného ochránce práv ze dne 18. května 2016, sp. zn. 5581/2015/VOP/KK, dostupnou z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4082>

Následující kapitola se věnuje pěstounské péči a s ní související činnosti OSPOD. Upozorňuje na problematické hledání pěstounů pro sourozenecké skupiny, důvody nevhodnosti nahrazování pěstounské péče péčí hostitelskou a potřebu podporovat styk dětí v pěstounské péči s jejich rodiči. Samostatně se zaměřuje také na specifika pěstounské péče na přechodnou dobu a přechod dětí z tohoto typu péče do obecné pěstounské péče. Kapitola poskytuje též přehled dobré a špatné praxe týkající se poradenství o dávkách pěstounské péče.

STYK DÍTĚTE V PĚSTOUNSKÉ PĚČI S RODINOU

Práva rodičů a pěstounů Právo na styk dětí s rodiči je obsaženo v Úmluvě o právech dítěte. Rovněž Úmluva o styku s dětmi garantuje právo dětem a jejich rodičům navázat a udržovat vzájemný a pravidelný styk. Tento styk lze omezit nebo vyloučit pouze v případě, je-li to nezbytné v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že není v nejlepším zájmu dítěte udržovat styk s rodičem bez dohledu, je třeba zvážit možnost osobního styku s dohledem nebo jiné formy styku s tímto rodičem. Na úrovni vnitrostátní právní úpravy rodičům, jejichž dítě je svěřeno do pěstounské péče, přiznává občanský zákoník právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat.¹ Pěstounům ukládá povinnost umožnit styk rodičů s dítětem a rovněž udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči a dalšími osobami.² Tomu odpovídá i povinnost uložená pěstounům zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, aby v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovali, rozvíjeli a prohlubovali sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči, a umožnili styk rodičů s dítětem v pěstounské péči.³ Pěstounům zákon garantuje právo na pomoc při plnění těchto povinností, která spočívá v zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku.⁴

¹ Viz § 960 odst. 2 občanského zákoníku.

² Viz § 967 občanského zákoníku.

³ Viz § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴ Viz § 47a odst. 2 písm. e) ve vazbě na ustanovení § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Na ochránce se obracejí s dotazy i podněty rodiče, pěstouni i neziskové organizace. Rodiče považují styk s dětmi za nedostatečný co do frekvence, rozsahu a formy kontaktu s dítětem v pěstounské péči, ať se jedná o pěstounskou péči na přechodnou dobu, či obecnou pěstounskou péči, zprostředkovanou či nezprostředkovanou⁵. Rodiče se obávají ochladnutí vztahu mezi nimi a dětmi. Pěstouni nejsou spokojeni s tím, že převážejí dítě ke styku na velkou vzdálenost, což je pro ně časově i finančně zatěžující. Jak rodiče, tak pěstouni mívají pocit, že druhá strana dítě proti nim manipuluje a ztěžuje jejich pozici rodiče či pěstouna. Také neziskové organizace zastupující rodiče se na ochránce obracejí, aby jim pomohl se zorientovat v právech rodičů a dětí na vzájemný kontakt a nejsou smířeny s limity styku danými převážně provozními podmínkami doprovázejících organizací.

Ochránce zdůrazňuje, že pěstounská péče je nenahraditelný institut rodinného práva, který má však k péči biologické rodiny subsidiární povahu. **O styku dětí s rodiči je oprávněn autoritativně rozhodovat pouze soud.** Již v soudním řízení o svěření dítěte do pěstounské péče může OSPOD z pozice kolizního opatrovníka navrhnout úpravu styku rodičů s dítětem. Jestliže nedojde k soudní úpravě styku, má OSPOD usilovat o dohodu mezi rodiči a pěstouny. Dohody o styku mezi rodiči a pěstouny jsou dobrovolné, lze je měnit i vypovídat. Je povinností OSPOD seznámit rodiče i pěstouny s možností soudní úpravy styku.

Ochránce doporučuje OSPOD, aby v roli kolizního opatrovníka dítěte, o jehož svěření do pěstounské péče usilují příbuzní, vždy zvažoval, kteří příbuzní budou nakloněni styku rodičů s dítětem. Dále doporučuje, aby OSPOD při definování nejlepšího zájmu dítěte vzal v potaz vzdálenost mezi bydlišti rodičů a pěstounů. Jestliže rodiče nezvládají financovat svoje návštěvy u dítěte v pěstounské péči, měl by je OSPOD odkázat na podání žádosti o dávku mimořádné okamžité pomoci.⁶ Ochránce zaznamenal i postup, kdy se na nákladech souvisejících s dopravou rodičů za dítětem v pěstounské péči podílela nezisková organizace.⁷

Otázka styku vyvstává v agendě ochránce palčivěji v případě pěstounské péče na přechodnou dobu, neboť ta se povětšinou dotýká dětí útlého věku. Ochránce upozorňuje na to, že **rodič se může dohodnout s pěstounem na přechodnou dobu na stycích s dítětem i mimo prostory doprovázející organizace, která v takovém případě nemá oprávnění do**

Námítky rodičů, pěstounů a neziskových organizací

Subsidiární povaha pěstounské péče

Mimosoudní dohody o styku

Styk s příbuznými

Vzdálenost bydlišť

Styk v pěstounské péči na přechodnou dobu

⁵ Tato pěstounská péče je vykonávána příbuznými dítěte či jeho blízkými osobami. Viz ustanovení § 20 odst. 3 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁶ Dávky pomoci v hmotné nouzi. *Veřejný ochránce práv - ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2016-7-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/davky-pomoci-v-hmotne-nouzi/#c1001580>

⁷ Část nákladů nesl rodič, část nezisková organizace čerpající finanční prostředky z nadace.

jejich dohody zasahovat. Pěstouni mají právo na pomoc ve styku s příbuznými dítěte. To však neznamená, že by se veškeré styky mezi dětmi a jejich biologickou rodinou měly odehrávat pouze za přítomnosti pracovníků doprovázející organizace a v jejích prostorách.⁸

**Pravidelné
vyhodnocování
realizace styku**

OSPOD by měl podle názoru ochránce vyhodnocovat kontakty mezi dětmi a rodiči a pravidelně aktualizovat individuální plány ochrany dětí v tomto směru. Není-li mezi pěstouny a rodiči možná dohoda, měl by OSPOD doporučit řešení soudní cestou a být v této věci aktivní. OSPOD by si měl v každém případě zodpovědět otázku, jak častý styk a v jaké podobě a rozsahu je v nejlepším zájmu dítěte. V této souvislosti je OSPOD povinen zjišťovat názor dítěte na styk s biologickou rodinou.⁹ Ze svých zjištění by měl OSPOD vycházet při tvorbě individuálního plánu ochrany dětí a při volbě opatření, která zúčastněným stranám navrhne. Měl by si případně vyžádat stanovisko zaangažovaných odborníků.¹⁰ OSPOD může podpořit rodiče, jestliže je v zájmu dítěte, aby se rozsah a podmínky styku s ním změnil. Rovněž tak může podpořit pěstouny, jestliže jsou terčem útoků ze strany biologické rodiny, například návrhem, že pěstouni dítě předají doprovázející organizaci, kde se styk uskuteční bez nich. Problematika styku je natolik důležitá, že ji OSPOD může zařadit i do programu případové konference.

**Soudní
úprava styku**

SKUPINY DĚTÍ, KTERÉ SE NEDAŘÍ UMÍSTIT DO PĚSTOUNSKÉ PĚČE

Ochránce kontinuálně při šetření postupů OSPOD zjišťuje, že pěstounská péče je jen velmi zřídka realizovaná u dětí, které mají sourozence, jsou jiného etnika či školního věku. S tímto problémem se setkal také v souvislosti s dotazy a stížnostmi, které se týkaly změny právní úpravy¹¹, jež znemožnila čerpání odměny pěstouna u obou manželů (pěstounů) v souběhu.¹²

**Dotazníkové
šetření
ochránce**

Ochránce požádal všechny krajské úřady o vyjádření k této problematice. Krajské úřady potvrdily dosavadní zkušenost ochránce, že jsou

⁸ Více tak v: MPSV. *Manuál standardů kvality sociálně-právní ochrany dítěte pro pověřené osoby podle § 8 odst. 2 písm. d) až f) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. Praha: MPSV [cit. 2016-7-20]. Dostupný z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19081/manual_PO.pdf

⁹ Na základě § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁰ Například zprávu pedopsychologa či pedopsychiatra, je-li to vhodné.

¹¹ Související s přijetím zákona č. 401/2012 Sb., který se mění zákon o sociálně-právní ochraně dětí.

¹² Do konce roku 2012 mohli za splnění specifických podmínek čerpat odměnu pěstouna oba manželé. Jednalo se například o případy, kdy každý z nich měl soudem svěřené jiné dítě do pěstounské péče.

do pěstounské péče velmi obtížně umístitelné sourozenecké skupiny.¹³ Dá se říci, že s počtem sourozenců klesá dítěti šance na umístění do pěstounské péče. Dále jsou velmi obtížně umístitelné děti jiných etnik, děti se zdravotním postižením a děti školního věku. Tyto skupiny dětí zůstávají v kolektivních zařízeních¹⁴ téměř bez šance, aby o ně pečovali pěstouni na přechodnou dobu či obecní pěstouni. Uvedený trend je v rozporu s Národní strategií ochrany práv dětí z roku 2012¹⁵, která jako jedno z doporučení zmiňuje rozvíjení pěstounské péče a specializace části pěstounů na péči o děti se specifickými potřebami, zdravotním a mentálním znevýhodněním.

V některých případech dochází k rozdělování sourozenců a jejich umísťování do různých pěstounských rodin s cílem zajistit jim rodinnou péči. Ochránce upozorňuje na to, že sourozenecké vztahy jsou chráněny Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jež v čl. 8 zaručuje právo každého na respektování svého rodinného života. Rodinný život se odehrává také ve vztazích mezi sourozenci. Ačkoliv čl. 8 jmenované Úmluvy znamená především povinnost zdržet se svévolného zásahu veřejné moci do rodinného života, toto ustanovení zahrnuje i složku aktivní ve smyslu pozitivního závazku státu aktivně přispívat k ochraně rodinného života. Důraz na zachování a podporu sourozeneckých vazeb obsahuje též směrnice OSN o náhradní péči o děti¹⁶. I podle tohoto dokumentu by sourozenci, mezi nimiž existuje vazba, v zásadě neměli být rozdělováni umístěním do náhradní péče, s výjimkou případů, kdy hrozí jasné nebezpečí zneužívání nebo pro jejich oddělení existuje jiné odůvodnění s vazbou na jejich nejlepší zájem. Listina základních práv a svobod garantuje každému právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Pod pojem rodinný život nepochybně náleží i vztahy mezi sourozenci.¹⁷

Ochránce konstatuje, že je-li v zájmu dítěte nezbytné sourozence rozdělit, měl by OSPOD usilovat o pravidelný kontakt mezi sourozenci, tak aby bylo posilováno rodinné pouto mezi dětmi a zůstaly zachovány jejich rodinné vazby. V této souvislosti se jako nevhodné jeví rozdělovat děti do různých pěstounských rodin, které od sebe dělí velká vzdálenost.

Rozdělování
sourozenců

¹³ A to již při počtu dvou sourozenců.

¹⁴ Ať již ve ZDVOP, či ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

¹⁵ MPSV. *Národní strategie ochrany práv dětí* [online]. Praha: MPSV [cit. 2016-7-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

¹⁶ Valné shromáždění OSN: *Směrnice o náhradní péči o děti, přijatá rezolucí č. A/RES/64/142* [online]. Český překlad dostupná z: http://www.msmt.cz/file/1557_1_1/.

¹⁷ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. listopadu 2013, sp. zn. 4585/2013/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/750>

NEVHODNOST HOSTITELSKÉ PÉČE PRO OSOBY, KTERÉ SE CHTĚJÍ STÁT PĚSTOUNY

Hostitelská
péče

Obecní úřady obce s rozšířenou působností rozhodovaly až do konce roku 2013 ve správním řízení o svěřeni dítěte do péče fyzické osoby, která měla zájem stát se pěstounem.¹⁸ V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku je tato pravomoc přenesena od 1. ledna 2014 na soudy. Ochránce zaznamenal, že OSPOD přistupují k nahrazování předpěstounské péče tzv. hostitelskou péčí. Aniž by zákon o sociálně-právní ochraně dětí a občanský zákoník jakkoli pojem „hostitelská péče“ upravovaly, je takto v praxi nazývána péče jiných fyzických osob, které se starají o dítě na základě ustanovení § 30 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁹ Jedná se o pobyt dítěte u „jiných fyzických osob“, který povoluje ředitel zařízení po předchozím písemném souhlasu OSPOD. Z vysvětlení sociálních pracovníků vyplývá, že důvodem pro aplikování hostitelské péče je zdlouhavost soudního řízení v případě, kdy by dítě mělo být svěřeno do předpěstounské péče budoucím pěstounům, které vybral krajský úřad. Stejně tak má jít o negativní zkušenost s rozhodováním soudů, které mnohdy nevyhoví návrhu na předběžné opatření k umístění dítěte do rodiny budoucích pěstounů. Pokud jde o zdlouhavost soudního řízení, ochránce doporučuje, aby OSPOD upozorňoval soud, že má povinnost jednat s největším urychlením.²⁰ Je-li důvodná obava, že soudní řízení je stíženo průtahy, může OSPOD z pozice kolizního opatrovníka podat také stížnost na průtahy v soudním řízení.²¹

Účel
hostitelské
péče

Ochránce je přesvědčen, že hostitelská péče s sebou nese značná rizika a že by neměla nahrazovat péči předpěstounskou. Hostitelská péče by měla sloužit těm účelům, pro které ji zákonodárce přijal, a tak, jak byla paralelně realizována v době, kdy úřady mohly rozhodovat o předpěstounské péči ve správním řízení. **Účelem hostitelské péče bylo, a nadále by mělo být, umožnit dítěti pobyt u fyzických osob, které nemají zájem o pěstounskou péči.**

¹⁸ Podle § 19 odst. 1 písm. b) tehdy účinného zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁹ „Ředitel ústavního zařízení může jen po předchozím písemného souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností povolit dítěti, které je v ústavním zařízení umístěno na základě rozhodnutí soudu, pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu třiceti kalendářních dní při prvním pobytu u těchto osob. Tato doba, s výjimkou případů, kdy byla na základě rozhodnutí soudu uložena ochranná výchova, může být prodloužena, jde-li o pobyt u těchto osob, na základě písemného souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností.“

²⁰ Na základě § 472 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních.

²¹ Na základě § 164 zákona o soudech a soudcích. Více také v: Veřejný ochránce práv a soudy. *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-narady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/soudy/>.

V současné době se děti ocitají v hostitelských rodinách bez soudního rozhodnutí, a to často i po řadu měsíců, po které nepobírají ani pěstouni, ani děti pěstounské dávky.²² Jejich umístění do rodiny, která má zájem o pěstounství, je ponecháno na libovůli OSPOD a ředitele zařízení. A to i v záporném smyslu, kdy se rozhodne OSPOD či ředitel, že hostitelskou péči již nebude dále podporovat. Bez rozhodnutí soudu si tak dítě nejprve přivyká na osoby, které se chtějí stát jeho pěstouny, a bez rozhodnutí soudu jsou tyto vazby utlumeny či zpřetrhány, jestliže se OSPOD rozhodne nadále hostitelskou péči nepodporovat. Osoby usilující o pěstounství nadto nemají možnost obrany proti neudělení souhlasu OSPOD s pobytem dítěte mimo zařízení. Pokud by existovalo předběžné opatření soudu, rozhodoval by o jeho zrušení soud a osoby usilující o pěstounství by mohly využít odvolání k vyšší soudní instanci.

Úskalí
hostitelské
péče

Ochránce doporučuje OSPOD, aby v zájmu dětí podával návrhy na předběžné opatření k umístění dětí například ze ZDVOP do péče osob, které byly vybrány jako vhodné pěstouni. Tyto návrhy lze odůvodňovat mimo jiné útlým věkem dětí, kvůli kterému není vhodná péče v kolektivním zařízení, lze využívat také argumenty z vývojové psychologie dětí.

Doporučení
ochránce

PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU A JEJÍ ÚSKALÍ

Upřednostnění pěstounské péče na přechodnou dobu před péčí rodičů

Pěstounská péče na přechodnou dobu má své opodstatnění v případech, kdy rodiče nejsou schopni či nechtějí o dítě pečovat ani s podporou, kterou jim nabízí OSPOD. Ve dvou případech se ochránce setkal s upřednostněním pěstounské péče na přechodnou dobu před péčí rodičů.

V prvním případě²³ byl novorozenec svěřen do péče pěstounů na přechodnou dobu předběžným opatřením, přestože matka o kojené dítě chtěla pečovat, a to i v zařízení pod odborným dohledem. OSPOD je podle ochránce povinen vyvinout maximální úsilí, aby našel chráněné prostředí pro matku s dítětem, je-li takový postup nezbytný k ochraně zájmů dítěte. Jedině tak může stát dostát své pozitivní povinnosti spočívající v podpoře a ochraně rodiny.

Kojený
novorozenec

Ve druhém případě bylo roční dítě svěřeno na základě předběžného opatření do péče pěstounů na přechodnou dobu z důvodu zanedbání zdravotní péče ze strany rodičů. OSPOD zcela opomenul možnost svěřeni

Nutnost
hledat
mírnější
opatření

²² Nejdelší doba této péče, s jakou se ochránce v rámci šetření setkal, trvala téměř jeden rok.

²³ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 6. ledna 2016, sp. zn. 975/2015/VOP/PŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3686>

dítěte do péče otce, který s matkou a dítětem nežil ve společné domácnosti. Ten na špatnou péči matky dříve upozorňoval, o péči o dceru projevovav konstantní zájem, snažil se vzniklé problémy v době svého kontaktu s dcerou v rámci svých možností sanovat, měl stabilní a vyhovující bytové podmínky i příležitostný příjem a měl u soudu podaný návrh na svěřením dítěte do své péče. Možnosti otce však byly výrazně ovlivněny jeho nižším věkem (dvacet dva let) a nefunkčním rodinným zázemím, které by mu poskytlo potřebnou podporu. K výkonu rozhodnutí nadto došlo bez vědomí rodičů, jelikož dítě bylo v danou dobu hospitalizováno v nemocnici, přičemž OSPOD rodiče neinformoval, přestože musel vědět, že jim ještě nemohlo být doručeno rozhodnutí o předběžném opatření.

Ochránce konstatoval, že před podáním návrhu na odnětí dítěte tzv. rychlým předběžným opatřením je OSPOD povinen přijmout všechna mírnější opatření. V šetřeném případě bylo namísto rodičovské kompetence otce podpořit vhodně zvolenou sociálně-aktivizační službou, která byla dostupná a které se otec nebránil. Zároveň ochránce konstatoval, že zákon sice OSPOD neukládá povinnost informovat rodiče o tom, že podává návrh na tzv. rychlé předběžné opatření, kterým navrhuje dítě odebrat z péče rodičů, tento krok však ochránce považuje za žádoucí a v souladu s principy dobré správy (zejména zásadami předvídatelnosti a přesvědčivosti)²⁴ zejména v případě, že dítě v době výkonu rozhodnutí není v péči rodičů a rodiče zároveň s OSPOD spolupracují. OSPOD by rovněž měl rodiče poučit o možnosti obrany proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření a také podmínkách, za nichž by se dítě mohlo vrátit do jejich péče.

Přechod do dlouhodobého výchovného prostředí

Doba trvání pěstounské péče na přechodnou dobu Zákon o sociálně-právní ochraně dětí limituje délku pěstounské péče na přechodnou dobu jedním rokem. Nesprávný postup úřadu lze shledat, jestliže dítě setrvává po dobu delší jednoho roku u přechodných pěstounů, aniž by OSPOD usiloval o jeho přemístění do dlouhodobého výchovného prostředí²⁵. Prodlužování této časové hranice formou čestného prohlášení, v němž na základě popudu OSPOD přechodní pěstouni potvrzují, že si dítě ponechají v péči i po uplynutí doby jednoho roku, není řešením a nemá oporu v zákoně. OSPOD má během trvání pěstounské péče na přechodnou dobu usilovat o to, aby soud do jednoho roku jejího trvání rozhodl o dlouhodobém výchovném prostředí pro dítě, byť formou

²⁴ K zásadám dobré správy formulovaným veřejným ochráncem práv podrobněji v: Principy dobré správy. *Veřejný ochránce práv - ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>.

²⁵ Biologická rodina, obecná pěstounská péče, osvojení.

předběžného opatření, kterým soud může dítě svěřit zatímně do péče budoucích pěstounů.

Jestliže je OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte přesvědčen, že soudní řízení je poznamenáno průtahy na straně soudu, ochránce doporučuje, aby soud urgoval a využil i práva na podání stížnosti na průtahy v soudním řízení²⁶. Stížnost se zasílá předsedovi příslušného soudu. Předseda soudu je povinen skutečnosti uvedené ve stížnosti prošetřit a oznámit stěžovateli výsledek šetření do jednoho měsíce, jde-li o stížnost na průtahy v řízení, v ostatních případech pak do dvou měsíců.²⁷

Předávání dítěte by mělo probíhat pozvolně, s navykacím režimem na nové pečující osoby. I přesto, že se daří vztahy vytvářet, nelze souhlasit s předčasným předáním dítěte. Ochránce se setkal s unáhleným postupem OSPOD, který inicioval uzavření dohody o změně výchovného prostředí dítěte mezi pěstouny na přechodnou dobu a obecnými pěstouny v době, kdy ještě nenabyl právní moci rozsudek o svěřeni dítěte do obecné pěstounské péče. Dítě tak bylo na základě této dohody předáno do péče osobám, které ještě nebyly z právního hlediska jeho pěstouny a neměly nárok na pěstounské dávky za období několika měsíců (než rozsudek nabyl právní moci a stal se vykonatelným). Ochránce upozorňuje, že se náhradní rodiny mohou v důsledku nesprávného postupu OSPOD dostat do finančních potíží, obzvláště, jestliže se zkomplikuje soudní řízení o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Existuje zde i riziko, že odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně zruší a dítě se opět bude stěhovat k jiným osobám čili změní se mu opět výchovné prostředí.

Průtahy
v soudním
řízení

Přechod
do obecné
pěstounské
péče by měl
být pozvolný

Proces zařazování žadatelů do evidence

Ochránce se opakovaně zabýval případy stěžovatelů, kteří neuspěli ve správním řízení o zařazení do evidence osob vhodných vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Ochránce doporučuje krajským úřadům, aby již při započnutí procesu žadatele seznamovaly s možnými kontraindikacemi k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu spočívajícími v jejich rodinné a sociální anamnéze.²⁸

²⁶ Na základě ustanovení § 164 odst. 1, jehož první věta zní: „Fyzické a právnické osoby (dále jen „stěžovatel“) jsou oprávněny obracet se na orgány státní správy soudů se stížnostmi, jen jde-li o průtahy v řízení nebo o nevhodné chování soudních osob anebo narušování důstojnosti řízení před soudem.“

²⁷ Na základě § 164 zákona o soudech a soudcích. Více také v: *Veřejný ochránce práv a soudy. Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-narady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/soudy/>.

²⁸ Ze zkušenosti ochránce se může jednat například o žadatele ve II. stupni závislosti upoutaného na invalidní vozík či žadatele se třemi dětmi útlého věku apod. Téma tu se věnuje také: MPSV. *Informace Ministerstva práce a sociálních věcí o postupech*

PĚSTOUNSKÉ DÁVKY

Zpětné vyplacení pěstounských dávek Ochránce zjišťuje, že OSPOD v některých případech mylně informuje osoby, které se chtějí stát pěstouny, že jim stát vyplatí dávky pěstounské péče zpětně. Týká se to především nezprostředkované pěstounské péče, kdy péči o dítě přebírají rodinní příslušníci či osoby blízké, ale také pěstounské péče zprostředkované, kdy se budoucí pěstouni ujímají dítěte z pozice tzv. hostitelů²⁹. Rodinní příslušníci se v krizové situaci dítěte často rozhodují z hodiny na hodinu, zda dítě převezmou do péče. Nepodá-li v tento okamžik OSPOD návrh na vydání předběžného opatření, je cesta k pěstounským dávkám ve většině případů uzavřena.³⁰ V případech, jimiž se ochránce zabýval, rodinný příslušník většinou podával návrh na předběžné opatření až v řádu dnů či týdnů po převzetí dítěte do péče, což soudy nevyhodnotily jako okolnost, která by zavdávala nezbytnost prozatímní úpravy.³¹

Proč je vhodné podat návrh soudu? Ochránce doporučuje OSPOD, aby využíval svého oprávnění **podávat návrhy na zatímní úpravu poměrů dítěte, s čímž se kromě stability a jistoty rodinného prostředí zajistí pro dítě a budoucí pěstouny rovněž dávky pěstounské péče**. OSPOD může navrhnout z pozice kolizního opatrovníka také předběžnou vykonatelnost takového rozsudku.³² Dávky pěstounské péče jsou vázány na vykonatelnost rozhodnutí, nikoliv na jeho právní moc, tudíž jejich výplata by mohla náležet dítěti i budoucím pěstounům dříve v řádu i několika měsíců.

Jak je uvedeno výše, ochránce zaznamenal nezákonný postup OSPOD, který přiměl pěstouny na přechodnou dobu a obecné pěstouny k sepsání dohody o změně výchovného prostředí, a to v den konání vyhlášení rozsudku, který nebyl pravomocný, ani předběžně vykonatelný. V důsledku toho pěstouni ani dítě neměli po několik měsíců nárok na pěstounské dávky.

Změna metodického pokynu Ochránce se zasadil o změnu metodické instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí, která ukládala úřadu práce, aby nerespektoval datum vzniku pěstounské péče uvedené ve výroku soudního rozhodnutí. Od

spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu ze dne 14. března 2013 [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf

²⁹ O nevhodnosti hostitelské péče u cizích osob viz výše.

³⁰ Výjimečně se stává, že soud posune datum vzniku pěstounské péče ve výroku rozsudku před datum vykonatelnosti rozsudku. Tento postup je však z právního hlediska rozporný.

³¹ Řešeno například ve zprávě o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. března 2016, sp. zn. 603/2015/VOP/HZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5152>, a následně v závěrečném stanovisku veřejného ochránce práv ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 603/2015/VOP/HZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5154>

³² Na základě ustanovení § 162 odst. 2 občanského soudního řádu.

roku 2016 úřady práce musejí na základě nové instrukce ministerstva³³ respektovat soudní rozhodnutí. Jestliže se soud rozhodne určit datum vzniku pěstounské péče ve výroku rozsudku, úřad práce přiznává pěstounské dávky zpětně k tomuto datu, tzn. za období, které předchází vykonatelnosti rozsudku.

Vzhledem ke komplikacím, které přinesla novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, vyvstává odborná otázka, zda by nárok na pěstounské dávky neměly mít i osoby, které podají návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče a současně se o dítě starají. Je možné uvažovat o tom, že tyto dávky by se vyplácely zpětně, jestliže by soud rozhodl o svěřeni dítěte do pěstounské péče. V současné době mohou bez soudního rozhodnutí získávat dávky pěstounské péče pouze ty osoby, které podají soudu návrh na jejich ustanovení poručníkem.³⁴

Okrajově k tématu pěstounských dávek ochránce dodává, že se stále lze setkat s případy³⁵, kdy budoucí pěstouni neobdrželi od sociálních pracovníků informace, že nemohou pobírat v souběhu odměnu pěstouna a předčasný starobní důchod. V důsledku toho se náhradní rodiny ocitají v nečekaných finančních potížích, jako například pěstounka, které je v současné době uložena povinnost uhradit přeplatek na důchodové dávce ve výši téměř 150 000 Kč.

Dále ochránce doporučuje OSPOD, aby informoval děti, u nichž se blíží věk zletilosti, o příspěvku při ukončení pěstounské péče³⁶ ve výši 25 000 Kč a o podmínkách jeho získání.

Ochránce rovněž upozorňuje na to, že může docházet ke zneužívání příspěvku na úhradu potřeb dítěte. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte³⁷ je dávka nahrazující dětem výživné, a proto nemůže sloužit k úhradě dluhů poručníků ani k uhrazování jejich potřeb.³⁸

**Související
otázky**

**Souběh
pěstoun-
ských dávek
a předčasné-
ho starobní-
ho důchodu**

**Příspěvek
při ukončení
pěstounské
péče**

**Zneužívání
příspěvku
na úhradu
potřeb dítěte**

³³ MPSV. *Instrukce náměstkyně pro řízení sekce sociální a rodinné politiky č. 1/2016 ze dne 16. ledna 2016* [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-6-14]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/24774/Instrukce_namestkyne_davky_PP.pdf

³⁴ Na základě § 4a písm. b) bod 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁵ Například ve zprávě veřejného ochránce práv ze dne 19. května 2014, sp. zn. 1977/2014/VOP/HZ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1224>

³⁶ Ustanovení § 47h zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁷ Podle § 47f zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³⁸ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 6. června 2016, sp. zn. 6994/2014/VOP/HZ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4122>

Činnost OSPOD v sobě nemůže zahrnovat veškeré služby, které by rodinám pomohly řešit celé spektrum nejrůznějších životních situací, s nimiž se mohou setkat. Proto se další kapitola zaměřuje na oprávnění OSPOD rodiče či jiné odpovědné osoby za výchovu¹, případně dítě, odkázat na další spolupracující odborníky, tedy odbornou poradenskou pomoc. Kapitola se samostatně zaměřuje na možnost OSPOD odbornou poradenskou pomoc doporučit a nařídit, jelikož mezi oběma postupy jsou značné rozdíly. Přináší také příklady dobré a špatné praxe OSPOD.

DOPORUČENÍ ODBORNÉ PORADENSKÉ POMOCI ZE STRANY OSPOD

Kdy přistoupit k doporučení? Mezi preventivní a poradenská oprávnění OSPOD² lze zařadit kromě dalšího i **doporučení odborné poradenské pomoci**. **K té je třeba přistoupit** v situaci, kdy dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje, kdy rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem. Doporučením odborné poradenské pomoci se sleduje to, aby rodina překonala problémy, s nimiž se potýká, případně se odvrátilo umístění dítěte do náhradní péče.³

Co může OSPOD doporučit? Termín **odborná poradenská pomoc** má výrazně širší záběr než v minulosti, kdy OSPOD pracoval pouze s termínem „*odborné poradenské zařízení*“.⁴ Nový termín zahrnuje služby různého typu a právního režimu. Odborná poradenská pomoc, kterou může OSPOD rodičům doporučit, tak může spočívat v psychologických službách, mediačních službách, sociálních službách, službách osob pověřených k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, poradenských, ambulantních, či dokonce pobytových službách

¹ Dále v textu používáno souhrnně označení rodiče.

² Ve smyslu § 10 až § 12 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³ Viz § 12 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴ Ke změně došlo v souvislosti se zákonem č. 401/2012 Sb., který s účinností od 1. ledna 2013 v poměrně širokém rozsahu novelizoval zákon o sociálně-právní ochraně dětí tím, že změnil návetí § 12 odst. 1.

v režimu školských předpisů. Představit si lze i doporučení **zdravotní služby**⁵, byť se tato forma služeb od poradenské pomoci již výrazně odchyľuje.

K doporučení výše uvedených služeb by měl OSPOD přikročit v případě, že je jejich využití v zájmu dítěte a reaguje-li tím sociální pracovník na vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny.⁶

Doporučení konkrétního typu služby, včetně důvodů takového doporučení, se samozřejmě musí **odrazit ve spisové dokumentaci**. A to z důvodu, aby s tímto nástrojem mohl OSPOD dále pracovat především v situacích, kdy rodiče nebudou doporučení akceptovat. Doporučení samozřejmě nemusí být formálně označeno právě takovým termínem. Může se jednat o jakoukoli formu s tím, že musí být patrné, že jde o „*působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny*“⁷.

Jak
doporučit?

OSPOD nesmí rezignovat na poskytování preventivní pomoci

V jednom z šetřených případů⁸ ochránce vytkl OSPOD, že rodičům alespoň nedoporučil využití odborné poradenské pomoci, respektive jim ji nezprostředkoval. OSPOD tak neučinil i přesto, že poměrně záhy po započetí spolupráce s rodinou identifikoval závažný rodičovský spor, který potvrdil také soudní znalec. Ten označil ovlivňování osmileté dcery oběma rodiči proti tomu druhému a nepřátelství mezi rodiči za škodlivé. Při výslechu u soudu nadto doplnil, že pokud by rodiče překonali nevraživost a vzájemné nepřátelské postoje, mohla by se realizovat střídavá péče, o kterou se již v průběhu řízení pokoušeli. Namísto toho, aby OSPOD rodiče odkázal na služby rodinného terapeuta či mediátora, pouze na ně apeloval, aby konfliktem nezatěžovali dítě. Celkově tak rezignoval na poskytování preventivní pomoci. Dostatečně totiž nepůsobil na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, a stejně tak s nimi dostatečně neprojednal nedostatky ve výchově dítěte se zaměřením na závěry znaleckého posudku.

Čas není všemocný

V jiném případě⁹ ochránce řešil případ dvanáctileté dívky, která pro neshody s novými partnery rodičů utekla nejprve z péče matky, následně

⁵ Nejen služby lékařů nejrůznějších specializací, ale i psychologů ve zdravotnictví a klinických psychologů, kteří své služby poskytují v režimu zákona o zdravotních službách (a zákona o nelékařských zdravotnických povoláních).

⁶ Viz § 10 odst. 3 písm. c) a d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁷ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁸ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 18. března 2016, sp. zn. 868/2015/VOP/EHŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3808>

⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 19. prosince 2013, sp. zn. 5511/2013/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/868>

i z péče otce. Zázemí našla u prarodičů. Vztahy mezi prarodiči a rodiči byly však velmi konfliktní. Dívka během pobytu u prarodičů odmítala kontakt s rodiči. Psycholog u dívky diagnostikoval posttraumatickou stresovou poruchu a doporučil psychoterapii. OSPOD správně v individuálním plánu ochrany dítěte uvedl, že je nezbytné se zabývat tím, aby se dívka vyrovnala se situací, zmírnila se její psychická deprivace a podpořil se znovu její vztah s rodiči. Při místním šetření ochránce však pracovníci OSPOD uvedli, že se domnívají, že problém vyřeší čas. Ochránce OSPOD vytýkal, že rodině nedoporučil žádné konkrétní kroky za účelem řešení nepříznivé situace dívky.

NAŘIZOVÁNÍ ODBORNÉ PORADENSKÉ POMOCI ZE STRANY OSPOD

Kdy přistoupit k nařízení? Mohou nastat situace, kdy sociální pracovník rodičům doporučí konkrétní formu odborné poradenské pomoci, avšak ti takové doporučení odmítnou, či jej nerespektují. V takových případech musí sociální pracovník zvážit další postup, tedy i možnost **uložení povinnosti využít odbornou poradenskou pomoc, povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu třech hodin či povinnosti účastnit se terapie.**

Jakým způsobem nařizovat? Nařízení takové podpory, které je svázáno se správním řízením a formálním rozhodnutím, je v zásadě možné v trojím režimu.

- OSPOD může odbornou pomoc nařít podle **§ 12 odst. 1** či **§ 13 odst. 1 písm. d)** zákona o sociálně-právní ochraně dětí. V prvním případě se jedná o mírnější formu intervence, ve druhém případě již jde o výchovné opatření.
- OSPOD může odbornou podporu dále nařít i ve smyslu **§ 14 odst. 2 písm. d) a e)** zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Tedy v situacích, kdy jde o právně výrazně silnější opatření na ochranu dětí, neboť může odvrátit bezprostředně hrozící soudní odebrání dítěte z rodinného prostředí.

Přitom platí, že OSPOD by měl standardně postupovat od měkčího opatření k silnějšímu, tedy nařizovat odbornou poradenskou pomoc nejdříve podle § 12, až poté podle § 13, případně § 14.

Co může OSPOD nařít? Zatímco v případě „doporučující“ činnosti OSPOD může být obsah odborné poradenské pomoci pojímán velmi široce, v případě nařizování je OSPOD již do určité míry **limitován**. Nemůže například nařít **dočasný pobyt** ve středisku výchovné péče, ZDVOP, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb nebo v domově pro osoby se zdravotním postižením. Takové služby může OSPOD pouze doporučit, ale pobyt dítěte musí být dobrovolný, tedy se souhlasem rodičů. Pokud by nastala situace, že by

rodiče doporučení nerespektovali, přičemž OSPOD by na nezbytnosti pobytu dítěte v některém z uvedených zařízení trval, musel by podat návrh soudu na nařízení výchovného opatření.¹⁰

Zcela specifickou otázkou je potom nařizování povinnosti využít **zdravotní službu**. Nařízení pobytové zdravotní služby (hospitalizace) ze strany OSPOD je vyloučeno. Pro takové případy se uplatní institut soudem nařízeného výchovného opatření podle § 13a zákona o sociálně-právní ochraně dětí, případně institut soudem potvrzené dobrovolné hospitalizace.¹¹ Co se týče nařízení ambulantní zdravotní služby, odborná literatura tuto možnost rovněž zcela zavrhuje.¹² V případě nesouhlasu (nebo neshody) rodičů může v případě neodkladné či akutní péče zasáhnout zdravotník i bez takového souhlasu.¹³ U nikoli běžných léčebných a obdobných zákroků rozhodne na návrh jednoho z rodičů soud.¹⁴

Specifická
zdravotních
služeb

Subsidiarita opatření

K rozhodnutí o nařízení odborné poradenské pomoci by měl OSPOD přistoupit po vyčerpání možností řešit situaci domluvou, projednáním či neúspěšným pokusem o navázání dobrovolné spolupráce s odborníkem. Skutečnost, že sociální pracovník vyčerpal všechna mírnější opatření, se musí projevit ve spisové dokumentaci dítěte.

V minulosti ochránce vyjádřil přesvědčení v případě¹⁵ dítěte umístěného do střediska výchovné péče, že je nezbytné, aby umístění dítěte do zařízení podle § 13a odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí bylo prováděno současnou intenzivní prací s rodinnými příslušníky dítěte (například jim uložit povinnost využít odbornou poradenskou pomoc). Nelze totiž akceptovat, aby výchovné opatření směřovalo pouze vůči dítěti. Umístění dítěte do střediska výchovné péče OSPOD zdůvodňoval tím, že na výchovných problémech dítěte měli podíl i rodiče, případně ostatní členové rodiny.

Kazuistika
ochránce

¹⁰ Ustanovení § 13a v souvislosti s § 14 odst. 1 písm. g) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹¹ Podle § 104 a násl. občanského zákoníku, § 66 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních a § 38 a násl. zákona o zdravotních službách.

¹² Viz MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 136. ISBN 978-80-7478-727-0, či NOVOTNÁ, Věra a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: Anag, 2014, s. 72. ISBN 978-80-7263-914-4.

¹³ Ustanovení § 35 odst. 3 a § 38 odst. 4 a 5 zákona o zdravotních službách.

¹⁴ Ustanovení § 877 občanského zákoníku.

¹⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 25. července 2014, sp. zn. 1624/2014/VOP/EHŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1248>

Možnost, nebo povinnost?

Návětí § 12 odst. 1 i § 13 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanoví, že OSPOD povinnost „*může uložit*“, nikoli tedy, že musí. Jistá míra volby OSPOD k (ne)nařízení odborné podpory plyne i z textu § 14 odst. 2 písm. d) a e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.¹⁶

Jsou-li dány důvody, OSPOD musí uložit Platí však, že jsou-li dány důvody pro uložení určité povinnosti, OSPOD ji uložit **musí**, zejména pokud odbornou poradenskou pomoc předtím doporučil (natož pokud ji doporučoval opakovaně) a její potřeba vyplývá z vyhodnocení situace dítěte.¹⁷ V opačném případě musí OSPOD prokázat, že nařízení odborné poradenské pomoci není důvodné. Jeho úvahy se musí objevit ve spisové dokumentaci dítěte. Nedůvodnost přitom nezakládá pouze domněnka OSPOD, že by nařízení odborné poradenské pomoci bylo zřejmě neefektivní, neboť rodiče o ni neměli zájem.¹⁸ Jak podporuje odborný komentář, důležitá je včasná intervence, jinak hrozí prodlužování sporu a jeho zacyklení, z něhož je těžká, ne-li nemožná cesta zpět.¹⁹

Kazuistika ochránce Ochránce také kritizoval činnost OSPOD v případě²⁰, kdy byla dívka umístěna do ZDVOP poté, co oznámila sexuální zneužívání otcem. Záhy však znalec konstatoval, že si dívka vše vymyslela a že se u ní silně projevuje syndrom odcizeného rodiče, jehož zdrojem bylo matčino chování. Pouhé doporučení OSPOD k zahájení rodinné terapie poté, co jeden z rodičů bezprostředně předtím rodinnou terapii odmítl, bylo značně překvapivé. Ochránce dopěl k závěru, že by OSPOD v takovém případě měl přikročit k jejímu nařízení.

Odpovědnost leží na rodině Výše uvedené teze jsou také projevem judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Soud totiž v minulosti definoval tzv. **pozitivní závazky státu**²¹, tedy aktivní jednání státu v situaci, kdy je prokázána existence rodinného vztahu. Stát potom v zásadě musí jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přitom přijímat vhodná opatření. Aktivní jednání státu potom spočívá v tom, že státní orgány musí přijmout veškerá nezbytná opatření, která od nich bylo možné v daném případě rozumně

¹⁶ Písmeno d) citovaného ustanovení obsahuje demonstrativní výčet nástrojů, které OSPOD může využít, písmeno e) potom stanoví, že OSPOD je povinen zvážit uložení výchovných opatření.

¹⁷ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 3. červne 2016, sp. zn. 3708/2015/VOP/KI, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5140>

¹⁸ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 25. února 2015, sp. zn. 4148/2014/VOP/MJ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2440>

¹⁹ MACELA, Miloslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 138. ISBN 978-80-7478-727-0.

²⁰ Viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 9. února 2016, sp. zn. 130/2015/VOP/BN, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3654>

²¹ Rozsudek ESLP ze dne 26. února 2002 ve věci *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>. Viz rovněž nálezy Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

očekávat.²² OSPOD v praxi často uvádí, že svým „nařizujícím oprávněním“ nedůvěřují. Nevěří, že rodičům (a potažmo jejich dětem) přinesou kýžený efekt. Ochránce proto v souladu s výše uvedeným upozorňuje, že **pozitivní závazky státu nespočívají v povinnosti dosáhnout určitého výsledku**, ale pouze v povinnosti vynaložit k tomu všechny prostředky, které od něj bylo možné v daném případě rozumně očekávat. Státní orgány totiž nejsou všemocné, zejména když se v záležitostech v oblasti rodinného života dostávají do střetu s rodiči, kteří nejsou schopni překonat svou nevráživost a nedbají zájmů vlastního dítěte.²³

Co je vhodné při nařizování odborné poradenské pomoci zohlednit?

Ochránce zdůrazňuje, že je vhodné dát povinnému možnost vybrat si, kde uloženou povinnost podstoupí. Povinný tak může zohlednit jak dostupnost odborníka z jeho bydliště, tak svou důvěru v něj.

Možnost
volby

Je rovněž praktické, aby OSPOD zjistit objednáci lhůty, návštěvu zprostředkoval nebo přímo dohodl. V rozhodnutí by se měl objevit i časový horizont návštěvy, jakož i povinnost řídit se doporučeními odborníka (jinak hrozí pouze formální návštěva a formální splnění povinnosti).²⁴

Objednání

Důležité také je uvědomit si aspekty související s povinnou mlčenlivostí mediátorů a terapeutů. OSPOD tak může od mediátora požadovat pouze informaci, zda účastníci povinnost prvního setkání s mediátorem splnili. Naopak nemá již právo na informace o průběhu mediace, leda by k tomu rodiče udělili souhlas. Totéž platí i pro nařízenou terapii. V případě prvního setkání s mediátorem účastníci povinnost splní, i když se s mediátorem setkají odděleně, což je vhodné především v případě nezpracovaných emočních bloků (potom má každá ze stran k dispozici jednu a půl hodiny). V této souvislosti je třeba uvést, že pro splnění povinnosti setkat se s mediátorem nepostačuje využití telefonického kontaktu.

Mlčenlivost
mediátorů
a terapeutů

Ochránce považuje za významné zvažovat provázanost jednotlivých opatření. Hluboce uložené emoční problémy a bloky v komunikaci totiž mohou znesnadňovat či bránit procesu mediace. Je tedy třeba zvažovat sled odborných služeb. To znamená, že je třeba odlišovat, kdy je vhodná terapie a kdy mediace. V tom by měl napomoci právě odborník, který je schopen určit vhodnou formu odborné poradenské pomoci.

Provázanost
opatření

²² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. června 2000 ve věci *Niutinen proti Finsku*, č. 32842/96, dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

²³ O tom, že Evropský soud pro lidská práva určil odpovědnost státu, respektive OSPOD, za jeho proaktivní postup, nikoli za výsledek také v rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. července 2006 ve věci *Pedović proti České republice*, č. 27145/03, dostupné z: <http://hudoc.echr.coe.int>

²⁴ Na to upozorňuje i: NOVOTNÁ, Věra a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: Anag, 2014, s. 79. ISBN 978-80-7263-914-4.

Možnost rozhodnutí vymáhat

Sankční oprávnění Zákon o sociálně-právní ochraně dětí nabízí OSPOD pro případy nesplnění uložené povinnosti sankční opatření v podobě přestupku. Povinný se dopustí přestupkového jednání tím, že nesplní povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem nebo rodinné terapie, o jejímž uložení rozhodl OSPOD podle § 12 nebo § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.²⁵ Povinnému potom hrozí pokuta ve výši až 20 000 Kč.²⁶ OSPOD se však nabízí i mírnější forma represe, neboť může od uložení sankce upustit, postačilo-li k nápravě samotné projednání přestupku.²⁷ Zároveň platí, že OSPOD může jím uložené výchovné opatření zrušit za podmínek stanovených v § 13 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a to jak v případě, kdy splnilo svůj účel, tak pokud jej nesplnilo (za této situace lze zároveň rozhodnout o jiném výchovném opatření nebo zvolit jiné opatření sociálně-právní ochrany dětí) anebo změnily-li se poměry v rodině.

Souběh nařizovacích kompetencí

Ustanovení § 13 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí obsahuje v poslední větě souběh nařizovacích kompetencí **OSPOD a soudů**.²⁸ Dualita rozhodování je postavena na principu preference aktivity OSPOD²⁹, a to z různých důvodů. V první řadě má nařizování ze strany OSPOD logicky přednost v situacích, není-li ve věci vedeno žádné soudní řízení. Ochránce nadto spatřuje takové opatření ze strany OSPOD za rychlejší i efektivnější, jelikož je to právě OSPOD, kdo s rodinou úzce spolupracuje a zná tak nejlépe její potřeby, na které může včas a pružně reagovat.

Mediaci je možné rodičům nabízet i v průběhu soudního řízení Zároveň platí, že **OSPOD může mediaci rodičům nabízet i v průběhu soudního řízení**. To ochránce konstatoval například v případě³⁰ devítileté dívky, jejíž rodiče se nejprve byli schopni bez problémů domluvat na podmínkách styku otce s dcerou. Následně se však jejich vztah vyhrotil. OSPOD jim nejprve vhodně nabídl zprostředkování mimosoudní dohody, kterou matka odmítla. OSPOD je dále odkázal již jen na soud a o zprostředkování dalších služeb neusiloval (a to ani s odstupem času).

²⁵ Ustanovení § 59d odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁶ Ustanovení § 59d odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁷ Ustanovení § 11 zákona o přestupcích.

²⁸ „Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.“

²⁹ To vyplývá z dikce daného ustanovení.

³⁰ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2016, sp. zn. 2734/2015/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3888>

Proč je „nařizování“ v praxi málo využívaným nástrojem?

Ochránci je z praxe známo, že nařizování jakékoli odborné poradenské pomoci, především potom prvního setkání s mediátorem, či terapie není v praxi OSPOD často využíváno. Sociální pracovníci v první řadě **nevěří v účinnost** nařizování nástrojů, které jsou jinak postaveny na dobrovolnosti. Mají obavy z pouze **formálního splnění povinnosti**, nechtějí nařizovat z důvodu **problematické úhrady služby** nebo mají strach z toho, že nařizování je nerozlučně spjato s vedením formalizovaného **správního řízení a se správním rozhodováním** (ve hře je časový aspekt související s délkou správního řízení, opravné prostředky jako protahování celé věci, předvídaná nepodpora krajského úřadu v odvolacím řízení). Sociální pracovníci se však dále obávají i toho, že nařídí-li rodiči autoritativně jakoukoli povinnost, definitivně tím **ztratí** často již tak narušenou důvěru rodiče či jiné osoby odpovědné za výchovu. Velmi silným a častým argumentem sociálních pracovníků v případě jejich nařizovací nečinnosti je to, že **síť služeb (odborníků) je značně děravá či v některých regionech vůbec neexistující**.

Považujeme za nezbytné zdůraznit, že si ochránce je vědom úskalí, které v sobě nařizování odborné poradenské pomoci nese. Zdůrazňuje však, že všechny uvedené důvody efekt nařízené spolupráce sice **sníží, nikoli však zcela vyloučí**.

To ochránce konstatoval například v případě³¹ rodiny, ve které byla situace od počátku komplikovaná obtížnou komunikací otce s bývalou partnerkou (OSPOD dokonce nějaký čas působil v roli komunikačního prostředníka). V důsledku toho otec syna delší dobu nevidal (nutno dodat, že bydlel tři sta kilometrů daleko od místa jeho bydliště). Situace posléze vedla ke značnému psychickému bloku otce, a to jak vůči matce, tak i vůči OSPOD. OSPOD byl však přesvědčen, že je nařízení odborné poradenské činnosti obecně problematické, k autoritativní formě intervence měl zjevnou nedůvěru a nadto upozorňoval, že ve městě ani okolí nejsou mediátoři vůbec dostupní. OSPOD měl též představu, že i kdyby odbornou poradenskou pomoc matce nařídil, krajský úřad by jej v případě odvolání nepodpořil.

Ochránce rovněž zastává názor, že **finanční hledisko by v žádném případě nemělo být rozhodujícím kritériem při zvažování, zda OSPOD odbornou pomoc nařídí či nikoli**. Proto v minulosti kritizoval, když OSPOD zrušil povinnost rodičů navštívit mediátora s odkazem na jejich finanční tíseň.³²

Obavy
OSPOD

Nařízení
odborné
spolupráce
může její
efekt snížit,
nikoli
vyloučit

Kazuistika
ochránce

³¹ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 24. října 2014, sp. zn. 6822/2013/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1568>

³² Zajímavé bylo, že v kauze si zvolený mediátor účtoval 3 000 Kč za tříhodinové setkání. Posléze byla proto rodičům nabídnuta mediace prostřednictvím neziskové organizace s úhradou jednorázového poplatku 250 Kč (viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. července 2015, sp. zn. 6454/2013/VOP/HZ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz>).

PRVNÍ MEDIAČNÍ SETKÁNÍ

Práce OSPOD nemůže končit navržením vypracování znaleckých posudků

Ochránce rovněž v minulosti³³ kritizoval postup OSPOD, který rezignoval na svou „doporučovací a nařizovací“ povinnost poté, co soudu v řízení o úpravu styku doporučil vypracování znaleckého posudku.

OSPOD se nemůže spoléhat na soud

Kritiku ochránce rovněž vznesl v případě³⁴, kdy OSPOD mohl sám mnohem dříve, než tak učinil soud, přikročit k nařízení cílené odborné spolupráce jak obou rodičů, tak obou dětí s poradenským zařízením. OSPOD se měl snažit předejít kritickému stavu a snažit se obnovit kontakt jak dětí s rodiči, tak sourozenců navzájem. Ve svém hodnocení ochránce uvedl, že je sice možné, že ani tento krok by nemusel být účinný a vést k uvedenému cíli, jak tomu bylo v případě soudně nařízené rodinné terapie. Uvedl však, že pokud je uvedené opatření nastoleno zavčas, je mnohem větší pravděpodobnost jeho úspěchu než v situaci, která je již zcela vyhrocená. OSPOD má tyto kompetence svěřeny právě z toho důvodu, že může postupovat mnohem rychleji a operativněji než soud.

Selhání počátečního dobrovolného pokusu o rodinnou terapii neznamená ukončení poskytování odborné poradenské pomoci

V dalším případě³⁵ ochránce konstatoval, že selhání počátečního dobrovolného pokusu o rodinnou terapii neznamená ukončení poskytování odborné poradenské pomoci, třebaže v jiné formě. V daném případě rodiče mohli namísto společné rodinné terapie nejprve navštěvovat odborné pracoviště odděleně s tím, že po určité době by bylo možno uvažovat o obnovení společné terapie.

Dobrovolnost

Na úvod tohoto tématu je třeba připomenout, že dobrovolností se v mediaci rozumí svobodná volba stran v mediaci setrvat, přerušit nebo z ní odejít, přijímat rozhodnutí a uzavírat dohody. Prvotní mediační sezení

cz/Nalezene/Edit/2986, či stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 5. října 2015, sp. zn. 6454/2013/VOP/HZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3966>).

³³ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. října 2010, sp. zn. 1857/2010/VOP/ZG, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/544>

³⁴ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 20. ledna 2016, sp. zn. 3895/2015/VOP/KI, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5138>

³⁵ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. června 2016, sp. zn. 4003/2015/VOP/SK, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5142>

nemusí mít proto vždy čistě dobrovolný charakter.³⁶ Odborná literatura³⁷ uvádí, že již po řadu let odborná veřejnost diskutuje o míře úspěšnosti nařízených mediací, přitom do mediace přichází z vlastní iniciativy pouze třicet procent osob. Ať již byl prvotní impulz k mediaci dobrovolný, doporučený nebo povinný, neměla tato skutečnost vliv na dosažení dohody nebo na spokojenost klientů s mediálním procesem.

Jakkoli se efektivita prvního setkání s mediátorem může zdát malá, považujeme za důležité upozornit na to, že mezi stranami rodinných sporů je dlouhodobý, v případě dětí doživotní vztah. Ve většině případů tak bude existovat zájem na tom, aby tento dlouhodobý vztah nadále pokračoval. Mediace potom vede rodiče k tomu, aby znovuobjevili svoji schopnost rozhodovat v rámci své rodičovské zodpovědnosti. Je prostředkem ke zklidnění rozvodu, odloučení páru, stejně jako privilegovaným místem rozhovoru pro zmírnění konfliktů. **Cílem není donutit lidi k vyjednávání (což by bylo v rozporu s celou myšlenkou mediace), ale dát každému příležitost být si této možnosti vědom.**³⁸

Odborná literatura³⁹ samozřejmě uvádí i „kontraindikace“ mediace obecně, které lze jistě vztáhnout i k případnému prvnímu setkání s mediátorem. Okolnostmi ztěžujícími, nikoli tedy a priori vylučujícími mediaci jsou přítomnost vyhrožování a násilí, závislost na návykových látkách a duševní nemoci. Odborníci rovněž doporučují nevyužívat mediaci k řešení dlouhodobých hlubokých emocionálních vztahových krizí, při nichž by měla primárně pomoci terapie; mediace by měla řešit dílčí věcnější konflikty.

Účel
mediace

Kontrain-
dikace

Nařízení dlouhodobé spolupráce s mediátorem

Z praxe ochránce lze uvést příklad⁴⁰ chybně pochopeného nařízení „mediace“. OSPOD chtěl, aby matka navštívila mediátora opakovaně proti své vůli. Proto jí nařídil účast na mediaci a ve výroku rozhodnutí zároveň uvedl, že její povinnost zaniká rozhodnutím mediátora, případně

Kazuistika
ochránce

³⁶ Viz POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se aneb průvodce mediálním procesem*. Praha: Alfom, 2013. ISBN 978-80-87785-00-3.

³⁷ Tamtéž. Výzkumy pocházejí ze Spojených států amerických a Kanady. Povinný „pokus o mediaci“ je například v Itálii, Norsku, Švédsku, Québecu či Argentině.

³⁸ Rada Evropy. *Pokyny Výboru ministrů Rady Evropy o justici vstřícné k dětem* [online]. Luxembourg: Council of Europe Publishing, 2013, s. 64. ISBN 978-92-871-7274-7. [cit. 2017-6-22]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804ba0fb>

³⁹ Například HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4109-3, či HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-015-4.

⁴⁰ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. července 2015, sp. zn. 6454/2013/VOP/HZ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2986>, či stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 5. října 2015, sp. zn. 6454/2013/VOP/HZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3966>

rodinné poradny, kterou rodiče následně navštíví, pokud to mediátor určí za vhodné. V takovém případě však byl porušen nejen princip dobrovolnosti mediace, ale OSPOD překročil také svá oprávnění svěřená zákonem⁴¹. Ten mu totiž umožňuje nařídit rodičům pouze první setkání s mediátorem, a to v rozsahu maximálně tří hodin. OSPOD tak byl veden mylnou úvahou o tom, že může ovlivnit rozsah návštěv u mediátora tím, že pravomoc ukončit jednání přenesl ve výroku rozhodnutí na mediátora. Stejně tak se mylně domníval, že může na mediátora delegovat svou pravomoc a rodiče poslat do rodinné poradny.

TERAPIE

Dá se říci, že obdobné, co platí o výše zmíněné nedůvěře sociálních pracovníků vůči nařízení prvního setkání s mediátorem, platí i pro nařízení terapie. Během svých šetření se ochránce často setkává se skepsí pracovníků OSPOD také k tomuto nástroji.

Stejně jako u mediace uvádějí někteří autoři „kontraindikační“ ukazatele, které je užitečné brát při nařizování například manželské či rodinné terapie v potaz. Patří mezi ně příliš rozvinutá jednoznačná nenávisť partnerů, příliš velká vzdálenost členů rodiny, psychické a osobnostní překážky (psychózy, neurózy, deprese, závislosti, psychopatie), ale i špatná motivace jako například bojové nastavení nebo vylepšení argumentace k rozvodu.⁴²

Z praxe ochránce lze uvést příklad⁴³, kdy bylo absolvování terapií stanoveno jako podmínka návratu dítěte zpět do péče rodičů. Těm byl totiž pro špatnou péči odebrán čtyřletý chlapec a umístěn do pěstounské péče mateřských prarodičů. V případě protialkoholní terapie matky bylo soudem vyžadováno, aby získala kritický náhled na své nadužívání alkoholu a naučila se ovládat své jednání. Rodinná terapie potom měla vést k vyřešení partnerských problémů. K podmínkám terapie (respektive ke konkrétním závazkům a cílům) nesdělil podrobnosti ani soud, ani OSPOD. OSPOD nadto vyslovil vážné obavy z efektivity terapie a požadoval v tomto směru blíže nespecifikované záruky. Ani soud, ani OSPOD však nenastavily alespoň časový rámec terapie rodičů. Tím byly podmínky případného návratu dítěte zpět do péče rodičů zcela nevyjasněné. Výsledkem bylo, že by se rodiče podrobili požadované terapii, OSPOD to přesto nepokládal za dostatečné pro navrácení dětí do jejich péče.

⁴¹ Viz § 12 a § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁴² NOVÁK, Tomáš. Manželská ani rodinná terapie není všelék. *Právo a rodina*. Praha: Linde Praha, duben 2012, 2012(4): 20–22, ISSN 1212-866X.

⁴³ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 16. května 2014, sp. zn. 6311/2013/VOP/MJ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1428>

XII.

Výkon kolizního opatrovnictví

Smyslem této kapitoly je zdůraznit, že účast kolizního opatrovníka v soudním řízení **nesmí být jen formální**. Kolizní opatrovník musí zjistit vlastním šetřením, co je v zájmu dítěte, a ten v řízení prosazovat vlastními návrhy. Má také zjišťovat názor dítěte a využívat svých procesních práv účastníka řízení. Požadavkem ochránce je, aby opatrovník uměl dobře vystihnout, co je v zájmu dítěte, a ten pak v soudním řízení prosazovat.

V řízení o úpravě poměrů je dítě vždy zastoupeno opatrovníkem¹, kterým soud zpravidla ustanoví OSPOD². Úkolem OSPOD v pozici kolizního opatrovníka je **poskytnout ochranu právům a nejlepším zájmům nezletilého dítěte**, které samo náležitě svá práva a oprávněné zájmy chránit nemůže.³

OSPOD JAKO PARTNER SOUDU

Kolizní opatrovník je povinen soud **informovat o všech podstatných skutečnostech**, jež by mohly mít vliv na rozhodování soudu o poměrech dítěte. Měl by formulovat i své návrhy. Nejprve by tedy měl zjistit a ujasnit si, co je v oprávněném zájmu nezletilého dítěte, a ten pak v řízení aktivně prosazovat a chránit. Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku⁴: *„Vzhledem ke specifickému postavení kolizního opatrovníka je naprosto nezbytné, aby jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd., jinak řečeno, tento opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit“*. Stěžejní pro naplnění povinnosti informovat soud o všech podstatných skutečnostech a hájení nejlepšího zájmu dítěte je pak také zjištění názoru a přání dítěte (blíže viz kapitola „Participační práva dítěte“).

Povinnost informovat soud

Názor a přání dítěte

¹ Podle § 469 zákona o zvláštních řízeních soudních.

² Podle § 17 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

³ Viz nálezh Ústavního soudu ze dne 24. července 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12, dostupný z: <http://nalus.usoud.cz>

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Beck – online [online]. Praha: nakladatelství C. H. Beck. Copyright © 2012 [cit. 2017-6-19].

Hájení nejlepšího zájmu dítěte Pokud by kolizní opatrovník aktivně neusiloval o **naplnění nejlepšího zájmu dítěte**, postrádalo by kolizní opatrovnictví svůj smysl. Podle Nejvyššího soudu⁵ je kolizní opatrovník ustanoven do své funkce proto, aby nezletilé dítě aktivně zastupoval, v řízení hájil jeho zájmy. Je vybaven příslušnými právními a materiálními prostředky, které mu umožňují toto poslání realizovat a nebýt v řízení jen pasivním subjektem. Princip sledování nejlepšího zájmu dítěte může být naplněn pouze tehdy, sdělí-li opatrovník soudu jednoznačně, v jaké konkrétní úpravě poměrů jej spatřuje. Za tím účelem má tedy **formulovat vlastní návrhy**.

Procení práva a povinnosti Kolizní opatrovník **vykonává všechna procesní práva účastníka řízení**. To znamená, že se účastní jednání, může nahlížet do spisu, vyjadřuje se k návrhům a důkazům, může klást vyslychaným otázky, sám navrhopovat důkazy, sděluje soudu skutečnosti významné pro dané řízení a podává návrhy. Je povinen v zájmu dítěte činit úkony nezbytné k prosazení jeho zájmů. Typicky má kolizní opatrovník jako účastník řízení možnost podávat například odvolání. V případě, že podle jeho zjištění a přesvědčení není prvoinstanční rozsudek soudu v zájmu dítěte, je povinností kolizního opatrovníka podat odvolání. Pokud se rozhodne odvolání nepodat, jeho postup nesmí být opomenutím nebo projevem pasivity. Naopak se musí jednat o odůvodněný postup. Úvaha o důvodech, proč se kolizní opatrovník rozhodl nepodat odvolání, by měla mít odraz i ve spisové dokumentaci.

Obecně platí, že skutečnost, zda se odvolací řízení uskuteční či nikoli, nelze ponechat pouze na vůli rodičů, jejichž zájmy mohou být v kolizi se zájmy zastupovaného dítěte. Úlohou kolizního opatrovníka je hájit výhradně zájmy dítěte, a to bez ohledu na to, zda jeho zájmy vyhovují či nevyhovují zájmům rodičů. Je proto povinen činit v zájmu dítěte úkony nezbytné k prosazení jeho zájmů – má možnost (a někdy také povinnost) podat proti rozhodnutí soudu odvolání. Činí tak v případech, kdy je přesvědčen, že vyhlášený rozsudek soudu není v zájmu dítěte.

Průtahy v soudním řízení V této souvislosti je nutno připomenout, že v případě nepřiměřené délky soudního řízení je úkolem kolizního opatrovníka podávat **urgence, stížnosti na průtahy v řízení u předsedy soudu, popřípadě návrhy na určení lhůty k provedení procesního úkonu**.⁶

Kazuistika ochránce V jednom z podnětů se na ochránce⁷ obrátil otec dítěte, který nesouhlasil s tím, že se matka s dcerou chtěla přestěhovat do Vídně. Matka

⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. října 2000, sp. zn. 30 Cdo 2113/2000, dostupné z: <http://nsoud.cz>

⁶ Veřejný ochránce práv a soudy. *Veřejný ochránce práv – ombudsman* [online]. Brno: © Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2016-7-14]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/soudy>

⁷ Viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 29. září 2016, sp. zn. 1007/2015/VOP/PŠ, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4406>

se obrátila na soud s návrhem na nahrazení souhlasu otce se změnou místa bydliště dcery. Otec se naopak u soudu domáhal změny výchovy. U ochránce si stěžoval na postup OSPOD při výkonu kolizního opatrovnictví dcery. Důvodem bylo, že nevyužil všech procesních práv, když nepodal odvolání, přestože soud rozhodl v rozporu s úpravou, kterou původně kolizní opatrovník prosazoval. V odvolacím řízení ponechal pouze na zvážení soudu, jak rozhodne.

Ochránce dopěl k závěru, že OSPOD nepochybil, když nepodal odvolání. OSPOD se totiž otázkou, zda odvolání podat či nepodat, náležitě zabýval. Řešil tuto otázku v rámci supervize. Hlavním důvodem, proč se rozhodl odvolání nepodat, byl zájem nezletilé na rychlém vyřešení situace a neprodlužování řízení. Zabýval se zároveň i tématem kontaktu s bratrem (který byl v péči otce). Vyhodnotil jako dostatečné a v zájmu dětí, že se budou vídat tak, jak to dosud bylo nastaveno předchozím soudním rozhodnutím. Nepodání odvolání tedy v tomto případě nebylo opomenutím ani projevem pasivity. OSPOD se rozhodl po zralé úvaze.

V odvolacím soudním řízení se kolizní opatrovník vyslovil jednoznačně pro zamítnutí návrhu otce na změnu výchovy (k péči matky nebyly žádné výhrady). Ponechal však na uvážení soudu, jak rozhodne v záležitosti určení bydliště dcery. Ochránce tedy shledal jeho pochybení v tom, že odvolacímu soudu jednoznačně nesdělil, v jaké úpravě, jde-li o určení bydliště dítěte, spatřuje nejlepší zájem dítěte. Navíc za situace, kdy pro to měl dostatek informací a zcela jasně se vyjádřil pro setrvání nezletilé v péči matky.

V Brně dne 1. února 2016
Sp. zn. 2734/2015/VOP/KI

**Zpráva o šetření
ve věci výkonu sociálně-právní ochrany
nezletilé A. V. Magistrátem města Liberce**

Zabývala jsem se podnětem Ing. M. V. týkajícím se postupu Magistrátu města Liberec (dále též jen jako „OSPOD“) při výkonu sociálně-právní ochrany jeho nezletilé dcery A. V. (nar. 2006). Stěžovatel namítal nečinnosti při ochraně jeho dcery, přestože měl OSPOD informace o dlouhodobém ohrožování její výchovy matkou. Dle přesvědčení stěžovatele OSPOD připouštěl dlouhodobé psychické poškozování dcery ze strany matky. Dále byl nespokojen s tím, že matka dosáhla nepřiměřeného soudního omezení jeho styku, dle jeho tvrzení, na základě lživého odvolání ke krajskému soudu.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Stěžovatel ke svému podnětu doplnil svoji stížnost a zároveň podnět na zahájení správního řízení ze dne 25. 4. 2015 a odpověď Magistrátu města Liberec ze dne 22. 5. 2015. Stěžovatel z důvodu namítané manipulace ze strany matky a nedostatečné aktivity OSPOD, aby nežádoucím stavu zabránil, žádal o neprodlenou nápravu za využití všech zákonných prostředků, zejména uložení výchovného opatření dle ustanovení § 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Z vyjádření Magistrátu města Liberce ke stížnosti ze dne 22. 5. 2015 vyplývalo, že se měl i otec dopouštět nevhodného jednání vůči dceři (pozn. OSPOD odkazuje na odůvodnění posledních rozhodnutí okresního i krajského soudu o předběžném opatření ve věci styku dcery s otcem, v nichž je otec nabádán ke korekci svého jednání, zejména v tom směru, aby se negativně nevyjadřoval o matce před dcerou).

Na základě shora popsaného podnětu jsem zahájila šetření.¹ Cílem šetření bylo zjistit, jaké konkrétní kroky ve věci OSPOD činil, neboť z vyjádření ke stížnosti toto nebylo zcela jasné. Argumentace ve vyjádření k podnětu na zahájení správního řízení toto neobsahovala. Stejně tak z argumentace k samotnému posouzení stížnosti nebylo možné zjistit konkrétnější informace k postupu OSPOD ve věci. Požádala jsem tedy o komplexní vyjádření k výkonu sociálně-právní ochrany A. V. a kopii spisové dokumentace Om ve věci za poslední rok. Dále jsem žádala o vyjádření k posouzení stížnosti a důvodům odmítnutí podnětu na zahájení správního řízení o uložení napomenutí matce.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Z vyjádření Magistrátu města Liberce a kopie spisové dokumentace jsem zjistila následující skutečnosti. V červenci 2013 soud ustanovil OSPOD kolizním opatrovníkem A. pro účely řízení o úpravu výchovy a výživy pro dobu před rozvodem i po rozvodu manželství. Okresní soud v Liberci svěřil A. dne 16. října 2013 do péče matky a otci stanovil výživné ve výši 6 000 Kč. Otec se proti rozsudku odvolal. Dcera byla ve faktické péči matky již od roku 2011 a stýkala se s otcem na základě ústní dohody mezi rodiči bez problémů, a to o víkendů jednou za 14 dnů. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci dne 22. května 2015 potvrdil svěření dcery do péče matky a upravil výši výživného. V březnu a dubnu 2014 došlo k prvním rozporům rodičů při domlouvání na styku dcery s otcem. OSPOD nezjistil, že by matka ve styku bránila. Otec poukazoval na špatnou péči matky. Opakovaným šetřením v domácnosti, dotazem u dětského lékaře a ve škole OSPOD zjistil, že péče matky o dceru je řádná.

V prosinci 2014 došlo mezi rodiči k zásadnímu konfliktu v souvislosti s domluvou kontaktu dcery s otcem po vánočních svátcích do konce roku. Otec v důsledku toho podal dne 30. 12. 2014 návrh soudu na úpravu styku s dcerou. Na začátku ledna 2015 OSPOD navrhl uzavření mimosoudní dohody o styku, což matka odmítla. Uváděla, že dcera má psychické problémy s ohledem na nevhodné jednání otce, kdy na její mobilní telefon zaslal SMS zprávy, v nichž se negativně vyjadřoval na adresu matky. Dcera z toho měla obavy, protože má matku ráda. Nevhodnou korespondenci zaslal otec i do školy. Otec zase namítal nevhodné jednání matky při pokusu o převzetí dcery ke styku. Oba rodiče se obrátili v těchto záležitostech na Policii ČR.

Otec následně podal návrh na předběžné opatření o styku s dcerou. OSPOD před rozhodnutím soudu vyslechl A., která uvedla, že měla po otcových SMS zprávách obavy, ale i nadále se s otcem stýkat chce. OSPOD

¹ Na základě ustanovení § 14 zákona č. 359/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

o tom podal zprávu soudu. Okresní soud v Liberci vydal dne 20. ledna 2015 předběžné opatření, na jehož základě byl určen styk dcery s otcem každý sudý víkend. Dne 13. února 2015 krajský soud na základě odvolání matky zúžil styk na každou třetí sobotu v měsíci. Další návrhy otce na předběžná opatření o styku s dcerou byly zamítny (12. března 2015, 30. června 2015). Dne 15. května 2015 soud ustanovil ve věci znalce z oboru dětské klinické psychologie PhDr. K. N. Dne 5 srpna 2015 vydal soud předběžné opatření o styku dcery s otcem každý sudý víkend (zároveň zamítl návrh na určení prázdninového styku).

OSPOD ve věci průběžně poskytoval oběma rodičům poradenství, nabídl uzavření mimosoudní dohody, prováděl opakovaně pohovory s A., prováděl další standardní šetření (tedy šetření v domácnosti, dotazy u lékaře a ve škole), informoval soud. OSPOD nezjistil, že by byl špatný psychický stav dcery na přelomu roku 2014/2015 způsoben manipulací matky, nýbrž důsledkem velmi konfliktních situací vzniklých mezi rodiči v prosinci 2014. Chování mezi rodiči má nepříznivý dopad na dceru. Průběžným dotazem jsem zjistila, že se konfliktní vztahy mezi rodiči podařilo zmírnit.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

C.1 Výkon kolizního opatrovnictví

Po seznámení s postupem úřadu při výkonu kolizního opatrovnictví² A. a ověřením jeho kroků prostudováním spisové dokumentace musím konstatovat, že OSPOD vystupoval korektně a zcela nestranně. Prováděl jak potřebná šetření, tak pohovory s A. a podával o nich objektivní zprávy soudu. V tomto směru nemohu OSPOD vytknout nedostatečnou aktivitu ani neobjektivitu.

Úkolem OSPOD v pozici kolizního opatrovníka je pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte.³ Soud je však ve své rozhodovací činnosti zcela nezávislý, je povinen své rozhodnutí přijmout především v souladu se zákonem, tedy aniž by byl vázán nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků. Při výkonu opatrovnické funkce dochází často k tomu, že stanovisko opatrovníka je odlišné od procesního zájmu jednoho nebo i obou rodičů. Rozdílné stanovisko kolizního opatrovníka však samo o sobě nelze považovat za nesprávný úřední postup.⁴

² Viz ustanovení § 469 zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a ustanovení § 17 písm. a) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³ Dle nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12, (N 127/70 SbNU 177), dostupné na <http://nalus.usoud.cz>

⁴ K tomu se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003, www.nssoud.cz, v němž konstatoval, že „zákon nestanoví – stejně jako je tomu u zástupců účastníků řízení na základě zákona nebo plné moci – jako

C.2 Sociální práce s rodinou

K sociální práci s rodinou již však výhrady mám. OSPOD sice v prvopočátku nabídl možnost zprostředkování pomoci rodičům s uzavřením mimosoudní dohody o úpravě styku (toto matka odmítla), další nabídku pomoci v tomto směru v pozdější době již však neučinil. Jsem si vědoma skutečnosti, že v době po Vánocích 2014 byla situace mezi rodiči A. velice vyhocená a nebylo zřejmě reálné, aby došlo k dohodě. Jsem přesvědčena, že v pozdější době měl OSPOD opětovně rodičům nabízet možnost smírného řešení otázky styku dcery s otcem, i přestože již probíhalo ve věci soudní řízení. Přihlížím i k tomu, že rodiče byli v předchozím období několika let (od roku 2011 do Vánoc 2014) schopni se na styku dcery s otcem domlouvat. OSPOD měl možnost v celém průběhu řízení nabízet rodičům jak možnost uzavření mimosoudní dohody (taková dohoda by se nabízela např. v době prázdnin, kdy dosud soud ve věci styku meritorně nerozhodl, avšak stěžovatel měl zájem vzít dceru na dovolenou k moři apod.), tak možnost zprostředkování mediace a spolupráce s odborným terapeutem⁵ (pokud by rodiče odmítali společnou terapii, domnívám se, že v daném případě by mohly být přínosné i individuální terapie s cílem zmírnění konfliktu). Nabídky takové pomoci rodičům ze strany OSPOD ve spisu postrádám.

Po rozpadu vztahu rodičů nezletilého dítěte právní úprava ohledně dalšího uspořádání poměrů dítěte a jeho kontaktu s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti, jednoznačně upřednostňuje dohodu rodičů bez nutnosti intervence soudní moci. Soud má o úpravě poměrů a styku s dítětem rozhodovat až za situace, kdy se rodiče nemohou dohodnout. Dohodu lze uzavřít i kdykoliv v průběhu soudního řízení.⁶

předpoklad pro výkon funkce, aby opatrovník účastníka řízení byl nepodjatý vůči ostatním účastníkům. Takový požadavek by ostatně byl absurdní, neboť je zřejmé, že opatrovník při zastupování účastníka se za řízení může dostat a zpravidla také dostává do střetu s jinými účastníky řízení, jejichž zájmy a postoje za řízení jsou odlišné od zájmů jím zastupovaného účastníka řízení. Jestliže opatrovník účastníka řízení vystupuje za řízení, podjatě vůči ostatním účastníkům řízení, nelze z tohoto úspěšně dovozovat, že by účastníka řízení nezastupoval řádně“.

⁵ Srov. ustanovení § 11 odst. 1 a) a § 12 odst. 1 b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁶ Viz ustanovení § 906 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

Srov. též Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí, přijatou 25. ledna 1996 ve Štrasburku, vyhlášenou pod č. 54/2001 Sb. m. s., která v článku 13 vybízí k předcházení soudním řízením týkajícím se dětí a jednoznačně v případech, kde je to namístě, preferuje uzavírání mimosoudních dohod. Typickým případem, kdy vhodnější než soudní řízení bude alternativní způsob řešení podstaty sporu, může být právě sporná otázka rodičů, v jakém rozsahu naplňovat právo dítěte na pravidelný osobní rodičovský kontakt: „S cílem předcházet sporům, řešit spory nebo předcházet soudním řízením týkajícím se dětí, smluvní strany budou podporovat zprostředkování a další způsoby řešení sporů a jejich využití za účelem dosažení dohody, v případech, kde je to namístě a které smluvní strany vymezí“.

Dále též Úmluva o styku s dětmi, sjednaná 15. května 2003 ve Štrasburku, vyhlášená pod č. 91/2005 Sb. m. s., která v článku 8, bodu 1 k dohodám o styku s dětmi stanoví:

Stejně tak postrádám obdobnou aktivitu i v případě, kdy se na OSPOD obrátí babička A. z otcovy strany paní V. V. s tím, že nemá možnost stykat se s vnučkou.⁷ OSPOD ji v odpovědi ze dne 9. 7. 2015 sice správně informoval o tom, že se může obrátit na soud s návrhem na stanovení styku s vnučkou,⁸ jsem však přesvědčena, že i v jejím případě měl OSPOD projednat kontakt A. s babičkou a matkou a snažit se o smírné řešení nebo alespoň takové řešení nabízet.

Na tomto místě pokládám za významné zároveň upozornit, že ani OSPOD není všemocný a nelze ho činit odpovědným za výsledek,⁹ neboť jsou to především rodiče, kteří mají rodičovskou odpovědnost. Je však třeba, aby OSPOD využíval veškeré nástroje, které mu zákon svěřuje,¹⁰ a také dbal na to, aby je aplikoval pokud možno zavčas. Jsem si vědoma toho, že mnohdy může být situace v rodinných vztazích pro vnější aktéry nepřehledná, zvláště pokud jedna strana popírá tvrzení druhé a naopak. Není však možné, aby OSPOD ponechal řešení věci pouze na rozhodnutí soudu a nevyvinul výraznější snahu o zprostředkování mimosoudního řešení.

C.3 Vyřízení stížnosti a současně podnětu na zahájení správního řízení o napomenutí

Mám zásadní výhradu rovněž k vyřízení podání otce označeného jako stížnost¹¹ a podnět k zahájení správního řízení o uložení napomenutí¹² matce ze dne 25. 4. 2015 co do vyřízení stížnosti. Zcela jsem neporozuměla důvodům, proč úřad nevyhodnotil podání s názvem stížnost jako stížnost,

„Smluvní státy jsou povinny vhodnými prostředky povzbuzovat rodiče a další osoby mající rodinná pouta s dítětem k tomu, aby při uzavírání či pozměňování dohod upravujících styk s dítětem dodržovali zásady stanovené v člancích 4 až 7. Upřednostňují se dohody v písemné podobě.“ V článku 7 písm. b) pak uvádí, že: „Při řešení sporů ohledně styku soudní orgány přijmou veškerá vhodná opatření k tomu, aby rodiče a další osoby mající rodinná pouta s dítětem byli motivováni k uzavření smírní dohody upravující styk s dítětem, a zvláště pak aby se k tomuto použila rodinná mediace a další způsoby řešení sporů“.

⁷ Podáním označeným jako stížnost a zároveň podnět k zahájení správního řízení ze dne 29. 6. 2015, na čísle listu 105 spisu Om 688/2014.

⁸ Ve smyslu ustanovení § 927 občanského zákoníku.

⁹ Konstatoval to mimo jiné Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí ve věci Pedović proti České republice ze dne 18. července 2006 č. 27145/03. Z něj vyplývá, že povinnost státních orgánů přijmout opatření umožňující realizaci rodinného života není absolutní, nespocívá v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale v povinnosti vyčerpat všechna opatření, která od něj bylo možné v daném případě rozumně očekávat.

¹⁰ Část třetí hlava I zákona o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů upravuje kromě poradenství další preventivní opatření, konkrétně viz ustanovení § 12 odst. 1 a dále i § 13 odst. 1.

¹¹ Postup při vyřizování stížností obsahuje ustanovení § 175 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

Dále lze využít metodickou pomůcku k vyřizování stížností podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění zákona č. 413/2005 Sb. ze dne 19. 6. 2006.

¹² Dle ustanovení § 13 odst. 1 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

nýbrž jako pouhý podnět. Byť zohledňuji zásadu, že podání mají úřady posuzovat podle obsahu,¹³ v případě, že je podání výslovně označeno jako stížnost, mám za to, že nemůže být pojmáno tak, že se o stížnost nejedná. Domnívám se, že zásada hodnocení podání podle obsahu má poněkud jiný smysl. Jde především o to, aby účastník řízení neutrpěl újmu jen v důsledku toho, že podání vadně formálně označí. Nemá-li správní orgán jasno v tom, co bylo účelem podání, má ve smyslu ustanovení § 37 odst. 3 pomoci podateli podání upřesnit nebo ho k tomu vyzvat.¹⁴ K vyřízení podnětu na zahájení správního řízení o uložení napomenutí výhrady nemám. Po seznámení s případem jsem nezjistila, že by měl OSPOD k udělení napomenutí matce dostatek podkladů. Matka dodržovala předběžné opatření a stěžovatelem namítanou manipulaci dcery OSPOD neměl prokázánu. Z rozhovorů s A. toto nebylo zjevně patrné. Navíc se jedná o natolik složitou problematiku, k jejímuž posouzení jsou kompetentní odborníci z řad psychologie či psychiatrie (nejlépe formou znaleckého posouzení). Žádným takovým podkladem přitom OSPOD v dané době nedisponoval.

Shrnuji, v odůvodnění odpovědi na stížnost a podnět na zahájení správního řízení se měl, dle mého přesvědčení, úřad zabývat posouzením samotné stížnosti a rovněž podrobněji vyjádřit k důvodům odmítnutí zahájení správního řízení. Stížnost pak měl jednoznačně vyhodnotit buď jako důvodnou, částečně důvodnou, či nedůvodnou, což zde zcela chybělo.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Magistrát města Liberce dopustil pochybení spočívajícího v nedostacích v sociální práci s rodinou a nesprávném vyhodnocení podání označeného jako stížnost. V ostatních aspektech činnosti Magistrátu města Liberce, při výkonu kolizního opatrovnictví a vyřízení podnětu na uložení napomenutí jsem neshledala pochybení.

Zprávu o šetření zasílám primátorovi města Liberce a žádám jej, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.

veřejná ochránkyně práv

¹³ Dle ustanovení § 37 odst. 1 správního řádu.

¹⁴ VEDRAL, Josef. *Správní řád komentář*. Praha: Ivana Hexnerová, 2006. ISBN 80-7273-134-3.

Zpráva o šetření ve věci nezletilé K. D. (nar. 2015)

Dne 6. 2. 2015 upozornila lékařka Fakultní nemocnice Olomouc na situaci novorozené K. D., která byla po porodu proti vůli její matky M. D. (dále také „matka“) svěřena do pěstounské péče na přechodnou dobu. Matka přitom podle slov lékařky se zdravotnickými pracovníky dobře spolupracovala, vyjadřovala přání dceru plně kojit a pečovat o ni i v zařízení pod odborným dohledem. Dne 9. 2. 2015 vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Olomouc potvrdila, že na **základě dožádání Městského úřadu Lanškroun, který je místně příslušným orgánem sociálně-právní ochrany nezletilé, podal Magistrát města Olomouc soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterému soud vyhověl.** Dne 3. 2. 2015 proběhl výkon rozhodnutí soudu a nezletilá K. byla předána pěstounům do pěstounské péče na přechodnou dobu.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Na základě získaných informací jsem dne 11. 2. 2015 z vlastní iniciativy v souladu s ustanovením § 9 písm. d) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů zahájila v dané věci šetření.

Dne 18. 2. 2015 provedly pověřené zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv v prostorách Magistrátu města Olomouc a Městského úřadu Lanškroun místní šetření, v jejichž průběhu převzaly kopie vedených spisových dokumentací.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

V následující části shrnuji skutečnosti významné pro moje posouzení.

Spisová dokumentace Nom 17/15 byla založena dne 16. 1. 2015 z podnětu domnělého otce K. R. H. Pan H. upozornil na pokročilé těhotenství matky, která se měla scházet s drogově závislými osobami a neměla mít pro dítě vytvořeny dobré podmínky. Dále uvedl, že matka není schopna o dítě pečovat a do budoucna odmítá uznat otcovství pana H. Na základě těchto informací požádala sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc Fakultní nemocnici Olomouc o informaci, až se dítě narodí. Následně kontaktovala Městský úřad Lanškroun a seznámila jej se svým úmyslem provést v prostředí budoucí matky šetření.

Dne 19. 1. 2015 provedly sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc v domácnosti budoucí matky šetření. Zachytily její pokročilé těhotenství, „skleněné“ oči a potíže v artikulaci i chůzi. Sociální pracovnice matku hodnotily jako „evidentně opilou“, což matka popřela (svůj stav vysvětlila rozespalostí). Matka potvrdila, že otcem nenarozeného dítěte je pan R. H. a souhlasila s jeho uvedením do rodného listu. V domácnosti, která podle sociálních pracovnic dosahovala spíše průměrné, až podprůměrné materiální a hygienické úrovně, matka žila se svým (o 42 let starším) partnerem. Na výzvu sociálních pracovnic matka ukázala výbavičku, kterou má pro dítě nachystanou. Chybělo teplejší oblečení, kočárek, postýlka, vanička, kosmetika, pleny. Proto se sociální pracovnice s matkou dohodly, že za týden svou návštěvu v domácnosti zopakují, matka bude mít doplněnou výbavičku a předloží také uzavřenou nájemní smlouvu.

Dne 27. 1. 2015 navštívily sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc matku opět v její domácnosti. Nahlédly do uzavřené nájemní smlouvy a zkontrolovaly doplněnou výbavičku. Matka již měla připravenou tašku do porodnice. Uvedla, že následujícího dne má být hospitalizována, porod bude předčasně vyvolán. K dotazu sociálních pracovnic, zda je matka ochotna nastoupit s dítětem „na zácvik“ do Dětského centra A v Olomouci, matka uvedla, že nikoliv. Tvrdila, že se o dítě dovede postarat.

Dne 28. 1. 2015 informovala sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc o svých zjištěních místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Oslovená sociální pracovnice v té souvislosti poukázala na problematickou rodinnou anamnézu matky a závěry znaleckého posudku ze dne 5. 5. 2012¹⁵ (jeho kopii téhož dne zaslala Magistrátu města Olomouc e-mailem na vědomí). Předmětem dalšího jednání bylo mimo jiné podání návrhu na vydání předběžného opatření podle zákona o zvláštních řízeních soudních.

Dne 29. 1. 2015, v návaznosti na předchozí telefonickou komunikaci, obdržela sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc z Fakultní

¹⁵ Znalčyně v něm konstatuje: „Výchovné schopnosti matky jsou závažně problematické. Předpokládám, že trpí smíšenou poruchou osobnosti, která je víceméně trvalou psychopatologií. Sama není schopna takového citového připoutání k dítěti, aby v každém okamžiku dávala zájmy dítěte před zájmy své. Má problém dobře vnímat a dobře odpovědět na potřeby dítěte, protože jí nejsou vždy srozumitelné, nedokáže je rozpoznat. Může je pomíjet i z nedbalosti a povrchnosti a ze slabosti své vlastní vazby na dítě. Prakticky to znamená, že nedokáže dítěti zajišťovat podnětné, láskyplné a stabilní prostředí. Hrozí, že ve vypjatých výchovných situacích, kdy dítě nespolupracuje podle očekávání, bude reagovat netrpělivě, dráždivě, impulsivně či vztekle. ... Může mít tendenci dítě fyzicky trestat. ... Zároveň může popustit prostor výchovy dalšímu člověku, s nímž se chystá žít. ... Hledá silný a bezpečný vztah, v němž by byla sama přijímána a milována. Tato potřeba konkuruje její mateřské roli. ... omezení postarat se o syna se týkají více osobnostních charakteristik než mentálních deficitů.“

nemocnice Olomouc písemnou zprávu o narození K. D. Z ní vyplynulo, že výsledek toxikologického vyšetření moči matky byl negativní a že **matka po porodu vyjádřila zájem mít dítě u sebe a kojít je.**¹⁶ K. měla být hospitalizována do 3. 2. 2015. Pracovnice Fakultní nemocnice Olomouc závěrem požádala o sdělení, kam bude matka s dítětem propuštěna.

Dne 29. 1. 2015 sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc telefonicky zjistila, že oslovené Dětské centrum A z kapacitních důvodů nemůže umístit matku s novorozencem (v případě potřeby by přijalo pouze novorozence).

Stejného dne poskytla sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc Fakultní nemocnici Olomouc informaci, že úřad bude soudu podávat návrh vydání předběžného opatření, kterým by byla nezletilá svěřena do pěstounské péče na přechodnou dobu nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to s odkazem na sociální anamnézu matky a na její odmítnutí nastoupit s dítětem do Dětského centra A. Tento postup dne 30. 1. 2015 telefonicky odsouhlasil Městský úřad Lanškroun jako místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany novorozené K. Důvody pro podání návrhu na odebrání novorozence předběžným opatřením jsou vyjmenovány ve spisové dokumentaci Nom na s. 22, která zachycuje obsah konzultace sociální pracovnice s vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Odebrání novorozené K. podle sociálních pracovnic odůvodňují závěry znaleckého posudku ze dne 5. 5. 2012 a výsledky šetření v domácnosti matky. Souhlasné stanovisko místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí již sociální pracovnice zajistila.

Dokumentace vedená Magistrátem města Olomouc dále dokumentuje aktivitu sociální pracovnice při hledání pěstounů na přechodnou dobu. Nejprve v Olomouckém kraji (a po zjištění, že volní pěstouni, kteří by K. přijali do své péče, nejsou), poté také ve Zlínském, Jihomoravském, Moravskoslezském a Pardubickém kraji. Vzhledem k dalším vazbám matky Magistrát města Olomouc rozhodl, že požádá Krajský úřad Pardubického kraje o zprostředkování pěstounské péče na přechodnou dobu u pěstounů žijících fakticky i trvale v městě Lanškroun (k městu má matka vztah, žije tam její otec).

Městský úřad Lanškroun ve své písemné žádosti (adresované dne 30. 1. 2015 Magistrátu města Olomouc) mimo jiné uvádí, že matka dne 27. 5. 2010 porodila syna M. D., s nímž byla přijata do Dětského centra B. Zde mělo být zjištěno, že výchovné postoje matky jsou problematické (matka se není schopna soustředit na většinu běžných činností, péči o dítě, úklid domácnosti, přípravu stravy, hospodaření). Ze znaleckého posudku ze dne 5. 5. 2012 podle sociální pracovnice vyplynulo, že výchovné schopnosti matky jsou závažně problematické a že matka není

¹⁶ Úřední záznam spisové dokumentace Nom 17/2015 založený na s. 1.

schopna citového připoutání k dítěti.¹⁷ V závěru dopisu místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí žádá Magistrát města Olomouc o podání návrhu na vydání „předběžného opatření ohledně svěřeni nezletilé do péče“. K tomu shrnuje: „Vzhledem k tomu, že matka nebyla schopna pečovat o M., nebude schopna zajistit péči ani o K.. Nemá ani podmínky pro převzetí nezletilého dítěte.“

Dne 2. 2. 2015 vedoucí odboru sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Lanškroun sociální pracovníci Magistrátu města Olomouc telefonicky potvrdila, že konkrétní pěstouni na přechodnou dobu jsou schopni a ochotni převzít péči o novorozené dítě.

Ještě dne 2. 2. 2015 podal Magistrát města Olomouc soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterým by byla nezletilá K. svěřena manželům G. do pěstounské péče na přechodnou dobu. V odůvodnění dotčený úřad mimo jiné zdůraznil, že matka rezolutně odmítla „zácvik“ v Dětském centru A. Po podání předmětného návrhu sociální pracovníce osobně navštívila matku ve Fakultní nemocnici Olomouc a informovala ji o podaném návrhu a důvodech, které úřad k takovému postupu vedly. Sociální pracovníce podle založeného úředního záznamu¹⁸ matce vysvětlila pojem pěstounské péče na přechodnou dobu a nabídla jí komplexní poradenství (v oblastech týkajících se bydlení, dávek, svěřeni K. do péče matky a komunikace s pěstouny).

Soud stejného dne návrhu vyhověl a rozhodl o předání K. do společné pěstounské péče na přechodnou dobu manželům G. Soudní výkon rozhodnutí proběhl dne 3. 2. 2015 v místě faktického bydliště matky (kam s dcerou matka utekla) za účasti sociální pracovníce, soudní vykonavatelky, justiční strážce a pěstounky. Podle zápisu sociální pracovníce „matka jednala umírněně, plakala a žádala, aby jí dcera nebyla odebírána, ... matka nebyla pod tíhou situace schopna správně vnímat a interpretovat sdělované informace“.

Dne 9. 2. 2015 sociální pracovníce telefonicky kontaktovala matku, která projevila zájem o další jednání v záležitosti dcery, momentálně se však necítila dobře, proto jí sociální pracovníce doporučila, aby si bezodkladně přivolala lékařskou pomoc (rychlou záchrannou službu).

Následujícího dne byla matka hospitalizovaná v kritickém zdravotním stavu ve Fakultní nemocnici Olomouc.

Vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Olomouc do telefonu pověřené pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv sdělila, že matka se teprve v březnu 2015 začala zotavovat a mohla

¹⁷ Pro upřesnění uvádím, že znalecký posudek ze dne 5. 5. 2012 na s. 13 ve třetím odstavci větě třetí hodnotí tehdy aktuální postoj matky k synovi, kdy konstatuje, že matka není schopna „takového citového připoutání k dítěti, aby v každém okamžiku dávala zájmy dítěte před zájmy své“.

¹⁸ Úřední záznam spisové dokumentace Nom 17/2015 založený na s. 39.

být převezena do Léčebny dlouhodobě nemocných Paseky (odkud dne 5. 5. 2015 na revers odešla). S úřadem je matka v kontaktu nahodile (jen z vlastní iniciativy), jinak je prakticky k nezastižení. Stále žije se svým partnerem, momentálně hledají vhodné ubytování (několikrát změnili bydliště, nikde však nebyli zastiženi).

V záležitosti nezletilé K. proběhla dne 15. 6. 2015 případová konference, a to za účasti místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, Magistrátu města Olomouc a pomáhající organizace. Na setkání byla pozvána také matka, její partner a mateřská babička K. Nikdo z nich se však nedostavil. Hlavním tématem setkání mělo být nastavení kontaktu matky s dcerou, spolupráce s pomáhající organizací a spolupráce obou úřadů.

Z telefonického rozhovoru s vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Olomouc naposled vyplynulo, že v záležitosti nezletilé K. je třeba ještě dořešit otcovství pana H. (pokud rodiče nebudou sami aktivní, obrátí se úřad návrhem na soud), pravidla kontaktu matky s dcerou a pěstouny. Oba dotčené úřady se do budoucna zaměří také na kontakt polorodých sourozenců M. a K.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Zákon o veřejném ochránci práv¹⁹ mi ukládá povinnost působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí státní správy, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívat k ochraně základních práv a svobod.

Rodičovství patří v České republice nepochybně mezi stěžejní instituty a ústavou chráněné zájmy. Rodinný život spočívající v udržování a rozvíjení vzájemných vazeb mezi nejbližšími osobami je podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod chráněn před jakýmkoliv neoprávněným zásahem ze strany státu. Podle čl. 32 Listiny základních práv a svobod je stát přímo povinen k aktivní podpoře rodiny, rodičovství a mateřství, stejně jako ke zvláštní ochraně dětí a mladistvých.

V oblasti právní ochrany rodičovství je dlouhodobě zvláště závažnou (a diskutovanou) otázkou ingerence státu do rodičovských práv formou odebrání dětí z péče rodičů. Hledat taková řešení, která skutečně rodinu, rodičovství a mateřství podpoří bez ohledu na zažitá stereotypy, je jednou z hlavních výzev dnešní doby.

Vztah mezi rodičem a dítětem se může rozvíjet jen za předpokladu určité vzájemné blízkosti. Možnost rodiče a dítěte být spolu proto představuje základní prvek rodinného života. V případě odebrání dítěte z rodičovské

¹⁹ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

péče proti vůli rodiče je jediným legitimním cílem ochrana práv dítěte. Takový zásah je pak přípustný pouze z rozhodnutí soudu na základě zákona při respektování zásady nezbytnosti a přiměřenosti opatření.

V posuzovaném případě, kdy došlo z iniciativy orgánů sociálně-právní ochrany dětí k odebrání nezletilé K. z péče její matky několik dnů po porodu, mě získané informace vedly k pochybnostem, zda šlo o nezbytný zásah přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. Své šetření jsem proto zaměřila na posouzení, **zda dotčené úřady postupovaly při výkonu sociálně-právní ochrany nezletilé K. v jejím zájmu a zda reálně existovala naléhavá společenská potřeba nejkrajnějšího opatření, jakým je odloučení novorozence od matky proti její vůli** (část C.1).

Dále se vyjádřím také k **podmínkám podání návrhu na vydání předběžného opatření** podle ustanovení § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (část C.2), a to zejména **v kontextu spolupráce místně příslušného a jiného orgánu sociálně-právní ochrany dětí** (část C.3).

C.1 K odloučení novorozence od matky předběžným opatřením²⁰

Vazba mezi matkou a dítětem je jedním z prvořadých předpokladů vývoje lidského jedince.

Již překonané „ústavní“ porodnictví zaznamenalo nenapravitelné důsledky oddělení novorozence od matky. Proto se postupně začal zavádět a preferovat režim umožňující matce a dítěti upevňovat vzájemný vztah takřka okamžitě po porodu.²¹ Jeho podstatou je umístění matky a novorozence v jednom pokoji, tak aby matka o novorozence mohla nepřetržitě pečovat a mít jej nablízku. Jak vyplynulo z četných studií, mateřské city, jejichž vrcholem je mateřská láska, se vytvářejí již před porodem, během porodu a rozvíjejí se v prvních hodinách po porodu. Na jejich vzniku se podílí hormonální připravenost matky, která je dána hormony prolaktinem, oxytocinem a endorfiny. Nejdokonalejší interakcí mezi matkou a dítětem je potom kojení. Při kojení v náruči matky novorozenec ze vzdálenosti cca 35 cm intenzivně zrakem sleduje a vnímá matčinu tvář, čímž dochází k imprinting faktorů, vtištění matčiny tváře.²²

Během nepřetržité péče matky o dítě se vzájemné interakce postupně vyladují a vytváří se silné citové pouto. Připoutání však vznikne již v prvních vteřinách po porodu. Umožněním tzv. bondingu²³ je připoutání matky a dítěte ve zdravotnických zařízeních cíleně podporováno.

²⁰ Podle ustanovení § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Tzv. rooming-in.

²² ŠRÁČKOVÁ, Danuše. Rooming-in. [online]. Dostupný z: http://www.prolekare.cz/pdf?id=pg_07_01_05.pdf

²³ Tedy přiložením novorozence na nahou kůži matky ihned po porodu.

Podle čl. 9 Úmluvy o právech dítěte²⁴ je Česká republika povinná zajistit, aby dítě (neodporuje-li to jeho nejlepšímu zájmu, při splnění dalších podmínek) nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli. V takovém případě mají mít dotčené strany možnost zúčastnit se řízení a sdělit svá stanoviska. S nezbytností opatření ustanovení spojuje například zneužívání či zanedbávání dítěte rodičem.

Článek 18 Úmluvy o právech dítěte striktně stanoví, že jsou to rodiče, kdo má prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Stát je povinen poskytnout rodičům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu – výchovy dětí a též zabezpečit rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.

Článek 3 Úmluvy o právech dítěte dále ukotvuje zájem dítěte jako nejvyšší imperativ při jakékoli činnosti týkající se dětí. Stát je povinen zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž musí brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, a činit pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

Je zřejmé, že pro autoritativní přerušování nejpřirozenější lidské vazby, jakou je silící vztah matky a novorozeného dítěte, musejí existovat skutečně závažné důvody. Břemeno k prokázání důvodu pro odnětí dítěte z péče matky přitom leží na straně státu. Jak již ve svých rozhodnutích²⁵ několikrát zopakoval Ústavní soud, bez vyčerpávajícího zjištění skutkového stavu **nelze důvody pro odebrání pouze presumovat**.

Jako v jiných kauzách i v případě nezletilé K. platí základní premisa, že dokud se neprokáže opak, je třeba respektovat, že jsou to rodiče, kteří nejlépe naplňují zájmy svých dětí a mají odpovědnost za jejich zdárný vývoj. Celá řada právních předpisů²⁶ rodičům garantuje rozhodující úlohu ve výchově, právo vychovávat a stýkat se se svými dětmi, právo na ochranu a pomoc při realizaci rodičovství, jakož i svobodu žít podle svého. Zároveň je zakotven předpoklad veřejnoprávní ochrany dítěte, za kterou je odpovědný stát.²⁷

Pro účely svého dalšího hodnocení zdůrazňují, že do rodinného života může orgán sociálně-právní ochrany dětí zasahovat ve dvou režimech: když o to rodiče sami požádají nebo z moci úřední na základě zákona, jsou-li děti ohroženy ve smyslu ustanovení § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Uvedené však nelze vykládat způsobem, že existují pouze dvě situace, ve kterých má být orgán sociálně-právní ochrany dětí aktivní – obrátí-li se rodič na

²⁴ Úmluva o právech dítěte, vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.

²⁵ Např. nález Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

²⁶ Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a další.

²⁷ Základním veřejnoprávním předpisem vztahujícím se k ochraně dětí je v České republice zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

něj sám nebo až v krizovém momentu, kdy je již nezbytné dítě z péče rodičů odejmout. Naopak současný koncept sociálně-právní ochrany dětí počítá s celou škálou opatření, ke kterým je možné (respektive nutné) v rámci řešení nepříznivé rodinné situace přistoupit, a to **podle míry ohrožení dítěte**. Opatření sociálně-právní ochrany musejí být přitom zvolena tak, aby na sebe navazovala a vzájemně se ovlivňovala. **Při výkonu a realizaci opatření mají přednost ta, která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí, a není-li to možné, v náhradním rodinném prostředí**; při tom se postupuje s využitím metod sociální práce a postupů odpovídajících současným vědeckým poznatkům.²⁸

V praxi budou nutně nastávat také situace, kde iniciativa orgánů sociálně-právní ochrany směřující k okamžitému odebrání dítěte bude nezbytná a plně odůvodněná i bez předchozí sociální práce v rodině. Půjde však o výjimečné případy. Hranice pro takové působení totiž zákon²⁹ stanovuje poměrně přísně.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je podle ustanovení § 16 zákona o sociálně-právní ochraně dětí povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření, **ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo narušen**. Tomu odpovídá ustanovení § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních,³⁰ podle kterého soud při splnění výše uvedených podmínek předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí.³¹

Z uvedeného je patrné, že zákon umožňuje okamžité odebrání dítěte pouze v případě absolutní absence péče či její naprosté nedostatečnosti a pouze tehdy, je-li dítě ohroženo bezprostředně (takový postup je vždy třeba považovat za ultima ratio).³²

K odebrání novorozené K. z péče její matky došlo sedmý den po porodu na základě soudního rozhodnutí o předběžném opatření vydaného na podkladě návrhu Magistrátu města Olomouc.

²⁸ Ustanovení § 9a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilé zajistit nezletilému řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením. Předběžným opatřením podle odstavce 1 lze svěřit dítě i do pěstounské péče na přechodnou dobu, po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat, nebo po jejímž uplynutí lze dítě svěřit do péče před osvojením, dát souhlas rodiče s osvojením či rozhodnout o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení.

³² Např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

Pro celkové posouzení je významné, že K. s matkou všech sedm dnů pobývala ve zdravotnickém zařízení, které nepochybně představovalo relativně chráněné prostředí, a to jednak pro nepřetržitě poskytovanou zdravotnickou péči a také pro množství osob, které mohly chování matky k novorozenci pozorovat a v případě potřeby vhodně korigovat. **O absenci péče či její naprosté nedostatečnosti v daném případě nebylo možné vůbec hovořit**, když podle slov lékařů matka od porodu o dceru jevila zájem, chtěla ji mít u sebe a kojit ji, se zdravotnickými pracovníky spolupracovala dobře. Z přechozího jednání matky je zřejmé, že se nijak nebránila ani spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Matka sama před porodem pro dítě pořídila základní výbavičku, na výzvu sociální pracovnice ji následně doplnila o chybějící nezbytné věci, řešila i otázku bydlení. V druhém rozhovoru se sociální pracovníci matka vyjádřila přesvědčení, že se o dítě dokáže postarat, proto odmítla nabídku tzv. zácvičku v Dětském centru A. Žádné další alternativy jí sociální pracovnice nenabídla ani nevysvětlila, jaké scénáře po porodu mohou nastat. Rozhovor se v dalším týkal pouze možné konzumace alkoholu matkou a hygienické úrovně domácnosti. **Po právu mohla matka nabyt dojmu, že sociální pracovnice jí zácvik nabízela jen „pro jistotu“, neboť jediná přímá výtka směřovala do pořízené výbavičky a tu již doplnila podle doporučení. Matka v žádném případě nemohla z proběhlých interakcí se sociální pracovníci pochopit, že její péče pro novorozence může představovat ohrožení, případně jak by měla upravit své podmínky (nebo co by měla akceptovat), aby o dítě mohla osobně pečovat a být mu v těsné blízkosti.**

Oslovení pracovníci Magistrátu města Olomouc potvrdili, že je vyloučeno, aby matka během návštěvy sociální pracovnice v její domácnosti tušila, že hrozí odebrání novorozence z její péče. Klíčová sociální pracovnice připustila, že v tu chvíli zvažovala „maximálně dohled nad výchovou“.

V den porodu sociální pracovnice Magistrátu města Olomouc obdržela od místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí informace o sociální anamnéze matky³³ a také kopii znaleckého posudku ze dne 5. 5. 2012. Závěry vypracovaného posudku (přestože hodnotil především vztah matky k jejímu tehdy dvouletému synovi, respektive její tehdejší psychickou kondici) společně s výsledky šetření provedených v domácnosti matky (zejména její odmítnutí zácvičku v Dětském centru A) později představovaly stěžejní důvody pro podání návrhu na vydání předběžného opatření. Přestože nová zjištění týkající se minulosti matky vedla Magistrát města Olomouc k vážným pochybnostem o její schopnosti pečovat

³³ Především dlouhodobě problematická rodinná situace matky, výchovné problémy matky v dospívání, nařízená ústavní výchova, porod syna v době nezletilosti matky a jeho následné umístění do pěstounské péče.

o novorozence, **nepovažoval dotčený úřad za důležité s matkou situaci (respektive jednotlivá řešení) znovu probrat a seznámit ji s možnými důsledky.**

K tomu zdůrazňuji, že za výkon sociálně-právní ochrany dětí sice odpovídá pouze orgán sociálně-právní ochrany dětí, rodiče by však měli být vždy (pokud je to možné) seznámeni s plánem na ochranu dítěte. Z něj pak musí být zřejmé, jak se případná nespolupráce rodiče odrazí v dalším vývoji situace. V praxi to znamená, že **pokud není záležitost vyhocená, zpravidla existuje variantní řešení zahrnující scénář jak pro případ, kdy rodič poskytne potřebnou spolupráci, tak pro případ, kdy ji odmítne.**

V posuzované kauze sociální pracovnice (po zjištění, že Dětské centrum A stejně nemůže matku na zácvik z kapacitních důvodů přijmout) omezila výkon sociálně-právní ochrany nezletilé K. pouze na vyhledání jiného vhodného prostředí, kam ji předala. Zájem matky o dceru ani absence konkrétních selhání matky nehrály prakticky žádnou roli. **Ochotu matky spolupracovat na vytvoření vhodných podmínek pro péči o dceru sociální pracovnice po porodu vůbec nezjišťovala.**

Shrnuto, Magistrát města Olomouc (na žádost Městského úřadu Lanškroun) vyvinul veškerou aktivitu a potřebnou součinnost, aby matce bezprostředně po porodu odepřel možnost pečovat o nezletilou, přestože **neexistoval žádný aktuální poznatek o nedostatečnosti péče poskytované matkou.** Takový postup nemohu než hodnotit jako zjevně nepřiměřený, neboť ve svém důsledku **matce přes její neutuchající zájem neumožnil prokázat, že (jak) by o nezletilou dokázala pečovat.** Samotný návrh na vydání předběžného opatření nadto hodnotím jako manipulativní, neboť Magistrát města Olomouc se v něm mimo jiné odvolával na odmítnutí zácviku matkou, aniž zmínil podstatné okolnosti. Zejména mám na mysli skutečnost, že matka nikdy nebyla seznámena s důsledky svého odmítnutí a že v době podání návrhu nebylo prostředí vhodné pro zácvik reálně zajištěno.

Skutečnost, že s **matkou v době od porodu do podání návrhu na odebrání dcery předběžným opatřením nikdo nehovořil,** vnímám jako největší z pochybení, kterých se oba dotčené úřady při výkonu sociálně-právní ochrany novorozené K. dopustily. Jakkoli chápu obavy obou dotčených úřadů, že péče matky s ohledem na zjištěné skutečnosti mohla pro novorozence představovat určité riziko, zcela postrádám iniciativu směřující k nalezení chráněného prostředí, kde by matka v případě zájmu mohla o dceru pečovat a prokázat, jak si s výchovou poradí. Takovým prostředím mohlo být například některé z dostupných dětských center při zajištění dříve zvažovaného zácviku pro matku.

Pokud jde o odmítnutí zácviku matkou před porodem, toho se, z mého pohledu, dotčené úřady nemohou dovolávat, neboť jak podrobně uvádím zkraje této kapitoly, mateřská láska se vlivem hormonální produkce

dotváří až porodem, po porodu a připoutáním se k dítěti. Také zákonná úprava spojuje u ženy vznik rodičovství s porodem, když matku definuje jako ženu, která dítě porodila.³⁴ Z uvedeného vyplývá, že relevantní postoj matky k navrhovaným opatřením na ochranu dítěte musí být zjišťován vždy po porodu. Není chybou, pokud je otázka dalšího vývoje s rodiči projednávána už před porodem, vždy je však třeba respektovat **právo matky na změnu jejího postoje, respektive pro změnu postoje vytvořit náležitý prostor**. Jedině tak může stát dostát své pozitivní povinnosti spočívající v podpoře a ochraně rodiny.

S ohledem na vše výše uvedené nemohu než uzavřít, že **oba dotčené úřady s nenapravitelnými důsledky matce odepřely pomoc, která jí z titulu jejího rodičovství (materství) přímo náležela**.

C.2 K podmínkám podání návrhu na vydání předběžného opatření

V případě soudního řízení o předběžném opatření si orgán sociálně-právní ochrany dětí musí být vědom značných limitů na straně soudu, který nemá možnost vést běžné dokazování a rozhoduje pouze na základě skutečností, jež byly alespoň osvědčeny, tedy jsou nanejvýš pravděpodobné. Zjednodušeně se dá říci, že soud (zejména v řízení podle ustanovení § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních³⁵) rozhoduje v dobré víře, že orgán sociálně-právní ochrany dětí jednal na základě precizního vyhodnocení problematické situace rodiny po bezprostředním kontaktu se všemi dotčenými osobami a vyčerpání méně tvrdých opatření. Vyplývá to z povahy řízení, jehož výsledkem má být pouze prozatímní rozhodnutí. Skutečnost, že ohrožení dítěte musí být akutní a nanejvýš aktuální, je zřejmá.

Je zcela nepřipustné, aby orgány sociálně-právní ochrany dětí pohlížely na podání návrhu na vydání předběžného opatření jako na variantu, o jejíž správnosti rozhodne až soud. Ani není možné, aby orgány sociálně-právní ochrany dětí zpětně odvozovaly důvodnost podaného návrhu od skutečností, že soud návrhu vyhověl. Soudy a orgány sociálně-právní ochrany dětí se na ochraně práv dětí podílejí, každý však z jiné (nezávislé) pozice.

Sledovaným cílem podaného návrhu musí být vždy otázka zajištění ochrany dětí (byť v konečném důsledku rozhodne až soud). Jakkoli má být právo (a rozhodování soudu) předvídatelné, pokud by bylo možné adekvátnost podaného návrhu odvozovat pouze od kladné reakce soudu, orgány sociálně-právní ochrany dětí by byly při výkonu ochrany práv dětí nesmyslně omezeny svou vlastní úvahou (a obavou), jak soud o daném

³⁴ Ustanovení § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů („Matkou dítěte je žena, která je porodila.“).

³⁵ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

návrhu rozhodne, což je nepřípustné. Zejména pozice kolizního opatrovníka by zcela ztrácela smysl.

Platí, že každá iniciativa orgánů sociálně-právní ochrany dětí musí vždy korespondovat s nejlepšími zájmy dítěte.³⁶ Z logiky věci pak vyplývá, že orgán sociálně-právní ochrany dětí je nejprve povinen zjistit, co v daném případě zájmem dítěte je a jak jej nejlépe naplnit.³⁷ Vyslovuje-li orgán sociálně-právní ochrany dětí v soudním řízení ve věci nezletilého svůj návrh, **vždy musí jít o závěr podložený vlastními zjištěními**, který odráží a dokumentuje **aktuální situaci**. Jen tak je možné naplnit všechny zákonem požadované parametry na úpravu poměrů předběžným opatřením podle ustanovení § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních. V návrhu Magistrátu města Olomouc na okamžité odebrání novorozence K. zcela chyběla informace o nedostatečné péči matky, kdy tato nedostatečnost byla pouze presumovaná pro futuro, a to na základě dosavadního vývoje matky (zmapovaného do roku 2012) a na základě posudku starého více než dva roky. Proto nemohu než uzavřít, že podání návrhu bylo z tohoto pohledu podložené nedostatečně.

Zdůrazňuji, že naléhavost podání návrhu na vydání předběžného opatření není možné odvozovat pouze od vývoje v minulosti a očekávaných potíží, které by v budoucnu mohly nastat. V případě, kdy návrh sleduje přerušení těsné vazby matky a novorozence, je více než jindy nutné, aby byla nejprve prokazatelně vyčerpána všechna opatření na ochranu dítěte, která lze realizovat při současném zachování vzájemné blízkosti matky a novorozence, neboť důsledky jejich odloučení jsou nenapravitelné.

V posuzovaném případě dotčené úřady správně vyhodnotily novorozence K. jako potenciálně ohroženou ve smyslu ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, neboť prostředí matky i její anamnéza odůvodňovaly pochybnosti o tom, jak se matka o nezletilou postará. Základním úkolem orgánů sociálně-právní ochrany dětí však je působit směrem k obnovení narušených funkcí rodiny a ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.³⁸ **Proto v záležitosti nezletilé K. namísto nejtvrďšího opatření, jakým je její odloučení od matky, postrádám jakoukoli smysluplnou pomoc vedoucí k zachování péče matky či její podpory.**

³⁶ Nejvyšší kategorií a nejdůležitějším hlediskem posuzování jakékoliv otázky týkající se dítěte je nejlepší zájem dítěte. V jakém kontextu je třeba zájem dítěte chápat se snaží přiblížit Úmluva o právech dítěte v čl. 3 odst. 2: „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.“

³⁷ Uvedené mimo jiné vyplývá také z důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012, občanskému zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ Ustanovení § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Uzavírám, že oba dotčené úřady jednaly v rozporu s nejlepším zájmem nezletilé K. D., když usilovaly o její odnětí z péče matky několik dnů po porodu, aniž by matce pomohly zajistit chráněné prostředí, kde o dceru může pečovat. Tím nedostály své zákonné povinnosti v zájmu dítěte působit v rodině způsobem, který povede k jejímu zachování a ozdravení.

C.3 Spolupráce místně příslušného a jiného orgánu sociálně-právní ochrany dětí

Významnou okolností, která se dotkla ochrany nezletilé K., je, že se na ní podílely hned dva orgány sociálně-právní ochrany dětí – podle místní příslušnosti a podle faktického bydliště.

Dne 16. 1. 2015 Magistrát města Olomouc jako orgán sociálně-právní ochrany dětí podle faktického bydliště telefonicky informoval o situaci budoucí matky místně příslušný Městský úřad Lanškroun.

Dne 30. 1. 2015 Městský úřad Lanškroun písemně požádal Magistrát města Olomouc o podání návrhu na vydání „*předběžného opatření ohledně svěřeni nezletilé do péče*“. K tomu shrnul: „*Vzhledem k tomu, že matka nebyla schopna pečovat o M., nebude schopna zajistit péči ani o K.. Nemá ani podmínky pro převzetí nezletilého dítěte.*“ V dalším textu upřesňuje, že matka dne 27. 5. 2010 porodila syna M. D., s nímž byla přijata do Dětského centra B. Zde mělo být zjištěno, že výchovné postoje matky jsou problematické (matka se není schopna soustředit na většinu běžných činností, péči o dítě, úklid domácnosti, přípravu stravy, hospodaření). Ze znaleckého posudku ze dne 5. 5. 2012 sociální pracovnice dále dovodila, že výchovné schopnosti matky jsou závažně problematické a že matka není schopna citového připoutání k dítěti.

Jakkoli chápu, že Městský úřad Lanškroun s ohledem na vzdálenost faktického pobytu dítěte a matky dožádal spolupráci Magistrátu města Olomouc, musím odmítnout kvalitu této spolupráce.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí koncipuje několik situací,³⁹ kde předpokládá účelnost a efektivnost spolupráce místně příslušného orgánu sociálně-právní ochrany s jiným správním orgánem prostřednictvím dožádání.⁴⁰ Ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém stanovisku ze

³⁹ Jde především o zastupování dítěte v soudním řízení či provedení šetření v domácnosti fakticky vzdálené spádu dotčeného úřadu. Z logiky věci vyplývá, že tam, kde bude nutné zachovat plnou kontinuitu práce s rodinou, bude dožádání jiného orgánu nepřipustné. O takový případ se však nejedná.

⁴⁰ Ustanovení § 62 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (podrobnější informace k formě a obsahu dožádání lze nalézt v odborném komentáři: MACELA, Miroslav, HOVORKA, Daniel, KŘÍSTEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 912 s.).

dne 2. 2. 2004⁴¹ výslovně připouští také široce nastavené dožádání, které nezahrnuje pouze jediný úkon.

Je důležité uvědomit si, že smyslem dožádání není (a nemůže být) zbavení se odpovědnosti za dítě, které pobývá v jiném spádu, ale překlenout případné potíže, které by z odlišnosti trvalého a faktického pobytu vyplývaly. **Místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dítěte je vždy odpovědný za výkon sociálně-právní ochrany daného dítěte a zůstává klíčovým úřadem, byť by rodina osobně od počátku jednala pouze s dožádaným orgánem sociálně-právní ochrany.**

Náročnost a úskalí popsaného modelu budou logicky spočívat především v efektivní výměně informací, neboť není myslitelné, aby oba spolupracující úřady jednaly o každém kroku, který ve věci uskuteční. V zásadních momentech je pak nutné dosáhnout prokazatelné shody na dalším postupu. Připomínám, že důležitou úlohou dožádaného úřadu, který je dítěti bližší, zná místní podmínky, dostupné služby v regionu apod., je jeho pomoc při plánování další ochrany dítěte.

V praxi nutně musí docházet k tomu, že byť vede dožádaný úřad dokumentaci se spisovou značkou Nom, její obsah v případě širšího dožádání připomíná spíše dokumentaci se spisovou značkou Om (podobně tomu bylo i v posuzovaném případě). To však nesmí vést k závěru, že je dožádaný úřad oprávněn ve věci dítěte přijímat opatření nad rámec dožádání, respektive o svých zjištěních místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany informovat pouze formálně.

V daném případě musím oběma dotčeným úřadům vytknout, že **se vzájemně neinformovaly dostatečně**, což ve svém důsledku vedlo k závěrům přijímaným bez znalosti podstatných skutečností a ignoraci pozitivní povinnosti k podpoře rodiny.

Magistrát města Olomouc místně příslušný Městský úřad Lanškroun vůbec neinformoval o tom, že matce již po porodu nenabízela žádnou pomoc, přesněji, že po porodu s matkou nikdo nehovořil, na druhou stranu Městský úřad Lanškroun jako klíčový subjekt nevznášel žádné otázky a spokojil se s konstatováním dožádaného úřadu o vyjádření matky před porodem.

Byť se dá při spolupráci více orgánů sociálně-právní ochrany dětí očekávat spíše násobení poskytované ochrany a větší prevence nesprávného postupu, v daném případě vedla k nepřijatelnému „rozdrobení odpovědnosti“ a nesprávnému úřednímu postupu.

Mám-li se vyjádřit k samotnému obsahu dožádání, musím konstatovat, že jde o úkon vzbuzující značné pochybnosti. Pro svou **nejednoznačnost** (žádost o podání „*předběžného opatření ohledně svěřeni nezletilé do péče*“) a dále **nepřijatelné odůvodnění** („*Vzhledem k tomu, že matka*

⁴¹ Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8443/mistni_prislusnost-dožadani.pdf

nebyla schopna pečovat o M., nebude schopna zajistit péči ani o K. Nemá ani podmínky pro převzetí nezletilého dítěte.“),⁴² podle mého názoru, nesplňuje elementární náležitosti dožádání, neboť ponechává zcela na dožádaném úřadu, jak situaci nakonec vyřeší. Přestože jde o méně formální úkon, než jak jej upravuje správní řád,⁴³ **není možné rezignovat na precizní vymezení úkonu, který má dožádaný úřad provést, jakož i dalších nutných úkonů bytostně s ním spojených.**

Obsah dalšího odůvodnění žádosti (zejména konstatování, že „*matka není schopna citového připoutání k dítěti*“ vycházející z vypracovaného posudku) pak musím odmítnout jako zavádějící, neboť znalecký posudek ze dne 5. 5. 2012 na s. 13 ve třetím odstavci větě třetí hodnotí tehdy aktuální postoj matky k synovi, kdy konstatuje, že matka není schopna „*takového citového připoutání k dítěti, aby v každém okamžiku dávala zájmy dítěte před zájmy své*“. Jak je na první pohled zřejmé, jde o zcela odlišné vyjádření.

Uzavírám, že při spolupráci více orgánů sociálně-právní ochrany dětí je potřeba vždy důsledně respektovat postavení místně příslušného a jiného orgánu sociálně-právní ochrany. Zahrnuje to především rozdělení úkolů a nastavení pravidelné komunikace tak, aby sociálně-právní ochrana dotčeného dítěte byla v rámci regionu, který je místně příslušnému úřadu do jisté míry neznámý, zajištěna stejně efektivně jako ve svém spádu.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem dospěla k přesvědčení, že se Městský úřad Lanškroun a Magistrát města Olomouc při výkonu sociálně-právní ochrany nezletilé K. D. (nar. 2015) společně dopustily řady závažných pochybení podrobně rozepsaných v části C, spočívajících zejména **v realizaci nepodloženého postupu, který vedl k odloučení novorozené K. od její matky krátce po porodu.** S ohledem na skutečnost, že oba úřady přijaly stěžejní část mojí argumentace již v průběhu šetření a rovněž opatření k nápravě (do budoucna),⁴⁴ své šetření v souladu s ustanovením § 18 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném

⁴² V podkapitolách C.1 a C.2 jsem podrobně rozvedla, že neschopnost zajistit péči o dítě nelze pouze presumovat a nedostatek materiálních podmínek sám o sobě odnětí dítěte z péče rodičů nepřipouští.

⁴³ Ustanovení § 13 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Zejména potvrzení, respektive přijetí, obecného pravidla, že má-li dojít k odebrání novorozence předběžným opatřením, postoj matky musí být zjišťován bezprostředně před podáním návrhu. Současně musí orgán sociálně-právní ochrany vyvinout maximální úsilí, aby nalezl chráněné prostředí pro matku s novorozencem, bude-li to k ochraně zájmů novorozence třeba.

VYBRANÁ STANOVISKA OCHRÁNCE

ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů uzavírám, neboť další nápravy již v dané věci není možné dosáhnout.

Zprávu o šetření zasílám starostovi města Lanškroun Mgr. Radimovi Vetchému, primátorovi města Olomouc doc. Mgr. Antonínovi Staňkovi, Ph.D., a paní M. D.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

Zpráva o šetření ve věci podnětu pana J. F.

Pan J. F., bytem XXXXX (dále také jen „stěžovatel“), se na mě obrátil s podnětem, jímž vyjádřil nesouhlas s postupem Městského úřadu Litvínov (dále také jen „OSPOD“) při výkonu sociálně-právní ochrany N. P., nar. dne 2001 (dcery družky stěžovatele), S. P., nar. dne 2002 (syna družky stěžovatele), V. F., nar. dne 2003 (syna stěžovatele), A. B., nar. dne 2004 (dcery družky stěžovatele), T. M., nar. dne 2007 (vnuka stěžovatele) a D. F., nar. dne 2013 (společného syna stěžovatele a jeho družky).

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

OSPOD podal v dubnu 2014 návrh na vydání předběžného opatření, v důsledku něhož došlo k odnětí šesti dětí žijících se stěžovatelem a jeho družkou ve společné domácnosti. Pan F. má za to, že OSPOD k danému kroku přistoupil na základě podání matky jednoho z dětí, která trpí schizofrenií, a její oznámení na pohlavní zneužívání dětí považuje za vědomě lživé. Pan F. usiloval o návrat dětí, zejména sedmiměsíčního syna, domů. Stížnost podal i ke Krajskému úřadu Ústeckého kraje (dále také jen „kraj-
ský úřad“).

Stěžovatel poukazoval zejména na nepodložené skutečnosti vedoucí k podání návrhu na nařízení předběžného opatření o odnětí dětí z rodiny, nestandardní průběh výkonu rozhodnutí o odnětí dětí z rodiny, neposkytnutí adekvátní pomoci rodině a nerespektování zásady presumpce nevinu. Nařčení z pohlavního zneužívání považuje za lživé.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

S ohledem na závažnost tvrzení stěžovatele jsem dne 6. 10. 2014 zahájila šetření ve věci postupu OSPOD. Městský úřad Litvínov jsem dne 9. 12. 2014 požádala o zaslání kompletní spisové dokumentace dětí a vyjádření ke sporným otázkám případu. Požadované doklady jsem obdržela dne 15. 1. 2015. Pro účely své zprávy si dovoluji shrnout jen zásadní skutkové okolnosti případu, které jsou klíčové pro právní hodnocení (vy-
cháším z předpokladu, že všechny okolnosti případu jsou OSPOD i stěžovatelem známy).

B.1 Spisová dokumentace dětí vedená OSPOD

Zjištěné skutečnosti řadím pro větší přehlednost chronologicky.

- **23. 3. 2014:** OSPOD obdržel informace od paní M. K., matky T. M., o možném pohlavním zneužívání A. a N. P.
- **3. 4. 2014:** policie zahájila úkony trestního řízení ve věci podezření ze spáchání zločinu pohlavního zneužívání.
- **10. 4. 2014:** N. vypovídala na policii o situaci v rodině, udala podrobnosti o pohlavním zneužívání, násilném chování stěžovatele v rodině, trestání ostatních dětí, přičemž znalec zhodnotil její výpověď jako věrohodnou, bez známek fabulace, nebyla shledána výrazná osobní motivace pro případné křivé nařčení či reprodukci návodu jiné osoby s vědomým úmyslem poškodit stěžovatele.
- Okresní soud v Mostě vydal téhož dne pod č. j. 21 Nc 2365/2014-5 předběžné opatření, kterým odebral všechny děti z péče stěžovatele a jeho družky.
- O samotném průběhu odnětí dětí z rodiny jsou ve spisové dokumentaci jen kusé informace. Události začaly ve 14.00 hodin, auto s dětmi odjelo kolem 16.00 hodiny. Dle poznámek v individuálních plánech ochrany dětí (IPOD) byla v průběhu výkonu rozhodnutí družka stěžovatele apatická, odmítala se s dětmi rozloučit. Citovou vřelost k dětem a nepřiměřené slovní reakce projevoval pan F.
- Následně si OSPOD vyžádal zprávy o dětech ze základní i mateřské školy, informace o spolupráci rodiny s neziskovou organizací poskytující sociální služby C, zjišťoval bližší skutečnosti o pověsti pana F.
- Dle hodnocení mateřské školy je T. M. milý a veselý chlapec. V době jeho nástupu do školy (1. 10. 2010) o něj pečovala babička, spolupráci s ní hodnotila mateřská škola jako bezproblémovou. T. neumí řešit konflikty, reaguje fyzickým útokem, spolupráci se zákonným zástupcem definovala mateřská škola jako velmi špatnou.
- Dle hodnocení základní školy je N. P. velmi tichá a uzavřená, bojácná, o své rodině hovořit nechce. Je sportovně nadaná, nicméně nevyužívá žádných volnočasových aktivit, z fondu jí hradí dopravu do školy, i přesto je její docházka nepravidelná.
- A. B. je, dle vyjádření školy, v kolektivu oblíbená, neměla kázeňské problémy. I její docházka je nepravidelná, přesto, že je jí doprava do školy rovněž hrazena. Ve škole je stydlivá, málomluvná, neprůbojná, o rodině nechce mluvit, často chodila špinavá.
- **15. 4. 2014:** byla N. na gynekologickém vyšetření se závěrem, že pohlavní zneužívání nelze vyloučit ani potvrdit.
- **16. 4. 2014:** podána stížnost pana F. na postup OSPOD. Stěžovatel i jeho partnerka paní P. žádali o předání případu rodiny Magistrátu města Mostu, namítali podjatost a nečinnost pracovníků OSPOD. Nesouhlasili, jakým způsobem OSPOD konal v jejich případě, dle jejich

názoru uváděl nepravdivé informace v návrhu na vydání předběžného opatření a jednal na základě oznámení duševně nemocné osoby. Na závěr uvedli, že jim OSPOD nikdy neposkytl pomoc, jen na ně kladl požadavky.

- **18. 4. 2014:** podána stížnost adresovaná Krajskému úřadu Ústeckého kraje.
- **23. 4. 2014:** na základě žádosti OSPOD podal Městský úřad Hora Svate Kateřiny zprávu o pověsti stěžovatele. Konstatuje, že stěžovatel na úřadě neadekvátně jedná, je až agresivní, slovně napadá úřednici. Pro dluh na nájemném ho vystěhovali z bytu, byt předal s plísni.
- **24. 4. 2014:** soud usnesením č. j. 21 Nc 2365/2014-39 zrušil své předchozí usnesení o nařízení předběžného opatření ve věci D. s odkazem na jeho útlý věk a nezastupitelnou péči matky. D. byl ze zařízení odevzdán do péče rodičů dne 16. 5. 2014.
- **28. 4. 2014:** na Městském úřadě Litvínov proběhlo jednání o důvodech umístění dětí v zařízení. Pan F. namítal, že není stíhaný za trestný čin, prozatím je jen podezřelý, dosud mu nebylo sděleno obvinění. Také uvedl, že obvinění z dokonané soulože považuje za tendenční, dle gynekologického vyšetření k pohlavnímu styku nedošlo. Rodiče popsali komunikaci s dětmi, řešili své finanční zajištění, rekonstrukci domu, případovou konferenci. Pan F. popsal konzumaci alkoholu, drog a soulož dětí v Horním Jiřetíně, informace již předal policii.
- **29. 4. 2014:** Městský úřad Litvínov vydal usnesení, ve kterém dle ustanovení § 14 správního řádu rozhodl o námitce podjatosti vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí tak, že podané námitce ve věci změny klíčového pracovníka nevyhovuje. V odůvodnění uvádí, že postup OSPOD byl v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí a *„pracovnice OSPOD nikoho neobvinila ze spáchání trestného činu, byl konstatován fakt, že se jedná o podezření ze spáchání trestného činu“*. K námitce nečinnosti sděluje: *„Ve své žádosti uvádíte, že jste žádali naše oddělení o pomoc, ale nikdy Vám nebyla poskytnuta. Ze spisové dokumentace vedené na našem oddělení vyplývá, že jste nikdy konkrétním způsobem na oddělení SPOD v Litvínově žádné podání žádosti o poskytnutí pomoci neučinili.“*
- **28. 5. 2014:** uskutečnilo se další jednání rodičů na Městském úřadě Litvínov. OSPOD je poučil o rodičovské odpovědnosti, proběhlo další vysvětlení ohledně odebrání dětí.
- **18. 6. 2014:** krajský úřad odpověděl na stížnost. Mimo jiné uvedl: *„K Vaší péči nebyly téměř po celou dobu ze strany OSPOD žádné podmínky, pouze v průběhu r. 2013 bylo konstatováno, že není ve Vaší domácnosti udržován pořádek, což bylo z Vaší strany napraveno.“* Krajský úřad přiblížil situaci, kdy byl V. zadržen hlídkou městské policie v době školní výuky, jiné obdobné záznamy nejsou ve spisové

dokumentaci obsaženy. OSPOD přistoupil k podání návrhu na vydání předběžného opatření poté, co N. P. vypověděla dne 10. 4. 2014 na policii, že ji měl v průběhu předchozích let stěžovatel pohlavně zneužívat a A. a S. nadměrně fyzicky trestat. Krajský úřad uzavřel, že „ačkoliv OSPOD byl veden především ochranou nezletilých dětí, domníváme se, že mohl využít jiných, mírnějších opatření směřujících k jejich ochraně. S pracovníky OSPOD Městského úřadu Litvínov budeme i nadále v kontaktu a budeme monitorovat další postup ve vývoji tohoto případu“.

- **18. 6. 2014:** policie zahájila trestní stíhání pana F. jako obviněného ze spáchání zločinu pohlavního zneužití dle § 187 odst. 1 a 2 trestního zákoníku.
- **27. 6. 2014:** soud zamítl odvolání proti nařízení předběžného opatření, kterým byla A. B. umístěna do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. A. tedy nadále zůstala v zařízení. Dle soudu je aktuálně samotná hrozba ohrožení dítěte v rodině tak vysoká, že s ohledem na prvořadý zájem na ochranu života a zdraví není možné připustit její návrat do rodiny. Ke stejnému závěru dospěl i odvolací soud na základě odvolání proti nařízení předběžného opatření (pod č. j. 13 Co 337/2014-55, ze dne 11. 6. 2014).
- I odvolání proti nařízení předběžných opatření u ostatních dětí byla zamítnuta.
- **Červen 2014:** Krajský soud v Ústí nad Labem (č. j. 13 Co 309/2014-39) vyhověl odvolání otce a změnil usnesení okresního soudu tak, že návrh na nařízení předběžného opatření zamítl. Dle odvolacího soudu není v případě V. vzhledem k jeho výsostnému postavení v rodině důvod pro tak zásadní postup, nebylo potvrzeno nepřipustné fyzické násilí, trestání či devalvace V. Soud takto rozhodl asi po 3/4 roce, nevyužil jiná ochranná opatření (soudní dohled). Navíc se již do rodiny vrátil nejmladší D., ke kterému má V. velmi pozitivní vztah.
- **19. 8. 2014:** stížnost paní M. P. a pana J. F. byla projednána na Krajském úřadě Ústeckého kraje. Rodiče uvedli problematické chování dětí, jejich setkávání s nevhodnými lidmi (například panem R.), sledování erotických stránek N., nepřiměřené reakce N. při zákazech rodičů apod. Pracovnice podaly informaci o svěření dětí do dětského domova, kde je již N. a S., A. a T. jsou zatím v dětském diagnostickém ústavu. OSPOD bude usilovat o rychlé sloučení sourozenců. Na závěr paní P. a pan F. uvedli, že nemají v tuto chvíli zájem na dalším projednání věci, v případě potřeby by se na krajský úřad obrátili opakovaně.

B.2 Vyjádření OSPOD

OSPOD ve svém vyjádření ze dne 6. 1. 2015 (doručeno 15. 1. 2015) k mým otázkám konstatoval následující skutečnosti:

K odebrání dětí OSPOD přistoupil na základě sdělení soudu, jelikož státní zastupitelství zamítlo žádost o vzetí stěžovatele do vazby. Proto nastala situace, kdy místo dospělého musely z rodiny odejít děti. K tomuto kroku přistoupil OSPOD proto, aby děti nebyly nadále vystaveny nadměrnému fyzickému trestání ze strany stěžovatele a aby nedocházelo k jejich ovlivňování. K odnětí dětí došlo v odpoledních hodinách za účasti pracovníků OSPOD a městské policie. Stěžovatel byl slovně agresivní, ale dle hodnocení OSPOD bylo jeho chování adekvátní celé situaci. Drobnou komplikací bylo čekání na příjezd vozidla, které mělo děti dopravit do zařízení.

Bezprostředně po odnětí dětí OSPOD informovala organizace poskytující sociální služby C, protože s rodinou spolupracovala na úpravě hygienických podmínek v domácnosti. Dne 24. 4. 2014 OSPOD navštívil děti v zařízení, dne 28. 4. 2014 proběhlo osobní setkání s rodiči, kdy došlo k vyjasnění důvodů pro umístění dětí. Dne 14. 5. 2014 byla svolána případová konference. OSPOD i nadále spolupracuje s rodinou a dohlíží nad péčí rodičů o děti v domácnosti a spolupracuje se zařízením, kde jsou děti umístěné, a vykonává pravidelné návštěvy.

Styk stěžovatele s dětmi nebyl rozhodnutím soudu nijak upraven. Stěžovatele však opakovaně v rámci vyšetřování poučovali o nutnosti nekontaktovat děti, toto stanovisko bylo předáno i dětskému diagnostickému ústavu, stěžovatel ho nerespektoval. Zařízení umožňovalo kontakt se stěžovatelem vždy jen se souhlasem dětí.

OSPOD uvedl, že po celou dobu (tedy od dubna 2014) žádný z rodičů o konkrétní pomoc nežádal. OSPOD vyjmenoval, na jaké všechny instituce stěžovatel zaslal své stížnosti (krajský úřad, dětský diagnostický ústav, okresní soud, policie).

Postupy v šetřeném případě OSPOD v minulosti i aktuálně konzultuje s krajským úřadem.

Jelikož z poskytnutého spisového materiálu vyplynula úzká spolupráce s krajským úřadem, který ve svém závěru vyjádřil odlišný pohled na věc, rozhodla jsem se dne 8. 6. 2015 požádat o zpřesnění závěrů přímo krajský úřad. Jednalo se zejména o sdělení, jakých jiných, mírnějších opatření měl (či mohl) dle krajského úřadu OSPOD využít.

B.3 Vyjádření krajského úřadu

Z obsáhlé odpovědi krajského úřadu doručené dne 8. 7. 2015 se zaměřím jen na nejvýznamnější skutečnosti, které nevyplývají z jiných zdrojů již uvedených výše. Krajský úřad konstatoval, že dětský diagnostický ústav dětem poskytuje konzultace s psychologkou, jejímž cílem je pomoci ke zklidnění situace. Na den 28. 4. 2014 domluvil setkání rodičů s pracovníci organizace poskytující sociální služby C. Dne 25. 9. 2014 realizoval metodický den s OSPOD. Jelikož poskytnuté informace od stěžovatele

a OSPOD nebyly ve shodě, provedla pracovnice krajského úřadu dne 30. 9. 2014 návštěvu dětí v zařízení. Krajský úřad má za to, že při posuzování ohrožení dětí v rodině v dubnu 2014 vyhodnotil OSPOD situaci tak, že ohrožené jsou všechny děti, jen v odlišné míře. Krajský úřad má za to, že OSPOD mohl v dané situaci zvolit opatření na ochranu dětí, která jsou uvedena v ustanovení § 16 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Byť v průběhu mého šetření došlo k četným novým skutečnostem, své dosavadní šetření omezují zejména na body uvedené v podnětu stěžovatele a shrnuté v části A této zprávy. Pro úplnost doplňuji, že se stěžovatel a jeho družce dne 28. 8. 2014 narodila dcera N., která zůstává v péči rodičů, a do rodiny se vrátil syn V. a D. Stěžovatel byl necelý měsíc na jaře roku 2015 (od 23. 4. 2015 do 19. 5. 2015) ve výkonu vazby.

V průběhu šetření vznesl stěžovatel opakovaně námítky na poměry ve výše zmíněných zařízeních, v nichž byly děti umístěny, nicméně tyto body byly předmětem samostatných stížností pana F. Ačkoli tedy námítky stěžovatele směřují i proti jiným institucím než Městskému úřadu Litvínov a Krajskému úřadu Ústeckého kraje, ponechávám je zatím stranou svého hodnocení. O svém případném dalším postupu v těchto věcech vyrozumím stěžovatele na základě jeho doplnění. Do tohoto šetření je nezahrnuji z praktických i časových důvodů.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv⁴⁵ působí veřejný ochránce práv k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.

Považuji za nezbytné důrazně upozornit na to, že cílem mého šetření není jakkoli se vyjadřovat k věcnému rozhodování soudů, a to ať prvoinstančního či odvolacího. V řízení ve věcech péče o nezletilé jsou soudy povinny svá rozhodnutí přijímat v souladu se zákonem, aniž by byly vázány nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků.⁴⁶

Vyjadřuji se tedy ve smyslu § 1 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv výhradně k činnosti OSPOD. Rovněž upozorňuji, že tuto činnost hodnotím pohledem *nejlepšího zájmu dítěte*, tedy v rozměrech nejvyšší kategorie a nejdůležitějšího hlediska posuzování jakékoli otázky týkající se dětí. V různém kontextu a různé podobě (zájem, blaho či prospěch dítěte) je tento termín užíván řadou právních předpisů: čl. 3 bod 1 Úmluvy

⁴⁵ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 115/04, ze dne 2. 9. 2004.

o právech dítěte,⁴⁷ § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí⁴⁸ či širouce občanským zákoníkem.⁴⁹ Termín hojně používá i soudní judikatura v čele s Ústavním soudem.⁵⁰ Podat definici tohoto pojmu není jednoduché ani žádoucí, jelikož jeho náplň je v každém individuálním případě natolik specifická, že snaha o přesné vymezení by vedla spíše k jeho zjednodušení a riziku, že nebude vždy plně respektována zvláštnost situace toho kterého dítěte.⁵¹ Přesto lze kategorii *zájem dítěte* přiřadit určité charakteristiky, o což se snaží například Úmluva o právech dítěte v čl. 3 odst. 2: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.*“ Tato zásada je rozvíjena dále čl. 7 odst. 1 citované úmluvy, který stanoví, že dítě má právo znát své rodiče a právo na jejich péči, a čl. 9 odst. 1 téže úmluvy, který deklaruje právo dítěte, aby nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.

Stranou mého hodnocení je samozřejmě rovněž veškerý postup orgánů činných v trestním řízení, tedy jak reakce policie na trestní oznámení, tak i rozhodovací činnost soudu související s uvalením vazby.⁵²

C.1 Odebrání dětí z péče rodičů včetně průběhu odebírání

Hlavním důvodem pro zahájení mého šetření bylo objasnění, zda bylo v souladu s právními předpisy a zájmem dětí, aby OSPOD tak razantně zasáhl do rodinného života stěžovatele formou podání soudního návrhu na nařízení předběžného opatření.

Základní premisa *rodinného života*, tedy že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, je dána, krom již zmíněného čl. 7 a 9 Úmluvy o právech dítěte, rovněž evropskou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod⁵³. Ta v čl. 8 chrání právo na respektování rodin-

⁴⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o přijetí Úmluvy o právech dítěte.

⁴⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁰ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 554/04, ze dne 11. 5. 2005 (N 106/37 SbNU 397), sp. zn. II. ÚS 363/03, ze dne 20. 1. 2005 (N 12/36 SbNU 133) nebo sp. zn. IV. ÚS 695/2000, ze dne 19. 4. 2001 (N 66/22 SbNU 83).

⁵¹ Povinnost vyhodnocovat zájem dítěte ve světle konkrétních okolností vyslovuje Ústavní soud opakovaně (viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 1506/13, ze dne 30. 5. 2014 či usnesení sp. zn. I. ÚS 873/15, ze dne 5. 8. 2015).

⁵² Viz § 1 odst. 7 zákona o veřejném ochránci práv.

⁵³ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění sdělení č. 41/1996 Sb.

ného života. Skutečnost, že základním prvkem rodinného života je soužití právě rodičů a dětí, potvrdil i Evropský soud pro lidská práva.⁵⁴ Listina základních práv a svobod (dále také jen „Listina“)⁵⁵ v čl. 10 odst. 2 pak stanoví právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života, což je ve sféře vztahů mezi rodiči a dětmi konkretizováno čl. 32 odst. 4 Listiny, podle něhož je právem rodičů péče o děti a jejich výchova; recipročně mají děti právo na rodičovskou výchovu a péči. Na úrovni zákona lze prioritní zájem na péči rodičů o děti nalézt hned v § 1 odst. 1 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí a dále v § 9a odst. 2, § 10 odst. 5 písm. a), § 12 odst. 1 písm. c) nebo § 14 odst. 2 téhož zákona, příp. § 880 a násl. občanského zákoníku.

Na druhou stranu není nepochybně možné ignorovat případy, kdy je odnětí dítěte z péče rodičů nevyhnutelné. Tento nejzávažnější zásah do rodinného života je umožněn všemi výše zmíněnými předpisy, které právo na rodinný život přiznávají.⁵⁶ I Ústavní soud takový zásah stvrzuje a dále podrobně rozvádí tím, že *„takový zásah ze strany státu je možný, jen je-li nezbytný a v souladu se zákonem; nezbytnost znamená, že zásah je založen na naléhavé společenské potřebě, která je přiměřená sledovanému legitimnímu cíli – ochraně zájmu dětí ... Odnětí dítěte z péče matky tak představuje až nejkratnější opatření, které lze uplatnit pouze v nejvýznamnějších případech, a musí se tedy opírat o dostatečně závažné argumenty motivované zájmem dítěte“*.⁵⁷ Ústavní soud rovněž konstatoval, že *„ochrana zdraví a života dítěte je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní. Jinak řečeno, obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče“*.⁵⁸ Podobné závěry konstatuje i Evropský soud pro lidská práva.⁵⁹

⁵⁴ Rozsudek ESLP ve věci Kutzner vs. Německo ze dne 26. 2. 2002, č. 46544/99.

⁵⁵ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky.

⁵⁶ Srov. čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 32 odst. 4 věta druhá Listiny základních práv a svobod, § 794 a násl. či § 928 a násl. občanského zákoníku nebo např. § 13a a § 14 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2546/10, ze dne 6. 9. 2011 (N 150/62 SbNU 303).

⁵⁸ Např. viz nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 459/03, ze dne 20. 8. 2004 (N 117/34 SbNU 223).

⁵⁹ K materiální souladnosti zásahu do základních práv a svobod se zákonem podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod dochází, sleduje-li tento zásah některý nebo některé z legitimních cílů a je-li pro jejich dosažení nezbytný, tedy zejména přiměřený sledovanému účelu (viz rozhodnutí ESLP ve věci Couillard Maugery vs. Francie ze dne 1. 7. 2004, č. 64796/01). Přičemž v rozsudku ve věci Klass

Považuji za nepochybné, že podezření na pohlavní zneužívání dítěte obecně představuje legitimní důvod pro odebrání dítěte z rodiny,⁶⁰ a to dokonce i v případech, kdy se rodiče na zneužívání přímo nepodíleli, nicméně nedokázali mu zabránit.⁶¹ V takových případech je adekvátním postupem OSPOD podání návrhu na vydání předběžného opatření dle ustanovení § 452 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.⁶²

I když v minulosti nebyly shledány v péči rodičů žádné závažné nedostatky, informace získané z vyšetřování policie byly natolik závažné, že byly dle mého názoru dostatečným důvodem pro podání návrhu na vydání předběžného opatření, a to i bez využití předchozích, mírnějších opatření. **Jako chybné se mi však jeví s ohledem na míru ohrožení jednotlivých dětí a s ohledem na povahu prošetřovaných skutků zahrnutí nejmladšího D. do návrhu OSPOD.** Jsem přesvědčena, že OSPOD měl lépe zvažovat míru ohrožení jednotlivých dětí (především D., ale např. i V.), tak aby na jedné straně nezákonně nezasáhl do rodinného života a na straně druhé obezřetně poskytl nutnou ochranu ohroženým dětem.

Považuji nicméně za nezbytné dodat, že úkolem OSPOD nebylo (a ani nemohlo být) ověřovat všechny podstatné skutečnosti a zjišťovat objektivně všechny okolnosti případu; postavit vše na jisto je úkolem policejního vyšetřování, příp. soudního dokazování, které však neprobíhá v rámci rozhodování o předběžném opatření dle § 452 zákona o zvláštních řízeních soudních, neboť soud má pro rozhodování pouze max. 24hodinovou lhůtu⁶³.

Pro činnost OSPOD bylo důležité, že **díky relevantním poznatkům shledal jednak důvodnou obavu dalšího potenciálního ohrožení života či zdraví dětí, jednak důvodnou obavu z toho, že původce tohoto**

a ostatní vs. Německo ze dne 6. 9. 1978, č. 5029/71 ESLP uvedl, že výjimky, které upravuje čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, vyžadují restriktivní interpretaci a jejich nezbytnost v daném případě musí být přesvědčivě prokázána.

⁶⁰ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci T. P. a K. M. proti Spojenému království ze dne 10. 5. 2001, č. 28945/95, dále např. čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

⁶¹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Covezzi a Morselli proti Itálii ze dne 9. 5. 2003, č. 52763/99 (jednalo se o případ zneužívání členy širší rodiny, kteří děti často hlídali).

⁶² „Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“

⁶³ Blíže viz § 456 zákona o zvláštních řízeních soudních. I Ústavní soud deklaroval, že „obecné soudy vzhledem ke krátké lhůtě, v níž musí o takovém návrhu rozhodnout, nemohou provádět dokazování, ale vychází pouze ze skutečností, jež jsou v době podání návrhu osvědčeny“ (usnesení sp. zn. II. ÚS 1831/15, ze dne 21. 7. 2015).

ohrožení se nacházel v jejich nejbližší rodině. OSPOD totiž v případech, kdy zjistí ohrožení života či zdraví dítěte, nemá neomezený časový prostor a je nucen jednat s největším urychlením. Bylo-li by po OSPOD požadováno více než jen prokázání odůvodněné obavy, mohlo by vydání předběžného opatření prakticky ztratit jakýkoli význam.⁶⁴

Rovněž považují za nezbytné zopakovat, že oprávnění zasáhnout do vztahů mezi rodiči a dětmi v mezích zákona a v zájmu dítěte sdílí orgány sociálně-právní ochrany dětí se soudy. Jak jsem již uvedla výše, jsem oprávněna hodnotit toliko postup OSPOD, proto ponechám stranou jakékoliv úvahy o rozhodovací činnosti soudů (a to včetně jednotlivých stupňů soudní soustavy).⁶⁵ Nicméně i přesto, že má při nařízení předběžného opatření rozhodující slovo soud, nezbavuje to OSPOD jeho odpovědnosti za podklady předkládané soudu, neboť jakožto návrhovatel či iniciátor předběžného opatření je povinen velmi odpovědně posoudit, zda jsou dány předpoklady pro natolik závažný zásah do rodinného a soukromého života, jako je odnětí dítěte. OSPOD totiž vahou svého úřadu do velké míry rozhodnutí soudu ovlivňuje.

V daném případě mám za to, že s ohledem na závažnost policíí prošetřovaných skutků stěžovatele je třeba mít na paměti nejlepší zájem dětí a ochranu jejich zdraví a života. **Jakkoli se může zdát stěžovateli postup OSPOD nepřiměřený a tvrdý, považují za důležité vyzdvihnout, že všechny zainteresované subjekty disponující pravomocí jednat, podléhají informační asymetrii.** Na rozdíl od stěžovatele a dětí ani OSPOD a rovněž ani soud, ani další orgány činné v trestním řízení nebyly přítomny dění v rodině, mají tedy k dispozici toliko informace shromážděné ve spisovém materiálu. Nicméně jak uvedl soud ve svém odůvodnění, již prostá hrozba ohrožení dětí v rodině je natolik významná, že odůvodňuje jejich odnětí z péče rodičů.

V šetřeném případě jsem tedy, co se týče N., S., V., A. a T., neshledala pochybení a postup OSPOD považují za souladný se zákonem a nejlepším zájmem dětí. Odlišně však hodnotím situaci nejmladšího D., u něhož je péče rodičů, především pak matky, v jeho věku jen obtížně zastupitelná. Z tohoto důvodu by pro legitimitu úvah o jeho případném odnětí z péče rodičů musela být míra jeho ohrožení výrazně větší, což však z okolností případu, zejména ze skutečností namítaných policíí, nevyplyvá. V případě nejmladšího D. jsem tedy přesvědčena, že

⁶⁴ Tuto myšlenku pronesl Ústavní soud ve svém rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 1831/15, ze dne 21. 7. 2015, v němž citoval tu samou myšlenku, s níž přišel již v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 221/98, ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171).

⁶⁵ V řízení ve věcech péče o nezletilé rozhoduje soud, který je povinen své rozhodnutí přijmout v souladu se zákonem, aniž by byl vázán nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků (Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 115/04, ze dne 2. 9. 2004).

jeho zahrnutí do návrhu na vydání předběžného opatření o odnětí dětí z péče rodičů bylo pochybením.

Co se týče vlastního průběhu odebrání dětí z rodiny (tedy výkonu soudního rozhodnutí), **nemám ze spisové dokumentace k dispozici dostatek informací, které by nasvědčovaly pochybení OSPOD.**

C.2 Vyřízení stížnosti

Pan F. k postupu OSPOD namítl, že pracovnice nepostupovaly nestranně a že byly při řešení jeho případu podjaté. Jeho stížnost ze dne 16. 4. 2014 je zjevně formulována ve smyslu ustanovení § 175 správního řádu, přičemž obsahuje rovněž námitku podjatosti (podle § 14 správního řádu).

Zásada rovného postavení před orgány veřejné správy, z níž lze a contrario dovodit i princip nestrannosti státního orgánu k oběma stranám, plyne z čl. 37 odst. 3 Listiny, na úrovni správních orgánů potom z § 7 správního řádu; zárukou nestranného postupu OSPOD je potom § 14 správního řádu upravující podmínky a důvody vyloučení úředních osob pro podjatost.

Mnohdy namítaná špatná činnost (či podjatost) OSPOD může vyplývat z přesvědčení rodiče, že státní orgán by měl pomáhat především jemu. Veškerá činnost OSPOD by však měla být vedena hlediskem nejlepšího zájmu dítěte. Při řešení neurovnaných rodinných poměrů tak OSPOD posuzují mnohdy právě konflikt mezi zájmem dítěte a zájmem rodičů či jednoho z nich. Primárním cílem při rozhodování v jakékoliv věci, jež se týká dítěte, by samozřejmě mělo být nalezení řešení, které bude respektovat zájem dítěte a bude v souladu, popř. v co nejmenší možné míře zasáhne do zájmů rodičů či jednoho z nich. Pokud však takový soulad není možné nalézt, měl by být zájem dítěte nadřazen nad jejich zájmy; tento princip potvrzuje i judikatura Evropského soudu pro lidská práva⁶⁶.

S ohledem na výše uvedené tedy nemohu přisvědčit námitce stěžovatele o nestrannosti, příp. podjatosti šetřeného úřadu. Ačkoli vnímám pocit nespravedlnosti, který stěžovatel cítí, nemohu než uzavřít, že v postupu OSPOD, kterým bylo chráněno zdraví dětí za situace, kdy měl OSPOD důvodnou obavu o jejich ohrožení, není možné spatřovat nestrannost či podjatost. **Prostá skutečnost, že úřad nepostupuje dle představ rodiče, totiž neznačí jeho podjatost.**

Považuji nicméně za důležité soustředit se rovněž na formální aspekty vyřízení stížnosti pana F. Ačkoli je jeho stížnost formulována ve smyslu ustanovení § 175 správního řádu a obsahuje také námitku podjatosti podle § 14 téhož zákona, **OSPOD se při vyřizování omezil výhradně na**

⁶⁶ Např. rozsudek ESLP ve věci Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku ze dne 6. 7. 2010, č. 41615/07; rodiči nemůže být umožněno, aby uplatňoval vůči dítěti opatření, která by poškodila zdraví dítěte nebo jeho vývoj.

námítku podjatosti a na jeho námítku nečinnosti. S ohledem na tuto skutečnost mám za to, že se OSPOD dostatečně nevypořádal s ostatními body jeho stížnosti, čímž se dopustil pochybení, ve kterém nicméně spatřuji toliko formální nevhodnost zvoleného postupu. Řádné vypořádání všech bodů stížnosti mohl úřad učinit v rámci odůvodnění či v samostatném dopisu, který by již neměl formu usnesení. Je samozřejmě diskutabilní, kolik informací byl OSPOD oprávněn poskytnout stěžovateli o dětech, ke kterým nemá rodičovskou odpovědnost, ale OSPOD nesdělil stěžovateli ani tuto skutečnost. OSPOD rovněž mohl stížnost pojmout jako podklad pro svou další činnost a reagovat na ni například osobním jednáním s rodiči či svoláním případové konference.

Krajský úřad naložil se stížností pana F. vhodněji. Nejenže reflektoval veškeré jeho námítky, ale konfrontoval jeho tvrzení s informacemi ze spisu, sdělením pověřených pracovníků i rozhovorem s dětmi. Navíc dal stěžovateli i jeho družce možnost vyjádřit svůj pohled na celý případ na osobním jednání. Z protokolu o tomto jednání jsem nabyla dojmu, že ústní projednání případu stěžovatel kvitoval. Ve **vyřízení stížnosti krajským úřadem jsem tedy rovněž, s ohledem na výše uvedené, neshledala pochybení.**

C.3 Práce s rodinou bezprostředně po odebrání dětí a žádosti rodičů o pomoc

Dle ustanovení § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen „... poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte“, a to bez ohledu na to, zda o ni požádají, či nikoliv. Postavení OSPOD je dle zákona **proaktivní**, není tedy třeba vyčkávat žádosti rodičů podle § 9 téhož zákona, ale v zájmu dětí je OSPOD povinen poskytnout rodičům potřebnou pomoc.

Jsem přesvědčena, že **míra poskytované pomoci či poradenství závisí na konkrétních okolnostech případu.** V šetřené kauze jsem dospěla k závěru, že děti byly ohroženy dle ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a OSPOD se nedopustil pochybení, když přistoupil k podání návrhu na vydání předběžného opatření. Je však třeba mít na paměti, že výjimečnosti předběžného opatření musí odpovídat i míra poskytnuté či nabízené pomoci rodičům (či jiným osobám odpovědným za výchovu). **Umístěním dětí mimo rodinu do jiného vhodného prostředí práce OSPOD v žádném případě nekončí, dle mého názoru by se měla naopak výrazně zintenzivnit.** S takovým postupem počítá i explicitně ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jelikož OSPOD je „*povinen poskytnout rodiči pomoc po umístění dítěte do zařízení pro výkon ústavní výchovy (§ 28), nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42), spočívající zejména v pomoci uspořádat rodinné*

poměry, které by umožnily návrat dítěte do rodiny, při řešení životní a sociální situace, včetně hmotné úrovně rodiny, v pomoci při spolupráci s orgány sociálního zabezpečení, krajskými pobočkami Úřadu práce a dalšími státními a jinými orgány, a za tím účelem také zprostředkuje rodiči odbornou poradenskou pomoc“. Požadavek na aktivní přístup OSPOD po odebrání dětí z péče rodičů a nutnost intenzivní práce s rodinou na sanaci dovozuje i odborný komentář⁶⁷. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může pomoc podle odstavce 2 poskytnout i jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.

Rovněž Ústavní soud zdůrazňuje, že „odnětí dítěte z péče rodičů vždy, i když k němu dojde na základě předběžného opatření soudu, představuje zcela zásadní zásah do práva jak rodičů, tak dítěte, na rodinný život, a proto musí být považováno za skutečně krajní řešení nedostatečné péče rodičů o dítě.“⁶⁸ Současně dodává, že se zásadně „musí jednat o opatření dočasné, přičemž v jeho průběhu jsou příslušné orgány veřejné moci (orgány sociálně-právní ochrany, obecné soudy) povinny usilovat o co nejrychlejší opětovné sloučení rodiny. Předběžné opatření, kterým je dítě odňato z péče rodičů, nemohou soudy chápat jako děledobé řešení či ‚kvazidefinitivní‘ rozhodnutí, a po zahájení řízení ve věci musí postupovat tak, aby řízení mohlo být co nejdříve ukončeno meritorním rozhodnutím“.⁶⁹

V šetřeném případě **proběhlo osobní jednání s rodiči až 28. 4. 2014, tedy téměř tři týdny po odebrání dětí z rodiny. Tento postup považují za nepřijatelný.** Rozumím tomu, že stěžovatel podal v mezidobí několik stížností. Mám za to, že ačkoli zákon nestanoví v ustanovení § 12 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí lhůtu, dokdy má být pomoc rodičům poskytnuta, z povahy věci je povinen tak učinit **bezodkladně**. Vycházím-li z předpokladu, že důvodnost předběžného opatření je soud povinen pravidelně přezkoumávat, považuji prvotní kontakt s rodiči (či jinými osobami) až po 18 dnech od odnětí dětí z rodiny za **nepřiměřeně dlouhý**. I když si OSPOD v mezidobí zajišťoval potřebné podklady pro svůj další postup, komunikaci s rodiči považuji za prvořadou. Byť v zákoně samotném, ani v jeho odborných komentářích není stanoven blíže časový rámec pro pomoc rodině ze strany OSPOD, mám za to, že z povahy předběžného opatření, kterým se děti odebírají z péče rodičů, je OSPOD povinen tak učinit neprodleně.

Shrnuji tedy, že se OSPOD dopustil pochybení spočívajícího v tom, že rodičům bezprostředně po odebrání dětí z jejich péče proaktivně nenabídl potřebnou pomoc.

⁶⁷ MACELA, Miroslav, HOVORKA, Daniel, KŘÍSTEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 143 s. ISBN: 9788074787270.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2903/14, ze dne 12. 5. 2015.

⁶⁹ Tamtéž.

C.4 Úprava styku stěžovatele s dětmi

Právo na rodinný život v jisté formě pokračuje, jak plyne z výše uvedeného, i po oddělení dítěte od svých rodičů. Úmluva o právech dítěte upravující možnost oddělení dítěte od svých rodičů proti jejich vůli uznává právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty (čl. 9 odst. 3). Právo na vzájemný a pravidelný styk dětem a jejich rodičům dále přiznává Úmluva o styku s dětmi⁷⁰ (čl. 4). Na vnitrostátní úrovni je totéž právo garantováno § 887 a násl. občanského zákoníku. Právní předpisy pamatují i na možnost omezení, či dokonce zakázání osobního kontaktu dětí a rodičů (§ 891 občanského zákoníku).

Z analýzy spisového materiálu jsem nabyla dojmu, že **otázka možného kontaktu stěžovatele s dětmi byla velmi nejasná**. Stěžovatel se na straně jedné domáhal neomezeného kontaktu s dětmi v zařízení, policie naopak apelovala na nutnost kontakt neumožnit. Dětský diagnostický ústav i OSPOD hledali praktický kompromis, tedy jak nezamezit kontaktu úplně, současně ale chránit děti před případným ohrožením. V praxi tedy bylo přistoupeno k osobnímu kontaktu stěžovatele s A. a N. jen za přítomnosti pracovníka zařízení a korespondence byla posílána s kontrolou personálu zařízení. Stěžovatel byl nakonec z důvodu možného ovlivňování svědků vzat do vazby.

Domnívám se, že **OSPOD pochybil tím, že ihned s návrhem na vydání předběžného opatření či bezprostředně po něm nezvažoval veškeré možnosti, jak upravit styk stěžovatele s dětmi formální cestou**. Mám za to, že OSPOD měl podat k soudu **návrh na úpravu styku stěžovatele s dětmi**, tak aby bylo postaveno na jisto, jakou formou a jak často je oprávněn děti kontaktovat.

Je mi známa skutečnost, že OSPOD k tomuto kroku nakonec přistoupil, soud však nevydal meritorní rozhodnutí. **Vítám nicméně aktivitu OSPOD v tomto směru a uzavírám, že pochybení bylo v průběhu šetření napraveno**. Pro úplnost si dovoluji apelovat na OSPOD, aby v budoucnu ve skutkově obdobných případech spolupracoval rovněž se státním zástupcem, který je oprávněn rozhodnout o zákazu kontaktu obviněného⁷¹ s obětí dle ustanovení § 88b a násl. trestního řádu.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem dospěla k závěru, že

- OSPOD se podáním soudního návrhu ze dne 10. 4. 2014 na vydání předběžného opatření, kterým byli N., S., V., A. a T. odejmuti z rodiny, **nedopustil pochybení**.

⁷⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy o styku s dětmi.

⁷¹ K obvinění došlo v šetřeném případě 18. 6. 2014.

RODINA A DÍTĚ

- Krajský úřad se při vyřízení stížnosti stěžovatele ze dne 18. 4. 2014 **nedopustil pochybení.**

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dále dospěla k tomu, že se OSPOD **do-**
pustil pochybení:

- zahrnutím nejmladšího D. do soudního návrhu ze dne 10. 4. 2014 na vydání předběžného opatření, kterým byly děti odejmuty z rodiny;
- při vyřizování stížnosti stěžovatele ze dne 16. 4. 2014, nicméně toto pochybení vnímám toliko jako formální nevhodnost zvoleného postupu;
- tím, že rodičům neposkytl potřebnou pomoc bezprostředně po odebrání dětí z jejich péče dne 10. 4. 2014;
- tím, že se ihned po odebrání dětí nezabýval otázkou úpravy styku mezi dětmi a rodiči (zejména pak se stěžovatelem), a to včetně podání případného návrhu k soudu; toto pochybení bylo však v průběhu mého šetření napraveno (dle § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv).

Zprávu o šetření zasílám starostce města Litvínova a řediteli krajského úřadu. Starostku města Litvínova tímto žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

V Brně dne 9. února 2016
Sp. zn. 130/2015/VOP/BN

Zpráva o šetření ve věci sociálně-právní ochrany nezletilé N. H.

Dne 6. ledna 2015 se na mě obrátil Mgr. J. H., Ph.D., bytem XXXXX (dále jen „stěžovatel“ nebo „otec“), se stížností na Úřad městské části Brno – Nový Lískovec jako orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Stěžovatel namítal nečinnost a podjatost pracovníc OSPOD, zejména sociální pracovníce Jaroslavy Polákové, související zejména s umístěním jeho dcery N. H. (nar. 2003) do zařízení A XXXXX.⁷²

V průběhu šetření se na mě obrátili také Ing. M. H., bytem XXXXX, matka N. (dále jen „matka“), a manželé M. a O. P., bytem XXXXX, prarodiče N. ze strany matky (dále jen „prarodiče“). Námitky těchto stěžovatelů směřovaly zejména proti činnosti zařízení A.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

V návaznosti na podání stěžovatele jsem se rozhodla zahájit šetření, které jsem zaměřila na činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí a námitky stěžovatele rozpracované v dalším textu. Šetření jsem vymežila časově, a to od umístění N. do zařízení po současnost s podrobnějším zaměřením na období před soudním omezením styku nezletilé s matkou.

S ohledem na vymezení působnosti veřejného ochránce práv⁷³ nejsem oprávněna hodnotit bez provedené systematické návštěvy činnost zařízení A. V rámci zprávy si však dovoluji upozornit na některá úskalí spojená s činností zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Své závěry opírám o spisovou dokumentaci OSPOD, dokumenty předložené stěžovatelem, zjištění získaná v rámci místních šetření uskutečněných na OSPOD a v zařízení A a z další komunikace s jejich pracovníci.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

N. byla po rozvodu manželství rodičů v jejich střídavé péči realizované v týdenních cyklech.⁷⁴

⁷² Jde o zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (viz ustanovení § 42 a násl. zákona č. 349/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

⁷³ Viz ustanovení § 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴ Soudní úprava platí od roku 2007.

Dne 18. září 2014 OSPOD telefonicky kontaktovala psychologka nemocnice X, pracoviště dětské medicíny (dále také „nemocnice“). Uvedla, že N. během hospitalizace v nemocnici⁷⁵ zaslala dopis primáři dětského oddělení, ve kterém jej žádala, aby nebyla z nemocnice propuštěna v týdnu, kdy má být u otce. Následoval psychologický pohovor; N. v nemocnici uvedla, že ji otec sexuálně zneužívá. S ohledem na vyhrocenou rodinnou situaci psychologka doporučila umístění nezletilé do neutrálního prostředí (zařízení A), kde předjedнала pobyt.⁷⁶ Nemocnice podezření ze sexuálního zneužívání oznámila také na policii. Dne 22. září 2014 podal OSPOD k soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterým soud N. umístil do zařízení.

V návaznosti na vydané předběžné opatření a přijetí N. do zařízení A, zaslal OSPOD do zařízení žádost s následujícím textem:⁷⁷ „Vzhledem k důvodu, pro který byla nezletilá do tohoto zařízení umístěna, doporučujeme, aby styk s rodiči probíhal za přítomnosti psychologa, případně jiného, Vámi určeného zaměstnance, a to dle rozpisu návštěv v krizovém centru.“ V návaznosti na tento dopis informovala vedoucí zařízení OSPOD, že na základě jejich doporučení stanovuje rozpis návštěv rodičů s N., a to v termínech 26. září až 1. října 2014. Doplnila, že kontakty budou probíhat v čekárně zařízení A, bude jim přítomen pracovník zařízení a délka kontaktů bude o víkendů maximálně patnáct minut a ve všední den třicet minut. Toto omezení vedoucí zařízení A zdůvodňovala počtem pracovníků ve službě a možnostmi zařízení.⁷⁸ S rozpisem návštěv seznámila oba rodiče. Obdobný postup se opakoval také na základě doporučení OSPOD ze dne 2. října 2014.⁷⁹

Ze spisové dokumentace OSPOD je dále patrné, že dne 16. října 2014 telefonicky kontaktovala OSPOD státní zástupkyně s tím, že do doby provedení psychologického vyšetření N. je vhodné návštěvy rodičů u dcery podmínit přítomností psychologa, případně jiného zaměstnance zařízení A.⁸⁰ Písemné vyjádření státní zástupkyně není ve spisu OSPOD zachyceno. Dne 15. října 2014⁸¹ pracovnice OSPOD opětovně vyzvala zařízení

⁷⁵ Důvodem hospitalizace byla operace slepého střeva.

⁷⁶ Dané informace nemocnice shrnula ve zprávě pro OSPOD ze dne 19. září 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 47–49.

⁷⁷ Viz zpráva OSPOD pro zařízení A ze dne 26. září 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 58.

⁷⁸ Viz vyjádření zařízení A ze dne 26. září 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 59.

⁷⁹ Viz zpráva OSPOD pro zařízení A ze dne 2. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 74.

⁸⁰ Viz úřední záznam ze dne 16. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 83.

⁸¹ Dopis OSPOD datovaný k 15. říjnu 2014 obsahuje již informace zaznamenané v úředním záznamu OSPOD o telefonickém hovoru ze dne 16. října 2014. Jelikož ve spisové dokumentaci na sebe dokumenty logicky navazují, domnívám se, že je dopis pouze špatně datován.

k pokračování v návštěvách rodičů pouze za účasti psychologa.⁸² Dne 16. října 2014 vedoucí zařízení A informovala OSPOD, že na základě jejich doporučení a vyjádření státní zástupkyně stanovila rozpis kontaktů rodičů s N., a to každému z rodičů půl hodinu ve dvou určených dnech.⁸³

Dne 3. prosince 2014 pracovnice OSPOD písemně požádala o vyjádření policie k tomu, zda již znalkyně v rámci trestního řízení vypracovala znalecký posudek na N. a jaké jsou výsledky celého šetření.⁸⁴ Dne 5. prosince 2014 obdržel OSPOD od policie sdělení,⁸⁵ v němž je uvedeno, že: „Ve věci bude v nejbližší době vypracováno usnesení o odložení věci podezření z pohlavního zneužití, (...) neboť je nepochybné, že nedošlo ke spáchání uvedeného trestného činu“. Policie zároveň OSPOD zaslala kopii znaleckého posudku s vyjádřením: „Znalecký posudek Vám na základě Vaší žádosti a s ohledem na jeho závěry v příloze zasílám k případným Vaším opatřením“. Znalecký posudek není součástí „veřejné části“ Om spisu.⁸⁶ Z něj jsou patrné následující závěry.

„Podezření z prošetřovaného trestného činu otce nebyla žádným způsobem potvrzena. (...) Znaleckým šetřením byl u nezletilé prokázán velmi silně zafixovaný syndrom zavrženého rodiče, tedy otce. (...) Manipulace ze strany matky proti otci je vysoce pravděpodobná. (...) Nutno zde zvažovat i o možnosti dg. Münchhausenova syndrom by proxy. Nezletilá se identifikuje s postoji ‚hodné matky‘ a přebírá automaticky její postoje a významy všech okolností – ať skutečných či domnělých. (...) Syndrom CAN a syndrom zavrženého rodiče byl u ní konstatován jako silný a nezpochybnitelný. Degradace otce v názorech a postojích nezletilé je intenzivní. Manipulace s názory nezletilé proti jejímu otci jsou velmi nepříznivou okolností, která ji může celoživotně stigmatizovat (...) a příp. zformulovat až do disociační poruchy osobnosti.“

Dne 8. prosince 2014 soud prodloužil trvání předběžného opatření, aniž by si vyžádal od OSPOD zprávu o poměrech dítěte.

Dne 9. prosince 2014 sociální pracovnice OSPOD další postup v případě konzultovala s odborem sociální péče Magistrátu města Brna.⁸⁷ Ze spisové dokumentace však není patrné, s jakými závěry.

⁸² Viz zpráva OSPOD pro zařízení A ze dne 15. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 84.

⁸³ Viz vyjádření zařízení A ze dne 16. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 89.

⁸⁴ Viz žádost o zprávu ze dne 3. prosince 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 118.

⁸⁵ Viz sdělení ze dne 5. prosince 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 120.

⁸⁶ Stěžovatel, zařízení A i matka již znalecký posudek znají. Závěry posudku jsou rovněž uvedeny v textu usnesení o odložení trestní věci, která je ve spisu OSPOD vedena ve „veřejné části“.

⁸⁷ Viz úřední záznam ze dne 11. prosince 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 124.

Dne 12. prosince 2014 se uskutečnilo setkání pracovníc OSPOD a pracovníc zařízení A. Ze záznamu založeného ve spisové dokumentaci⁸⁸ je zřejmé, že pracovníce OSPOD informovaly zařízení A o tom, že ve věci stěžovatele policie vypracuje usnesení o odložení věci. Pracovnice OSPOD také požádaly zařízení A o intenzivní práci s N., tak aby došlo k obnovení vztahu N. s otcem, a vznesly požadavek, aby zařízení A zahájilo rodinnou terapii za účelem sanace rodiny. Ze záznamu nevyplývá, že by pracovníce OSPOD upozornily na manipulaci ze strany matky ani další závěry znaleckého posudku. O tom svědčí i vyjádření zařízení A v rámci mého šetření. V záznamu je rovněž poznámka o tom, že psychologka zařízení A sdělila, že „N. nemá již co nabídnout“. OSPOD doporučil případné vyšetření psychiatrem.

Dne 19. prosince 2014 požádala matka o pobyt N. mimo zařízení (tzv. propustku) na vánoční prázdniny. Taktéž učinil otec dne 22. prosince 2014. Vedoucí zařízení A vyzvala dne 23. prosince 2014 OSPOD k vyjádření. Ve své žádosti zdůraznila, že v případě ukončení vyšetřování policie a neprokázání obvinění otce, zařízení A „nemá možnost nadále jakkoliv upravovat styk N. s rodiči a že pro rodinu budou platit běžná pravidla dle vnitřního řádu zařízení“. OSPOD se téhož dne vyjádřil k žádostem pozitivně – souhlasil s pobytem u otce i matky (nikoliv však přes noc).⁸⁹ Také zdůraznil, že styk se má uskutečnit pouze v případě, že to bude přáním N.⁹⁰ K propustkám na období přelomu roku se pracovníce OSPOD vyjádřila až poté, co dne 30. prosince 2014 telefonicky ověřila průběh předchozích propustek. Sociální pracovníce zařízení A sdělila pracovníci OSPOD, že neví o žádných problémech s propustkami o vánočních svátcích, ale uvedla, že s otcem N. neodešla ze zařízení, zatímco s matkou ano. Rozsah propustek v době přelomu roků 2014 a 2015 není z dokumentace zřejmý.

Dne 5. ledna 2015 si matka požádala o další propustky, a to na období 9. až 11. ledna 2015 a 16. až 18. ledna 2015. OSPOD po předchozím telefonickém ověření průběhu předchozích propustek vydal souhlas s termíny od 9. do 10. ledna 2015 a 17. ledna 2015.^{91, 92}

⁸⁸ Viz úřední záznam ze dne 12. prosince 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 125.

⁸⁹ 24. prosince 2014 – otec 3 hodiny dopoledne, matka 5 hodin odpoledne; 25. prosince 2014 – matka 8 hodin; 26. prosince 2014 – otec 8 hodin.

⁹⁰ Styk otce následně proběhl pouze na půdě zařízení A, N. s ním odmítla ze zařízení odejít.

⁹¹ Viz vyjádření OSPOD pro zařízení A ze dne 8. a 15. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 148 a 156.

⁹² Souhlas s propustkou na 17. ledna 2015 po zjištěních ze dne 16. ledna 2015 ústně odvolal.

Dne 5. ledna 2015 odložila policie usnesením trestní věc podezření ze spáchání zločinu pohlavního zneužití. OSPOD toto usnesení obdržel ke své žádosti dne 15. ledna 2015.⁹³

Dne 7. ledna 2015 se stěžovatel obrátil na Magistrát města Brna se stížností na nečinnost a podjatost OSPOD. Ten stížnost postoupil vedoucí odboru vnitřních věcí Úřadu městské části Brno – Nový Lískovec, která ji dne 26. února 2015 označila v podrobném vyjádření⁹⁴ za nedůvodnou.

Dne 9. ledna 2015 proběhla společná terapeutická konzultace obou rodičů s psycholožkou zařízení A. Z ní vyplynulo, že: „Matka má velmi negativní vztah k otci a odmítla se zúčastnit společné konzultace rodičů s N., která byla přáním nezletilé“.⁹⁵

Dne 14. ledna 2015 prodloužil soud trvání předběžného opatření, aniž by si od OSPOD vyžádal zprávu o poměrech dítěte.

Dne 16. ledna 2015 uspořádalo zařízení A jednání, kterého se účastnily pracovnice zařízení A, OSPOD a kolizní opatrovník nezletilý určený pro trestní řízení. Ze zápisu z jednání⁹⁶ je patrné, že kolizní opatrovník seznámil přítomné se závěry znaleckého posudku. Na tomto základě zařízení A žádalo OSPOD o změnu důvodnosti pobytu N. v zařízení⁹⁷ a o úpravu styků N. s rodiči. Kolizní opatrovník i zařízení A navrhovali dočasné soudní omezení styku N. s matkou. Psycholožka zařízení A také dodala, že došlo ke zhoršení vztahu N. k otci po vánočních pobytech N. u matky. Pracovnice OSPOD odmítla podpořit zákaz styku N. s matkou s odkazem na údajné telefonické doporučení znalkyně, jež zpracovala znalecký posudek.⁹⁸ Tu přítomní během jednání telefonicky kontaktovali, tvrzení pracovnice OSPOD nepotvrdila. Závěrem jednání byla dohoda, že kontakty rodičů s nezletilou budou probíhat pod dohledem zaměstnanců zařízení A ve stanovených časech s tím, že odmítne-li nezletilá kontakt s otcem, nebude jej mít ani s matkou (doporučení znalkyně pro případ, že nebude dočasně omezen styk N. s matkou). Při jednání psycholožka zařízení A rovněž upozornila, že pokračování v rodinné terapii nevidí jako účelné, jelikož matka ani N. nejsou motivovány ke změně.

⁹³ Viz zaslání usnesení ze dne 5. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 157.

⁹⁴ Viz vyjádření k podjatosti ze dne 26. února 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 247.

⁹⁵ Viz zápis z jednání ze dne 16. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 173 a 174b.

⁹⁶ Viz zápis z jednání ze dne 16. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 172–174 a 174a–c.

⁹⁷ Původním důvodem bylo podezření, že ji otec sexuálně zneužívá. Po neprokázání tohoto obvinění bylo nezbytné znovuoobnovit vztah N. s otcem a zabránit manipulaci ze strany matky.

⁹⁸ Spisová dokumentace OSPOD neobsahuje žádný záznam o telefonické konzultaci OSPOD se znalkyní.

Dne 19. ledna 2015 vedoucí zařízení A informovala OSPOD, že N. je ve velmi intenzivním telefonickém kontaktu s matkou a požádala OSPOD o případně zohlednění při úpravě styku. Taktéž následující den vedoucí zařízení A apelovala na OSPOD kvůli úpravě telefonických kontaktů N. s matkou.

Dne 21. ledna 2015 k dotazu OSPOD sdělil zaměstnanec Městského soudu v Brně, že není nutné podávat nový návrh na vydání předběžného opatření s ohledem na novou důvodnost pobytu N. Téhož dne OSPOD navrhl soudu, aby si vyžádal od policie usnesení o odložení trestní věci, včetně znaleckého posudku, předvolal znalkyni k soudnímu jednání nařízenému na 24. března 2015, provedl psychologické a psychiatrické vyšetření obou rodičů nezletilé, posoudil jejich současnou výchovnou způsobilost a zjistil, zda byla nezletilá ovlivňována některým z rodičů.

Dne 21. ledna 2015 proběhala oddělená jednání OSPOD s oběma rodiči. OSPOD každému rodiči doporučil zahájit rodinnou terapii v manželské a rodinné poradně B, kde předjednal termín. Stěžovatel souhlasil s rodinnou terapií bez dalšího, matka souhlasila s časovým odstupem.

Téhož dne si podala matka žádost o propustky na dva následující víkendy. Zařízení A ji postoupilo OSPOD k vyjádření s tím, že s propustkami nesouhlasí. Zároveň opětovně upozornilo na nutnost úpravy telefonního kontaktu N. s matkou, které trvaly denně i více než hodinu.⁹⁹ OSPOD dne 23. ledna 2015 nevydal souhlas s propustkami N. k matce.

Dne 22. ledna 2015 zamítl soud návrh zařízení A, kterým by zakázal styk nezletilé s matkou. Své rozhodnutí soud odůvodnil tím, že nemá aktuální výchovnou zprávu od OSPOD a osvědčené okolnosti tvrzené zařízením A – závěry znaleckého posudku zpracovaného v rámci trestní věci otce.

Dne 22. ledna 2015 obdržel OSPOD od zařízení A zprávu ze dne 20. ledna 2015 o průběhu pobytu N. v zařízení A. Z ní vyplývá podezření zařízení A na Münchhausenův syndrom by proxy projevující se u matky nezletilé. Zařízení A také shrnulo, že spolupráce N. s psycholožkou zařízení je spíše formální (N. není ke spolupráci motivována), potvrdilo syndrom zavrženého rodiče – otce, jednání N. označilo za účelové, patologické, s absencí pocitu viny a sebereflexe. Zařízení A proto doporučilo „další pobyt nezletilé v zařízení A využít k obnově a nápravě vztahu nezletilé s otcem (což je možné pouze za situace, kdy nebude pokračovat manipulace nezletilé ze strany matky)“.¹⁰⁰ S ohledem na vyhocení komunikace s OSPOD podalo zařízení A podnět k soudu na dočasné omezení styku N. s matkou.

Dne 23. ledna 2015 zaslal OSPOD zařízení A vyjádření, ze kterého mimo jiné vyplývá, že OSPOD považuje za vhodné ponechat kontakty

⁹⁹ Viz e-mail vedoucí zařízení A ze dne 21. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 186.

¹⁰⁰ Viz zpráva zařízení A ze dne 20. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 188–190.

N. s matkou za přítomnosti psychologa či jiného pracovníka zařízení A. K telefonickým kontaktům se OSPOD nevyjádřil. Téhož dne vedoucí zařízení A OSPOD opět požádala o vyjádření k případnému omezení využívání mobilního telefonu, opětovně upozornila na skutečnost, že není v možnostech zařízení A, aby stykům byl přítomen psycholog,¹⁰¹ stejně jako na skutečnost, že daná opatření nezabraňují matce s N. manipulovat, a pobyt N. v zařízení tak postrádá smysl.

Dne 27. ledna 2015 sdělil OSPOD na žádost soudu, že se k podnětu zařízení A, navrhujícímu dočasný zákaz styku nezletilé s matkou, vyjádří až po provedení jím navrhovaných důkazů z řízení ve věci samé. Ve vyjádření neuvděl ani zmínku o závěrech znaleckých posudků, uvedl také, že zařízení A ukončilo započatou rodinnou terapii.¹⁰²

Dne 3. února 2015 si matka požádala o propustku dcery na všechny únorové víkendy a prodloužení rozsahu styku s dcerou během všedních dnů. Zařízení A se k této žádosti matky vyjádřilo takto: „V případě, že ve znaleckém posudku je napsáno, že se u N. jedná o syndrom zavrženého rodiče, tak pokud chceme pracovat na obnově vztahu s otcem, je nutno zamezit kontaktu osoby, která ovlivňuje, tj. matce.“ Zařízení A také zdůraznilo, že N. nadále kontakty s otcem odmítá a denně telefonuje dlouze s matkou. Téhož dne OSPOD nesouhlasil s pobytem nezletilé u matky v termínu prvního únorového víkendu, k dalším termínům se vyjádřil až dne 13. února 2015.

Dne 3. února 2015 případ projednala Komise sociálně-právní ochrany Magistrátu města Brna (dále jen „Komise“), které jej OSPOD předložil z důvodu povinnosti hlásit jí veškeré případy podezření na sexuální zneužívání dítěte. Klíčová pracovníce OSPOD komisi osobně seznámila s rodinnou situací a předložila zprávu.¹⁰³ **Mám pochybnost** o tom, zda klíčová pracovníce OSPOD seznámila Komisi se závěry znaleckého posudku, jelikož nejsou ve zprávě Komise¹⁰⁴ zmíněny ani zohledněny.

Dne 10. února 2015 vypracoval OSPOD individuální plán ochrany dítěte (dále jen „IPOD“). Rodiče s ním seznámil dne 3. března 2015.

Dne 11. února 2015 OSPOD písemně doporučil, aby zařízení A zamezilo telefonickým kontaktům N. s matkou z jejího mobilního telefonu. Zároveň dodal, aby zařízení A zajistilo telefonický kontakt z pevné linky zařízení s hlasitým odposlechem.

¹⁰¹ I doposud pracovník zařízení A zajišťoval pouze dohled nad průběhem styků, nikoliv asistované kontakty či terapeutickou práci. O tom zařízení A pracovníci OSPOD již dříve informovalo.

¹⁰² Viz zpráva OSPOD ze dne 27. ledna 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 202–203.

¹⁰³ Ta však není součástí spisové dokumentace.

¹⁰⁴ Viz závěry Komise ze dne 9. února 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 215.

Dne 18. února 2015 soud prodloužil trvání předběžného opatření.

Dne 24. února 2015 navštívily pracovnice OSPOD nezletilou v zařízení. Ta jim sdělila, že se s otcem nechce stýkat. Následně pracovnice OSPOD hovořily s pracovníky zařízení A – předaly jim informace o tom, že rodiče zahájili rodinnou terapii v jiném zařízení, vyzvaly zařízení k intenzivní psychologické práci s nezletilou a případně změně psychologa dle přání N. Vedoucí zařízení A uvedla, že se změnou psychologa nesouhlasí, jelikož z jejich činnosti vyplývá, že N. tímto krokem chce pouze manipulovat s ostatními. Zařízení A OSPOD opět vyzvalo k podání návrhu na zákaz styku N. s matkou. Pracovnice OSPOD tento krok odmítla, stejně tak odmítla podpořit podnět zařízení A. Také sdělila, že stále nemá termín případové konference, jejíž uspořádání zařízení A žádalo v lednu 2015.¹⁰⁵ Téhož dne N. absolvovala první psychiatrické vyšetření. Zařízení A uvedlo, že k jeho oddálení došlo zejména z důvodu neochoty praktické lékařky vydat pracovníkům zařízení A doporučení a následně komunikace s rodiči o tom, kdo tak učiní.

Dne 3. března 2015 si OSPOD vyžádal vyjádření základní školy, kterou N. navštěvuje. Z té vyplynulo, že na prospěch a chování dcery se do školy chodí informovat oba rodiče.

Dne 13. března 2015 vedoucí zařízení A písemně informovala OSPOD, že N. nadále odmítá kontakt s otcem. Také uvedla, že oba rodiče se účastní konzultací u psychologky zařízení a v rámci rodinné terapie zajišťované Manželskou a rodinnou poradnou Brno proběhl první pohovor psycho-terapeutů s N. Zařízení A rovněž požádalo OSPOD o vyjádření k návštěvám prarodičů ze strany matky v zařízení A, se kterými otec nesouhlasil z obavy z další manipulace N. Téhož dne soud prodloužil trvání předběžného opatření, aniž by si od OSPOD vyžádal zprávu o poměrech dítěte.

Dne 19. března 2015 OSPOD uspořádal případovou konferenci, které se zúčastnili rodiče N., právní zástupkyně matky, pracovnice OSPOD, pracovnice zařízení A a dětská lékařka nezletilé. Psycho-terapeuti spolupracující s rodinou se omluvili, psychiatricku nezletilé OSPOD nepozval. Výstupem případové konference jsou následující závěry: zjistit, čeho se N. bojí, změnit vztahy v rodině, pokračovat v rodinné terapii, vyčkat na rozhodnutí soudu.

Dne 24. března 2015 proběhlo soudní jednání, během kterého soudce vyslechl oba rodiče. Následně jednání odročil na 2. června 2015 za účelem provedení pohovoru s nezletilou bez přítomnosti rodičů a zjištění dalších důkazů. O výsledku jednání OSPOD informoval dne 31. března 2015 zařízení na žádost vedoucího zařízení A.

¹⁰⁵ Zařízení A opětovně zažádalo o uspořádání případové konference písemně dne 27. února 2015 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 245.

B.1 Dílčí kroky pověřených pracovních Kanceláře veřejného ochránce práv

Během místních šetření provedených na OSPOD a v zařízení A pověřené pracovníce Kanceláře veřejného ochránce práv zjistily, že mezi klíčovou pracovníci OSPOD a pracovníci zařízení A je velmi vyhraněný osobní vztah, který je překážkou v konstruktivní komunikaci. Pověřené pracovníce proto obě strany vedly k odpoutání se od vzájemných antipatií a přiměly je, aby alespoň dočasně vzájemná komunikace probíhala pouze mezi vedoucí zařízení a vedoucí OSPOD. Obě strany následně potvrdily zlepšení.

V průběhu šetření pověřené pracovníce poskytovaly oběma institucím podrobný právní výklad jednotlivých zamýšlených kroků. Konstruktivní komunikaci mezi zařízení A a OSPOD se podařilo obnovit. OSPOD vzal v potaz doporučení zařízení A na zákaz styku nezletilá s matkou poté, co zjistil, že si nezletilá schovává u spolužačky mobilní telefon, prostřednictvím kterého tajně komunikuje s matkou.

Dočasný soudní zákaz styku N. s matkou se následně ukázal jako přínosný, pokud jde o obnovení vztahu s otcem.¹⁰⁶ Již v červenci 2015 mě stěžovatel informoval, že se jeho vztah s dcerou výrazně změnil. V návaznosti na to N. u soudu sdělila, že se chce vrátit do střídavé péče obou rodičů. Soud její vyjádření respektoval, na konci října 2015 ukončil její pobyt v zařízení A a svěřil ji do střídavé péče obou rodičů.

B.2 Komunikace OSPOD s rodiči

Spisová dokumentace vedená OSPOD zachycuje následující komunikaci sociální pracovníce s rodiči. V jednom případě se OSPOD krátce písemně vyjádřil otci k jeho návrhu na zrušení předběžného opatření,¹⁰⁷ zbylá komunikace byla už jen ke stěžovatelovým žádostem o nahlédnutí do spisu.¹⁰⁸ Protokoly o nahlédnutí stěžovatele do spisu OSPOD nezachycují žádnou další věcnou komunikaci. Na e-mailovou výzvu stěžovatele k osobnímu setkání ze dne 30. září 2014 OSPOD nereagoval.¹⁰⁹ S matkou komunikoval OSPOD jedenkrát k její žádosti o propustku dcery.¹¹⁰

¹⁰⁶ Zákaz styku matky s nezletilou byl platný od května do října 2015.

¹⁰⁷ Viz vyjádření OSPOD ze dne 12. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 81.

¹⁰⁸ Viz žádost otce ze dne 21. listopadu 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 114; e-mail OSPOD o umožnění nahlédnutí do spisu ze dne 28. listopadu 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 116; protokoly o nahlédnutí do spisu ze dne 3. a 10. prosince 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 117 a 122.

¹⁰⁹ Viz e-mail stěžovatele ze dne 30. září 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listu 72.

¹¹⁰ Viz e-mail matky ze dne 6. října 2014 a úřední záznam ze dne 8. října 2014 – ve spisu OSPOD Om 52/03 na čísle listů 77–78.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

C.1 Umístění N. v zařízení A

Souhlasím s postupem OSPOD, když podal k soudu návrh na vydání předběžného opatření, jímž soud N. dne 23. září 2015 svěřil do dočasné péče zařízení A.¹¹¹ Tento krok OSPOD považuji za souladný s ustanovením § 16 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“). Skutečnosti, které N. vypověděla (že se k ní otec nevhodně chová a jeho chování má sexuální podtext), je možné podřadit pod vážné ohrožení nebo narušení normálního či jiného důležitého zájmu dítěte. S ohledem na doporučení psychologů také **považuji za vhodné**, že OSPOD navrhl umístění do tzv. neutrálního prostředí, nikoliv svěřeni do péče matky.

C.2 Omezení styku rodičů s N. během podzimu 2014

Zdůrazňuji, že postup OSPOD ani zařízení A nemá žádnou zákonnou oporu. Upravit styk dítěte s rodičem může pouze soud, případně v průběhu přípravného řízení trestního řízení jej může zakázat **obviněnému** státní zástupce, a to formou předběžného opatření.¹¹² O tom musí státní zástupce neprodleně vyrozumět také orgán sociálně-právní ochrany dětí. Zákon sice nepředepisuje formu tohoto úkonu, z odborné literatury¹¹³ však lze vyčíst, že „zásadně postačí zaslání jen vyrozumění a (...) není třeba doručovat usnesení o uložení předběžného opatření“. Nemám však informace o tom, že by státní zástupkyně vydala předběžné opatření. S ohledem na znění doporučení (podmínit styk rodičů přítomností psychologa, nikoliv styk zakázat pouze otcí) se domnívám, že vydáno nebylo. Z mých informací také vyplývá, že přípravné řízení bylo teprve ve fázi prověřování a stěžovatel byl pouze podezřelým, nikoliv obviněným, nebylo tedy možné nařídit mu předběžným opatřením zákaz styku s dcerou.

Lze shrnout, že pouhé telefonické vyjádření státního zastupitelství doporučující nějaký postup nemůže být pro OSPOD dostačující. OSPOD buď měl po státním zastupitelství vyžadovat doložení písemného vyrozumění o tom, že otcí zakázalo styk s dcerou, nebo se sám návrhem na dočasné omezení styku obrátit na soud.

Dále zdůrazňuji, že není v pravomoci zařízení, aby styky dítěte s rodiči dlouhodobě omezovalo či striktně stanovovalo jakýmkoliv rozpisem jejich rozsah. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí¹¹⁴ řediteli zařízení pro děti

¹¹¹ Viz usnesení Městského soudu v Brně ze dne 24. září 2014, č. j. 22 Nc 2411/2014-5.

¹¹² V souladu s § 88c písm. a) a 88m odst. 2 a 5 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1296–1297.

¹¹⁴ Viz § 42a odst. 3 písm. a) bod 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

vyžadující okamžitou pomoc umožňuje zakázat nebo přerušit návštěvu rodičů u dítěte umístěného do zařízení rozhodnutím soudu pouze v případě jejich nevhodného chování. Toto oprávnění míří na úpravu styku ad hoc, tedy pouze jednotlivých návštěv, během kterých je rodič například agresivní, pod vlivem návykových látek nebo vulgární na dítě či personál.¹¹⁵ Zařízení A tedy **nemělo jakoukoliv kompetenci styk rodičů s N. omezovat** nad rozsah provozních opatření vymezených ve vnitřním řádu zařízení. Vyjádření OSPOD, která doporučovala, aby zařízení A dle svých provozních možností nastavilo styky rodičů s N. a následně s tímto rozhodnutím rodiče seznámilo, **považují minimálně za nevhodné**. Zdůrazňují, že doporučení OSPOD, že styky N. s rodiči mají probíhat pouze za přítomnosti psychologa či pracovníka zařízení, stejně jako podmínění jejího kontaktu s matkou pouze za předpokladu, že se setká s otcem, jsou v rozporu s čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte¹¹⁶ a § 858 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

V postupu OSPOD proto spatřují pochybení, jelikož přenesl svoji odpovědnost za ochranu zájmů N. na zařízení A, které k dlouhodobému omezení styku rodiče s dětmi ani k jeho podmínění asistencí či dohledem jiné osoby nemá jakékoliv právně relevantní prostředky.¹¹⁷ Bylo tedy pouze na dobré vůli rodičů, že omezení styku respektovali. **Napříště v obdobných případech doporučují, aby OSPOD soudu navrhoval upravit rozsah a způsob styků dítěte s rodiči společně s návrhem na umístění dítěte do neutrálního prostředí**. V tomto návrhu doporučují také zohlednit případné podezření na manipulaci ze strany některého rodiče a výslovně se vyjádřit k tzv. nepřímým formám styku (telefonní, SMS, Skype, e-mail, sociální sítě).

C.3 Omezení styku rodičů s N. od prosince 2014

C.3.1 Předání informací zařízení A

Mám za prokázané, že OSPOD měl již v prosinci 2014 k dispozici znalecký posudek vypracovaný v rámci šetření trestní věci. Závěry tohoto znaleckého posudku byly natolik závažné, že policie již v prosinci 2014 OSPOD nepřímou vyzývala k přijetí dalších opatření. Znalecký posudek velmi jednoznačně hovoří o několika problémech, které mohly vést k doživotní stigmatizaci nezletilé – o silně zafixovaném syndromu zavrženého rodiče – otce, manipulaci N. ze strany matky, syndromu CAN a o možném Münchhausenově syndromu by proxy u matky nezletilé. Přesto OSPOD

¹¹⁵ Viz MACELA, Miroslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 515.

¹¹⁶ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 41/2010 Sb. m. s.

¹¹⁷ Pominu-li možnost zařízení A podat soudu podnět k zákazu styku, na základě kterého však soud nemusí zahájit řízení.

bezprostředně nepodnikl žádné relevantní kroky k obnovení kontaktu N. s otcem, příp. dočasnému omezení styku s matkou. Doporučení OSPOD, aby zařízení A začalo pracovat na obnově kontaktu N. s otcem, zahájilo rodinnou terapii za účelem sanace rodiny a zajistilo psychiatrickou péči N., **nepovažují za dostatečné. Pracovnice OSPOD měly zařízení A seznámit se závěry znaleckého posudku, které byly pro nastavení další práce s rodinou zásadní.** O tom svědčí jak úřední záznam z jednání ze dne 12. prosince 2014, tak reakce zařízení A zachycené v další vzájemné komunikaci. Můj závěr v této věci posiluje taktéž skutečnost, že OSPOD závěry znaleckého posudku bezprostředně nezohlednil ani v individuálním plánu ochrany dítěte (dále jen „IPOD“),¹¹⁸ na jehož základě by zařízení mohlo jednoznačně spolupracovat s rodinou nezletilé.¹¹⁹ Domnívám se, že tímto postupem OSPOD významně ovlivnil další práci zařízení A s nezletilou a její rodinou.

Zdůrazňuji, že předním hlediskem sociálně-právní ochrany dítěte je blaho a zájem dítěte.¹²⁰ V případě dítěte umístěného v zařízení je k naplnění tohoto cíle naprosto nezbytná **vzájemná spolupráce OSPOD a zařízení směřující k sanaci rodiny.**

C.3.2 Omezení styku nezletilé s matkou

Domnívám se, že OSPOD **nepostupoval v zájmu nezletilé N.**, když i přes znalost závěrů znaleckého posudku nepodal již v prosinci 2014¹²¹ soudu návrh na dočasný zákaz styku N. s matkou.

O to důrazněji **nemohu souhlasit** s postupem OSPOD poté, co získal v lednu 2015 informace o tom, že N. styky s otcem odmítá, její vztah k otci se po vánočních prázdninách ještě více zhoršil, N. ani matka nejsou motivovány k pokračování v rodinné terapii v zařízení a matka je s N. v častém telefonickém kontaktu. Názor OSPOD se nezměnil v návaznosti na doporučení kolizního opatrovníka, telefonického vyjádření znalkyně, vyjádření zařízení A ohledně podezření na Münchhausenův syndrom by proxy u matky nezletilé ani závěry psychologických sezení s nezletilou hovořící o tom, že spolupráce N. s psycholožkou byla pouze formální a její chování účelové a patologické.

Stejně tak, dle mého názoru, OSPOD **nepostupoval správně**, když nepodpořil podnět zařízení A na dočasné omezení styku N. s matkou podaný v lednu 2015 a soudu zároveň nesdělil závěry znaleckého posudku. Skutečnost, že OSPOD znalecký posudek jako celek zařadil do podkladů

¹¹⁸ Ten OSPOD v rozporu s § 10 odst. 5 písm. b) a c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí ani nevytvořil, ani neaktualizoval (více v části C.7).

¹¹⁹ V souladu s § 42a odst. 1 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²⁰ V souladu s § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²¹ Učinil tak až po opakovaných výzvách zařízení A a pověřených pracovních Kanceláře veřejného ochránce práv v květnu 2015.

pro zpracování spisové dokumentace, tzv. zvláštní složky spisu, nevyučuje, aby soudy (stejně jako zařízení A) sdělil závěry v něm obsažené s důrazem na jejich závažnost. Závěry znaleckého posudku totiž jednoznačně nejsou příčinou jeho umístění v tzv. zvláštní složce (k tomu více v části C.5).

Kvituji, že OSPOD alespoň reagoval na situaci vyjádřením nesouhlasu se žádostmi matky o víkendové propustky a doporučením rodinné terapie v jiném zařízení. Pouhé doporučení k zahájení rodinné terapie, poté co jeden z rodičů bezprostředně předtím rodinnou terapii odmítl, považuji za nezvyklé; OSPOD by v takovém případě spíše měl zvážit její nařízení.¹²²

Za nesprávné naopak považuji, že OSPOD dlouhou dobu nikterak nereagoval na upozornění zařízení A týkající se intenzivních telefonických kontaktů N. s matkou a následně pouze doporučil jejich monitoring. Časté a dlouhé telefonáty bezesporu popíraly další opatření (i když nevhodně zvolená) směřující k zabránění manipulace N. matkou. Styk dítěte s rodičem zahrnuje nejen přímý kontakt dítěte s rodičem (tedy pobyt či návštěvu dítěte u rodiče, se kterým obvykle nežije), ale také kontakt nepřímý (tedy jakoukoliv formu komunikace mezi dítětem a rodičem a poskytnutí informací o dítěti rodiči).¹²³ Domnívám se proto, že OSPOD (stejně jako v případě přímého styku) přenesl svou odpovědnost na zařízení A, které k omezení telefonického kontaktu nemá žádné zákonné oprávnění.

C.3.3 Propustky na vánoční prázdniny

Pracovnice OSPOD nevzaly v potaz závěry znaleckého posudku ani během vyjadřování souhlasu s propustkami na vánoční prázdniny. Je pravdou, že OSPOD nevyhověl ani jednomu rodiči v plném rozsahu, doporučoval styk rozložit mezi rodiče rovnoměrně a nesouhlasil s pobytem N. u rodičů přes noc. Nadto ani s vědomím, že konečné slovo při rozhodování o povolení pobytu dítěte mimo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc má ředitel zařízení,¹²⁴ **OSPOD pracovníky zařízení A neseznámil se závěry znaleckého posudku, a vedoucí¹²⁵ tohoto zařízení je tak nemohla zohlednit při rozhodování.**

C.3.4 Oznámení rozhodnutí o propustce

OSPOD v souladu s ustanovením § 42 odst. 7 písm. b) a § 30 zákona o sociálně-právní ochraně dětí vydává písemný souhlas s pobytem dítěte

¹²² V souladu s § 12 odst. 1 písm. b) a c) a § 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²³ V souladu s čl. 2 sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluva i styku s dětmi.

¹²⁴ V souladu s ustanovením § 42 odst. 7 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²⁵ Vedoucí zařízení A vykonává v souladu se zákonnou terminologií funkci ředitele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

mimo zařízení. Rozhodování a s ním spojené oznámení žadateli o propustku však přísluší řediteli zařízení, v němž je dítě na základě rozhodnutí soudu umístěno.

Nemohu dát stěžovateli za pravdu v tom, že by OSPOD pochybil, pokud mu neoznámil své stanovisko k žádosti o propustky, ani jej neseznámil s rozhodnutím ve věci jeho žádosti. Jelikož se jedná o povinnost ředitele zařízení (v případě zařízení A vedoucí zařízení), musím konstatovat, že OSPOD v tomto ohledu postupoval v souladu se zákonem.

Stejně tak nesouhlasím s námitkou hovořící o tom, že když zařízení rozhodlo o pobytu N. u matky, mělo automaticky rozhodnout o pobytu nezletilé u otce, a to ve stejném rozsahu. Řízení o povolení pobytu dítěte mimo zařízení probíhá vždy na žádost, kterou si však stěžovatel nepodal. Vedoucí zařízení A tedy nemohla rozhodnout o pobytu N. u otce. Tato námitka stěžovatele nicméně svědčí o tom, že byl ochoten respektovat zařízením určené omezení jeho styku s dcerou za předpokladu, že stejnému omezení se podrobí také matka nezletilé. Žádná mimosoudní dohoda rodičů o úpravě styku ale neexistovala, a není možné za ni považovat ani jednostranné oznámení rozpisu návštěv, které rodiče respektovali. OSPOD namísto motivace rodičů k jejímu sepsání doporučil zařízení, aby styk rodičů s N. jednostranně upravilo.

C.4 Komunikace OSPOD s rodiči

Ze spisové dokumentace je patrné, že komunikace OSPOD s rodiči od umístění N. do zařízení až do poloviny ledna 2015 byla minimální. Ze spisové dokumentace není patrné, že by OSPOD s rodiči hovořil o důvodech a důsledcích podání návrhu k soudu, ani je neseznámil s jejich dalšími právy a povinnostmi. V jednom případě OSPOD ani nereagoval na žádost otce o sjednání termínu osobního jednání. Poté, co pověřená pracovnice Kanceláře veřejného ochránce práv informovala OSPOD o podané stížnosti stěžovatele,¹²⁶ stav se částečně zlepšil.

Domnívám se, že OSPOD tímto postupem **nedostál své povinnosti** vyplývající z § 14 odst. 2 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Stejně tak v rozporu s § 11 odst. 1 písm. a) a § 14 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí **neplnil svou úlohu** orgánu poskytujícího rodiči poradenství související s péčí o dítě a jeho výchovou.

Jelikož stěžovatel námitku na nedostatečnou komunikaci uváděl již ve své stížnosti,¹²⁷ domnívám se, že měl úřad stížnost minimálně v tomto ohledu označit za důvodnou.

¹²⁶ První telefonický kontakt proběhl 20. ledna 2015.

¹²⁷ Adresované Magistrátu města Brna, následně postoupené k vyřízení Úřadu městské části Brno – Nový Lískovec.

C.5 Zvláštní složka

Stěžovatel zdůrazňoval, že součástí spisové dokumentace OSPOD není znalecký posudek vypracovaný v rámci šetření trestní věci. Prostudováním spisové dokumentace musím potvrdit, že spisová dokumentace znalecký posudek neobsahuje. Umístění znaleckého posudku do tzv. zvláštní složky¹²⁸ považuji za opodstatněné s odkazem na čl. 8 odst. 3 směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí č. j. 2013/26780-2.¹²⁹ Ta zdůrazňuje, že do dané části spisu by měl OSPOD zakládat dokumenty obsahující „detailní informace o průběhu týrání dítěte, pohlavního zneužívání nebo o jiné trestné činnosti, které jsou významné pouze pro soud či státní zastupitelství v souvislosti s trestním stíháním“. Toto kritérium jmenovaný znalecký posudek splňuje, jelikož je v něm shrnut obsah trestního spisu včetně výpovědí nezletilých a dalších osob.

Zařazení dokumentu do tzv. zvláštní složky však neznamená, že OSPOD s informacemi vyplývajícími z takovýchto dokumentů nemůže dále pracovat.

Za podstatné pochybení OSPOD tak považuji, pokud o výsledcích znaleckého posudku bezprostředně po jejich zjištění neinformoval zařízení A a soud, kterému měl zároveň navrhnout zohlednění závěrů znaleckého posouzení za účelem omezení styku nezletilých s matkou.

C.6 Výkon kolizního opatrovnictví

Povinnost poskytnout soudu informace související s dítětem ve většině případů OSPOD plní nikoliv z vlastního podnětu, ale na žádost soudu.¹³⁰ V situaci, kdy je dítě umístěno v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, má OSPOD oprávnění podat soudu (i bez jeho vyzvání) návrh na prodloužení či ukončení tohoto pobytu,¹³¹ stejně tak na omezení či pozastavení výkonu rodičovské odpovědnosti, jejíž součástí je také styk rodičů s dítětem.¹³²

Mám za to, že soud by si před prodloužením trvání předběžného opatření (zejména toho, kterým dítě svěřuje do péče zařízení) měl ověřovat, zda nadále trvají důvody pro setrvání dítěte v zařízení. Nečiní-li tak soud opakovaně, považuji za nezbytné, aby OSPOD sám předal soudu informace podstatné pro posouzení trvání předběžného opatření.

¹²⁸ Podklady pro zpracování spisové dokumentace ve smyslu § 55 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹²⁹ Směrnice MPSV č. j. 2013/26780-21, ze dne 19. září 2013, o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.

¹³⁰ Viz ustanovení § 51 odst. 3 písm. a), odst. 4 písm. a) a odst. 5 písm. a) bod 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹³¹ Viz ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹³² Viz ustanovení § 14 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V případě rodiny H. OSPOD návrh na prodloužení trvání předběžného opatření nepodal ani přesto, že se podstatně změnilы důvody a účel pobytu nezletilé v zařízení. V prosinci 2014 pominulo ohrožení nezletilé stran možného sexuálního zneužívání otcem, ale objevila se potřeba obnovit vztah otce s dcerou za využití neutrálního prostředí. Vnímám, že v důsledku by tímto úkonem nedošlo k faktické změně – předběžné opatření by soud prodloužil a pobyt N. v zařízení pokračoval. Soud by se však seznámil s nastalými změnami a mohl sám zvážit (nenavrhl by to přímo OSPOD), zda není nezbytné přijmout další výchovná opatření či upravit styk nezletilé s rodiči.

Dále nerozumím, proč dne 21. ledna 2015 OSPOD soudu pouze předložil návrh na provedení důkazů namísto toho, aby písemnosti, které důkazy obsahovaly, soudu sám předložil, jelikož je měl. V tomto postupu spatřuji zbytečné prodloužení soudního řízení a rozhodnutí ve věci samé.

Stejně tak není zřejmé, proč se OSPOD odmítl soudu vyjádřit k podnětu zařízení A na zákaz styku nezletilé s matkou a ve své zprávě pro soud nezmínil závěry znaleckého posudku.

Dále považuji za nedostatečné a nepřesné, pokud OSPOD soudu sdělil, že zařízení A ukončilo rodinnou terapii, aniž by zmínil důvody – tedy nezájem matky v ní pokračovat.

Domnívám se, že OSPOD těmito kroky negativně ovlivnil průběh soudního řízení, jelikož soudu v rozporu s ustanovením § 51 odst. 5 písm. a) bod 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí neposkytl údaje potřebné pro občanské soudní řízení. **Domnívám se, že OSPOD při výkonu kolizního opatrovnickví postupoval v rozporu s nejlepším zájmem N.**¹³³

C.7 Individuální plán ochrany dítěte

Je jednoznačné, že N. je ohroženým dítětem ve smyslu ustanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Podle písmene e) daného ustanovení se mezi ohrožené děti, na které by se sociálně-právní ochrana měla zaměřovat, řadí děti, u nichž je podezření, že na nich byl spáchán nějaký trestný čin. Povinností OSPOD je pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, a na základě tohoto vypracovávat individuální plán ochrany dítěte.¹³⁴

OSPOD vypracoval IPOD až pět měsíců poté, co soud N. v návaznosti na podezření ze sexuálního zneužití umístil do zařízení A. Také s ohledem na to, že se v mezidobí situace v rodině vyvíjela, **považuji tento postup za nevhodný.** Domnívám se, že k vypracování IPOD mělo dojít

¹³³ V souladu s ustanovením § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹³⁴ V souladu s § 10 odst. 3 písm. c) a d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

neprodleně po umístění N. do zařízení A a následně měl být přehodnocen v prosinci 2014 (poté co OSPOD získal informace ze znaleckého posudku). Vypracování a vyhodnocování IPOD by mělo být procesem, nikoliv jednorázovým formálním úkonem.¹³⁵ V takovém případě totiž neslouží ani jedné straně (ani OSPOD ke strukturalizaci práce s klientem, ani rodičům, případně dalším zúčastněným stranám k jejich lepší orientaci ve vytyčených úkolech a cílech).

Zařízení má v souladu s § 42a odst. 1 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí povinnost spolupracovat s rodinou dítěte a zajistit rodině další podpůrné služby v souladu s IPOD, který zpracoval OSPOD. K tomu, aby zařízení mohlo dostát své povinnosti, musí IPOD znát. OSPOD tedy musí zařízení s výstupy IPOD seznámit, zejména s těmi, které má zařízení po vzájemné domluvě zajistit či na kterých se má spolupodílet. **Tyto informace OSPOD zařízení v případě nezletilé N. nepředal.**

C.8 Komunikace OSPOD se zařízením A

Šetřením jsem zjistila, že komunikace mezi pracovníci OSPOD a zařízením A byla z blíže nepopsaných důvodů vyhrocena. Napjaté profesní vztahy mohou nezřídka přerůst do osobní roviny. Domnívám se, že v takovém případě je nezbytné, aby klíčová pracovnice informovala své nadřízené a ti do vzniklé situace vstoupili ať již vyvoláním společné schůzky, změnou klíčové pracovnice, či převzetím případu.

C.9 Případová konference

S ohledem na vyhrocenost komunikace mezi všemi stranami se domnívám, že **OSPOD pochybil**, pokud s uspořádáním případové konference čekal až do března 2015. Nadto jsem přesvědčena, že **závěry případové konference jsou formulovány nekonkrétně a neadresně**. Napříště proto doporučuji, aby OSPOD výstupy z případové konference zaznamenával podrobněji a věcněji. Z mé zkušenosti vyplývá, že je vhodnější vytyčený/é cíl/e rozdělit do dílčích a konkrétních výstupů, za jejichž splnění v určitém čase je vždy někdo odpovědný. Takto stanovené výstupy může OSPOD snadno využít také pro aktualizaci individuálního plánu ochrany dítěte.¹³⁶

Na druhou stranu oceňuji, že OSPOD k vedení případové konference přizval nezávislého facilitátora, který případovou konferenci vedl.

¹³⁵ Viz informace MSPV č. j. 2012/98382-21, ze dne 21. prosince 2012, k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. k 21. prosinci 2012.

¹³⁶ V souladu s § 10 odst. 5 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

C.10 Vedení spisové dokumentace

Nad rámec námitek stěžovatele si dovoluji upozornit na to, že spisová dokumentace nezletilé je vedena poměrně nepřehledně. V dokumentaci nezřídká chybí přílohy odesílané společně s průvodními dopisy či e-maily, takže není vždy možné zjistit obsah vyjádření OSPOD.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Úřad městské části Brno – Nový Lískovec **dopustil pochybení** spočívajícího v:

- nezákonném omezení styku N. s rodiči,
- nedostatečné reakci na závěry vyplývající ze znaleckého posudku,
- nepřijetí dostatečných opatření k obnovení a podpoře vztahu N. s otcem,
- nezprostředkování závěrů znaleckého posudku zařízení A,
- podání nedostatečných a nepřesných informací soudu,
- pozdním vypracování individuálního plánu ochrany dítěte,
- nedostatečné komunikaci sociální pracovnice úřadu s rodiči nezletilé a zařízení A,
- formulování nekonkrétních a neadresných závěrů případové konference.

I přesto, že se ještě před vydáním této zprávy o šetření podařilo poměry v rodině napravit, považuji pochybení orgánu sociálně-právní ochrany za závažná. Zprávu o šetření zasílám starostce Úřadu městské části Brno – Nový Lískovec a žádám ji, aby se v **zákonně lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě**. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli, matce nezletilé a vedoucí zařízení A.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci výkonu sociálně-právní ochrany N. H.

A – ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Ve zprávě o šetření ze dne 9. února 2016 jsem konstatovala pochybení Úřadu městské části Brno-Nový Lískovec (dále také „OSPOD“) při výkonu sociálně-právní ochrany nezletilé N. H. (nar. 2003). Za nesprávné jsem hodnotila, že OSPOD:

- nezákonně omezoval styk N. s rodiči – Mgr. J. H., Ph.D. (dále také „otec“ nebo „stěžovatel“) a Ing. M. H. (dále také „matka“),
- nedostatečně reagoval na závěry vyplývající ze znaleckého posudku,
- nepřijal dostatečná opatření k obnovení a podpoře vztahu N. s otcem,
- nezprostředkoval závěry znaleckého posudku krizovému centru pro děti, XXXXX (dále také „zařízení A“),
- podal nedostatečné a nepřesné informace soudu,
- pozdě vypracoval individuální plán ochrany dítěte,
- nedostatečně komunikoval s rodiči nezletilé a zařízením A,
- formuloval nekonkrétní a neadresné závěry případové konference.

B – VYJÁDŘENÍ ÚŘADU

Z vyjádření starostky městské části Brno – Nový Lískovec Ing. Jany Drápalové ze dne 14. dubna 2016 vyplynulo, že odmítá uvedená pochybení OSPOD, částečně připustila pouze výtku týkající se nezákonného omezení styku N. s rodiči.

Přestože OSPOD odmítl konstатовaná pochybení, informoval mě, že v návaznosti na moji zprávu o šetření přijal následující opatření:

- (1) po státním zastupitelství bude OSPOD důsledně vyžadovat písemné stanovisko k jeho doporučením a bude se vždy obracet na soud s návrhem na dočasné omezení styku rodičů s dětmi,
- (2) individuální plány ochrany dítěte bude OSPOD u ohrožených dětí vypracovávat bez ohledu na rok založení spisové dokumentace,
- (3) pracovníce OSPOD absolvují odborné vzdělávací programy týkající se problematiky případových konferencí.

Starostka městské části mi zároveň sdělila, že „vzhledem k nárůstu řešených případů (mj. i v souvislosti s tímto případem, který pracovníci OSPOD extrémně časově zatěžuje)“ přijal úřad postupně tři zaměstnance, kteří se začali nově věnovat agendě sociálně-právní ochrany dětí.

C – ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Přestože všechna výše uvedená opatření vítám, považuji za nezbytné se ještě vyjádřit k argumentům OSPOD proti konstatovaným pochybením. Proto vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv, jehož součástí je návrh dalších opatření k nápravě, která považuji za potřebná.

C.1 Omezení styku rodičů s N. během podzimu 2014

Přestože rozumím důvodům, proč OSPOD v tomto období podporoval omezení kontaktu N. s rodiči (vedené trestní řízení), musím znovu zopakovat, že OSPOD ani zařízení A k tomu nemají zákonné zmocnění. Platí, že vyhodnotí-li OSPOD dočasné omezení kontaktu dítěte s rodiči jako důvodné, musí se s daným návrhem vždy obrátit na soud.¹³⁷ Vhodnou cestou není ani doporučit omezení kontaktu zařízení, ve kterém je dítě umístěno, jelikož to rovněž nemá žádné zákonné prostředky, kterými by styk rodiče/ů s dětmi dlouhodobě (nikoliv ad hoc) omezilo.

Ač je možné spatřovat v daném kroku administrativní zatížení OSPOD, je nezbytné zdůraznit, že jakákoliv regulace ze strany státního orgánu kontaktu rodičů s dětmi (včetně jeho podmínění přítomností jakékoliv osoby) je výrazným zásahem do rodičovské odpovědnosti a práva na rodinný život, chráněných množstvím vnitrostátních i mezinárodních právních předpisů.¹³⁸ Z těch jednoznačně vyplývá, že dané právo náleží pouze a výhradně soudu.

Trvám proto na svém závěru, že se OSPOD dopustil pochybení, když se obrátil na zařízení A (místo na soud) v případě, že považoval za vhodné podmínit styk rodičů s N. přítomností pracovníka zařízení A a stanovit rozsah návštěv obou rodičů. Přijaté opatření OSPOD¹³⁹ však považuji za dostatečné.

C.2 Omezení styku rodičů s N. od prosince 2014

Důrazně nesouhlasím s tvrzením OSPOD, že přijal dostatečná opatření k obnově a podpoře vztahu N. s otcem. Zejména se domnívám, že všechny relevantní kroky OSPOD přijal s nevhodně dlouhou časovou prodlevou, a to teprve po značném tlaku ze strany pracovníků zařízení A a Kancláře veřejného ochránce práv.

¹³⁷ V souladu s § 14 odst. 1 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ Zejména sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 41/2010 Sb. m. s., sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluva o styku s dětmi, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹³⁹ Viz bod č. 1 v části B tohoto stanoviska.

Domnívám se, že již v prosinci 2014, tedy po obdržení znaleckého posudku vypracovaného policií, měl OSPOD navrhnout dočasný zákaz styku matky s N. Závěry znaleckého posudku byly natolik závažné, že OSPOD měl okamžitě přistoupit k podání návrhu na dočasné omezení vlivu manipulujícího rodiče – matky na N. Ač tento krok může OSPOD považovat za velmi tvrdý, zdůrazňuji, že k němu stejně přistoupil, avšak až v květnu 2015.

Ani já, ani OSPOD nemůžeme vědět, jaký výsledek by dřívější zásah přinesl. S ohledem na výsledek, kterému zákaz styku s matkou následně výrazně přispěl, se však domnívám, že **rychlejší přistoupení k tomuto opatření by napomohlo ke zkrácení délky pobytu N. v zařízení A, doby nevhodného působení matky na N. a odloučení N. od otce.**

Z mojí dosavadní zkušenosti vyplývá, že je-li dítě umístěno v tzv. neutrálním prostředí právě z důvodu velmi silné manipulace ze strany jednoho rodiče, je velmi vhodné, a často nezbytné, současně dočasně omezit vliv manipulujícího rodiče na dítě. V opačném případě nemá využití neutrálního prostředí pro dítě opodstatnění, jelikož manipulující rodič ve svém nevhodném působení pokračuje. V případě N. nebyl důvod pro zákaz styku s matkou v době jejího přijetí do zařízení; po vypracování znaleckého posudku jasně a důrazně upozorňujícího na nevhodný vliv matky však tato potřeba jasně vyvstala.

Nadto zdůrazňuji, že OSPOD ve svém vyjádření zcela opomněl, že se zařízení A samo obrátilo na soud s podnětem k úpravě styku N. s matkou, a to již v lednu 2015 z důvodu zcela nevhodné manipulace N. matkou.¹⁴⁰ K tomuto podnětu se OSPOD věcně nevyjádřil.

Vítám, že OSPOD následně uspořádal dvě případové konference, avšak opět se domnívám, že k jejich organizaci **měl přistoupit dříve.**

Taktéž v tomto bodě trvám na svých závěrech konstatovaných ve zprávě o šetření.

C.3 Komunikace OSPOD s rodiči a zařízení A

Při místním šetření na OSPOD klíčové pracovnice samy přiznaly, že komunikace se zařízením A se od jistého okamžiku (zhruba počátku roku 2015) vyhrotila a následně probíhala převážně jen písemnou cestou, což OSPOD pocítoval jako administrativní zátěž.

Ve vztahu k rodičům N. byla komunikace značně omezená v období od umístění N. do zařízení A až do ledna 2015.

V těchto bodech proto trvám na svých předchozích závěrech.

¹⁴⁰ N. odmítání otce během vánočních svátků, intenzivní telefonní kontakty N. s matkou a neochota matky a N. k pokračování v rodinné terapii.

C.4 Nezprostředkování závěrů znaleckého posudku zařízení A

Sdělení OSPOD, že si zařízení A mělo znalecký posudek vyžádat od kolizního opatrovníka N. určeného pro trestní řízení, nepovažuji za relevantní. Stejně jako skutečnost, že v prosinci 2014 ještě nebylo oficiálně skončeno trestní řízení vedené vůči otci.

Zdůrazňuji, že cíl všech subjektů spolupracujících na řešení případu by měl být společný, a to snaha o sanaci rodiny či narušených rodinných vztahů. O co nejrychlejší a nejefektivnější naplnění tohoto cíle by měl usilovat OSPOD, který má koordinovat práci s rodinou v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (dále také „IPOD“).

Nesouhlasím tedy s vyjádřením OSPOD, že odpovídajícím dané situaci bylo doporučení, aby psycholog zařízení A pracoval na obnově kontaktů N. s otcem. Nesdělené informace o manipulujícím vlivu matky, silném a nezpochybnitelném syndromu zavrženého rodiče – otce, syndromu CAN i podezření na Münchhausenův syndrom by proxy¹⁴¹ byly pro práci psychologa zařízení A zásadní, tedy OSPOD je zařízení A měl okamžitě po obdržení sdělit.

Ve vyjádření OSPOD argumentuje také doporučením Magistrátu města Brna, se kterým případ projednal. Na jeho základě OSPOD neposkytl zařízení A celý znalecký posudek, ale „*pouze závěry předmětného posudku*“. S tímto nemohu souhlasit, jelikož požadavek k tomu, aby psycholog začal pracovat na obnově vztahu N. s otcem, za poskytnutí závěrů posudku nepovažuji.

Nadto opakuji, že zařazení znaleckého posudku jako celku do tzv. zvláštní složky neznamená, že OSPOD nesmí pracovat s jeho závěry. Naopak jsem přesvědčena, že tak zásadní informace si OSPOD nemůže ponechat pouze pro sebe.

V tomto bodě trvám na svých závěrech uvedených ve zprávě o šetření.

C.5 Výkon kolizního opatrovnictví

OSPOD mi ve svém vyjádření vysvětlil, proč soudu nepodal na počátku roku 2015 návrh na změnu důvodnosti pobytu N. v zařízení A (telefonická komunikace s vyšším soudním úředníkem). Avšak to nebylo důvodem mojí výtky ve zprávě o šetření.

Naopak mi OSPOD relevantně nevysvětlil, proč:

- soudu dne 21. ledna 2015 pouze předložil návrh na provedení důkazů (vyžádání si znaleckého posudku od policie) namísto přímého poskytnutí posudku soudu,
- se nevyjádřil (i přes znalost závěrů znaleckého posudku a doporučení zařízení A) k podnětu zařízení A, kterým se zařízení domáhalo úpravy styku N. s matkou,
- soudu nesdělil důvod ukončení rodinné terapie, tedy nezájem matky.

¹⁴¹ Vše viz znalecký posudek vypracovaný v rámci trestního řízení vedeného proti otci.

Vzhledem k tomu, že veškeré podklady a doporučení odborníků směřovaly zejména k úpravě styku matky s dcerou, neztotožňují se s názorem OSPOD, že bylo dostatečné, že soud měl zahájené řízení o výchovném opatření a v rámci něj nařídil jednání na 24. března 2015.

V tomto bodě trvám na svých závěrech uvedených ve zprávě o šetření.

C.6 IPOD

OSPOD ve svém vyjádření uvedl, že s ohledem na směrnici Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 19. září 2013¹⁴² není nutné spisovou dokumentaci založenou před 31. prosincem 2013 přizpůsobovat jejím náležitostem, tedy vypracovávat IPOD a vést jej jako součást spisové dokumentace dítěte.

Již ve zprávě o šetření jsem konstatovala, že **postup OSPOD v této věci považuji za nevhodný, nikoliv protizákonný**. V tomto ohledu se opírám o komentářovou literaturu,¹⁴³ která hovoří o tom, že „*povinnost zpracovávat individuální plán je stanovena od 1. ledna 2013 a nemá retrospektivní účinek. (...) Je dobrou praxí, pokud orgány sociálně-právní ochrany mají zpracovány plány i pro děti zařazené do evidence před 31. prosincem 2012 (již od roku 2009 existovalo metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí týkající se jak užívání metody vyhodnocování, tak zpracování tzv. individuálních plánů péče o dítě). Takový postup je nezbytný zejména ve složitých případech, kde se dlouhodobě nedaří nalézt uspokojivé řešení (např. u dětí, které jsou v ústavní péči nebo které jsou odebráním z rodiny aktuálně ohroženy)*“.

Vhodnost vytvoření IPOD bezprostředně po umístění N. do zařízení A podporuje také informace Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 21. prosince 2012,¹⁴⁴ která vypracování IPOD u dětí, jejichž spisovou dokumentaci OSPOD založil před 1. lednem 2013, označuje za žádoucí zejména „*u případů, které vykazují známky nutnosti zvýšené pozornosti. (...) K vyhodnocení situace dítěte a rodiny a vypracování individuálního plánu ochrany dítěte by mělo být také přistoupeno u stávajících případů v momentě, kdy bude OSPOD uvažovat o podání návrhu soudu podle § 14 ZSPOD¹⁴⁵ (návrhu na nařízení ústavní výchovy, na svěření dítěte do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc atd.)*“.

¹⁴² Směrnice Ministerstva práce a sociálních věcí čj. 2013/26780-21, ze dne 19. září 2013, o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedené orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče.

¹⁴³ MACELA, Miroslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 114–155. ISBN: 978-80-7478-727-0.

¹⁴⁴ Informace k vybraným ustanovením zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb., ze dne 21. prosince 2012, č. j. 2012/98382-21, s. 3–4.

¹⁴⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Opatření přijaté OSPOD,¹⁴⁶ že bude IPOD u ohrožených dětí vypracovávat bez ohledu na rok založení spisové dokumentace dítěte, považují za velmi vhodné a ve smyslu mojí zprávy za dostatečné.

C.7 Případová konference

Opatření přijaté ke zvýšení kompetencí pracovníků OSPOD v oblasti vedení případových konferencí považují za dostatečné.

D – OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Nad rámec již přijatých opatření navrhuji, aby:

- (A) vedoucí OSPOD vedla všechny pracovníky OSPOD k tomu, že v případě umístění dítěte do tzv. neutrálního prostředí je nezbytné vyhodnotit důvody umístění a zvážit vhodnost návrhu dočasného zákazu či omezení styku dítěte s jedním rodičem (či oběma rodiči),
- (B) vyhodnocení provedená v souladu s předchozím bodem OSPOD zaznamenával ve spisové dokumentaci dítěte a sděloval je (nejlépe společně s návrhem na umístění dítěte do neutrálního prostředí) soudu,
- (C) OSPOD dbal na včasnost přijatých opatření sociálně-právní ochrany,
- (D) se OSPOD vyjádřil k neobjasněným skutečnostem uvedeným v části C.5 tohoto stanoviska,
- (E) vedoucí OSPOD seznámila s mojí zprávou o šetření i tímto závěrečným stanoviskem všechny pracovníky úřadu podílející se na výkonu sociálně-právní ochrany dětí.

Závěrečné stanovisko zasilám starostce městské části Brno – Nový Lískovec a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržená opatření k nápravě. **Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.** Stanovisko zasilám také stěžovateli.

Pokud Úřad městské části Brno – Nový Lískovec nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohou o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Úřadu městské části Brno – Nový Lískovec.

Brno 29. září 2016

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹⁴⁶ Viz bod 2 prezentovaný v části B tohoto stanoviska.

V Brně dne 17. srpna 2015

Sp. zn. 8190/2014/VOP/KI

Zpráva o šetření ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezletilých D., N., N. a N. K.

Na veřejnou ochránkyni práv se obrátila paní V. K. (dále také jako „stěžovatelka“ či „matka“) s podnětem týkajícím se udílení souhlasu orgánu sociálně-právní ochrany ke krátkodobým pobytům jejich dětí svěřených do ústavní výchovy mimo zařízení na tzv. „dovolenky“. Stěžovatelka ve svém podnětu uváděla, že Úřad městské části Brno-Líšeň (dále též jako „OSPOD“) při udílení souhlasu neodůvodněně upřednostňuje otce.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Na základě výše uvedeného podnětu stěžovatelky jsem zahájila šetření¹⁴⁷ postupu Úřadu městské části Brno-Líšeň ve věci udílení souhlasu OSPOD pro účely rozhodování ředitelů ústavních zařízení o povolení krátkodobých pobytů dětí mimo zařízení (v tomto případě buď u prarodičů a otce, nebo u matky). V rámci šetření provedli v květnu letošního roku mnou pověřeni právníci Kanceláře veřejného ochránce práv místní šetření na Úřadu městské části Brno-Líšeň a věc projednali s vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Rovněž jsem si vyžádala kopie spisových dokumentací dětí za poslední rok k prostudování a objektivnímu hodnocení věci.¹⁴⁸

Pro úplnost dodávám, že jsem se v minulém roce zabývala podnětem stěžovatelky, který se týkal odnětí jejich dvou mladších dětí N. a N. z péče a jejich svěřením do Dětského centra A. na základě předběžného opatření (viz zpráva sp. zn. 149/2014/VOP/AŽ). Paní K. ve svém aktuálně šetřeném podnětu poukazovala opětovně i na to, že nesouhlasí s odnětím dětí z její péče. Vzhledem k tomu, že tato skutečnost byla již předmětem předchozího šetření, v této zprávě se k ní již nevracím a plně odkazuji na výše uvedenou zprávu.

Ve věci návrhů matky na navrácení dětí do její péče byla v době mého šetření vedena soudní řízení u Okresního soudu v Písku a Městského soudu v Brně. Dne 23. 6. 2015 rozhodl Okresní soud v Písku o svěřením N. a N. zpět do péče matky (pozn.: otec, pan K., se proti jeho rozhodnutí

¹⁴⁷ Dle ustanovení § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁸ Dle ustanovení § 15 zákona o veřejném ochránci práv.

odvolal). Řízení ve věci péče o D. a N., kteří byli svěřeni do Dětského domova B., nebylo v době vypracování zprávy skončeno.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Místním šetřením a projednáním věci s odpovědnou sociální pracovnící jsem získala následující informace. K návštěvám rodičů v dětském domově a pobytům dětí mimo zařízení (dále též jako „dovolenky“) uvedla, že otec D. a N., pan K., si pravidelně žádá o pobyty dětí na prázdniny a prodloužené víkendy. Matka po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (v roce 2013) začala také děti navštěvovat. Zpočátku neměla možnost žádat o pobyty dětí. Později, když měla pro pobyty dětí podmínky, začali jezdit D. a N. i k ní. Matka se obrátila na soud se žádostí o svěřeni dětí zpět do své péče; řízení dosud neskončilo. V rámci řízení vyšlo najevo, že děti neměly lehkou minulost, vykazují znaky psychické zátěže a jsou v péči odborných lékařů. D. po přijetí do dětského domova trpěl enurézou i enkoprézou. Chování matky k dětem je někdy nevhodné – často na děti křičí a vulgárně jim nadává, snaží se je ovlivňovat.

U mladších dvojčat je dle OSPOD výrazným problémem a překážkou jejich pobytů mimo zařízení skutečnost, že matka za dětmi jezdí velmi málo a nepravidelně na návštěvy. K tomu dále uvedla, že Městský úřad Písek měl matce ve spolupráci s dětským centrem nabízet pobyt s dětmi v zařízení (sociální rehabilitaci), aby si mohly vytvořit bližší vazbu, matka toho ale nevyužila. Děti na matku reagují jako na cizí osobu. Matka žádá o dovolenky dětí, ale za situace, kdy k ní děti nemají vybudovaný žádný vztah, to pokládá sociální pracovnice za nevhodné pro děti. Dovolenky by povolila za situace, kdy by se matka stavěla aktivněji k navázání vztahu k dětem, a to vlastními návštěvami, a dále také využitím nabídky sociální rehabilitace – pobytu s dětmi v zařízení.

Sociální pracovnice při jednání uváděla, že dne 23. 6. 2015 má proběhnout soudní jednání. S ohledem na výsledky znaleckého posudku budou děti zřejmě vráceny do péče matky. S kolizním opatrovníkem dětí, kterým je Městský úřad Písek, se dohodli, že se proti rozhodnutí prvoinstančního soudu nebude odvolávat. Dále sdělila, že se pokusí zajistit matce a dětem společný pobyt v zařízení, aby měly děti možnost si na maminku zvyknout před přechodem do její péče.

Co se týče starších dětí, uvedla, že problém spočívá v tom, že se matka vůbec neřídí doporučeními OSPOD. Například žádá o povolení pobytu dětí na celé letní prázdniny, ale místo toho, aby se jim sama věnovala, chce jim zajistit letní tábory v celkovém trvání 4 týdnů. Sociální pracovnice to shledává být v rozporu se zájmem dětí, protože v kolektivním zařízení pobývají většinu času. Po dobu prázdninové dovolenky tedy nevidí jako vhodné, aby byly děti místo u matky na táboře. Navíc matka

nerespektuje, že i otec má zájem a právo žádat o pobyt dětí během letních prázdnin. Sociální pracovnice k tomu dále sdělila, že má v plánu rozhodnout o dovolence na jeden měsíc k matce a na jeden měsíc k otci. Bude se ale ještě ptát na přání dětí, z nichž chce vycházet.

Ze spisové dokumentace jsem k povolování dovolenek dětí v období od prosince 2014 do letních prázdnin 2015 získala následující informace. Matka si požádala o vánoční dovolenku na dobu od 19. 12. 2014 do 5. 1. 2015. O dovolenku na vánoční prázdniny si požádal rovněž otec, a to v termínu od 20. 12. 2014 do 4. 1. 2015. Děti se při návštěvě a pohovoru se sociální pracovníci v dětském domově vyjádřily, že se těší na návštěvu jak k mamce, tak i k prarodičům a otci. Sociální pracovnice jim navrhla, že by mohli prázdniny rozdělit tak, že by část trávily u matky a část u prarodičů, s tím děti souhlasily.¹⁴⁹ Dne 2. 12. 2014 zaslala ředitelka dětského domova OSPOD zprávu, v níž uvádí, že se **D. dne 1. 12. 2014 svěřil pracovníci dětského domova, že by si přál strávit celé vánoční prázdniny u prarodičů a otce. D. sám toto své přání sdělil i písemně.**¹⁵⁰

Ze zprávy Městského úřadu Tábor ze dne 1. 12. 2014, který na dožádání provedl šetření v bydlišti matky k posouzení podmínek pro pobyt dětí, vyplývaly následující informace: „... po hmotné stránce je matka připravena děti zabezpečit. Štědrý den a svátky vánoční by bylo možné uvažovat, aby zde děti, zejména pak N. a D., strávily, naproti tomu Silvestr a s ním spojená zábava s užíváním nadměrného množství alkoholu a používání pyrotechnické zábavy se nám jeví jako velmi rizikový čas, pro který je pobyt dětí na ubytovně nevhodný.“

K pobytu N. a N. Městský úřad Tábor uvedl následující: „Ze znalosti podmínek na užívané ubytovně lze opakovaně konstatovat, že krátkodobý pobyt dětí je zde akceptovatelný. ... nelze hygienu na ubytovně klást k tíži matce. Je otázkou, jak děti budou reagovat na tuto razantní změnu prostředí, kdy pro ně je matka víceméně osobou neznámou, neboť poslední návštěva u dětí proběhla v říjnu t. r. **Děti jsou ve věku, kdy si nemohou při nahodilých setkáních vytvořit citovou vazbu na osobu, pokud není kontakt opakovaný a četný.** ... Z běžného rozhovoru lze usuzovat, že matka má zájem o děti, hovoří o nich s určitou mírou laskavosti, nicméně neobjasněný zůstává důvod, proč matka za dětmi přijíždí velmi sporadicky. Přičemž finanční nedostatečnost by neměla být tím hlavním důvodem, neboť náklady spojené s cestováním jsou matce hrazeny prostřednictvím MOP, ke které vždy ještě vydáváme matce potvrzení o důvodnosti podané žádosti.“

OSPOD řešil s dětským domovem rovněž možnost dětí zúčastnit se společné akce pro děti plánované na 22. 12. 2014, na které děti chtěly

¹⁴⁹ Viz Om 5/03, číslo listu 992.

¹⁵⁰ Viz Om 5/03, čísla listů 997 až 998.

být. OSPOD také řešil variantu, že by si matka nakonec nemohla pro N. přijet. OSPOD k vánočnímu pobytu dětí mimo zařízení vydal souhlas pro D. a N. odděleně, neboť D. sám vyslovil přání být u prarodičů a otce po celou dobu, což se OSPOD rozhodl respektovat. Dne 10. 12. 2014 tedy OSPOD neudělil souhlas s pobytem D. u matky v době od 19. 12. 2014 do 5. 1. 2015. Zároveň udělil souhlas s jeho pobytem v domácnosti prarodičů společně s otcem v termínu od 22. 12. 2014 do 4. 1. 2015. Co se týče vánoční dovolenky N. téhož dne, OSPOD udělil souhlas s jejím pobytem u matky v termínu od 22. 12. 2014 do 29. 12. 2014, a dále v termínu od 29. 12. 2014 do 4. 1. 2015 u prarodičů a otce. V odůvodnění mimo jiné OSPOD uvádí, že přihlédl jednak k přání N., jednak vycházel z vyjádření Městského úřadu Tábor, který uvedl, že prostředí ubytovny není vhodné pro pobyt dětí v době silvestrovských oslav.

Další pobyt dětí u matky byl OSPOD odsouhlasen v termínu pololetních prázdnin od 29. 1. 2015 do 2. 2. 2015. Dne 26. 1. 2015 OSPOD udělil souhlas s pobytem dětí u prarodičů a otce v termínu od 20. 2. 2015 do 1. 3. 2015. Dne 30. 1. 2015 požádala o stejný termín i matka. Z důvodu, že již byl dříve udělen souhlas k pobytu u otce, OSPOD souhlas k pobytu u matky nedal. Dne 11. 2. 2015 sociální pracovnice navštívila děti v dětském domově, kdy jim mimo jiné vysvětlovala rozdělení dovolenek. Vysvětlila jim, proč rozhodla o dovolence na jarní prázdniny u otce s tím, že jakmile si požádá matka o další termín, pojedou k ní. Otec OSPOD informoval, že matka začala děti přemlouvát a vyvíjet na ně nátlak, aby k prarodičům otce nejezdily (např. jim měla slíbit, že pokud k nim nepojedou, koupí dětem tablet, měla slibovat i další nákupy, také to, že se děti nebudou muset učit atp.). N. začala pod tímto vlivem matky váhat, zda k prarodičům pojedje, či nikoliv. Otec k tomu dále uvedl, že nechce, aby N. nutili k pobytu u jeho rodičů, jen nechce, aby matka hrála na city a uplácela děti. **Věc dopadla tak, že N. nakonec k prarodičům neodjela a zbytečně zůstala celé jarní prázdniny v dětském domově.**

Další žádost si podala matka na termín od 12. 3. do 17. 3. 2015, v žádosti neuvedla konkrétní místo pobytu (pouze město Tábor). Matka i otec rovněž oba požádali o velikonoční pobyt dětí. Sociální pracovnice chtěla předejít situaci, která nastala v době jarních prázdnin (kdy N. nakonec zůstala v dětském domově, ač nemusela). Dětský domov proto požádala, aby s dětmi promluvili a zjistili, kde chtějí strávit Velikonoce.¹⁵¹ Děti se vyjádřily písemně, a to následovně. D. napsal, že v březnový termín chce zůstat v domově, a N., že chce jet k matce. Ohledně Velikonoc D. napsal, že chce jet za prarodiči a otcem. N. odmítla psát, ale řekla, že chce jet k matce. Dne 9. 3. 2015 s tím sociální pracovnice telefonicky seznámila matku. K tomu matka sdělila, že o víkend u hovořila s oběma dětmi

¹⁵¹ Viz e-mail ze dne 5. 3. 2015.

a že i D. jí řekl, že chce jet v březnu za ní. K Velikonocům uvedla, že se s D. domluvila, že pojedje k otci a N. pojedje k ní. Poté sociální pracovnice kontaktovala ředitelku domova, která jí potvrdila, že se D. téhož dne ráno vyjádřil, že pojedje za matkou, protože N. nechce jet sama. D. byl celý roztrěpaný, nervózní. Matka s dětmi o víkendu telefonovala. D. byl vzteklý, v dětském domově rozbil skříň. Sociální pracovnice ředitelce sdělila, že D. tedy také dovolenku povolí s tím, že kdyby se stalo, že nakonec nebude chtít s matkou odjet, zůstane v domově. Dne 9. 3. 2015 OSPOD udělil souhlas s dovolenkou obou dětí u matky v termínu 12. 3. 2015 až 17. 3. 2015. Matka byla poučena o nutnosti omluvit děti ze školy a doplnit s dětmi zameškanou látku.

Téhož dne udělil OSPOD souhlas rovněž s velikonočním pobytem v termínu od 1. 4. 2015 do 7. 4. 2015 D. u prarodičů a otce a N. u matky v souladu s přáními dětí. Dne 17. 3. 2015 obdržel OSPOD e-mailovou zprávu z dětského domova – D. se svěřil ředitelce dětského domova, že ho matka donutila napsat, že nechce jet o Velikonocích k babičce a dědovi a že ten dopis již poslal do Brna. On ale už k mámě nikdy nepojede, bál se jí to říci, že teď tam jel kvůli N., nechtěl, aby jela sama. Ředitelka mu slíbila, že to sociální pracovníci napíše a že jí další den společně zatelefonují. Dne 18. 3. 2015 telefonovala ředitelka dětského domova sociální pracovníci, mimo jiné ji informovala, že po návratu od matky byl D. ve špatném stavu. **D. uvedl, že ho matka přinutila napsat dopis, že nechce jezdit k babičce a dědečkovi. On to ale tak nechce, nechce jezdit za mámou, chce jezdit k tátovi, babičce a dědovi. Na to jej sociální pracovnice ujistila, že dovolenku o Velikonocích bude trávit u prarodičů.** Ptala se jej na žádost matky o dovolenku v termínu od 17. 4. 2015 do 20. 4. 2015, kdy matka telefonicky sdělila, že má v plánu vzít děti na motokáry. K tomu D. uvedl, že na motokáry by s mámou jet chtěl, ale co se týče letních prázdnin, chce být jen u prarodičů. N. za matkou jezdit chce. Přesto nakonec OSPOD nemohl dne 16. 4. 2015 udělit souhlas k pobytu dětí u matky v termínu 17. 4. 2015 až 20. 4. 2015, a to z důvodu, že matka ani přes telefonické žádosti OSPOD nedoplnila chybějící nezbytnou náležitost, kterou je sdělení místa pobytu s dětmi po dobu dovolenky. Matka v telefonním hovoru s pracovníky dětského domova následovně sdělila, že s tímto postupem počítala, protože neměla v té době žádnou adresu, kde by s dětmi mohla být. Dne 4. 5. 2015 OSPOD udělil souhlas s pobytem dětí u prarodičů a otce v termínu 7. 5. 2015 až 11. 5. 2015.

Sociální pracovnice navštívila dne 13. 5. 2015 děti v dětském domově. Z rozhovoru s pracovníky domova vyplynulo, že matka dětem často telefonuje, aniž by respektovala řád pro telefonování dětem do dětského domova. Děti tak často vyrušuje z přípravy na výuku nebo jiné aktivity. Dětský domov to toleruje, nicméně nemají přehled, co matka tak často s dětmi řeší. Po neohlášené návštěvě dne 1. 5. 2015, kdy je matka vzala

do westernového městečka, přišly děti rozrušené, rozhozené, sprostě si nadávaly. U prarodičů byly děti spokojené. **O D. nevědí, co chce, každý den mluví jinak, jednou za mámou chce, podruhé nechce.** Děti nadále chodí k odborným lékařům. U D. ustala enuréza i enkopréza, což hodnotila sociální pracovnice jako překvapivé, protože bývá často psychicky rozladěný. Ze samotného rozhovoru s dětmi vyplynulo, že na dovolence u prarodičů se měly dobře. S mamkou si nyní hodně telefonují, ona volá jim. D. telefonáty s mamkou teď nevádí. Oba vědí, že by se k ní mohli vrátit. Ona jim ale slíbila, že budou moci jezdit k prarodičům. Sociální pracovnice je informovala, že v srpnu bude soudní jednání, kde se bude rozhodovat, jestli budou bydlet nadále v dětském domově, nebo budou chtít být s matkou. Sociální pracovnice jim dále sdělila, že oba jsou ve věku, kdy se sami mohou rozhodnout, a že OSPOD bude jejich přání respektovat. Obě děti shodně uváděly, že nevědí, jak by to chtěly.

D. po chvíli požádal N., aby odešla. N. moc nechtěla, ale na žádost sociální pracovnice je nechala o samotě. D. o samotě řekl, jak by si představoval uspořádání svých budoucích poměrů. Nechci jej citovat zcela doslovně (byť je to pro hodnocení věci podstatné), ale z jeho sdělení vyplynulo, že by chtěl zůstat v dětském domově a vidat se s prarodiči a otcem. D. byl hodně nervózní. Dle názoru sociální pracovnice měl strach, jak na to bude matka reagovat. Sociální pracovnice se jej ptala znovu. Byl si jistý tím, co chce. Bylo na něm vidět, že je z celé situace nešťastný. Dále probírali prázdniny. D. řekl, že za mámou jezdí hlavně kvůli N., která ho přemlouvá, aby jel. Sociální pracovnice mu vysvětlila, že ho na návštěvy k matce nikdo nutit nebude. **Domluvili se spolu, že prázdniny budou řešit tak, že D. sociální pracovníci vždy napíše nebo řekne, kam chce jet.** Poté zavolali zpět N., které se sociální pracovnice také zeptala, jestli se dokáže sama rozhodnout o budoucnosti, **odpovídala, že neví.**

Dne 29. 5. 2015 sociální pracovnice e-mailem požádala ředitelku dětského domova o zjištění aktuálního názoru dětí ohledně místa jejich pobytu mimo zařízení po dobu letních prázdnin. **Žádala, aby děti svou představu napsaly s tím, že by děti měly mít možnost se rozmyslet, zda chtějí trávit prázdniny s oběma rodiči, nebo jen s jedním z nich.** Dne 1. 6. 2015 odeslala ředitelka dětského domova písemná vyjádření obou dětí, v nichž uvedly, že chtějí celé prázdniny strávit u prarodičů a otce. V těchto vyjádřeních měly předepsány následující otázky: „Kam chceš jet na prázdniny?“, „Co se ti tam líbí?“, „Kam nechceš jet na prázdniny?“, „Proč tam nechceš jet?“. Nutno uvést, že ředitelka dětského domova vyjádřila v předchozí e-mailové komunikaci své výhrady k tomu, aby se děti musely úplně samy rozhodnout, kde chtějí strávit prázdniny, když si tím samy nebyly úplně jisté. Sociální pracovnice k tomu v e-mailu ze dne 28. 5. 2015 uvedla, že D. něco slíbila a domluvila se s ním, že se ho vždy zeptá, „jak to s matkou má“. Pokud by tedy měla postupovat tak,

že by se již znovu neptala na jeho názor, k matce by ho nepustila jednak s ohledem na závěry znaleckého posudku¹⁵² a jednak i s ohledem na to, co jí D. již sdělil. Závěrem dodala: „Musel dle mého názoru sebrat velikou odvalu, když N. poslal pryč a sdělil mi, že chce být nadále v péči domova.“

S matkou sociální pracovnice v té době řešila nevhodnost jejího záměru zajistit dětem táborové pobyty po dobu prázdninové dovolenky dětí. Vysvětlovala jí, že rodiče by se měli dětem po dobu dovolenek věnovat, a ne je poslat na čtyři týdny na tábor. Matka sociální pracovníci častovala velmi vulgárními výrazy, což činila při jejich telefonických hovorech velmi často (pozn. jednou sociální pracovníci i vyhrožovala – viz záznam o telefonním hovoru ze dne 4. 3. 2015).

Dne 3. 6. 2015 OSPOD neudělil souhlas s prázdninovým pobytem dětí u matky s následujícím odůvodněním: „Děti se k žádosti matky písemně vyjádřily. Ve svém vyjádření sdělily, že si přejí letní prázdniny strávit se svým otcem, babičkou a dědou, k mámě jet nechťjí. Jelikož jsou děti ve věku, kdy se mohou rozhodovat a vyjadřovat k záležitostem, které se jich týkají, bylo dětem vyhověno. Téhož dne OSPOD udělil souhlas s prázdninovým pobytem dětí u prarodičů společně s otcem.“

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

O povolení krátkodobého pobytu dítěte mimo ústavní zařízení rozhoduje na základě ustanovení § 30 zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁵³ ředitel zařízení. Řízení se zahajuje na základě žádosti osoby, která žádá o povolení pobytu dítěte. Ředitel zařízení může žádost o povolení pobytu dítěte mimo zařízení zamítnout.¹⁵⁴ O tom je povinen vydat rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 67 správního řádu.¹⁵⁵ Zákonnou podmínkou umožnění či zamítnutí krátkodobého pobytu dítěte mimo zařízení je **písemný souhlas orgánu sociálně-právní ochrany dětí**. Jedná se o závazné stanovisko ve smyslu ustanovení § 149 správního řádu, které je nezbytným podkladem pro vydání rozhodnutí ředitele zařízení.

V této zprávě se zaměřuji na hodnocení postupu OSPOD při udílení souhlasu s pobyty dětí mimo zařízení, tzv. „dovolenkami“, a to za období

¹⁵² Znalecký posudek charakterizoval vztah D. k matce tak, že se „D. cítí být ovlivňován matkou proti otci, matku vidí jako konfliktní, vznětlivou, často křičí. Kvůli matce bývá nešťastný, přál by si, aby měla jinou povahu a měla ho více ráda. D. má s mateřskou postavou spojené pocity strachu. Svět lidí a vztahů jsou dominantním zdrojem jeho pocitů nejistoty a úzkosti“.

U N. znalkyně uvedla, že si mateřskou postavu nekriticky idealizuje, ve vztahu k matce si pravděpodobně není jistá. Má potřebu se matce zavděčit a neztratit její náklonnost.

¹⁵³ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁴ Na základě ustanovení § 24 odst. 3 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

od prosince 2014 do letních prázdnin 2015. Hodnocení rozdělují na část týkající se D. a N. svěřených do Dětského domova B. a na část týkající se N. a N. svěřených t. č. do Dětského centra A.

C.1 Udílení souhlasu OSPOD s pobyty D. a N. mimo Dětský domov B.

Jak vyplývá ze spisové dokumentace, při udílení souhlasu s dovolenkami D. a N. se OSPOD po celou dobu až do rozhodování o pobytu během letních prázdnin 2015 snažil více méně o rovnoměrné rozložení dovolenek mezi oba rodiče. Toto mnohdy komplikovaly žádosti rodičů ve stejných či obdobných termínech (viz například žádost obou rodičů o pobyt po dobu jarních prázdnin nebo o velikonoční pobyt). Pokud OSPOD v jednom termínu vyhověl žádosti otce, v následujícím termínu se snažil vyhovět žádosti matky. Přihlížel při tom rovněž k přáním dětí. Jestliže se stalo, že jedno z dětí chtělo k otci a druhé k matce, jejich přání OSPOD vyslyšel. Snažil se tak předcházet situaci, která nastala v době jarních prázdnin, kdy udělil souhlas s pobytem obou dětí společně u prarodičů a otce. Přičemž N. nakonec na dovolenku neodjela a zůstala zbytečně po celé prázdniny v dětském domově. Potud nemám k postupu OSPOD výhrady.

Problematickou spatřuji až situaci, kdy OSPOD začal udílet souhlas k pobytům u rodičů výhradně na základě přání dětí. Za tím účelem si dokonce OSPOD začal žádat od dětí jejich vyjádření v písemné formě. Takový postup OSPOD zvolil právě pro letní prázdniny 2015, kdy se děti měly písemně vyjádřit k otázkám, u koho chtějí strávit prázdniny a proč. Sociální pracovnice zprvu uvažovala o rovnoměrném rozložení pobytu dětí po dobu letních prázdnin tak, aby strávily jeden měsíc u otce a jeden měsíc u matky. Správně vyhodnotila nevhodnost záměru matky, že by dětem po určitou dobu pobytu u ní zajistila tábor. V tomto se zcela ztotožňuji s názorem OSPOD. **Pokud děti dlouhodobě pobývají v ústavním zařízení, není vhodné, aby svůj čas po dobu pobytu mimo zařízení trávily na táboře místo s rodičem. „Dovolenka“ u rodiče má dle mého názoru plnit jiný účel, má vést k posilování a rozvíjení vztahu mezi rodičem a dětmi. Proto by rodič měl trávit po tuto dobu čas společně s dětmi, nikoliv jim zajistit další kolektivní pobyt.**

Po rozhovoru s dětmi při návštěvě v dětském domově dne 13. 5. 2015 se sociální pracovnice rozhodla, že bude zcela vycházet z přání dětí. Přání, kde chtějí strávit prázdniny, měly děti sociální pracovníci navíc sdělit písemně. Starší D. měl sice poměrně jasnou představu, avšak mladší N. si nebyla volbou jistá. K tomu navíc přispíval i fakt, že se matka snažila děti různě ovlivňovat. Obě děti se nakonec shodně vyjádřily, že si přejí strávit prázdniny u otce a prarodičů z jeho strany. Musím říci, že tak jednoznačné vyjádření od obou dětí pro mě bylo v kontextu předchozích

zkušeností překvapivé. Lze jen spekulovat, zda to nemohlo být způsobeno právě formou jejich vyjádření, kdy měly děti písemně odpovídat na otázky: „Kam chceš jet na prázdniny?“, „Co se ti tam líbí?“, „Kam nechceš jet na prázdniny?“, „Proč tam nechceš jet?“. **Pominu-li, že forma písemného vyjádření je u dětí, dle mého názoru, zcela nevhodná, musím říci, že takto položené otázky mohly být navíc pro děti matoucí.** Děti mohly položené otázky dezinterpretovat například tak, že si mají vybrat jen jednoho z rodičů, u kterého chtějí trávit prázdniny. Taková otázka, zda by chtěly trávit prázdniny částečně u jednoho i u druhého rodiče, totiž mezi položenými otázkami chyběla. Také je třeba připomenout, že N. v minulosti opakovaně sdělovala, že si není jistá nebo neví, jak by to chtěla. Dokonce již jednou odmítla vyjádření písemnou formou (viz velikonocní prázdniny). I když u D. bylo také možné v minulosti pozorovat, že nemá názor zcela jednoznačný, je pravdou, že dne 13. 5. 2015 při pohovoru se sociální pracovníci svůj postoj podával jednoznačně a rozhodně.

Participace dítěte na rozhodování ve věcech, které se ho dotýkají.

Z právní úpravy k otázce participace dítěte na rozhodování ve věcech, které se ho dotýkají, vyplývá následující. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí stát zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost. Tomu odpovídá také ustanovení § 8 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, které stanoví, že dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají. **Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.**¹⁵⁶

Zůstává otázkou, nakolik se řídit tím, co dítě sdělí jako své přání. Dítě si mnohdy nemůže uvědomit veškeré důsledky svých požadavků. Je potřebné vycházet z obecného poznání, že dítě je již z podstaty svého vývoje citově, rozumově a morálně nezralé. Při posuzování výpovědi, resp. sdělení názoru dítěte, by orgán sociálně-právní ochrany dítěte měl brát v potaz nejen věk dítěte, které se vyjadřuje většinou k tomu, s kým a proč chce trávit čas nebo dále žít, ale také by měl přihlížet k dalším okolnostem, např. kde žije, s kým se stýká, ke vzájemným vztahům rodičů apod. Mnohdy se totiž jedná o sdělení, které je ovlivněno shora uvedenými

¹⁵⁶ Obdobně též viz ustanovení § 867 občanského zákoníku a ustanovení § 487 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

faktory. Informace získané rozhovorem s dítětem tak nelze přijímat absolutně. Jeho výpověď navíc nemusí zcela odrážet jeho vnitřní postoj.¹⁵⁷

Zdůrazňuji, že není a nemůže být povinností orgánu sociálně-právní ochrany dětí se přáním dítěte bezvýhradně řídit, neboť **přání dítěte vždy nemusí být v jeho nejlepším zájmu**. Není tedy vyloučeno, je-li to důvodné, se od přání dítěte odchýlit. Pouhé odvolávání se na vyjádření dětí nemůže dostát požadavkům sociálně-právní ochrany dětí. Pro úplnost dodávám, že i judikatura Ústavního soudu se opakovaně zabývala relevancí názoru dítěte. Ústavní soud konstatoval (nález II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013): „Za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, a nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmu.“¹⁵⁸ Podle Ústavního soudu (usnesení II. ÚS 1818/07 ze dne 1. 11. 2007): „V žádném případě nelze z čl. 12 Úmluvy o právech dítěte dovodit, že by názor dítěte, o kterém je v soudním řízení rozhodováno, byl pro soud zavazující, a že by tudíž nemohl rozhodnout odlišně od tohoto názoru. V opačném případě by totiž bylo jakékoliv soudní řízení nadbytečné, neboť by postačovalo, aby se všechny dotčené osoby a orgány dozvěděly o názoru dítěte a z něj pak ve své činnosti nadále vycházely“.¹⁵⁹ U D. a N. K. je toto nakonec také patrné, když svá přání sami různé měnili v důsledku nejrůznějších okolností. Sami dokonce mnohdy vyjadřovali i svou nejistotu ohledně toho, co by si přáli. Bylo to patrné zejména u mladší N.

OSPOD je povinen zohledňovat přání dítěte, nemůže se jím ale zcela zaštiťovat a bez dalšího řídit. Jsem přesvědčena, že udělení souhlasu OSPOD s pobytem mimo zařízení tedy nelze opírat pouze o vyjádření dítěte. Pak by tento institut pozbyval svůj smysl, pokud by již nebylo třeba další nadstavby v podobě úvahy sociálního pracovníka. Za nevhodnou pokládám i formu, jakou byl názor dětí zjišťován, tedy formou jejich písemného prohlášení. Byť jsem si vědoma, že tuto formu si D. v minulosti sám zvolil, domnívám, se že sociální pracovník by vyjádření touto formou po dětech sám vyžadovat neměl. Navíc je třeba brát zřetel i na odlišnost situace D. a N. S D. se na této formě vyjádření sociální pracovnice domluvila při pohovoru dne 13. 5. 2015. N. jednak nebyla účastna této

¹⁵⁷ Tento závěr přijal veřejný ochránce práv již ve zprávě o šetření ze dne 2. 7. 2015, sp. zn. 7782/2014/VOP/AŽ. V rozsahu práva dítěte na slyšení odkazují rovněž na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1945/08 ze dne 2. dubna 2009.

¹⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

Obdobně též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci C. proti Finsku ze dne 9. 5. 20016 č. 18249/02, body 57–59.

¹⁵⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2007, sp. zn. II. ÚS 1818/07, dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

domluvy, jednak v minulosti odmítla písemnou formu vyjádření. Pokud sociální pracovnice nabyla přesvědčení, že D. tato forma vyjádření vyhovuje (když ji v minulosti sám využil), dle mého názoru měla zvolit odlišný přístup přinejmenším u N. Mám za to, že ač vztah dětí k matce může být ambivalentní (ať už v důsledku nedbalé péče v minulosti, či aktuálně ne vždy vhodného chování k dětem, snahy o manipulaci s nimi apod.), neměla by na děti být kladena taková odpovědnost, aby se musely zcela samy rozhodnout, zda k matce chtějí nebo ne, nebo si vybrat, u kterého z rodičů budou raději trávit prázdniny. Jiná situace by byla, pokud by děti nebo jedno z dětí návštěvy u matky zásadně odmítaly. Nejsou-li si ale jisté?

OSPOD by měl děti vyslechnout, jejich přání a názor zohlednit a společně s ostatními okolnostmi sám zhodnotit, zda souhlas k pobytu udělí, či nikoliv. Mnohem vhodnější se mi jeví zjištění názoru dítěte formou rozhovoru, jak je ostatně obvyklou praxí. Individuální rozhovor sociální pracovnice s dítětem bez přítomnosti jiné (nejen dospělé) osoby veřejný ochránce práv považuje za běžný způsob provádění sociální práce a za primární a nejvhodnější nástroj, který má OSPOD k dispozici.¹⁶⁰ Od toho je třeba samozřejmě odlišit situace, kdy se dítě samo rozhodne napsat dopis a tuto formu samo zvolí pro sdělení svého přání, či dokonce prosby, jak se již v minulosti u dětí K. stalo. Zásadní pro mé hodnocení postupu OSPOD je však to, že OSPOD by měl vycházet nejen z názoru dítěte, ale z komplexního posouzení všech okolností.

Výše popsany postup OSPOD v tomto případě v konečném důsledku vedl navíc k tomu, že matka následně děti nutila, aby napsaly protichůdné písemné vyjádření. Vedl také k tomu, že matka se děti pokoušela „uplácat“, aby řekly, že chtějí být u ní. Domnívám se, že pro děti musí být takové situace velmi zatěžující a stresující. Matka navíc může dětem jejich rozhodnutí vyčítat. V tom také spatřuji velké riziko. Byl jsem přesvědčena, že sociální pracovnice byla vedena dobrým úmyslem rozhodovat především podle přání dětí, v konečném důsledku je může takový způsob rozhodování o „dovolenkách“ poškozovat. Při volbě vhodné metody sociální práce by se měl OSPOD snažit domýšlet všechny možné důsledky.

C.2 Udílení souhlasu OSPOD s pobytů N. a N. mimo Dětské centrum A.

Co se týče odmítání udílení souhlasu OSPOD ke krátkodobým pobytům N. a N. u matky, z odůvodnění nesouhlasu OSPOD pokládám za relevantní, že děti neměly k matce vybudovaný žádný vztah. Jak vyplývalo i ze

¹⁶⁰ Tento závěr přijal veřejný ochránce práv již ve zprávě o šetření ze dne 24. 5. 2013, sp. zn. 7108/2012/VOP/PŠ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/600>

zpráv dětského centra, děti matku pokládaly téměř za cizí osobu. N. vždy plakala v přítomnosti jí neznámých osob, totéž se jí stávalo i v přítomnosti matky. Kontakt matky s dětmi v dětském centru nebyl příliš častý a především nebyl pravidelný (někdy je navštěvovala po týdnu, někdy ale i po 2–3 měsících). U dětí takto nízkého věku pokládám takovou okolnost za překážku, která může důvodně vést k odmítnutí souhlasu pro povolení pobytu dětí u rodiče. Souhlasím s tím, že předpokladem pro povolení pobytu dítěte u rodiče je existence jejich vzájemného vztahu. U dětí velmi nízkého věku je předpokladem navázání vztahu častý kontakt (v řádu maximálně několika dní, nikoliv týdnů či dokonce měsíců), k němuž se OSPOD snažil matku motivovat a poskytnout jí v tom směru podporu. Ze spisové dokumentace mám za prokázané, že OSPOD matce poskytoval doporučení, aby mohla žádat o dávky mimořádné okamžité pomoci za účelem hrazení nákladů na cestování na návštěvy za dětmi jak do Dětského centra A., tak za dětmi svěřenými do Dětského domova B. OSPOD rovněž jednal s Dětským centrem A. a Městským úřadem Písek, aby matce pomohl zajistit navykací pobyt s dětmi v zařízení. V minulosti měla matka o takový pobyt již jednou požádáno, ale nakonec jej odmítla (v únoru 2015). Pobyt se podařilo zajistit alespoň před předpokládaným rozhodnutím soudu o svěřeni dětí zpět do péče matky.

Okresní soud v Písku vydal dne 23. 6. 2015 rozhodnutí o navrácení dětí do péče matky, proti němuž se otec dětí odvolal. V reakci na nepravomocné rozhodnutí soudu OSPOD ve spolupráci s Městským úřadem Písek a Dětským centrem A. zajistil pobyt dětí u matky na základě opakovaně prodlužované „dovolenky“. V tomto bodě tedy nemám proti postupu OSPOD výhrady.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že Úřad městské části Brno-Líšeň do doby letošních letních prázdnin postupoval při udělení souhlasu s pobyty dětí mimo zařízení správně. Problém vidím až při udělení souhlasu k pobytu dětí mimo zařízení na dobu letních prázdnin 2015. Dospěla jsem k závěru, že Úřad městské části Brno-Líšeň postupoval nesprávně při udělení souhlasu s krátkodobým pobytem D. a N. K. mimo Dětský domov B. na dobu letních prázdnin 2015, když svůj souhlas opřel výhradně o vyjádření dětí, které nadto žádal v písemné formě. OSPOD je povinen zohledňovat přání dítěte, nemůže se jím ale zcela zaštiťovat. Pokud by měl OSPOD vycházet pouze z přání dítěte, udělení souhlasu OSPOD s pobytem dítěte mimo zařízení by zcela postrádalo smysl. Forma zjištění názoru dítěte písemným sdělením je podle mého názoru nevhodná a děti zatěžující.

VYBRANÁ STANOVISKA OCHRÁNCE

Zprávu o šetření zasílám starostovi Úřadu městské části Brno-Líšeň a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

**Závěrečné stanovisko
s návrhem opatření k nápravě
ve věci participace dětí na rozhodování
o záležitostech, které se jich dotýkají**

A – ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Šetřením jsem dospěla k závěru, že Úřad městské části Brno-Líšeň (dále též jen jako „OSPOD“) se dopustil pochybení při udílení souhlasu s krátkodobými pobyty nezletilých D. a N. K. mimo dětský domov¹⁶¹.

Šetření se týkalo udílení souhlasu OSPOD pro účely rozhodování ředitelů ústavních zařízení o povolení krátkodobých pobytů dětí mimo zařízení, na tzv. „dovolenky“. V rámci šetření jsem kritizovala postup OSPOD, když v průběhu času začal udílet souhlas k pobytům u rodičů výhradně na základě přání dětí. Za tím účelem si dokonce OSPOD začal žádat od dětí jejich vyjádření v písemné formě.

Úřad městské části Brno-Líšeň pochybil v tom, že:

1. Při udělení souhlasu k pobytu D. a N. mimo Dětský domov B. na dobu letních prázdnin 2015 a následující postupoval nesprávně, když svůj souhlas opírá výhradně o vyjádření dětí.
2. Vyjádření od dětí žádal v písemné formě.

OSPOD je povinen zohledňovat přání dítěte, nemůže se jím ale zcela zaštiťovat. Pokud by měl OSPOD vycházet pouze z přání dítěte, udělení souhlasu OSPOD s pobytem dítěte mimo zařízení by zcela postrádalo smysl. Forma zjištění názoru dítěte písemným sdělením je nevhodná a děti zatěžující¹⁶².

B – VYJÁDŘENÍ ÚŘADU

Tajemnice Úřadu městské části Brno-Líšeň mi zaslala vyjádření vedoucí sociálního odboru, k němuž uvedla, že se s ním v plném rozsahu ztotožňuje a že nepovažuje za nutné přijímat žádná zvláštní opatření.

Vedoucí sociálního odboru ve svém vyjádření uvedla, že pro OSPOD je nejdůležitější zajistit dítěti klidné rodinné prostředí, zdravý vývoj, dbát na to, aby nebyla poškozována jeho práva. Při své činnosti věnují pozornost

¹⁶¹ Dle ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶² S výjimkou, pokud si dítě tuto formu zvolí samo z vlastní iniciativy.

vyjádření dítěte, přičemž přihlíží k jeho věku a k jeho rozumovým a vyjadřovacím schopnostem. Při rozhodování v zájmu dítěte přihlíží i k dalším okolnostem, např. kde dítě žije, s kým se stýká, ke vzájemným vztahům rodičů a blízké rodiny atd. Přání dítěte může být totiž mnohdy ovlivněné i rodičem, se kterým dítě tráví nejvíce času. Souhlasí s mým názorem, že ne vždy názor či přání dítěte může odrážet jeho nejlepší zájem, proto tedy není vyloučeno, že se lze od jeho přání odchýlit. Dále rekapituluje okolnosti, které měly zásadní vliv na případ D. a N. Tyto mi byly známy již při zpracování zprávy o šetření a zohlednila jsem je při přijímání svých závěrů, proto nepokládám za nutné se k nim vracet.

Závěrem úřad sdělil:

„Ztotožňujeme se s Vaším názorem, že udělení souhlasu OSPOD s pobytem dětí mimo zařízení nelze opírat pouze o vyjádření dětí a že OSPOD se nemůže zcela názorem dětí zaštiťovat a bez dalšího se řídit. O tom jsme měli možnost se přesvědčit při řešení jiných případů. Ztotožňujeme se i s Vaším názorem, že v případě dětí může být vyjádření se jakkoliv o svých rodičích, a to jak písemně i ústně, velice stresující.“

V případě nezletilého D. a nezletilé N. jsme ale přesvědčeni, že za ta dlouhá léta spolupráce jak s nimi tak i s jejich rodiči, jsme si mohli dovolit svoje rozhodnutí podložit pouze jejich sdělením.“

C – ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě ze strany úřadu vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Úřad uvádí, že v obecné rovině souhlasí s mými závěry týkajícími se participačních práv dětí na rozhodování o záležitostech, které se jich dotýkají. Ve vztahu k případu D. a N. se však vyjadřuje v tom smyslu, že s ohledem na okolnosti jejich případu a dlouhodobou znalost věci „si úřad může dovolit“ svá rozhodnutí o krátkodobých pobytech dětí mimo dětský domov podložit pouze jejich vyjádřením.

Na vyjádření úřadu musím reagovat, neboť právě s ohledem na okolnosti daného případu, s nimiž jsem se při šetření seznámila, postup úřadu hodnotím jako nesprávný. Právě tento případ totiž jednoznačně dokladuje, že opírat rozhodnutí o dítěti jen a pouze o jeho vyjádření, je pro dítě nad míru zatěžující a v konečném důsledku proto nesprávné. Toto své zjištění opírám o skutečnost, že děti jsou v důsledku chybného postupu OSPOD opakovaně vystavovány manipulaci, když jsou v reakci na svá vyjádření určena pro účely rozhodování o krátkodobých pobytech mimo zařízení (případně i jiná) nuceny následně psát protichůdná vyjádření. Některá z takových vyjádření dětí byla dokonce adresována i k mým rukám. Tento stav pokládám za alarmující. Uvedené

skutečnosti jednoznačně dokládají i to, že není vhodné žádat vyjádření dětí v písemné formě.

Jsem přesvědčena, že k těmto situacím by nemuselo docházet, pokud by tíha rozhodnutí v konečném důsledku ležela na OSPOD, a nikoliv výhradně na dětech. Mám za to, že pokud by OSPOD volil vůči dětem šetrnější postup, nemusely by být vystavovány následné manipulaci, výčtkám apod.

Rekapituluji, jak jsem podrobněji argumentovala již ve zprávě o šetření, není a nemůže být povinností OSPOD řídit se bezvýhradně přáním dítěte, neboť přání dítěte nemusí být vždy v souladu s jeho nejlepšími zájmy. Není tedy vyloučeno, je-li to důvodné, se od přání dítěte odchýlit. Pouhé odvolávání se na vyjádření dětí nemůže dostat požadavkům výkonu sociálně-právní ochrany dětí. **OSPOD je povinen zohledňovat přání dítěte, nemůže se jim ale zcela zaštitovat.** Na děti by neměl být kladen takový tlak, aby se zcela samy rozhodovaly, ať už z jakýchkoliv důvodů. U D. a N. (zejm. u ní) je patrné, že svá přání sami různě měnili v důsledku nejrůznějších okolností. Sami dokonce mnohdy vyjadřovali i svou nejistotu ohledně toho, co by si přáli.

Za zcela nevhodnou pokládám písemnou formu pro zjištění názoru dětí. Byť si D. v minulosti tuto formu vyjádření z vlastní iniciativy zvolil, **sociální pracovník by vyjádření písemnou formou po dětech sám vyžadovat neměl.** Mnohem vhodnější se jeví zjištění názoru dítěte formou rozhovoru, jak je ostatně obvyklou metodou sociální práce. **OSPOD by měl děti vyslechnout,** jejich přání a názor zohlednit a společně s ostatními okolnostmi sám rozhodnout o udělení souhlasu s jejich krátkodobým pobytem mimo dětský domov.

D – OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Úřadu městské části Brno-Líšeň navrhuji, aby opětovně velmi pečlivě zvážil mé hodnocení daného případu a uvedené závěry.

Doporučuji úřadu přijetí následujících opatření k nápravě:

- Seznámit na společné poradě všechny pracovníky OSPOD s mojí zprávou o šetření ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezletilých dětí K. a s tímto závěrečným stanoviskem a dále také s nálezy Ústavního soudu České republiky k participačním právům dětí, na něž ve zprávě odkazuji.
- Do budoucna již neopírat rozhodnutí OSPOD o krátkodobých pobytech dětí mimo zařízení výhradně o jejich vyjádření.
- Nevyžadovat již vyjádření dětí písemně, nýbrž formou rozhovoru s dětmi.

Závěrečné stanovisko zasilám Úřadu městské části Brno-Líšeň a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělil, zda

provedl navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud Úřad městské části Brno-Líšeň nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím jeho nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Úřadu městské části Brno-Líšeň.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Zpráva o šetření ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezletilé Adély N.

Dne 1. února 2016 se na mě obrátila nezletilá Adéla N. (nar. 1999). Ve svém podání se mi svěřila s dlouhotrvajícími rodinnými problémy i pocitem, že jí pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí Městského úřadu Kutná Hora (dále jen „OSPOD“) nejsou v řešení nápomocné.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

V návaznosti na podnět a následnou e-mailovou a telefonickou komunikaci s Adélou N. jsem se rozhodla zahájit šetření.¹⁶³ Vzhledem k tomu, že se na mě obrátila sama nezletilá, nepožadovala jsem před zahájením šetření využití stížnostního mechanismu úřadu. Své šetření jsem zaměřila na výkon sociálně-právní ochrany Adély, včetně sociální kurately, zejména umístění Adély do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“), spolupráci rodiny se střediskem výchovné péče a sociální práci s Adélou a její rodinou.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Své závěry opírám nejen o sdělení a dokumenty doložené Adélou, ale také o informace získané během místního šetření, ke kterému jsem pověřila pracovnice Kanceláře veřejného ochránce práv. V neposlední řadě jsem si pečlivě prostudovala kompletní spisovou dokumentaci OSPOD¹⁶⁴ a pověřená pracovnice se na žádost Adély setkala s jejím přítelem P. K.¹⁶⁵

Vzhledem k tomu, že má OSPOD spisovou dokumentaci k dispozici a zná ji, nepovažuji za potřebné ji shrnovat. Na zásadní skutečnosti odkazuji přímo v další části.

Nad rozsah spisové dokumentace OSPOD uvádím, že se Adéla pověřené pracovnici Kanceláře veřejného ochránce práv svěřila, že má sklony se sebeпошкоzovat¹⁶⁶, na sociálních sítích sleduje stránky se sebevražd-

¹⁶³ V souladu s § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁴ Spisová dokumentace OSPOD vedená pod spisovou značkou Om 250/15.

¹⁶⁵ S panem K. projednala obecné možnosti, neseznamovala jej ani s mými závěry, ani s obsahem spisové dokumentace OSPOD.

¹⁶⁶ V minulosti se řezala žiletkou. Uvedla, že za posledních osm měsíců k tomu přistoupila asi čtyřikrát, aktuálně se jí daří tyto negativní projevy ovládat, v čemž ji podporuje také přítel.

nou a sebepoškozující tematikou. V minulosti byla dle svého prohlášení svědkem otceva pokusu o vraždu.¹⁶⁷

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Své hodnocení jsem se rozhodla rozčlenit do dílčích témat, a to buď s ohledem na průběh času, či dílčí problémy.

C.1 Pobyť Adély ve ZDVOP – srpen 2015

C.1.1 Předcházející spolupráce OSPOD s rodinou

Poté, co se Adéla dostavila na OSPOD¹⁶⁸ a společně s přítelem upozornila na problémy v rodině, pracovnice OSPOD okamžitě reagovaly. Provedly pohovor s rodiči i Adélou – rodiče poučily o rodičovské odpovědnosti, možnosti nařídít nad výchovou soudní dohled, doporučily návštěvu v Centru krizové intervence B. Následně provedly v rodině šetření a doporučily jí spolupráci se Střediskem výchovné péče C (dále jen „SVP“). Otec Adély bezprostředně sjednal rodině nejbližší termín návštěvy v SVP.

Spolupráci OSPOD s rodinou na počátku srpna 2015 považují za velmi intenzivní.

C.1.2 Umístění do ZDVOP D

Po první absolvované návštěvě rodiny ve SVP Adéla požádala o umístění do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc při D (dále jen „ZDVOP D“), kam odjela.¹⁶⁹

Na rozdíl od předchozího nemohu kladně hodnotit přístup, který zastával OSPOD k umístění Adély do ZDVOP D, a to zejména z následujících důvodů.

Žádost o umístění do ZDVOP¹⁷⁰ považují za významný projev vůle dítěte, které se rozhodne řešit svoji životní situaci. Domnívám se, že ta musí být z pohledu dítěte extrémně vyhrocená a emočně náročná, aby je donutila daný krok udělat.¹⁷¹ Eskalace (krátkodobých i dlouhodobých) problémů v rodině se může u každého dítěte projevit jinak – agresivitou, odevzdáním, beznadějí, fyzickým kolapsem, psychickým zhroucením či psychosomatickými projevy. **Jsem přesvědčená, že tyto projevy není možné téměř nikdy zlehčovat.**

¹⁶⁷ Jedenkrát se zrcadlí ve spisové dokumentaci OSPOD – viz záznam z telefonického hovoru ze dne 2. ledna 2016 na čísle listu 150.

¹⁶⁸ Dne 31. července 2015.

¹⁶⁹ Adéla o umístění do ZDVOP D požádala dne 6. srpna 2015. Její pobyt trval do 10. srpna 2015, kdy ji rodiče převezli do ZDVOP F. Ve ZDVOP F Adéla setrvala do 18. srpna 2015.

¹⁷⁰ Viz § 42 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁷¹ Objektivní pohled nezúčastněného dospělého může být odlišný.

V případě Adély OSPOD s rodinou spolupracoval pouze krátkodobě¹⁷², proto úsudek o případné nedůvodnosti pobytu Adély ve ZDVOP nepovažují za vhodný. Stejně tak nemohu označit za vhodné, že pracovnice OSPOD Adéle sdělila, že „její počínání neschvaluje, zejména to, že matce o důvodu dnešního odchodu lhala, o svém úmyslu nás [OSPOD] ani rodiče neinformovala, a zejména to, že nerespektovala přání rodičů a s přítelem i přes jejich výslovný zákaz, o kterém věděl i zletilý přítel, odjela“.¹⁷³ **Mám za to, že citované sdělení zcela odporuje smyslu zákona, který pamatuje na možnost dítěte požádat o pomoc, a to i bez vědomí rodičů, a povinnost OSPOD i ZDVOP ji dítěti poskytnout.¹⁷⁴ Stejně tak v tomto přístupu nespátřuji respekt k nelehkému rozhodnutí Adély.**

Mé tvrzení neoslabuje ani skutečnost, že OSPOD kontaktoval pracovníka SVP, se kterým rodina absolvovala jedno setkání. Ten žádost Adély o umístění označil za „dětinský útěk“ a dle záznamu OSPOD sdělil, že Adéla „z rodiny odešla dřív, než se stačilo něco začít řešit“.^{175, 176} Důrazně pak nemohu souhlasit s výrokem pracovníka SVP, že „nezletilá je ve věku, kdy by neměla rozhodovat o svém pobytu“.¹⁷⁷ Ten je **zcela v rozporu** se smyslem § 42 odst. 2 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁷⁸, stejně jako čl. 12 Úmluvy o právech dítěte¹⁷⁹.

C.1.3 Souhlas rodičů s umístěním do ZDVOP D

S odkazem na odborný komentář zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁸⁰ také zdůrazňuji: „*Pokud rodič či jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte udělí souhlas s pobytem dítěte v zařízení¹⁸¹, mělo by se tak stát písemně a tento souhlas by měl mít orgán sociálně-právní ochrany založen ve spise.*“

¹⁷² Několik dnů, pominu-li krátkodobou spolupráci v předcházejícím roce i přesto, že v daném případě OSPOD řešil fyzické napadení Adély otcem.

¹⁷³ Viz záznam z telefonických hovorů ze dne 6. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 24.

¹⁷⁴ Viz ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁵ Viz záznam z telefonických hovorů ze dne 6. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 24.

¹⁷⁶ Přičemž další intervencí ve SVP měla rodina naplánovanou až na 26. srpna 2015, tedy za dvacet dnů. Nemohu a ani nechci OSPOD přikládat k tíži termín plánovaného druhého intervenčního setkání rodiny se SVP, ale zdůrazňuji, že z pohledu Adély se daný časový odstup mohl jevit velmi vzdáleným.

¹⁷⁷ Viz záznam z telefonických hovorů ze dne 6. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 24.

¹⁷⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 41/2010 Sb.

¹⁸⁰ MACELA, Miroslav a kol. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 499.

¹⁸¹ V souladu s § 42 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V případě Adély rodiče žádný písemný souhlas na OSPOD ani v zařízení bezprostředně po jejím umístění neudělili. Nadto uvedli, že s pobytem ve ZDVOP D nesouhlasí, po telefonickém projednání otec následně souhlasil s nabídnutým řešením ze strany OSPOD – přemístěním dcery do ZDVOP při Dětském centru F (dále jen „ZDVOP F“).¹⁸²

Ze záznamů OSPOD také vyplývá, že pracovnice OSPOD s ředitelkou ZDVOP D sjednala, že souhlas s umístěním podepíše rodiče dodatečně, zároveň pobyt ukončí a dceru převezou do ZDVOP F.¹⁸³

Bezodkladné udělení písemného souhlasu se může zdát formalistické, nicméně se k citovanému výkladu ustanovení § 42 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí taktéž přiřkláním. Jelikož OSPOD písemný souhlas rodičů nezískal, ani nepodal k soudu návrh na umístění Adély do zařízení, hodnotím jeho postup za pochybení. Spatřuji v něm obcházení zákona a vyhýbání se nutnosti podat návrh k soudu.¹⁸⁴

C.1.4 Přemístění nezletilé do ZDVOP F

Rozumím důvodům, pro které OSPOD převoz nezletilé do ZDVOP F doporučil (zejména vzdálenost ZDVOP D od bydliště rodičů a možnost pokračování ve spolupráci rodiny se SVP).^{185,186} **Nicméně jeho realizaci musím hodnotit jako zcela nevhodnou, zejména z následujících důvodů.**

ZDVOP D označil nezletilou za psychicky „rozhozenou“ a vyjádřil dle mého názoru oprávněně obavy z toho, že Adéla s rodiči nepojede.¹⁸⁷ OSPOD reagoval na žádost¹⁸⁸ ZDVOP D o to, aby nezletilou převezly pracovnice OSPOD, tím, že vyzval rodiče, aby cestou s Adélou situaci neprobírali, a ZDVOP D, aby Adélu na převoz připravil.

Před přemístěním Adély neproběhla žádná návštěva rodičů ve ZDVOP D ani intervence odborníka, během které by si rodiče a Adéla mohli

¹⁸² Nadto ZDVOP F sice ze své povahy poskytuje péči dětem do osmnácti let, ale díky přídrženosti k dětskému centru (dříve kojeneckému ústavu specializujícímu se na péči o děti do tří let věku) typově zcela nevyhovuje zařazení šestnáctileté Adély.

¹⁸³ Vše viz záznam z telefonických hovorů ze dne 6. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listů 24–25.

¹⁸⁴ V souladu s § 42 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁸⁵ Pomínu-li výše rozebrané nesrovnalosti s právním titulem, na základě kterého byla nezletilá v zařízení umístěna. Pokud by se OSPOD obrátil v souladu s § 42 odst. 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí na soud, mohl by zase pouze soud o přemístění nezletilé rozhodnout.

¹⁸⁶ Zároveň však za adekvátní argument nepovažuji zajištění, aby nezletilá byla dále od svého přítele, a byl jim tak zamezen či omezen kontakt.

¹⁸⁷ Na tomto tvrzení nemění nic ani skutečnost, že Adéla s převozem po rozhovoru s pracovnicí ZDVOP D souhlasila. Z vyjádření pracovnice ZDVOP D však bylo patrné, že se obávala, že ji otec odveze domů. Viz záznam z telefonického hovoru ze dne 7. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 43.

¹⁸⁸ Viz e-mail ze ZDVOP D ze dne 7. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 35.

vysvětlit důvody jejího odchodu z domu.¹⁸⁹ Ta proběhla až následující den po převozu ve SVP.

Na žádost ZDVOP D¹⁹⁰ se pracovnice OSPOD snažila s nezletilou telefonicky spojit prostřednictvím jejího mobilního telefonu, avšak neúspěšně.

To, že se Adéla, která o umístění mimo rodinu sama požádala, musela s rodiči konfrontovat bez odborné podpory a následně s rodiči absolvovat minimálně dvouhodinovou cestu do ZDVOP F, považují za nevhodné. Domnívám se, že OSPOD tímto postupem nenaplnil svou povinnost vyplývající z § 8 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tedy poskytnout pomoc dítěti, které o to požádá. Jeho postup v tomto bodě tedy hodnotím jako pochybení.

C.1.5 Nastavení pravidel při návratu nezletilé do domácího prostředí

Pozitivně hodnotím aktivitu OSPOD při ukončení pobytu Adély ve ZDVOP F – asistenci při nastavení pravidel rodiny, která měla eliminovat vznik konfliktů v rodině.¹⁹¹

C.2 Spolupráce rodiny se SVP

Oceňuji, že OSPOD doporučil rodině navázat spolupráci se SVP hned během prvních pohovorů (včetně předání kontaktů). Stejně tak hodnotím kladně, že pracovnice OSPOD rodinu opakovaně motivovaly v pokračování ve spolupráci a v úvodu spolupráce požádaly SVP o vyjádření, zda Adéla vykazuje známky psychického či fyzického týrání. Po dvou intervencích etoped SVP PaedDr. B. ve zprávě uvedl, že SVP během návštěv neregistrovalo zjevné známky fyzického či psychického týrání Adély.¹⁹² Toto zjištění podpořil speciální pedagog Bc. M. ve zprávě vypracované po šesti návštěvách.¹⁹³ Také **pozitivně hodnotím, že pracovnice OSPOD**

¹⁸⁹ Minimálně nic takového nevyplývá ze spisové dokumentace OSPOD.

¹⁹⁰ Viz záznam z telefonického hovoru ze dne 7. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 43.

¹⁹¹ Viz záznam z osobního jednání ze dne 17. srpna 2015 a protokol ze dne 18. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listů 68, 76 a 77.

¹⁹² Viz zprávu SVP ze dne 13. srpna 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 64.

¹⁹³ Viz zprávu SVP ze dne 25. listopadu 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 153–154. Z této zprávy však cituji: „U Adély se projevují silné tendence k osamostatnění, ale těm se snaží otec bránit. Adéla následně konfliktní situace řeší útěky, protože není schopná s otcem komunikovat. Ani jeden z nich není v tuto chvíli schopen druhého poslouchat a respektovat. (...) Potíže v komunikaci se projevují také mezi otcem a mátkou. Z postoje otce se zdá, že ji nevnímá jako rovnocennou partnerku – např. nestačí, když Adéla něco oznámí matce. (...) Ke zhoršení celé situace přispívá i neochota otce přijmout fakt, že má dívka přítele. (...) Neochota něco měnit a celková neústupnost se projevuje nejen u dcery, ale i u otce, který například u pravidel, která společně odsouhlasili při návštěvě OSPOD, neustále hledá důvody, proč nemohou fungovat. Obdobně se projevuje i při hledání dalších termínů. V tomto případě je ale otec částečně limitován svým zaměstnáním. (...) [Adéla] ve svých projevech prezentovala částečnou odevzdanost, jako by s otcem nemělo už cenu výrazněji diskutovat a hledat kompromis.“

průběžně informovala SVP o situaci v rodině, případně žádala zacílení práce na dílčí problémy.¹⁹⁴

I přesto jsem ze spisové dokumentace OSPOD nabyla dojmu, že OSPOD **měl pouze orientační přehled** o tom, kolik intervenčních setkání jednotliví členové rodiny absolvovali a s jakými výsledky či závěry. **Doporučuji, aby si OSPOD vyžádal aktuální detailní zprávu SVP o průběhu spolupráce se všemi členy rodiny a zhodnotil, zda plní svůj účel a zda je vhodné v ní pokračovat, případně v jakém rozsahu.**

C.2.1 Spolupráce Adély s psychologem SVP

Z komunikace s Adélou vyplynulo, že se domnívá, že do SVP dochází k psychologovi (uvedla „k panu M.“). Taktéž během místního šetření se pracovnice OSPOD vyjádřily, že s Adélou ve SVP spolupracuje „psycholog dr. M.“. Dané přesvědčení OSPOD je zachyceno také v záznamu z šetření v domácnosti.¹⁹⁵

Pověřená pracovnice Kanceláře veřejného ochránce práv však telefonicky ve SVP ověřila, že zařízení sice psychologickou péči poskytuje, ale Bc. M., který s nezletilou spolupracuje, je speciální pedagog. Jiný dr. M. dle internetových stránek v zařízení nepracuje.

Jelikož mezi speciálně pedagogickou a psychologickou péčí je značný rozdíl, musím označit tento zásadní omyl OSPOD za jeho pochybení.

Jsem si vědoma, že OSPOD v minulosti Adéle zprostředkování psychologické podpory nabízel a ta ji tenkrát odmítla. **S ohledem na pokračování vyhocené situace v rodině důrazně doporučuji, aby OSPOD nezletilé psychologickou pomoc¹⁹⁶ co nejdříve zprostředkoval, případně ji nařídil¹⁹⁷, seznámil s tím rodiče a docházku monitoroval.¹⁹⁸**

C.3 Účast Adély u soudního jednání

Adéla během komunikace s pověřenou pracovnící Kanceláře veřejného ochránce práv zdůraznila, že ji mrzí, že se nemohla účastnit soudního jednání v rámci řízení o stanovení soudního dohledu nad její výchovou.

¹⁹⁴ Například na suicidální tendence Adély.

¹⁹⁵ Během toho otec požádal pracovníci OSPOD o zprostředkování psychologické péče pro Adélu. K tomu pracovnice OSPOD sdělila, že Adéla k psychologovi již dochází, a to k „dr. M.“ ze SVP. Viz záznam ze sociálního šetření ze dne 12. února 2016 – ve spisu OSPOD na čísle listu 200–201.

¹⁹⁶ Včetně předání kontaktů.

¹⁹⁷ V souladu s § 12 odst. 1 písm. a) či § 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹⁹⁸ Nad rámec také uvádím, že nezletilá se během komunikace s pověřenou pracovnící Kanceláře veřejného ochránce práv již na možnost docházet k psychologovi sama dotazovala. Pověřená pracovnice Adéle k dotazu potvrdila, že pomoc může vyhledat i sama, doporučila ji kontaktovat Centrum krizové intervence B či psychologa ve SVP. K nabídce zprostředkování Adéla uvedla, že to zvládne sama.

Ze spisové dokumentace OSPOD je patrné, že se Adéla zajímala o možnost účastnit se soudního jednání během pohovoru, který s ní před jednáním vedla v prostorách školy pracovnice OSPOD.¹⁹⁹ Z protokolu je patrné, že Adéle bylo „vysvětleno, že to není obvyklá praxe, že soud ukládá OSPOD s dítětem pohovořit a podat soudu zprávu“.

Respektuji, že pracovnice OSPOD nezletilou seznámila s „obvyklou praxí“, nicméně tím **nesplnila svou povinnost vyplývající z § 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí**.

Nemám pochybnost o tom, že šestnáctiletá Adéla byla schopna s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního řízení.²⁰⁰ Z toho vyplývá, že ji pracovnice OSPOD měla seznámit se všemi souvisejícími podstatnými skutečnostmi. Možnost zúčastnit se jednání před soudem, a to i s ohledem na to, že se na ni nezletilá sama dotázala, považuji za informaci podstatnou.

I přesto, že nezletilá byla v řízení zastoupena opatrovníkem (OSPOD)²⁰¹ a neměla způsobilost činit v daném řízení procesní úkony, měla právo se soudního jednání zúčastnit.²⁰² S tím ji pracovnice OSPOD měla seznámit a neměla ji od účasti odrazovat.

C.4 Opakované žádosti nezletilé o umístění do zařízení

Ve spisové dokumentaci je zaznamenáno, že možnost opakovaného umístění Adély do zařízení s ní i s rodiči pracovnice OSPOD během podzimu 2015 několikrát probíraly. Zejména OSPOD doporučoval nastoupení na žádost rodičů (což OSPOD označil jako tzv. dobrovolný pobyt). Pracovnice OSPOD také Adélu během podzimu 2015 několikrát konfrontovaly s tím, zda chce být umístěna do zařízení. To Adéla negovala.

Situace z mého pohledu vygradovala dvakrát. Nejprve během vánočních svátků 2015.²⁰³ Oceňuji, že pracovnice OSPOD obsluhující během

¹⁹⁹ Viz protokol ze dne 26. listopadu 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 148.

²⁰⁰ Nadto u dětí starších dvanácti let zákon o sociálně-právní ochraně dětí v § 8 odst. 3 presumuje, že jsou schopné informace přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.

²⁰¹ V souladu s § 469 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Ledaže by jí soud odepřel přístup k jednání v souladu s § 116 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Více viz SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 943.

²⁰³ Adéla nejprve na Štědrý den kontaktovala ZDVOP F, následně ji tentýž den telefonicky oslovila pracovnice OSPOD. Adéla sdělila, že musela odpoledne utéct k babičce, bojí se vrátit domů a chtěla by někam do ústavu (viz záznamy z telefonických hovorů ze dne 24. prosince 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listů 168–171). Ve dnech 25. a 28. prosince 2015 Adéla svoji žádost o umístění opět telefonicky zopakovala. Uvedla, že je doma ve stresu, špatně spí a chtěla by si někde odpočinout (viz záznam z telefonického hovoru ze dne 24. prosince (18:39) – ve spisu OSPOD na čísle listů 172–173). Dne 28. prosince 2015 pracovnice OSPOD kontaktovala ZDVOP F a dotazovala se na možnost umístění i přesto, že uvedla, že dle názoru OSPOD není Adéla v aktuálním ohrožení. Následně

svátků pohotovostní telefon zvládla situaci po telefonu během večera zklidnit a důkladně telefonicky monitorovala Adélino psychické rozpoložení. Jako **nevhodné** však musím označit vyjádření klíčové pracovnice Bc. Netolické, zaznamenané ve spisové dokumentaci²⁰⁴, „*že to není případ, kdy byla nezletilá nějakým způsobem ohrožena. Takové výkyvy nálad mívá často*“. V první řadě zdůrazňuji, že klíčová pracovnice s Adélou v daný den nehovořila. V druhé řadě a s ohledem na okolnosti daného případu mohl OSPOD za Adélino ohrožení považovat také skutečnost, že byla opakovaně ve špatném psychickém rozpoložení a měla obavu z toho, co v budoucnu nastane. Také **nerozumím** tomu, proč pracovnice OSPOD dne 28. prosince 2015 nevyužily situace a s Adélou si nejprve nepromluvíly o samotě. Stejně jako výše musím uvést, že v tomto směru postup OSPOD nepovažuji za vhodný. **Pracovnice OSPOD Adélu vystavily situaci, kdy měla před svými rodiči potvrdit, že chce ze společné domácnosti odejít.** Rozhodnutí o tom, že dítě již s rodiči nechce žít, je pro dítě velmi náročné. Připodobňuji je tlaku, který musí dítě absolvovat v rámci rozvodového sporu, ve kterém se má rozhodnout, se kterým rodičem bude dále žít. **Příčemž na nevhodnost tohoto postupu odkazují mnozí psychologové.**²⁰⁵

Podruhé se problémy objevily v lednu 2016.²⁰⁶ I po tomto incidentu OSPOD oslovil rodiče Adély s tím, zda „*neuvážovali o umístění Adély na pobyt*“.²⁰⁷ Rodiče dle záznamů měli umístění Adély nejprve odmítnout, následně se nepřesvědčivě vyjádřili ve smyslu, že by s pobytem souhlasili. OSPOD proto přislíbil zjištění možností zařízení.²⁰⁸ Tak učinil až dne 20. ledna 2016²⁰⁹, kdy zjistil, že ve vzdálenostně dostupných

pracovnice OSPOD navštívily rodinu. Doma zastihly nejprve samotnou Adélu, které sdělily, že do domu vstoupí a situaci budou řešit, až budou doma rodiče. Následně pracovnice OSPOD provedly společný pohovor s matkou, otcem a Adélou a jednotlivé strany popsaly průběh vánočních svátků. Rodiče s umístěním Adély mimo rodinu nesouhlasili. Adéla během pohovoru také uvedla, že chce zůstat doma (viz záznam ze sociálního šetření ze dne 28. prosince 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 175).

²⁰⁴ Viz záznam z telefonického hovoru ze dne 24. prosince (18:39) – ve spisu OSPOD na čísle listu 170.

²⁰⁵ Na příklad viz MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015. s. 83. „*Rozhovor by měl být veden tak, aby dítě nemuselo porovnávat míru své vazby na rodiče, respektive je hodnotit, a tím pádem se nemuselo vyrovnávat s pocitem, že sdělením svých názorů, jednomu z nich ubližuje. Je tedy důležité nežádat na dítěti, aby volilo, s kterým rodičem chce být.*“

²⁰⁶ Adéla po víkendovém konfliktu s rodiči kontaktovala OSPOD dne 11. ledna 2016. Dle záznamu OSPOD (ve spisu OSPOD na čísle listu 186) uvedla, že „*již neví, jak dál. Další setrvání doma je pro ni nepředstavitelné, radši by byla v dětském domově, neví, co bude dál. (...) Doma již psychicky nemůže, již neví, co vše čekat*“.

²⁰⁷ Viz záznam ze sociálního šetření ze dne 13. ledna 2016 – ve spisu OSPOD na čísle listu 187.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Viz záznam z telefonických hovorů ze dne 20. ledna 2016 – ve spisu OSPOD na čísle listu 190.

střediscích výchovné péče není nástup Adély možný, proto uvažoval o jejím umístění do diagnostického ústavu pro mládež²¹⁰. Následujícího dne Adéla zkolabovala ve škole a dva dny byla hospitalizována v nemocnici.²¹¹

S ohledem na problémy v rodině a opakující se žádosti Adély o umístění mimo rodinu se domnívám, že OSPOD měl v jejím zájmu²¹² přistoupit sám k podání návrhu soudu na umístění Adély mimo rodinu. Mám za to, že táhnoucí se rodinné problémy nepříznivě působily zejména na psychický stav Adély, v čemž spatřuji její ohrožení. Domnívám se, že situace v lednu 2016 dokonce naplnila znaky pro podání návrhu na tzv. rychlé předběžné opatření.²¹³ Zdůrazňuji, že pro ně není podstatné, zda zde je, či není nějaká osoba, která má právo o dítě pečovat, a postačuje, že normální vývoj či jiný důležitý zájem dítěte je vážně ohrožen nebo narušen. Důležitým zájmem dítěte může být bezesporu i jeho dlouhotrvající psychická nestabilita projevující se mimo jiné psychosomaticky či opakovanými kolapsy organismu.

Dne 29. ledna 2016 pracovnice OSPOD matce a Adéle během místního šetření sdělila, že „*nezbývá než umístění v diagnostickém ústavu prostřednictvím soudu, urychlit umístění by bylo možné, kdyby rodiče podali návrh k soudu na nařízení předběžného opatření, se kterým bychom [OSPOD] jim pomohli*“.²¹⁴ S tímto výrokem OSPOD nemohu zásadně souhlasit a označuji jej za alibistický. OSPOD mohl sám podat jak návrh na vydání tzv. rychlého předběžného opatření, kterým by dítě bylo svěřeno do vhodného prostředí,²¹⁵ tak tzv. sedmidenního předběžného opatření.²¹⁶ Není mi proto známo, jak by rodiče mohli rozhodování soudu urychlit tím, že by návrh podali oni.

C.5 Zdravotní problémy nezletilé

Jsem si vědoma toho, že rozpoznat rozdíl mezi psychosomatickými problémy a tzv. simulováním může být často nelehké. Úkolem pracovníků OSPOD je s danými projevy pracovat, nikoliv a priori předpokládat, že

²¹⁰ Konkrétně Diagnostického ústavu a Střediska výchovné péče xxxxx.

²¹¹ Ve spisové dokumentaci OSPOD je zaznamenán důvod hospitalizace pouze stručně sdělením praktické lékařky – „*kolapsový stav, vyšetření v pořádku, do plánu kontrolní kardiologie a neurologie*“ (viz e-mail MUDr. N. ze dne 2. února 2016 – ve spisu OSPOD na čísle listu 197).

²¹² V souladu s § 5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²¹³ Dle ustanovení § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

²¹⁴ Viz záznam ze sociálního šetření ze dne 29. ledna 2016 – ve spisu OSPOD na čísle listu 195.

²¹⁵ Za vhodné prostředí může soud označit jak ZDVOP, tak jiné zařízení, které uzná za vhodné.

²¹⁶ Dle § 76 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

dítě, u kterého se projevují nějaké výchovné problémy, využívá lékařských vyšetření k tomu, aby se vyhýbalo svým závazkům a povinnostem.

Zároveň zdůrazňuji, že psychosomatické problémy většinou nebudou mít otisk v empirických výsledcích lékařských vyšetření. Psychosomatickým onemocněním totiž nejčastěji předchází dlouhotrvající stres, který může mít svůj zárodek v různých situacích či životních událostech. Výchovné problémy, agresivita, vzdor a psychosomatické potíže mohou být právě projevem táhnoucích se životních problémů.

V případě Adély lékaři objektivně diagnostikovali skoliózu páteře, se kterou mohou být spojeny bolesti.²¹⁷ Ve zbytku praktická lékařka sdělila, že časté návštěvy u lékaře hodnotí jako nadbytečné, avšak zdůraznila, že je nechce podcenit.²¹⁸ Následně²¹⁹ odkázala na zprávu z nemocnice, která Adélinu hospitalizaci uzavřela s diagnostikovaním „*skoliózy páteře a obtížemi psychosomatického charakteru v souvislosti s disharmonickými rodinnými vztahy*“.

Významné je pro mě také zjištění vyplývající ze spisové dokumentace OSPOD, že do Vánoc 2015 Adéla třikrát ve škole bez objektivní příčiny zkolabovala a odvezla ji rychlá záchranná služba. V některých případech ji následně nemocnice hospitalizovala. I přesto OSPOD **nevyužil svého oprávnění** vyplývajícího z § 53 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a ve spisové dokumentaci nevede žádnou lékařskou zprávu z nemocnice, do které rychlá záchranná služba Adélu odvezla.

Musím tedy konstatovat, že jsem dospěla k přesvědčení, že OSPOD psychosomatické projevy Adély zlehčoval a nepřihlížel k nim, čímž se dopustil pochybení.

C.6 Incident ze dne 5. března 2016

Adéla mi zaslala audionahrávky telefonních hovorů s rodiči a pracovníci OSPOD ze dne 5. března 2016.²²⁰ Z nahrávek je patrné, že Adéla telefonicky řešila situaci, kdy se nestíhala vrátit včas domů z návštěvy přítele kvůli defektu automobilu. Z nahrávek je zřejmé, že otec s Adélou komunikuje velmi hrubě, situaci s Adélou odmítá konstruktivně řešit, vyhrožuje jí, že „*jí dá přes hubu a zmlátí ji jak žito*“, a o Adélině příteli se vyjadřuje vulgárně. Matka Adéle bezradně sděluje, že neví, co má dělat a jak otci situaci vysvětlit. Adéle neposkytla žádnou radu ani pomoc.

Pracovnice OSPOD Adéle v telefonátu sděluje, že „*tohle je tak nedůvěryhodný, že ti to nemůžu věřit ani já (...), po zkušenostech ti to fakt nemůžu*

²¹⁷ Viz zprávu MUDr. N. ze dne 15. listopadu 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 150.

²¹⁸ Viz záznam z osobního jednání ze dne 23. září 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 105.

²¹⁹ Viz zprávu MUDr. N. ze dne 15. listopadu 2015 – ve spisu OSPOD na čísle listu 150.

²²⁰ Nahrávky pořídila prostřednictvím aplikace v mobilním telefonu, která telefonáty zaznamenává.

věřit. Prostě udělej vše pro to, abys byla dneska doma“. Na Adélin dotaz, jak to má udělat, jí pracovnice OSPOD doporučuje vzít si taxi.²²¹ Následně se pracovnice OSPOD dotázala: „... *jestli chceš, aby pro tebe dojela policie?*“ K tomu Adéla uvedla, že již policii kontaktovala, protože nevěděla, co má dělat. Policie jí však sdělila, že pro ni má přijet otec. Následně pracovnice OSPOD doporučuje „*dostat se na vlak*“, případně si k tomu vzít taxi.

Nepřísluší mi hodnotit jednání Adély či rodičů, avšak k telefonátu pracovnice OSPOD se vyjádřit musím. Celý telefonát totiž působí ze strany pracovnice OSPOD **nepřátelsky**. Je patrné, že pracovnice OSPOD hledala možnosti řešení problému, nicméně Adéle nepomohla nikterak konkrétně. Nadto během hovoru Adéle jednoznačně sdělila, že jí nedůvěřuje, a doplnila to útočným tónem. **Tento přístup označuji za neprofesionální.**

C.6.1 Důsledky

Již před tímto incidentem Adéla sdělovala, že sociální pracovníci OSPOD nedůvěřuje a obává se jí svěřit zejména ze strachu, že pracovnice OSPOD s vyjádřením konfrontuje otce. V návaznosti na výše popsany incident Adéla již další spolupráci s touto pracovnící odmítá, respektive ji považuje za velmi obtížnou. Uvedla, že dané pracovníci se obává svěřit se svými pocity i přáními.

Zdůrazňuji, že práce OSPOD s rodinou je intenzivní, o čemž svědčí i obsáhlost spisu, nicméně mám pochybnosti o tom, zda je její výkon v zájmu nezletilé. Domnívám se, že nedůvěra Adély v klíčovou pracovníci je oprávněná a významně narušuje další spolupráci OSPOD nejen s Adélou, ale s celou rodinou. Z místního šetření realizovaného na OSPOD vyplynulo, že názor pracovníc OSPOD na nezletilou je jednotný, totožně se vyjádřila také vedoucí odpovídajícího odboru. Z těchto důvodů a na základě pochybení konstatovaných výše se mi jako nejvhodnější jeví **změna místní příslušnosti OSPOD**. Tento krok by byl dle mého názoru zejména v zájmu dalšího řešení případu, a tudíž i v zájmu Adély, jelikož aktuálně vše nasvědčuje tomu, že účinná sociální práce pracovníc OSPOD a Adély není možná. Za tímto účelem si dovoluji oslovit nadřízený úřad – Krajský úřad Středočeského kraje. V případě, že ten nebude pro delegaci spatřovat důvod, považuji za vhodné, aby v zájmu lepší spolupráce a nalezení konstruktivního řešení případ v **rámcí jmenovaného OSPOD převzala jiná sociální pracovníce**, o které se Adéla vyjadřuje kladně a k níž pociťuje částečnou důvěru.

²²¹ Adéla uvádí, že na vzdálenost sto padesát kilometrů by to bylo velmi drahé. K tomu pracovnice OSPOD uvedla, že by to otec jistě zaplatil.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Městský úřad Kutná Hora dopustil pochybení spočívajících v:

- bezprostředním nezajištění písemného souhlasu rodičů s umístěním Adély do ZDVOP D,
- nevhodné realizaci přemístění Adély mezi ZDVOP D a ZDVOP F,
- zprostředkovávání nepřesných informací o poskytované péči ve SVP,
- odrazení Adély od účasti na soudním jednání v důsledku nedostatečného poučení,
- nepřistoupení k podání návrhu na umístění Adély do vhodného prostředí i přes její opakované žádosti a kolapsy ve škole,
- přesvědčování rodičů k umístění dcery do zařízení na jejich žádost,
- nerespektování psychosomatických projevů nezletilé, včetně nevyužití oprávnění vyplývajících z § 53 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí vůči nemocničním zařízením,
- neprofesionálním řešení incidentu z 5. března 2016.

Zprávu o šetření zasílám starostovi města Kutná Hora a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám na vědomí a k případným dalším opatřením také řediteli Krajského úřadu Středočeského kraje.

O svých zjištěních a závěrech informuji přiměřeně jejímu věku rovněž stěžovatelku.

S ohledem na obavu Adély z reakcí otce na skutečnost, že se s řešením svého problému obrátila na mě, tímto zároveň žádám, aby tato zpráva, stejně jako předchozí komunikace, byla v souladu s předchozí domluvou zařazena do tzv. zvláštní složky spisu. Krajský úřad Středočeského kraje tímto také žádám o diskrétnost co do identifikace stěžovatelky.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci sociálně-právní ochrany Adély N.

A – ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Ve zprávě o šetření ze dne 30. března 2016 jsem konstatovala, že se Městský úřad Kutná Hora (dále jen „OSPOD“) dopustil pochybení spočívajících v:

- bezprostředním nezajištění písemného souhlasu rodičů s umístěním Adély do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc při D (dále jen „ZDVOP D“),
- nevhodné realizaci přemístění Adély mezi ZDVOP D a Zařízením pro děti vyžadující okamžitou pomoc při Dětském centru F (dále jen „ZDVOP F“),
- zprostředkovávání nepřesných informací o poskytované péči ve Středisku výchovné péče E (dále jen „SVP“),
- odrazení Adély od účasti na soudním jednání v důsledku nedostatečného poučení,
- nepřistoupení k podání návrhu na umístění Adély do vhodného prostředí i přes její opakované žádosti a kolapsy ve škole,
- přesvědčování rodičů k umístění dcery do zařízení na jejich žádost,
- nerespektování psychosomatických projevů nezletilé, včetně nevyužití oprávnění vyplývajících z § 53 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí vůči nemocničním zařízením,
- neprofesionálním řešení incidentu z 5. března 2016.

B – VYJÁDŘENÍ ÚŘADU/ÚRADŮ

Z vyjádření starosty města Kutná Hora Bc. Martina Starého ze dne 21. dubna 2016 (dále jen „vyjádření“), vyplynulo, že projednal věc s pracovníci OSPOD a dospěl k přesvědčení, že se s mými závěry neztotožňuje a výkon sociálně-právní ochrany Adély považuje za řádný a intenzivní. Mé závěry nepovažoval za objektivní zejména z důvodu, že údajně nebraly v potaz povinnosti nezletilé, ale pouze její práva, opomíjely rodičovskou odpovědnost, která se skládá z práv i povinností. Stejně tak, dle jeho názoru, nepřihlížely k ochraně rodiny, k povinnosti dítěte dbát svých rodičů a nutnosti komplexní sociální práce s rodinou. Jednotlivě se také vyjádřil ke konstatovaným pochybením. Vzhledem k tomu, že tento dokument slouží pouze pro komunikaci mezi mnou a úřadem, nepovažuji za účelné úřadu jeho vyjádření více popisovat. V další části zdůrazňuji pouze pro mé posouzení nejvýznamnější body.

C – ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

S ohledem na vyjádření Městského úřadu Kutná Hora k mé zprávě o šetření vydávám závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

V první řadě bych se ráda ohradila proti tvrzení starosty města, že mé „*připomínky nepovažuje za objektivní*“. Ráda bych zdůraznila, že k závěrům konstatovaným ve zprávě o šetření jsem dospěla na základě nejen vyjádření Adély, ale zejména po podrobném studiu spisové dokumentace a provedeném místním šetření, v rámci kterého pověřené pracovnice Kanceláře veřejného ochránce práv hovořily se čtyřmi pracovnicemi úřadu. Taktéž předesílám, že jsem se plně řídila účinnou právní úpravou a mojí snahou nebylo bezbřehé hájení práv Adély. Uvědomuji si, že OSPOD pracuje s celou rodinou, nejen s dítětem, a dítě i rodiče mají svá práva i povinnosti. **Všechny tyto aspekty jsem ve své zprávě o šetření zohlednila.**

C.1 Umístění do ZDVOP D

V tomto bodě trvám na svých závěrech řečených ve zprávě o šetření.

Rozumím pochybnosti OSPOD o důvodnosti pobytu Adély ve ZDVOP D, kterou významně podpořila Adélin volba zařízení (vzdálenost od místa bydliště rodičů a přítele Adély, nemožnost navázat na první návštěvu ve SVP). Zamýšlím se však nad tím, zda by OSPOD reagoval stejně i v případě, že by Adéla požádala o umístění ve ZDVOP F.

OSPOD ve svém vyjádření sdělil, že Adélin „*odchod z rodiny nebyl v dané chvíli důvodný. Ze zjištěných informací nevyplývá, že by byla Adéla bezprostředně v ohrožení života, že by se ocitla bez jakékoliv péče, nebo že by byla ohrožena její základní práva, a bylo tak zapotřebí její umístění*“. **Dle mého názoru toto vyjádření odporuje skutečnosti, že OSPOD následně podpořil setrvání Adély ve ZDVOP D do 10. srpna 2015 a přemístění a pobyt ve ZDVOP F.**

OSPOD sice rodině **vhodně a neprodleně po Adélině oznámení doporučil spolupráci se SVP, avšak nemůže Adéle vytýkat**, že vztahy v rodině subjektivně pociťovala jako natolik vyhrocené, že jí nestačilo řešit je pouze ambulantní péčí ve SVP, která nadto měla pokračovat až za 20 dnů.

Také musím upozornit, že smyslem zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc²²² je poskytnout péči také dítěti, jehož příznivý vývoj je vážně ohrožen. Za ohrožení příznivého vývoje dítěte považují také situaci, kdy eskalace problémů na dítě působí tím způsobem, že v jejím důsledku uteče z domova do neutrálního prostředí.

²²² V souladu s § 42 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

C.2 Souhlas rodičů s umístěním do ZDVOP D

Dodatečné doplnění spisové dokumentace o písemný souhlas rodičů s pobytem Adély ve ZDVOP D považuji za **dostatečné**. Do budoucna však doporučuji, aby se OSPOD takového postupu vyvaroval.

C.3 Přemístění Adély do ZDVOP F

Z vyjádření vyplývá, že ZDVOP D poskytl psychologickou podporu Adéle i rodičům, a to bezprostředně před jejich odjezdem do ZDVOP F. OSPOD však uznal, že tento krok není ze spisové dokumentace patrný. OSPOD proto dodatečně vyžádal od ZDVOP D zprávu o poskytnutí psychologické intervence, kterou zařadil do spisové dokumentace.

Dané opatření k nápravě považuji za dostatečné a na svém původním závěru v této věci netrvám.

C.4 Spolupráce rodiny se SVP a psychologická podpora Adély

Oceňuji, že OSPOD vyslyšel mé doporučení a vyžádal si aktuální zprávu SVP, na jejímž základě mohl vyhodnotit aktuální potřebu rodiny co do další spolupráce se SVP. Z vyjádření mi však není zřejmé, zda spolupráci dále podporuje, či nikoliv. Prosím proto o doplnění těchto informací.

Úřad se však **nikterak nevyjádřil** k mé námitce týkající se nepřesností s druhem poskytované péče v SVP a jejím zajištění. Sdělení, že OSPOD za současných poměrů v rodině nepovažuje za potřebné zajištění psychologické pomoci Adéle, neposkytuje jakékoliv vysvětlení toho, jakou službu SVP poskytovalo rodině v minulosti, zda to OSPOD věděl a rozlišoval mezi speciálně pedagogickou a psychologickou péčí. Pokud by opětovně vyvstaly problémy v rodině, **žádám OSPOD, aby byl Adéle nápomocný v zajištění psychologické podpory**. Z jejich vyjádření je totiž patrné, že o tento druh služby má nadále zájem, avšak je omezena možnostmi.²²³

C.5 Účast Adély u soudního jednání

S ohledem na Adélin věk **trvám na svém předchozím závěru**. Pokud Adéla měla na stejný den a stejnou hodinu domluvenou schůzku ve SVP, měla pracovnice OSPOD argumentovat tímto, případně Adéle nabídnout pomoc při sjednání jiného termínu ve SVP. Sdělení, že účast dítěte při soudním jednání není „běžnou praxí“, pokládám za nesprávné a nevhodné.

²²³ Zejména z důvodu finanční náročnosti v Centru krizové intervence X, kde Adéla navázala v nedávné době kontakt s psychologičkou.

C.6 Opakované žádosti nezletilé o umístění do zařízení

Vysvětlení OSPOD považuji za nedostatečné, jelikož se nijak nevěnuje reakcím na mé konkrétní argumenty ve prospěch možnosti podat návrh na předběžné opatření.²²⁴

C.7 Zdravotní problémy nezletilé

OSPOD ve vyjádření zdůraznil, že se u Adély nikdy neprokázalo týrání. V této souvislosti také uvedl, že v běžné praxi lékaři na žádost OSPOD nevydávají žádné zprávy v případech, kdy se nejedná o dítě týrané, zneužívané či zanedbávané.

Je nepochybné, že Aděliny opakující se kolapsy musely mít nějakou příčinu, ať již objektivní, nebo subjektivní. Že situace na Adělu negativně působila, dokazuje zejména skutečnost, že ji rychlá záchranná služba opakovaně odvezla ze školy. Na místě proto bylo vyloučit možné příčiny, jako je šikana, školní neúspěšnost, zdravotní problémy či týrání.

Zdůrazňuji, že týrání dítěte se může objevit i **bez fyzického násilí, tedy mít formu tzv. psychického týrání.** To v sobě v souladu s literaturou²²⁵ zahrnuje i několik subtypů, a to „*pohrdání, terorizování, izolování, korumpování a odpirání emoční opory*“. Jiný zdroj²²⁶ psychické týrání definuje jako „*jednání, které má závažný nepříznivý vliv na citový vývoj a chování dítěte, které má mnoho podob jako například ponižování a urážení dítěte, odmítání nebo zavrhování dítěte, izolace dítěte od svých vrstevníků nebo od rodiny, vystavování dítěte těžkým konfliktům v rodině a podobně*“. Tedy i v těchto případech může OSPOD v souladu s § 53 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí po lékařích požadovat jejich vyjádření, právě pro účely posouzení, zda se (ne)jedná o dítě týrané (a to i psychicky). **Platí totiž, že pokud OSPOD v žádosti o poskytnutí informací od poskytovatele zdravotních služeb uvede, že se na něj obrací, neboť mají být sděleny údaje o podezření z týrání, zneužívání nebo ze zanedbávání, je poskytovatel zdravotních služeb povinen tyto informace sdělit.** V takovémto případě se totiž v souladu s druhou větou § 53 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí poskytovatel zdravotnických služeb nemůže dovolávat povinnosti zachovávat mlčenlivost podle zvláštního zákona^{227, 228}

²²⁴ Zejména zjišťování Adělina názoru v přítomnosti rodičů, Aděliny opakované kolapsy organismu (i když bez zjevných příznaků) a prodlení při řešení incidentu z ledna 2016.

²²⁵ Např. LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006, s. 283. ISBN 80-247-1284-9.

²²⁶ NOVOTNÁ, Věra. *Metodický materiál: Ochrana dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných* [online]. Jihlava: 2013, s. 10 [cit 27. 7. 2016]. Dostupné z: http://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4051893.

²²⁷ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

²²⁸ K tomu více také v metodickém dokumentu Ministerstva práce a sociálních věcí *Úprava mlčenlivosti poskytovatelů zdravotních služeb ve vztahu k orgánům sociálně-právní ochrany dětí* ze dne 8. února 2016, č. j. 2016/7944-231.

C.8 Incident ze dne 5. března 2016

Se závěrem, že Adéla k incidentu jednoznačně neuváděla pravdu, **nemohu souhlasit**. Z informací, které jsou mi známy, nemohu takovýto soud učinit. A domnívám se, že hodnotit dobu „opravy spojky“ nepřísluší ani OSPOD.

Rozumím snaze pracovnice OSPOD na Adélu působit výchovně, jak uvádí ve vyjádření, a domnívám se, že takový přístup byl namístě. Opakované přehrání nahrávek zaznamenaných Adélou mě však utvrzuje, že způsob jednání sociální pracovnice s Adélou v této situaci nebyl adekvátní. Zejména tón hlasu sociální pracovnice byl ryze nepřátelský a nabízená řešení (zejména vzít si taxi) nepovažuji za jakkoliv konstruktivní.

C.9 Změna sociální pracovnice

OSPOD ve svém vyjádření uvedl, že nepovažuje za „vhodné a výchovné, aby došlo ke změně kurátorky. Způsob sociální práce, jednání s nezletilou a výkon sociálně-právní ochrany je třeba posuzovat v celém kontextu, v rámci jednání s celou rodinou po celou dobu řešení situace nezletilé“.

Znovu zdůrazňuji, že pro výkon sociálně-právní ochrany dítěte by měly být základními předpoklady vzájemná důvěra a respekt mezi rodinou (tedy i dítětem) a klíčovou sociální pracovnicí. Stejně tak považuji za podstatné, aby dítě²²⁹ (i s ohledem na jeho věk) bylo partnerem ve vzájemném vztahu, nikoliv pouhým objektem spolupráce dospělých. V takovém případě totiž, dle mého názoru, může OSPOD na dítě mnohem intenzivněji a lépe výchovně působit.

Přestože mám nadále pochybnost o tom, zda je Adéla dítětem s výchovnými problémy, či dítětem vyrůstajícím v nevhodném výchovném prostředí, považuji za důležité, aby neztratila víru v to, že spolupráce s OSPOD má smysl a je v jejím zájmu. Pokud Adéla nyní nemůže konstruktivně komunikovat se svými rodiči, je důležité, aby své strasti, výhrady, přání i návrhy sdělila někomu, komu důvěřuje (pracovnici OSPOD). Taková osoba může Adélu lépe vést i k sebereflexi a může na ni lépe výchovně působit.

D – OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Městskému úřadu Kutná Hora navrhuji, aby:

- (A) ke zlepšení vzájemných vztahů v rodině a podpoře důvěry Adély k OSPOD přispěl tím, že vyslyší její přání na **změnu sociální pracovnice**,
- (B) s Adélou napříště hovořil obzvláště citlivě a **bez přítomnosti dalších osob**, zejména rodičů,

²²⁹ A to i dítě s výchovnými problémy.

- (C) s Adélou opakovaně projednal možnosti psychologické podpory a případně byl Adéle nápomocný při sjednání termínů,
- (D) zejména děti starší dvanácti let přiměřeně jejich věku i schopnostem v budoucnu seznamoval s možností jejich účasti u soudních jednání, která se jich týkají.

Závěrečné stanovisko zasílám starostovi a **žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.** Se svým stanoviskem seznámím přiměřeně jejímu věku také Adélu.

Pokud Městský úřad Kutná Hora nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem OSPOD.

Brno 3. srpna 2016

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

Zpráva o šetření ve věci Mgr. V. S.

Stěžovatelka podala v říjnu r. 2014 podnět proti Městskému úřadu Bruntál (dále také jako „OSPOD“) ve věci výkonu sociálně-právní ochrany a kolizního opatrovnictví nezletilé K. V., nar. 1996.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Stěžovatelka namítala, že OSPOD nepostupuje v nejlepším zájmu dítěte – zvláště při výkonu kolizního opatrovnictví v soudním řízení o svěřeni nezletilé do její pěstounské péče. Nezletilá dívka, o kterou stěžovatelka pečuje, je osobou se zdravotním postižením a užívá psychiatrickou medicínu.

Stěžovatelka namítala, že kolizní opatrovník se bez omluvy nedostavil k soudnímu jednání dne 13. 11. 2014, soudu nepodal žádnou zprávu o dítěti a nereagoval na telefonickou výzvu soudkyně ke zmocnění přítomné sociální pracovnice, jež zastupovala v soudním řízení bratra K. a byla na jednání přítomna. Stěžovatelka se obávala toho, že se kolizní opatrovník nedostaví ani k dalšímu soudnímu jednání dne 28. 11. 2014. Přitom rodiče nezletilé i sama nezletilá dívka s pěstounskou péčí souhlasili.

Dne 14. 11. 2014 jsem ve věci zahájila šetření.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

O případu nezletilé dívky se OSPOD dozvěděl dne 30. 6. 2014, kdy ho místně příslušný Městský úřad Orlová požádal o prošetření poměrů u stěžovatelky, neboť dívka měla být v krátké době propuštěna z psychiatrické léčebny a přála si jít bydlet k ní. Tehdy OSPOD obdržel informaci, že nepůjde o pěstounskou péči, neboť je možné, že se „matka dá dohromady“, a byly mu zaslány informace od zletilé sestry dívky o opakovaném zhroucení dívky, kterou bylo nutné hospitalizovat na psychiatrii, o jejím přání žít u stěžovatelky, o úmyslu utéct od matky, o alkoholismu matky (doprovázeném halucinacemi a inkontinencí), o špatném chování matky k dětem (slovní agresivita) a o jejím citovém vydírání dívky. Dále sestra dívky sdělila informace o násilí mezi zletilým synem, který matku navštěvuje, a matkou, které mělo za následek hospitalizaci matky, a o riziku, že dojde k napadení dívky. Neméně vážná informace se týkala toho,

že matka využívá příspěvek na péči o nezletilou k jiným účelům, než je pokrytí nákladů na sociální služby. Dále OSPOD obdržel informaci od Městského úřadu Orlová, že matka připustila, že sice užívá alkohol, ale není závislá, nebude mít problém přestat alkohol konzumovat a bude respektovat přání dítěte žít jinde. Otec podpořil tvrzení zletilé dcery a uvedl, že může přebrat péči o bratra dívky, péči o nezletilou dceru se zdravotním postižením nezvládne.

Téhož dne se sociální pracovnice negativně vyjádřila k tomu, aby stěžovatelka převzala dívku do péče, což odůvodnila nezakončenou přípravou pro pěstouny a tím, že syn stěžovatelky má psychické onemocnění. Její názor rozporovala psychologka Mgr. D., která stěžovatelku označila za vhodnou osobu k péči o dítě. Upozornila na to, že stěžovatelka na sociální pracovnici v minulosti podala stížnost.

Při sociálním šetření OSPOD dne 1. 7. 2014 stěžovatelka vyjádřila přání s nezletilou trvale bydlet a být jí nápomocna s každotýdenní dopravou na internát. Uvedla, že není skutečná teta nezletilé, že se znají 3 roky; v minulosti u ní dívka pobývala 6x na návštěvě.

Stěžovatelka převzala dívku do své péče dne 3. 7. 2014 z psychiatrické léčebny, a to bez soudního rozhodnutí. Původní orgán sociálně-právní ochrany dítěte, Městský úřad Orlová, písemně sdělil nemocnici, že dívka vyslovila přání bydlet u stěžovatelky z důvodu nadměrného požívání alkoholu její matkou, která svou závislost na alkoholu přiznala a souhlasila, aby dívka byla v péči jiné osoby. S tím souhlasil rovněž otec.

Již dne 7. 7. 2014 se stěžovatelka dostavila na OSPOD, žádala o pomoc s vyřizováním psychiatrických léků pro dítě, oznámila změnu trvalého pobytu dítěte a žádala o pomoc se sepsáním návrhu na pěstounskou péči. Záznam vypovídá o tom, že sociální pracovnice telefonicky kontaktovala Městský úřad Orlová, pro který byl krok neočekáván.²³⁰ Sociální pracovnice jí sdělila, že jelikož nemá dívku svěřenou do péče soudem, musí v souvislosti s návštěvou lékaře získat souhlas rodičů.

Dne 10. 7. 2014 žádala stěžovatelka OSPOD o další pomoc, a to ve věci příspěvku na péči pro dívku, a informovala OSPOD o tom, že podala návrh na předpěstounskou péči.

Spisovou dokumentaci Om po změně místní příslušnosti obdržel OSPOD od Městského úřadu Orlová dne 12. 8. 2014.²³¹ Zde je výtah z obsahu spisové dokumentace Om, s níž se tehdy OSPOD seznámil poprvé:

- Úřední záznam o sociálním šetření v bydlišti matky ze dne 23. 6. 2014, kdy byla zastížena pod vlivem alkoholu.

²³⁰ Městský úřad Orlová měl za to, že stěžovatelka bude o nezletilou pečovat jako cizí osoba jen se souhlasem rodičů.

²³¹ Spisová dokumentace čítá pouhých 20 listů.

- Záznam o telefonátu sociální pracovnice se stěžovatelkou ze dne 27. 6. 2014, po němž sociální pracovnice konstatuje v e-mailu, že po převzetí dívky by měl být podán návrh na pěstounskou péči.
- Záznam o rozhovoru s dívkou ze dne 1. 7. 2014, která si přála bydlet u stěžovatelky a hovořila o alkoholismu matky.
- Informace, že není důvod pro vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny ve smyslu stanovení § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Dne 25. 8. 2014 podala stěžovatelka návrh na svěřeni dívky do péče předběžným opatřením, kterému soud vyhověl.

Dne 22. 9. 2014 OSPOD získal informaci, že soud rozhodl dne 3. 9. 2014 o svěřeni nezletilé do péče stěžovatelky předběžným opatřením. Téhož dne žádal OSPOD soud o zaslání originálu usnesení s vyznačenou doložkou vykonatelnosti.

Dne 24. 10. 2014 OSPOD obdržel usnesení o svém kolizním opatrovnictví ve věci péče a výživy dítěte a žádost o prošetření poměrů u stěžovatelky.

Dne 3. 11. 2014 obdržel OSPOD předvolání k soudnímu jednání ve věci péče a výživy na den 13. 11. 2014. Téhož dne došlo k jednání mezi dvěma sociálními pracovnicemi OSPOD věcně se zabývajícimi náhradní rodinnou péčí, které se shodly na tom, že **není třeba pěstounské péče, neboť nezletilá dosáhne 11. 12. 2014 zletilosti**. Dále je v záznamu uvedeno: **„Je velmi žádoucí a v nejlepší zájmu nezletilé, aby mohla vyrůstat ve své původní rodině.“** To je odůvodněno zněním ustanovení § 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, že sociálně-právní ochranou se rozumí působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Stávající forma péče je dostačující (tzn. péče na základě předběžného opatření). Podle sociální pracovnice **není důvod vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny z důvodu ohrožení dítěte, neboť je nyní sledováno v péči cizí osoby**. Sociální pracovnice došla k závěru, že spis neobsahuje informace o dlouhodobém zanedbávání dívky.

Sociální pracovnice si ověřovala u původního orgánu sociálně-právní ochrany dětí, že neexistují dřívější záznamy o nevhodném chování matky vůči dětem. Dne 6. 11. 2014 uskutečnila návštěvu ve škole, kde zjistila, že dívka má individuální plán a toho dne tam není. V záznamu ze dne 7. 11. 2014 sociální pracovnice dochází k závěru: *„S ohledem na blízkici se osmnáctiny již není nutné upravovat poměry na základě pěstounské péče. Naopak je žádoucí pracovat na obnově funkce rodiny.“*

Dne 7. 11. 2014 si OSPOD vyžádal zprávu o šetření poměrů v bydlišti rodičů od Městského úřadu Karviná a 17. 11. 2014 si vyžádal zprávu ze školy. Dne 12. 11. 2014 poslal OSPOD v odpoledních hodinách do datové schránky soudu vyjádření, že nejsou poznatky o dlouhodobém zanedbávání péče o nezletilou ze strany matky, pěstounská péče by představovala citelný zásah do života dítěte. Uvádí: *„Vzhledem k tomu, že ... bude v brzké*

době zletilá, jeví se nám jako nadbytečné upravovat její situaci pěstounskou ... péčí. V současné době je situace upravena na základě usnesení ..., kterým byla předána do péče paní S. “ Dále pak: „Pěstounská péče sama o sobě nezaručuje pěstounovi nějaké výsavnější postavení oproti rodičům, např. při různém vyřizování, neboť rodiče v tomto případě i nadále zůstávají zákonnými zástupci. Za měsíc se již může sama ... svobodně rozhodnout kde, s kým a jak chce žít. Není nutné již v tento okamžik upravovat tuto situaci soudní cestou.“

OSPOD mi tentýž názor prezentoval v přípisu ze dne 14. 11. 2014. Vedoucí odboru sociálních věcí dále uvedla: *„V současné době je dívka zaopatřena, její poměry jsou upraveny na základě usnesení..., kterým byla předána do péče paní Mgr. V. S.“* Na otázku, zda se dostaví kolizní opatrovník na soudní jednání dne 28. 11. 2014, vedoucí odpověděla, že soud OSPOD dosud neinformoval o termínu, nakdy bylo jednání odloženo. K námitce, že se kolizní opatrovník bez omluvy nedostavil k soudnímu jednání, uvedla, že omluva byla zaslána a doručena do datové schránky soudu 12. 11. 2014, tj. den před soudním jednáním. Ohledně dotazu na telefonický rozhovor se soudkyní uvedla vedoucí, že jí není známo, že by soudkyně s někým telefonicky hovořila.

Dne 19. 11. 2014 se uskutečnilo jednání stěžovatelky a vedoucí OSPOD u starosty, který vyzval vedoucí OSPOD k přehodnocení stanoviska kolizního opatrovníka.

Při místním šetření právniček Kanceláře veřejného ochránce práv dne 24. 11. 2014 vyšlo najevo, že příslušná sociální pracovnice má spis nezletilé k dispozici až od listopadu r. 2014. V rámci organizace práce byl předtím přidělen jiné sociální pracovníci, která má na starosti péči jiných osob (nikoliv pěstounů). OSPOD setrval na svém názoru, že nepodpoří pěstounskou péči, proto jsem v této věci oslovila dne 26. 11. 2014 tajemnici Městského úřadu Bruntál, která se zavázala věc konzultovat s krajským úřadem.

Dne 28. 11. 2014 kolizní opatrovnice u soudního jednání souhlasila s pěstounskou péčí a vzdala se práva na odvolání.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Zájem dítěte musí být v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte²³² předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, uskutečňované mj. správními orgány.

Článek 7 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením²³³ zaručuje dětem se zdravotním postižením, že při jakékoliv činnosti, která se jich

²³² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

²³³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s. o sjednání Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

týká, bude předním hlediskem jejich nejlepší zájem. Děti se zdravotním postižením mají právo svobodně vyjadřovat své vlastní názory ve všech záležitostech, které se jich dotýkají, přičemž se jejich názorům musí věnovat náležitá pozornost odpovídající jejich věku a zralosti, a při realizaci tohoto práva jim státy poskytují pomoc přiměřenou jejich zdravotnímu postižení a věku.

Počátek praktických problémů stěžovatelky a dívky spatřuji v tom, že se dívka ocitla v péči stěžovatelky bez soudního rozhodnutí, pouze na základě souhlasu matky, příznávající závislost na alkoholu, a otce, který deklaroval, že péči o dcery se zdravotním postižením nezvládne. Nadto se jednalo o dítě, které bylo se souhlasem Městského úřadu Orlová propuštěno z psychiatrické léčebny, užívalo psychiatrickou medikaci a bylo zdravotně postižené natolik, že k jeho pohybu je zapotřebí invalidní vozík nebo berle. Městský úřad Orlová poskytl OSPOD nesprávnou informaci o dalším charakteru péče o dívku, když v e-mailu ze dne 30. 6. 2014 tvrdil, že nepůjde o náhradní rodinnou péči, zatímco v e-mailu adresovaném jinému úřadu ze dne 27. 6. 2014 po telefonátu se stěžovatelkou uvedl, že má být podán návrh na pěstounskou péči.

Výše uvedené nemůže jít k tíži Městského úřadu Bruntál. Tento úřad však od 1. 7. 2014 věděl o úmyslu stěžovatelky trvale pečovat o dívku, neboť deklarovala, že ji bude dovážet na internát, to znamená, že o ni bude pečovat i v době školního roku. Již od 7. 7. 2014 věděl o změně trvalého bydliště dítěte a o úmyslu stěžovatelky ho přijmout do pěstounské péče, dozvěděl se rovněž o potížích s předepisováním psychiatrické medikace (a dne 10. 7. i o problému s převedením příspěvku na péči). Pomohl sice sepsat stěžovatelce návrh na svěření dítěte do pěstounské péče, ale neinformoval ji o možnosti podat návrh na svěření nezletilé do péče formou předběžného opatření. Spisovou dokumentaci Om se závažnými informacemi mu předchozí orgán sociálně-právní ochrany dětí postoupil dne 12. 8. 2014.

Jak jsem uvedla výše, OSPOD neporadil stěžovatelce, aby podala návrh na vydání předběžného opatření, od jehož vykonatelnosti by jí a dívce vznikl nárok na dávky pěstounské péče.²³⁴ Neporadil jí to v situaci, kdy dívka (se zdravotním postižením a psychickými potížemi) u matky bydlet nechtěla, žila u stěžovatelky jen na základě souhlasu rodičů, který mohl být kdykoliv zrušen, přičemž návrat do rodinného prostředí by představoval pro dítě neúnosné riziko (zejm. přiznaný alkoholismus matky). Návrat do takového prostředí by byl pro dívku rizikem i z důvodu její omezené mobility a schopnosti obrany, která souvisí s postižením pohybového

²³⁴ Stěžovatelka vynaložila ve zvýšené míře finanční prostředky na dopravu nezletilé k psychiatrovi vzdálenému 50 km od místa bydliště a k dalším specialistům ve vzdálenosti 100 km.

ústrojí. Existovaly zde důvody pro podání návrhu na vydání předběžného opatření, který nakonec z vlastní iniciativy podala v závěru měsíce srpna stěžovatelka a kterému soud v září r. 2014 vyhověl.

Stěžovatelka zůstala stran podání předběžného opatření zcela nepoučena, což dokresluje i fakt, že se na soud obrátila i se žádostí o přiznání příspěvku na úhradu potřeb dítěte, ačkoliv tato věc nespadá do rozhodovací činnosti soudu. **Postup OSPOD v této věci hodnotím jako neodborný, stěžovatelce se nedostalo od OSPOD zásadní informace o možnosti žádat vydání předběžného opatření a dítě zůstávalo u stěžovatelky na „dobré slovo“ a bez uvedení časového rozsahu, ačkoliv neexistovala žádná prognóza matčiny abstinence (např. započetí protialkoholní léčby).**

OSPOD měl povinnost stěžovatelce coby osobě pečující ve smyslu § 4a písm. b) čísla 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí²³⁵ po vydání předběžného opatření poskytnout minimální rozsah poradenství podle § 4 vyhlášky č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Toto poradenství jí mělo být poskytnuto na základě písm. c) při zabezpečení o dítě se zdravotním postižením a na základě písm. f) při uplatňování nároků v oblasti mj. dávek pro osoby se zdravotním postižením. Stěžovatelka přesto zařídila dívce vyšetření u specialistů, v té době byla např. aktuální otázka ortopedické obuvi.

Sociálně-právní ochrana se podle ustanovení § 6 písm. e) výše citovaného zákona zaměřuje zejména na děti, u kterých rodiče neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, pokud tato skutečnost trvá po takovou dobu nebo je takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte nebo může být příčinou nepříznivého vývoje dítěte. **OSPOD v sociální práci nezohlednil kombinaci rizikových faktorů** (opakované nervové zhroucení dívky, hospitalizaci v psychiatrické léčebně, její odmítání návratu do rodinného prostředí, zdravotní postižení, informace o alkoholismu matky) a **nepodrobil je žádné analýze, neprovedl sociální diagnostiku** a nezařadil dívku do výše uvedené kategorie ohroženého dítěte. OSPOD bez analýzy rozhodl, že se nejedná o ohrožené dítě, mj. **nesprávně vyhodnotil informace ze spisu Om v tom směru, že nedokazují dlouhodobé zanedbávání dítěte, když opomenul výpověď zletilé sestry podpořenou otcem, která vyznívá v opačném smyslu, tedy že dochází k dlouhodobému zanedbávání.**

S ohledem na výše uvedené konstatuji, že dívce měla být věnována zvláštní pozornost. Po celou dobu (tj. do dovršení 18 let dívky) **OSPOD neměl ujasněno, zda pobyt dívky na psychiatrickém oddělení souvisí se zanedbáváním péče ze strany matky, jak tvrdila její zletilá sestra, a zda se tudíž jedná o dítě ohrožené** podle § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Po celou dobu **OSPOD neřešil její psychický stav, její**

²³⁵ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

budoucnost, nezpracoval individuální plán její ochrany (IPOD), v němž by byly zmapovány potřeby nezletilé a pomoc stěžovatelce.

Sociální pracovníci byla spisová dokumentace nezletilé v rámci organizace práce na Městském úřadu Bruntál postoupena od její kolegyně až dne 3. 11. 2014, a to v souvislosti s předvoláním k jednání soudu, které se mělo uskutečnit za 10 dnů. Považují to za **organizační pochybení**, které vedlo k tomu, že sociální pracovnice obdržela spis s prodlevou, 10 dnů před konáním soudního jednání. Nicméně spisová dokumentace čítá pouhých 20 listů – seznámit se s ní nevyžaduje velký časový rozsah.

Podle ustanovení § 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, se sociálně-právní ochranou dítěte rozumí mj. ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Dle ustanovení § 5 citovaného zákona je předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Přihlíží se přitom i k širšímu sociálnímu prostředí dítěte.

OSPOD nevypracoval žádnou variantu, kde a za jakých podmínek bude dívka žít po dosažení 18. roku věku, ale odmítal ji svěřit do pěstounské péče, což považují za závažné pochybení proti zájmu dítěte, nadto se zdravotním postižením a s psychickými potížemi, které si předtím vyžádaly psychiatrickou hospitalizaci. Není v souladu s nejlepším zájmem dítěte záměrně ho ponechat v provizorním právním režimu, na základě předběžného opatření, když má kolizní opatrovník hájit jeho zájmy v řízení, které směřuje k meritornímu rozhodnutí ve věci (pěstounská péče).

Hodnocení sociální pracovnice ze dne 3. 11. 2014, že je velmi žádoucí a v nejlepším zájmu dítěte, aby vyrůstalo ve své rodině, s odkazem na ustanovení § 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí, **je učiněno nezodpovědně, bez zmapování situace dítěte, bez znalosti situace rodičů** – otec nebydlící s matkou již dříve deklaroval, že péči o dceru se zdravotním postižením nezvládne; spis neobsahuje žádný záznam o práci s matkou, ani jedinou informaci o tom, že by např. podstoupila protialkoholní léčbu. Z jakého důvodu tedy sociální pracovnice došla k závěru, že je velmi žádoucí a v nejlepším zájmu dítěte, aby vyrůstalo ve své rodině? Učinění tohoto závěru bylo v **příkrém rozporu s nejlepším zájmem nezletilé dívky**, která (a též její příbuzní) již dříve sdělila, že matka je závislá na alkoholu. Psychický stav dívky se za dobu více než 4 měsíců u stěžovatelky stabilizoval.²³⁶ Do doby dosažení zletilosti dívky nebylo OSPOD zřejmé,

²³⁶ Alespoň do té míry, že nemusela být opětovně hospitalizována v psychiatrické léčebně. Ve spisové dokumentaci bych očekávala podrobné informace o jejím zdravotním a psychickém stavu, ten však OSPOD vůbec nezjišťoval.

proč se dívka opakovaně nervově zhroutila a o objektivní informace v této věci OSPOD ani neusiloval. Ve spisové dokumentaci je pouze sdělení její zletilé sestry, že to bylo v důsledku matčiny špatné péče související s alkoholismem.

Na základě ustanovení čl. 8 odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí má dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam mj. soudního rozhodnutí, právo obdržet od OSPOD informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících. O dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.

Rozhovor sociální pracovnice s dívkou byl důležitým zdrojem pro stanovisko OSPOD v řízení o svěření dívky do pěstounské péče. Od července, kdy se ocitla v péči stěžovatelky, do listopadu, tedy v období 4 měsíců, s ní však žádná sociální pracovnice nehovořila. Dne 6. 11. 2014 se sociální pracovnice za ní vydala do školy v Ostravě „naslepo“, absolvovala značnou vzdálenost zcela zbytečně (z Bruntálu od Ostravy), neboť dívka měla schválený individuální studijní plán a v tu dobu se nacházela v bydlíšti stěžovatelky, tedy nedaleko Bruntálu. Sociální pracovnice samozřejmě nemusela dopředu oznamovat dívce, že ji navštíví, ale mohla si ověřit u třídní učitelky telefonicky, zda ji ve škole zastihne. Poslední aktuální vyjádření dívky pocházelo z července r. 2014, o něm však OSPOD soud neinformoval.

Při místním šetření právniček Kanceláře veřejného ochránce práv sociální pracovnice neznala důležité informace ze spisové dokumentace, například o tom, že otec již dříve deklaroval, že by se zvládl postarat toliko o syna, že dcera má být svěřena do péče stěžovatelky.

Je možné polemizovat o tom, zda svěření do pěstounské péče má smysl u dětí, které v řádu několika měsíců dosáhnou zletilosti. **Jsem však přesvědčena o tom, že nemá-li orgán sociálně-právní ochrany vyřešenu budoucí situaci dítěte, nelze pěstounskou péči odmítat s poukazem na blížící se zletilost²³⁷ a záměrně ponechávat dítě v provizorním režimu předběžného opatření u osoby, která se chce stát pěstounem.** OSPOD neměl ve prospěch nezletilé sjednanou žádnou jinou variantu nežli setrvání v péči stěžovatelky, která je známou dítěte, není jeho vlastní tetou, a přesto se postavil proti meritornímu rozhodnutí o pěstounské péči.

Stěžovatelce nelze vytýkat nezprostředkovanou pěstounskou péči, která je běžnou variantou péče o dítě mezi příbuznými či známými dítěte. Nadto v situaci, kdy stěžovatelku oslovil orgán sociálně-právní ochrany

²³⁷ V případě dívky se jednalo o názor OSPOD učiněný 6 týdnů před její zletilostí, do režimu předběžné úpravy se dostala 3 a půl měsíce před zletilostí, stěžovatelka o pěstounskou péči žádala v době, kdy bylo K. 17 let a půl roku.

děti²³⁸ s dotazem, zda by nepřevzala péči o dívku a tato si přála u ní bydlet. Stěžovatelka prokazatelně ode dne 1. 7. 2014 tvrdila OSPOD, že o dívku chce pečovat trvale a OSPOD bylo známo, že se chtěla stát pěstounkou.

Rozpor s řádným výkonem kolizního opatrovnictví spatřuji v tom, že OSPOD soudu **prezentoval chybný názor**, že ze spisu není patrné, že by matka dlouhodobě péči o dívku zanedbávala.²³⁹ Dále vytýkám OSPOD, že **usiloval o záměrné ponechání dívky v provizorní úpravě na základě předběžného opatření**, přičemž spoléhal na to, že do doby dovršení její zletilosti soud meritorně o pěstounské péči nerozhodne. OSPOD v té době neměl zmapovanou rodinnou situaci dívky a neměl k dispozici žádnou variantu ohledně budoucnosti dívky po dosažení zletilosti. Přesto soudu podal zprávu o tom, že již za měsíc, až dovrší zletilosti, se bude moci sama svobodně rozhodnout, kde, s kým a jak bude žít. To považuji za neprofesionální a neempatické vyjádření kolizního opatrovníka, které nebylo podpořeno žádnými objektivními zjištěními ve spisové dokumentaci, vzhledem ke zdravotnímu postižení dívky, k jejím psychickým potížím a psychiatrické medikaci, k nedokončenému studiu, k napjatému vztahu s matkou a ke vztahu s otcem, který sice pravidelně hradil výživné, ale neprojevil zájem, aby s ním dcera bydlela, nadto ve chvíli, kdy s dívkou sociální pracovnice nehovořila, nenavštívila ji v jejím bydlišti a nenabídla jí žádnou variantu budoucího bydlení.

Jako skutečný důvod, proč OSPOD nemínil podpořit pěstounskou péči, se mi jeví zájem OSPOD na tom, aby stěžovatelka a dívka přestaly pobírat pěstounské dávky, ačkoliv tento důvod není explicitně ve spisu Om uvedený. Při místním šetření právniček Kanceláře veřejného ochránce práv vedoucí OSPOD uváděla, že si nepřeje, aby se z dívky stala mladá závislá dospělá. Dívka se bude moci sama rozhodnout, kde a s kým chce žít po dovršení zletilosti – s tím samozřejmě lze souhlasit, ale může to být kdykoliv v době její dospělosti. Za tehdejší situace bylo v jejím nejlepším zájmu, aby setrvala v prostředí u stěžovatelky, kde se prokazatelně zlepšil její psychický stav a která ji podporovala ve studiu. Je třeba zde připomenout, že oba rodiče souhlasili s pěstounskou péčí, přestože jim OSPOD zdůraznil, že v takovém případě je čeká povinnost platit výživné úřadu práce.

Za znak neprofesionality považuji vnášení osobních negativních emocí sociálních pracovnic, zejména vedoucí OSPOD, s možným dopadem na sociálně-právní ochranu dítěte a též na výkon kolizního opatrovnictví (např. rozladění nad tím, proč si stěžovatelka stěžuje u starosty, u veřejného ochránce práv a nepřišla za ní; výčitky směrem ke stěžovatelce, že již dříve neupozornila na problém v rodině dívky).

²³⁸ Telefonát z Městského úřadu Orlová ze dne 27. 6. 2014.

²³⁹ Viz blíže strana 6 této zprávy.

Pokud mám shrnout úkony v rámci sociálně-právní ochrany dítěte poté, co se Městský úřad Bruntál stal místně příslušným k této činnosti, mohu uvést pouze to, že pomohl sepsat stěžovatelce na její žádost, když se dostavila na OSPOD, návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče. Závažnými informacemi ze spisu Om, který OSPOD obdržel v srpnu r. 2014, se OSPOD nijak nezabýval. To nepovažuji za řádný výkon sociálně-právní ochrany dítěte.

Telefonický rozhovor mezi zaměstnankyní soudní kanceláře a zaměstnancem OSPOD proběhl, vyjádření stěžovatelky podpořila soudkyně v tom směru, že jim bylo sděleno: „Nemáme na vás čas.“ V současné době však již nepovažuji za účelné zjišťovat další podrobnosti, neboť omluva ze soudního jednání byla doručena soudu včas. V tomto jediném bodě jsem neshledala pochybení OSPOD.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Městský úřad Bruntál **doпустиł pochybení** spočívajících v tom, že:

- (1) nepoučil stěžovatelku o možnosti podat návrh na svěřeni dívky do péče předběžným opatřením, i když pro to existovaly vážné důvody,
- (2) neposkytl stěžovatelce ve smyslu vyhlášky MPSV č. 473/2012 Sb. poradenství při zabezpečení o dítě se zdravotním postižením a při uplatňování nároků v oblasti mj. dávek pro osoby se zdravotním postižením,
- (3) nesprávně vyhodnotil situaci dívky tak, že se nejedná o ohrožené dítě ve smyslu § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- (4) nezpracoval individuální plán ochrany dítěte,
- (5) nezvládl věc z organizačního hlediska, když spis dostala kolizní opatrovnice až v listopadu r. 2014, ačkoliv již od září se dívka nacházela v péči stěžovatelky na základě předběžného opatření,
- (6) uměle a záměrně chtěl ponechat dívku se zdravotním postižením a s psychiatrickou medikací v režimu předběžného opatření do její zletilosti, aniž pro ni měl připravenou jakoukoliv jinou variantu než bydlení u (nepříbuzné) stěžovatelky, a tím zbytečně a záměrně prodlužoval soudní řízení,
- (7) podal neobjektivní zprávu soudu, když tvrdil, že ze spisu není patrné, že by matka péči o děti dlouhodobě zanedbávala, neboť nesprávně vyhodnotil výpovědi rodinných příslušníků, které hovoří o opaku; soudu ve zprávě nesdělil alespoň jediný názor dítěte, který byl zachycený ve spisu Om z července r. 2014,
- (8) hodnocení nejlepšího zájmu dítěte (vyrůstat v biologické rodině) provedl zcela nezodpovědně, bez jakýchkoliv relevantních informací o rodině dívky i o ní samé.

RODINA A DÍTĚ

Zprávu o šetření zasílám starostovi Městského úřadu Bruntál a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

V Brně dne 29. září 2015
Sp. zn. 7371/2014/VOP/HZ

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci Mgr. V. S.

A – ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Ve zprávě o šetření ze dne 2. 7. 2014 jsem konstatovala, že se Městský úřad Bruntál dopustil při výkonu kolizního opatrovnictví a sociálně-právní ochrany nezletilé K. V. následujících pochybení spočívajících v tom, že:

- (1) nepoučil stěžovatelku o možnosti podat návrh na svěření dívky do péče předběžným opatřením, i když pro to existovaly vážné důvody,
- (2) neposkytl stěžovatelce ve smyslu vyhlášky MPSV č. 473/2012 Sb. poradenství při zabezpečení o dítě se zdravotním postižením a při uplatňování nároků v oblasti mj. dávek pro osoby se zdravotním postižením,
- (3) nesprávně vyhodnotil situaci dívky tak, že se nejedná o ohrožené dítě ve smyslu § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí,
- (4) nezpracoval individuální plán ochrany dítěte,
- (5) nezvládl věc z organizačního hlediska, když spis dostala kolizní opatrovnice až v listopadu r. 2014, ačkoliv již od září se dívka nacházela v péči stěžovatelky na základě předběžného opatření,
- (6) uměle a záměrně chtěl ponechat dívku se zdravotním postižením a s psychiatrickou medikací v režimu předběžného opatření do její zletilosti, aniž pro ni měl připravenou jakoukoliv jinou variantu než bydlení u (nepříbuzné) stěžovatelky, a tím zbytečně a záměrně prodlužoval soudní řízení,
- (7) podal neobjektivní zprávu soudu, když tvrdil, že ze spisu není patrné, že by matka péči o děti dlouhodobě zanedbávala, neboť nesprávně vyhodnotil výpovědi rodinných příslušníků, které hovoří o opaku; soudu ve zprávě nesdělil alespoň jediný názor dítěte, který byl zachycený ve spise Om z července r. 2014,
- (8) hodnocení nejlepšího zájmu dítěte (vyrůstat v biologické rodině) provedl zcela nezodpovědně, bez jakýchkoliv relevantních informací o rodině dívky i o ní samé.

B – VYJÁDRĚNÍ ÚŘADU

Starosta města Bruntálu se ke zprávě vyjádřil přípisem ze dne 31. 7. 2015. K výše uvedeným pochybením uvedl následující:

Při sociálním šetření v domácnosti stěžovatelky OSPOD zjistil, že nezletilá K. je v domácnosti na základě dohody s rodiči „povšechně

zaopatřena“. Záměrné vedení stěžovatelky k podání návrhu na předběžné opatření neshledal OSPOD důvodné, a to kvůli existenci dohody mezi rodiči a stěžovatelkou. OSPOD uvedl, že vychází z každodenní praxe, platné právní úpravy a náhledu Okresního soudu v Bruntále. Podle názoru OSPOD se dívka ocitla v péči stěžovatelky v souladu s ustanovením § 881 občanského zákoníku na základě dohody s rodiči. Faktický stav byl dle OSPOD v souladu se zákonem.

S tvrzením o neposkytnutí poradenství OSPOD vyjádřil nesouhlas, neboť v minulosti v rámci poučení žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných se stát pěstouny poskytl OSPOD stěžovatelce zevrubné poučení v této oblasti. V základním poučení žadatelů o náhradní rodinnou péči jsou obsaženy obzvláště informace k uplatňování nároků v oblasti dávek pro osoby se zdravotním postižením.

OSPOD nesouhlasí s hodnocením, neboť dítě dle jeho názoru bylo v péči stěžovatelky na základě „vzájemné dohody“ rodičů a stěžovatelky. V domácnosti stěžovatelky nebyly zjištěny žádné nedostatky. Od září jí byla dívka svěřena do péče předběžným opatřením. Podle metodického náhledu Krajského úřadu Ostrava nejsou děti svěřené do péče jiné osoby než rodiče považovány za ohrožené, nejsou-li k tomu závažné důvody. Ani dohoda rodičů se stěžovatelkou, ani předběžné opatření nedefinují dítě jako ohrožené.

OSPOD uvedl, že jelikož dívku nevyhodnotil jako dítě v ohrožení, nezpracoval ani individuální plán ochrany dítěte.

OSPOD popírá, že by z organizačního hlediska nezvládl výkon kolizního opatrovnictví. Citují: *„Všichni pracovníci oddělení SPOD jsou sociálními pracovníky, kdy 2 pracovníci mají další specializované zaměření. Tedy v žádném případě se pracovníci oddělení nedělí dle výkonu kolizního opatrovnictví.“* Dále pak: *„Pokud došlo následně k předání spisu ... mezi pracovníky v rámci oddělení SPOD, šlo o interní opatření, bez vlivu na činnost SPOD, bez vlivu na výkon kolizního opatrovnictví ... Výkon SPOD byl ... realizován nepřetržitě od měsíce července 2014 až do její zletilosti.“*

OSPOD uvedl, že sledoval nejlepší zájem dítěte, chtěl zaopatřit dívku nejen do její zletilosti, ale taktéž po dosažení zletilosti. Za vhodné řešení považoval svěřením dívky do péče jiné fyzické osoby než rodiče, sanaci rodiny, zajištění pomoci dívce při vyřizování příslušných dávek a invalidního důchodu. OSPOD zastává názor, že účelem pěstounské péče je zajistit dítěti péči v přirozené rodině. Právní úprava proto neposkytuje oporu pro změnu úpravy poměrů, sleduje-li zejména výhodnější finanční zabezpečení. Zájmy dítěte nelze odvozovat od pobírání dávek pěstounské péče, jde především o zabezpečení výchovy, což stěžovatelka řádně činila.

OSPOD nesouhlasí s tím, že by záměrně zapříčinil prodlužování soudního řízení, neboť soud není vázán lhůtami a sám určil termíny jednání.

OSPOD sdělil, že je jeho vyjádření ve zprávě o šetření vytrženo z kontextu. Celé vyjádření zní: „Vzhledem k tomu, že ze spisu, který nám postoupil OSPOD MěÚ Orlová není patrné, že by matka děti dlouhodobě zanedbávala – první zmínka o nevhodné péči matky je až z června 2014 od zletilé sestry nezl. K.“ Dále uvedl, že názor dítěte prezentoval u soudu dne 25. 11. 2014.

K otázce hodnocení nejlepšího zájmu dítěte OSPOD sdělil, že jde o subjektivní hodnocení. Dále sdělil: „Jako ne příliš vhodnou vnímáme skutečnost, že Úřad veřejného ochránce práv vstoupil do probíhajícího řízení, probíhajícího výkonu kolizního opatrovnictví MěÚ Bruntál ve vztahu k nezl. dítěti, kdy byl obeznámen pouze s dílčími poznatky, bezprostředními hledisky, nemohl tedy předvídat, zda a jak se bude případ rozvíjet, jaké finální stanovisko kolizní opatrovník zaujme.“

OSPOD uvedl, že přijal tato opatření k nápravě:

- OSPOD se řídí Standardy kvality sociálně-právní ochrany.
- Stav pracovníků na OSPOD byl dlouhodobě personálně podhodnocený. Díky iniciativě a vlastnímu přičinění OSPOD byl zpracován projekt C2, v jehož rámci byli přijati 3 noví pracovníci na dobu trvání projektu a díky výši přidělené dotace na činnost OSPOD na rok 2015 budou od 1. 9. 2015 běžnými pracovníky s pracovní smlouvou na dobu neurčitou.
- Intenzivní vzdělávání pracovníků OSPOD. Kromě průběžného vzdělávání absolvovali pracovníci OSPOD v červnu 5denní akreditovaný vzdělávací program v rozsahu 40 vyučovacích hodin.

C – ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Nadále považuji za pochybení, že OSPOD stěžovatelku nepoučil o možnosti podat návrh na vydání předběžného opatření, kterým by soud svěřil dívku zatímčně do její péče, i když pro to existovaly vážné důvody.

Ze spisové dokumentace vyplývá, že sociální pracovnice z Městského úřadu Orlová v dopisu ze dne 27. 6. 2014 informovala sociální pracovníci z Magistrátu města Karviná o tom, že telefonicky kontaktovala stěžovatelku, která by si převzala dívku, a poté podala návrh na svěřeni do pěstounské péče. Z neznámých důvodů napsala tatáž sociální pracovnice dne 30. 6. 2014 Městskému úřadu Bruntál, že nepůjde o pěstounskou péči, když žádala o prošetření poměrů u stěžovatelky, aby k ní mohla být nezletilá se souhlasem rodičů propuštěna z psychiatrické léčebny na prázdniny. Sociální pracovnice z Městského úřadu Orlová uvádí, že rodiče souhlasí s tím, že nezletilá „chce jít“ ke stěžovateli. V té době jiný úřad, Magistrát města Karviné, zaznamenal výpověď rodinného příslušníka, že dívka „se nechce vrátit“ zpět k matce. Pokud se dívka bude muset vrátit z léčebny k matce, tak uteče, domů se nechce vrátit, bojí se. Otec

uvedl: „Pokud by mělo dojít k tomu, že by děti byly odňaty z péče matky, vhodným řešením by bylo svěřeni ... do péče paní S.“ Matka na Magistrátu města Karviné dne 24. 6. 2014 uvedla, že bude respektovat přání dívky, a pokud se rozhodne být v péči stěžovatelky, bude s tím souhlasit.

Skutečnost, že rodiče souhlasili s tím, že si dívku, která se nechce vrátit domů, převezme z psychiatrické léčebny stěžovatelka, neznamená, že uzavřeli dohodu o svěřeni dítěte do péče. Stěžovatelka chtěla od počátku, kdy ji oslovila tehdy příslušná sociální pracovnice, pečovat o dívku v rámci pěstounské péče, avšak **pěstounská péče nebyla s rodiči předem projednána.** Tomu odpovídá i dotaz stěžovatelky, zda je povinná matce sdělovat, že podala návrh na svěřeni dívky do pěstounské péče.

Matka deklarovala, že bude-li si dívka přát žít v péči stěžovatelky, její přání bude respektovat. Otec se svěřením dívky do péče stěžovatelky souhlasil, bude-li ji nutné odejmout z péče matky. Z toho vyplývá, že otec očekával, že bude vydáno soudní rozhodnutí (předběžné opatření) ve věci péče o dítě.

Nezletilá dívka podle tehdejšího OSPOD v rozhovoru ze dne 13. 6. 2014 vyslovila přání „bydlet u paní S. z důvodu nadměrného požívání alkoholu její matkou“. Totéž opakovala dne 1. 7. 2014 v době hospitalizace na psychiatrickém oddělení. Přání bydlet u stěžovatelky není v záznamech upřesněno informacemi, na jak dlouho (zda napořád).

Stěžovatelka od počátku, kdy ji kontaktovala sociální pracovnice z Městského úřadu Orlová, hovořila se sociálními pracovníky o pěstounské péči. Dne 1. 7. 2014 při sociálním šetření v bydlišti stěžovatelky Městský úřad Bruntál zjistil, že by stěžovatelka chtěla mít dívku „již napořád“.

Shrneme-li výše popsaná stanoviska všech zúčastněných ke dni 3. 7. 2014, kdy stěžovatelka dívku přebírala z léčebny, musíme konstatovat nejasnosti ohledně možného typu péče o dítě (např. svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounská péče je zmíněna jen jednou a vzápětí je popřena a další). Sociální pracovníci mají být natolik erudovaní, že laikům (dětem, rodičům či osobám, které chtějí dítě převzít do péče) objasní jednotlivé typy péče o děti a poučí je o vhodném postupu.

OSPOD tvrdí, že při sociálním šetření dne 1. 7. 2014 shledal, že dívka pobývající v domácnosti stěžovatelky je povšechně zaopatřena. To se však nezakládá na pravdě, neboť **dívka v tu dobu v domácnosti stěžovatelky nepobývala**, byla totiž hospitalizovaná. Stěžovatelka ji převzala z nemocnice dne 3. 7. 2014.

Nejen že mezi stěžovatelkou a rodiči nebyl vyjasněn typ náhradní péče o dítě, ale nebyly dojednány ani základní otázky přímo související s péčí o dítě. Mezi stěžovatelkou a rodiči, zejm. matkou, která do té doby o dceru pečovala, nebyly nijak vyjasněny otázky lékařské péče (např. souhlas se zdravotními úkony, přehlášení k lékařům do nového bydliště, úhrada za léky pro dítě, úhrada dopravy dítěte k psychiatrovi vzdálenému 50 km

od bydliště stěžovatelky), ani forma převedení příspěvku na péči pro dítě, který pobírala matka, ani zda po zahájení školního roku bude dívka bydlet nadále u stěžovatelky, která nabídla, že ji do školy bude vozit, a kdo bude cesty do školy hradit. Nadto s dívkou nikdo neřešil, jak si představuje bydlení u stěžovatelky, zda po přechodnou dobu, či natrvalo, přitom měla v té době již 17 let.

Nelze přistoupit na právní názor OSPOD, že by svěřenecká smlouva mezi rodiči a cizí osobou o péči o dítě s dlouhodobým charakterem měla spočívat toliko v souhlasu rodičů předat dítě, které se odmítá vrátit domů, do péče této osobě, která se chce stát pěstounem, zatímco otázka pěstounské péče není nijak s rodiči řešena. Obzvláště pak, když je situace v rodině natolik vypjatá, že je v otázce dalšího setrvání dítěte v péči rodiče zaangażovaný stát prostřednictvím OSPOD, který se přímo podílí na hledání vhodného umístění dítěte, a tedy na tom, jaká bude další péče o dítě.

Z výše uvedených důvodů je nesprávné hovořit o tom, že mezi rodiči a stěžovatelkou došlo ke svěřenecké dohodě. Stěžovatelka očekávala, že bude pěstounkou, tuto její „nabídku“ však tehdejší sociální pracovnice rodičům nepředestřela. Z ustanovení § 881 občanského zákoníku²⁴⁰ vyplývá, že rodiče mohou svěřit jiné osobě péči o dítě a jeho ochranu, výkon jeho výchovy, popřípadě některých jeho stránek, nebo dohled nad dítětem. Nezbytnou podmínkou podle mého názoru je, **aby se rodiče a jiná osoba shodli na tom, o jaký typ náhradní péče se bude jednat.** To se v případě nezletilé K. nestalo.

O tom, že by se snad mělo jednat o dohodu ve smyslu § 881 občanského zákoníku, není v žádném dokumentu zmínka, a to ani ve vyjádření k propuštění z nemocnice, které vydal původní OSPOD dne 3. 7. 2014. Situace nezletilé K. byla závažná, tomu odpovídá i postup původního OSPOD (Městského úřadu Orlová), který trval na tom, že kladné stanovisko k převzetí dítěte vydá až poté, co proběhne v domácnosti stěžovatelky sociální šetření, to znamená, že se nespokojil s tím, že rodiče souhlasí s převzetím dítěte stěžovatelkou.

Stěžovatelka neusilovala o uzavření dohody s rodiči, ani je nekontaktovala, stejně tak rodiče nevyhledali stěžovatelku za účelem uzavření dohody o převzetí péče o dítě. Byl to bývalý OSPOD (Městský úřad Orlová), který oslovil (nepříbuznou) stěžovatelku s dotazem, zda by si dívku nepřevzala z psychiatrické léčebny do péče. Byl to bývalý OSPOD, který od rodičů získal souhlasy s převzetím dívky do péče stěžovatelky a následně pouze na základě souhlasu rodičů bez bližší specifikace, jak budou řešeny potřeby dítěte, o jaký typ, případně o jakou dobu péče se jedná atd., vydal kladné vyjádření k vydání dívky se zdravotním postižením a psychickým onemocněním z psychiatrické léčebny do péče stěžovatelky.

²⁴⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Nadále OSPOD vytýkám, že stěžovatelku nepoučil o možnosti podat návrh na předběžné opatření poté, co dívku převzala do svojí péče. Návrh nakonec podala stěžovatelka bez rady OSPOD na sklonku srpna r. 2014, tedy 2 měsíce po převzetí dívky, a v září r. 2014 s ním uspěla u okresního soudu, čímž získala dívka jistější postavení, na rozdíl od předchozího umístění ke stěžovatelce „na dobré slovo“. Upozorňuji, že tento případ je specifický tím, že **dívka má zdravotní postižení, které ji výrazně omezuje v mobilitě, a také psychické potíže, pro které byla opakovaně hospitalizována na psychiatrickém oddělení.**

Vyjádření OSPOD nezměnilo můj názor na to, že stěžovatelka měla být poučena v této oblasti konkrétně ve vztahu k přijatému dítěti. Názor OSPOD, že splnil tuto povinnost, neboť stěžovatelka absolvovala část kurzů pro budoucí pěstouny, považuji za alibistický.

Nadále trvám na tom, že OSPOD nesprávně vyhodnotil informace ze spisu Om a že měl pro dívku vytvořit individuální plán ochrany. Neměl se zajímat jen o stav domácnosti stěžovatelky, ale především o psychický stav nezletilé, neboť podle výpovědi rodinných příslušníků se jednalo o dítě spadající do kategorie ohrožených dětí podle ustanovení § 6 písm. a) bodu 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí²⁴¹. Matka neplnila povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, což nepříznivě ovlivnilo vývoj dívky, která byla opakovaně (sic!) hospitalizována v psychiatrické léčebně v důsledku nervového zhroucení. Poté, co ji převzala do péče stěžovatelka, se měl OSPOD zajímat o vztah dívky k matce a z něj plynoucích psychických potíží odrážejících nepříznivý vývoj dítěte a měl jí nabídnout pomoc.

OSPOD uvádí, že o ohroženosti dítěte se nezmiňovala dohoda mezi stěžovatelkou a rodiči, ani usnesení o předběžném opatření. K „dohodě“ jsem se vyjádřila výše, absenci odůvodnění předběžného opatření nebudu komentovat, jelikož mi nepřísluší komentovat soudní rozhodnutí. V návrhu na svěřeni dítěte do pěstounské péče se uvádí: *„Nezletilá bydlela u matky, která požívá alkohol. V poslední době situace gradovala a vedla k psychickému zhroucení K. a hospitalizaci na psychiatrickém oddělení ...“* Také v návrhu na vydání předběžného opatření popisuje stěžovatelka závažný stav dívky i praktické dopady neexistence soudního rozhodnutí na péči o dívku a rovněž to, že matka s ní nekomunikuje.

Individuální plán ochrany dítěte měl obsahovat v souladu s ustanovením § 2 vyhlášky č. 473/2012 Sb.²⁴² zejm. popis příčin ohrožení dítěte, cíle a rozsah opatření k ochraně dítěte (např. pravidelná psychologická pomoc), metody práce s rodinou.

²⁴¹ Viz blíže zprávu o šetření.

²⁴² Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Nadále trvám na tom, že úřad věc nezvládl z organizačního hlediska. Sociální pracovnice argumentovala při místním šetření tím, že spis dokonale nezná, neboť jej obdržela pár dní před nařízením soudního jednání, což je zřejmé i ze spisové dokumentace Om. Její vedoucí uvedla, že to přímo souviselo se soudním řízením. Sociální pracovnice byla v tenzi a argumentovala, že po převedení spisu neměla dostatek času, aby zahájila potřebné kroky v rámci sociálně-právní ochrany do doby nařízeného soudního jednání. Ať již existoval jakýkoliv důvod pro „interní opatření“ úřadu, jsem přesvědčena o tom, že předání spisu v krátké době před nařízením soudního jednání mohlo mít vliv na výkon kolizního opatrovnictví. Smysl interního opatření na úřadě mi uniká. Trvám na tom, že vyjádření OSPOD o tom, že je velmi žádoucí a v nejlepším zájmu nezletilé, aby vyrůstala ve své rodině, je učiněno nezodpovědně a v příkrém rozporu s nejlepším zájmem nezletilé dívky.²⁴³

OSPOD uvádí, že nejlepší zájem dívky spatřoval v osamostatnění se, aby na ni neměli vliv rodinní příslušníci či další osoby a aby na dalších osobách nebyla závislá. Pokud by OSPOD měl skutečně takový cíl, měl podniknout kroky k jeho realizaci a především se měl ptát po názoru nezaopatřené studující dívky se zdravotním postižením a psychiatrickou medikací, která si přála zůstat v domácnosti stěžovatelky, což později zjišťoval i soud v řízení o svěřeni do pěstounské péče. V další argumentaci odkazují na s. 8 zprávy o šetření.

Pokud jde o moje hodnocení, že OSPOD zbytečně a záměrně prodlužoval soudní řízení, v tomto přijímám argumentaci OSPOD. Trvám však na tom, že chtěl uměle a záměrně ponechat dívku v režimu předběžného opatření do její zletilosti, aniž pro ni měl připravenou jakoukoli jinou variantu než bydlení u nepřibuzné stěžovatelky.

V bodě (7) setrvávám na svém hodnocení, citovaná věta neodpovídá spisu. Ze spisu, který OSPOD obdržel, vyplývá, že zanedbávání péče o děti trvá delší dobu v důsledku alkoholismu a psychických problémů matky.

Setrvávám rovněž na svém původním hodnocení, že úřad pochybil, pokud jde o hodnocení nejlepšího zájmu dítěte. Dále uvádím, že do soudního řízení jsem nevstoupila a soudkyni jsem nijak neovlivňovala. Moje iniciativa spočívala pouze v tom, že jsem informovala tajemnici úřadu o probíhajícím šetření a žádala ji o přehodnocení postoje úřadu. Stalo se tak poté, co jsem se seznámila s veškerou spisovou dokumentací Om, co proběhlo místní šetření na úřadě, kde právničky Kanceláře veřejného ochránce práv hovořily s vedoucí odboru sociálních věcí, s vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí a s příslušnou sociální pracovnicí. Pracovnice úřadu nezměnily svůj postoj a odmítaly podpořit pěstounskou

²⁴³ Viz blíže strany 6 a 7 zprávy o šetření.

péči. Svoji žádost o pomoc adresovanou tajemnici jsem zaslala poté, co právničky Kanceláře veřejného ochránce práv navštívily tehdy nezletilou K., provedly s ní pohovor a taktéž hovořily se stěžovatelkou v její domácnosti. Měla jsem tedy k dispozici veškeré informace pro to, abych mohla tajemnici úřadu požádat o spolupráci.

Opatření úřadu nepovažuji za dostatečná. Vydávám proto závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě

D – OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Starostovi města Bruntálu navrhuji, aby:

- seznámil sociální pracovníky vykonávající sociálně-právní ochranu dětí s mojí zprávou o šetření a tímto stanoviskem, aby se do budoucna vyvarovali obdobných pochybení;
- dbal na dostatečné poučení klientů o jednotlivých druzích péče o dítě, podmínkách pro přiznání dávek péstounské péče a vhodném procesním postupu (podání návrhu na vydání předběžného opatření o svěřeni dítěte do péče a současně návrhu na svěřeni dítěte do péstounské péče); může vypracovat informační leták;
- zvážil personální postih odpovědných zaměstnanců;
- zvážil omluvu K. V. za to, že jí orgán sociálně-právní ochrany dětí neposkytl dostatečnou podporu v soudním řízení.

Závěrečné stanovisko zasílám starostovi města Bruntál a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovatelce.

Pokud starosta nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyzovumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Městského úřadu Bruntál.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

V Brně dne 20. ledna 2016
Sp. zn. 3895/2015/VOP/KI

Zpráva o šetření ve věci výkonu sociálně-právní ochrany nezletilých Adély a Bedřicha A.

Stěžovatelka se na ochránkyni obrátila s podnětem týkajícím se výkonu sociálně-právní ochrany jejich dětí Adály (nar. xxx) a Bedřicha (nar. yyy) A. s tím, že situace je velice urgentní z důvodu ohrožení zdravotního stavu Adély mentální anorexií. Uváděla, že otec, který má Adělu aktuálně v péči, její zdravotní stav dostatečně neřeší, podceňuje zdravotní rizika, a Magistrát města Olomouce (dále též jen jako „OSPOD“) je při výkonu sociálně-právní ochrany Adély a Bedřicha celkově nečinný, její upozornění ohledně dětí bagatelizuje a straní otci. Ve věci podala stížnost tajemníkovi úřadu.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

S ohledem na stěžovatelkou popisovanou situaci jsem se rozhodla ještě před termínem vyřízení stížnosti oslovit tajemníka Magistrátu města Olomouce se žádostí o poskytnutí bližšího vyjádření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí A., zejména k otázkám týkajícím se řešení zdravotního stavu Adély, ale také styku dětí s rodiči a sourozenci navzájem. Magistrát města Olomouce k mé žádosti zaslal jak souhrnné vyjádření o výkonu sociálně-právní ochrany dětí A. od října 2012, tak kompletní, velice rozsáhlou, spisovou dokumentaci ve věci k objektivnímu posouzení případu. Stěžovatelka dodatečně doložila rovněž odpověď tajemníka Magistrátu města Olomouce na její stížnost a rozhodnutí o námitce podjatosti, z nichž vyplývalo, že tajemník neshledal nečinnost OSPOD ve věci ani podjatost vedoucího odboru sociálních věcí.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Na základě podnětu a doložených písemností jsem zahájila šetření²⁴⁴ postupu Magistrátu města Olomouce při výkonu sociálně-právní ochrany Adély a Bedřicha A.

Skutkový stav věci je velmi obsáhlý, případ je v evidenci OSPOD od roku 2012. Obsah spisové dokumentace, s níž jsem se seznámila, je dobře

²⁴⁴ Na základě ustanovení § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

znám jak úřadu, tak stěžovatelce, nepokládám proto za účelné ve své zprávě podrobně popisovat její obsah. Ten je shrnut ve vyjádření vedoucího odboru sociálních věcí Magistrátu města Olomouce ze dne 30. 9. 2015 na 53 stranách, které jsem zaslala stěžovatelce na její žádost na vědomí. Uvádím pouze základní informace pro orientaci o vývoji ve věci, ve zbytku odkazuji na spis Om 509/2012.

Na tomto místě chci upozornit, že se nezabývám otázkami, které jsou předmětem soudních řízení, neboť mi to ze zákona nepřísluší. Nemohu tedy hodnotit, jak o péči a styku s dětmi rozhoduje soud. Vyjadřuji se pouze k postupu OSPOD.

Ze spisové dokumentace a vyjádření vedoucího odboru sociálních věcí k otázce řešení aktuálního zdravotního stavu Adély vyplývají následující informace. Adéla je od prosince 2014 v péči odborné psychiatrické ambulance u doc. MUDr. S., která jí diagnostikovala atypickou mentální anorexii²⁴⁵ s tím, že její stav nevyžadoval hospitalizaci. OSPOD průběžně žádal o poskytování zpráv o zdravotním stavu Adély jak ošetřující lékařku MUDr. L., tak i doc. MUDr. S. Stěžovatelka byla přesvědčena, že zdravotní stav Adély vyžadoval hospitalizaci, ale ze zpráv doc. MUDr. S. to nevyplývalo²⁴⁶, doporučovala ambulantní léčbu. Návrhu matky na předběžné opatření, jímž by byla Adéla umístěna do Psychiatrické léčebny v Brně-Černovicích, soud nevyhověl (6. 3. 2015)²⁴⁷. OSPOD se průběžně snažil vést rodiče k tomu, aby se vzájemně informovali o zdravotním stavu dětí, zejména pak co se týče zdravotního stavu Adély. Ze zprávy doc. MUDr. S. ze dne 4. 9. 2015 vyplývá, že dle kontrolního vyšetření ze dne 22. 6. 2015 byla hmotnost Adély normalizovaná (48–49 kg). Stejně tak při kontrole dne 4. 9. 2015 byla její hmotnost v normálním rozmezí a bylo naplánováno další ambulantní sledování včetně psychoterapie a doporučeno návazné gynekologické vyšetření.

K úpravě péče a styku s dětmi. Soud svěřil rozhodnutím ze dne 7. 3. 2013 obě děti na dobu před rozvodem i po rozvodu manželství rodičů do péče matky, stanovil výživné a styk otce s dětmi.²⁴⁸ Adéla přešla do faktické péče otce na základě svého vyjádření na OSPOD dne 26. 3. 2014 – v záznamu o pohovoru s Adélou²⁴⁹ je uvedeno, že sdělila, že by si přála být s tatínkem nebo s ním alespoň trávit více času, než je stanoveno v rozsudku soudu. Sociální pracovník o pohovoru s Adélou téhož dne

²⁴⁵ K doc. MUDr. S. se Adéla objednala na základě vyšetření MUDr. P., oddělení sportovního lékařství Fakultní nemocnice Olomouc, ze dne 1. 12. 2014, kdy vážila 42,2 kg, přičemž by měla vážit 46 kg, a také měla nízkou tepovou frekvenci.

²⁴⁶ Viz zprávy doc. MUDr. S. ze dne 7. 1. 2015, číslo listu 375, 12. 1. 2015, číslo listu 388 spisu a 23. 3. 2015, číslo listu 495 Om 509/2012.

²⁴⁷ Usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 6. 3. 2015, č. j. O P 165/2014-533.

²⁴⁸ Rozsudek Okresního soudu v Olomouci ze dne 7. 3. 2013, č. j 35 Nc 32/2012-209.

²⁴⁹ Viz záznam na čísle listu 143 spisu Om 509/2012.

telefonicky informoval matku a doporučil jí, aby s ní její přání „v klidu a bez emocí probrala“.²⁵⁰ Matka následně telefonicky informovala sociálního pracovníka, že jí přání Adély udivuje, protože od června 2013 do konce února 2014 u otce nebyla, a pokud ano, tak se jednalo pouze o krátkodobý styk. Domnívá se, že přání Adély vychází z toho, že má u otce větší volnost. Rozhodla se Adéle umožnit, aby si „vyzkoušela“ pobyt u otce s tím, že počká, jak se to bude dál vyvíjet.²⁵¹ Adéla se již k matce nechtěla vrátit. Matka později začala vyjadřovat nesouhlas s faktickou péčí otce o Adélu. Namítala, že jí otec manipuluje (např. drahými dárky, přísliby povolení pro Adélu atraktivních aktivit, které jí matka nechtěla dovolit – např. velikonoční výlet s kamarádkou do Prahy apod.). Adéla nadále projevovala jak při pohovorech na OSPOD, tak při výslechu u soudu přání nadále setrvat v péči otce. Otec podal soudu návrh na změnu péče o dceru. Návrhu na předběžné opatření o svěřeni Adély do péče otce původně soud nevyhověl (dne 9. 4. 2015).²⁵² O rok později soud vydal předběžné opatření (13. 5. 2015),²⁵³ jímž Adélu do péče otce svěril s ohledem na její přání a faktickou situaci. Toto předběžné opatření potvrdil i odvolací soud (3. 7. 2015).

K otázce kontaktu rodičů s dětmi a mezi sourozenci. Adéla s Bedřichem se vidí ve škole, kterou oba navštěvují. OSPOD navrhoval oběma rodičům, že by bylo vhodné sourozenecké vazby podporovat, nabízel pomoc při řešení jejich kontaktu. Rodiče této možnosti nevyužili. Rodičům dále OSPOD nabízel společné jednání k řešení kontaktu matky s Adélou a otce s Bedřichem a sourozenců navzájem, s čímž otec souhlasil, stěžovatelka s takovým postupem však nesouhlasila s odkazem na doporučení organizace ROSA z předchozí doby, že se nemá s otcem osobně setkávat²⁵⁴. Vzhledem k situaci v rodině dále OSPOD oběma rodičům písemně doporučil návštěvu Poradny pro rodinu Olomouc za účelem realizace rodinné terapie nebo Mediačního centra Olomouc za účelem mediace, neboť toto pokládá OSPOD za jedinou možnost, jak zlepšit vzájemné vztahy mezi rodiči a vztahy mezi rodiči a dětmi. Vzhledem k tomu, že rodiče spolupráci s odbornými zařízeními za účelem rodinné terapie a mediace nenavázali, navrhl OSPOD nařízení rodinné terapie v pozici kolizního opatrovníka soudně. Soud návrhu vyhověl dne 30. 3. 2015 a nařídil rodinnou terapii obou rodičů i dětí ve Středisku sociální prevence – Poradně pro rodinu na dobu 3 měsíců od

²⁵⁰ Viz záznam na čísle listu 144 spisu Om 509/2012.

²⁵¹ Viz záznam na čísle listu 151 spisu Om 509/2012.

²⁵² Usnesení Okresního soudu Olomouc č. j. O P 165/2014-319.

²⁵³ Usnesení Okresního soudu v Olomouci ze dne 13. 5. 2015, č. j. O P 165/2014-607.

²⁵⁴ Ve spisu Om 509/2012 na čísle listu 39 je založena zpráva ROSA, o. s., ze dne 21. 1. 2013, ale nevyplyvá z ní doporučení, že by se matka neměla s otcem osobně setkávat.

jejího zahájení²⁵⁵. Rodinnou terapii se nepodařilo zahájit²⁵⁶, došlo pouze k úvodním konzultacím.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

C.1 Nahrazování komunikace mezi rodiči, řešení konfliktů mezi rodiči, rodiči a dětmi, styk dcery s matkou, syna s otcem a mezi sourozenci navzájem

Předně musím podotknout, že při seznamování s postupem OSPOD ve věci jsem zaregistrovala velice četné aktivity OSPOD, kterými de facto nahrazoval komunikaci mezi rodiči. V této souvislosti musím především stěžovatelku upozornit, že tyto aktivity jsou nad rámec povinností OSPOD vyplývajících ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Byť nemám v úmyslu OSPOD za „práci navíc“ v tomto směru kritizovat, mnohdy OSPOD tímto způsobem reagoval na četné žádosti matky o řešení různých situací týkajících se dětí, zejména Adély, které by měli rodiče řešit primárně spolu. Mám za to, že OSPOD pokládal za významné některé informace sám ověřovat, protože matka často poukazovala na závažnost situace. Ta byla mnohdy velmi nepřehledná. Rodiče měli často protichůdná tvrzení.

V této souvislosti však musím zároveň uvést, že v činnosti OSPOD naopak postrádám prvek většího nadhledu nad situací v rodině a plán komplexnějšího řešení celkově neutěšené situace pramenící z konfliktů mezi rodiči, které se pak přenášely i na děti a vyústily až v současný stav. Bedřich je v péči matky a s otcem se vůbec nestýká, Adéla je naopak v péči otce a není v kontaktu s matkou. Zároveň se tato situace dotýká i vztahu mezi sourozenci, kteří rovněž neudržují žádný kontakt, krom toho, že se mohou náhodně potkat ve škole.

Byť není ani úkolem mým, ani úkolem OSPOD hledat viníka, jak zřejmě očekává stěžovatelka, je třeba říci, že je povinností OSPOD vyvinout maximální úsilí a pokusit se předejít vznikání dalších konfliktů či jejich vyostřování majících vliv na styk rodičů s dětmi a sourozenců navzájem. Na tomto místě pokládám za významné zdůraznit, že ani OSPOD není všemocný a nelze ho činit odpovědným za výsledek,²⁵⁷ neboť jsou to pře-

²⁵⁵ Usnesení Okresního soudu v Olomouci, ze dne 30. 3. 2015, č. j. 0 P 165/2014-576.

²⁵⁶ Podrobněji viz zpráva Střediska sociální prevence Olomouc ze dne 10. 9. 2015, číslo listu 630–631 spisu Om 509/2012. V závěru této zprávy je uvedeno: „Za patologické považujeme nejen vztahy jednotlivých nezletilých k rodiči, se kterým nežijí, ale i vztah Bedřicha k jeho setře. Za pozitivní považujeme postoj otce, pana A., který se rozhodl nechat synovi prostor a netlačit na další pravidelné kontakty.“

²⁵⁷ Konstatoval to mimo jiné Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí ve věci Pedović proti České republice ze dne 18. července 2006, č. 27145/03. Z něj vyplývá, že **povinnost státních orgánů přijmout opatření umožňující realizaci rodinného života není absolutní, nespočívá v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale v povinnosti**

devším rodiče, kteří mají rodičovskou odpovědnost. Je však třeba, aby OSPOD využíval veškeré nástroje, které mu zákon svěřuje,²⁵⁸ a také dbal na to, aby je aplikoval pokud možno zavčas. Jsem si vědoma i toho, že mnohdy může být situace v rodinných vztazích pro vnější aktéry nepřehledná, zvláště pokud jedna strana popírá tvrzení druhé a naopak. Není však možné, aby po dobu roku a půl až dvou let, kdy se nerealizuje kontakt Adély s matkou, Bedřicha s otcem a sourozenců navzájem, OSPOD nepřikročil k žádnému jinému opatření, než byla opakovaná doporučení spolupráce s odborníky, a ve zbytku ponechal řešení pouze na rozhodnutí soudu (byť soudu v pozici kolizního opatrovníka doporučil nařízení znaleckých posudků a rodinné terapie).

Připomínám, že OSPOD neupírám jeho velmi četné aktivity, jimiž se snažil nahrazovat či zprostředkovávat absentující komunikaci mezi rodiči a zmapovat mnohdy nepřehlednou situaci kvůli protichůdným vyjádřením rodičů (viz výše). Musím vyjádřit přesvědčení, že se jedná o případ, kdy měl OSPOD sám, mnohem dříve, než tak učinil soud, přikročit k nařízení cílené spolupráce jak obou rodičů, tak obou dětí s odborným poradenským zařízením ve snaze předejít současnému stavu, tedy ve snaze obnovit kontakt jak dětí s rodiči, tak sourozenců navzájem. Je sice možné, že ani tento krok by nemusel být účinný a vést k uvedenému cíli, jak tomu bylo v případě soudně nařízené rodinné terapie²⁵⁹, nicméně mám za to, že pokud je uvedené opatření nastoleno zavčas, je mnohem větší pravděpodobnost jeho úspěchu než v situaci, která je již zcela vyhrocená. OSPOD má tyto kompetence svěřeny právě z toho důvodu, že může postupovat mnohem rychleji a operativněji než soud. I z dikce ustanovení § 13 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí vyplývá, že primárně by měl tato opatření přijímat OSPOD,²⁶⁰ OSPOD v tomto směru nevyužil svých kompetencí. Stejně tak nevyužil ani možnosti svolání případové konference,²⁶¹ která je v takto složitých případech vhodným nástrojem ke zmapování a stanovení cílů práce s rodinou.

vyčerpat všechna opatření, která od něj bylo možné v daném případě rozumně očekávat.

²⁵⁸ Část třetí hlava I zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů upravuje kromě poradenství další preventivní opatření, konkrétně viz ustanovení § 12 odst. 1 a dále i § 13 odst. 1.

²⁵⁹ Viz již výše citovaná zpráva Střediska sociální prevence Olomouc ze dne 10. 9. 2015 o průběhu poskytování sociální služby ve věci rodinné terapie u rodičů a nezl. dětí, číslo listu 630–631 spisu Om 509/2012.

²⁶⁰ Ustanovení § 13 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí v poslední větě uvádí: „Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.“

²⁶¹ Dle ustanovení § 10 odst. 3 písm. e) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

C.2 OSPOD v pozici kolizního opatrovníka, objektivita jím předávaných informací soudu

V řízení o úpravě poměrů jsou děti vždy zastoupeny opatrovníkem,²⁶² kterým soud zpravidla ustanoví OSPOD.²⁶³ Opatrovník je při výkonu kolizního opatrovnictví povinen soud informovat nejen o všech podstatných skutečnostech, jež by mohly mít vliv na rozhodnutí soudu o poměrech dětí, měl by rovněž formulovat své návrhy, včetně návrhů zatímních. Kolizní opatrovník by tedy v první řadě měl zjistit a ujasnit si, co je v oprávněném zájmu dětí, a tento zájem pak v řízení aktivně prosazovat a chránit.²⁶⁴ Po seznámení se spisem a s vyjádřeními adresovanými OSPOD v pozici kolizního opatrovníka soudu mám za to, že OSPOD podával soudu objektivní informace, které dokládal pro větší přesnost i významnými písemnostmi ze spisové dokumentace. Nemohu přisvědčit tvrzení stěžovatelky, že OSPOD soudu neformuloval žádné návrhy řešení, ani tomu, že nenavrhoval vypracování znaleckých posudků apod. Vypracování znaleckého posudku OSPOD soudu navrhoval konkrétně ve svém vyjádření ze dne 1. 10. 2014.²⁶⁵ V tomtéž vyjádření navrhoval rovněž nařízení rodinné terapie. Konkrétní řešení situace dětí navrhoval soudu rovněž ve svém vyjádření ze dne 26. 6. 2014.²⁶⁶ S ohledem na přání Adély být v péči otce, navrhl její svěření do péče otce. Dále s ohledem na postoj Bedřicha ke styku s otcem dal soud na zvážení, zda dosavadní soudní úpravu styku nezrušit a dále jej ponechat dle potřeby a přání Bedřicha.

Nadto uvádím, že soud je povinen své rozhodnutí přijmout především v souladu se zákonem, tedy aniž by byl vázán nejen názory účastníků řízení, ale i jejich zástupců nebo opatrovníků. Úkolem OSPOD v pozici kolizního opatrovníka je pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte.²⁶⁷ Při výkonu opatrovnické funkce dochází často k tomu, že stanovisko opatrovníka je odlišné od procesního zájmu jednoho nebo i obou rodičů. Rozdílné stanovisko kolizního opatrovníka však samo o sobě nelze považovat za nesprávný úřední postup.²⁶⁸

²⁶² Ustanovení § 469 zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶³ Dle ustanovení § 17 písm. a) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

²⁶⁴ Z důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku, ve znění pozdějších předpisů: „Vzhledem ke specifickému postavení kolizního opatrovníka je naprosto nezbytné, aby jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd., jinak řečeno, tento opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.“

²⁶⁵ Viz číslo listu 301 spisu Om 509/2012.

²⁶⁶ Viz číslo listu 241 spisu Om 509/2012.

²⁶⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12 (N 127/70 SbNU 177), dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>

²⁶⁸ K tomu se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1503/2003, www.nssoud.cz, v němž konstatoval, že „zákon nestanoví – stejně

C.3 Vyřízení stížnosti na postup OSPOD

Musím upozornit na nedostatečné odůvodnění/argumentaci obsažené v odpovědi na stížnost²⁶⁹ proti postupu OSPOD. Tajemník Magistrátu města Olomouce ve své odpovědi na stížnost ze dne 16. 9. 2015 uvedl, že prověřil průběh řízení co do namítané nečinnosti OSPOD a neshledal, že by k nečinnosti došlo. A dále, že o namítané podjatosti bude rozhodovat v souladu s ustanovením § 14 správního řádu samostatně. Výše uvedenou informaci o tom, že neshledal v postupu OSPOD nečinnost, nikterak dále nekonkretizoval, tudíž stěžovatelčino přesvědčení o nedostatečné činnosti OSPOD nevyvrátil žádnými konkrétními argumenty, de facto nereagoval na žádné její námitky. Taková argumentace se nevyskytuje ani v rozhodnutí o námitce podjatosti ze dne 16. 9. 2015. Mimo jiné i z toho důvodu jsem ve věci musela zahájit šetření, neboť bez podrobnějšího seznámení s činností OSPOD ve věci nebylo možné říci, zda byly jeho kroky dostatečné anebo zda byl skutečně v některých směrech nečinný. Tento nedostatek na straně Magistrátu města Olomouce v odpovědi na stížnost matky je pak tedy de facto zhojen až mým šetřením, kdy jsem se musela podrobně seznámit s vývojem celého případu, což jistě není žádoucí stav. Odpověď na stížnost by měla obsahovat takové odůvodnění, aby bylo i bez seznámení se spisovou dokumentací možné říci, zda se OSPOD s danou situací vypořádal adekvátně, tedy jaké kroky konkrétně OSPOD učinil s ohledem na skutkové okolnosti. Spisová dokumentace by pak měla sloužit pouze k doložení tohoto stavu.

D – ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Magistrát města Olomouce dopustil pochybení spočívajícího v tom, že sám v době, kdy vyšla najevo potřeba rodinné terapie rodičů i dětí²⁷⁰, tuto

jako je tomu u zástupců účastníků řízení na základě zákona nebo plné moci – jako předpoklad pro výkon funkce, aby opatrovník účastníka řízení byl nepodjatý vůči ostatním účastníkům. Takový požadavek by ostatně byl absurdní, neboť je zřejmé, že opatrovník při zastupování účastníka se za řízení může dostat a zpravidla také dostává do střetu s jinými účastníky řízení, jejichž zájmy a postoje za řízení jsou odlišné od zájmů jím zastupovaného účastníka řízení. Jestliže opatrovník účastníka řízení vystupuje za řízení, podjatě vůči ostatním účastníkům řízení, nelze z tohoto úspěšně dovozovat, že by účastníka řízení nezastupoval řádně“.

²⁶⁹ Postup při vyřizování stížností obsahuje ustanovení § 175 zákona č. 5000/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

Dále lze využít metodickou pomůcku k vyřizování stížností podle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění zákona č. 413/2005 Sb. ze dne 19. 6. 2006.

²⁷⁰ Dle mého názoru tato potřeba již byla zcela zřejmá nejpozději v létě 2014 – syn se dlouhodobě nestýkal s otcem, matka nesouhlasila s faktickou péčí otce o dceru, dcera začala odmítat kontakt s matkou, přestal probíhat kontakt i mezi sourozenci.

RODINA A DÍTĚ

sám nenařídil ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 a § 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Pochybení spatřuji rovněž v absenci odůvodnění odpovědi na stížnost dle ustanovení § 175 správního řádu.

Zprávu o šetření zasílám tajemníkovi Magistrátu města Olomouce a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovatelce.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

Sp. zn. 1007/2015/VOP/PŠ

Datum: 29. září 2016

Vážený pan MUDr. L. K.

XXXXXXXXXX

Vážený pane doktore,

dovoluji si Vás informovat, že jsem ukončila šetření Vašeho podnětu ze dne 12. února 2015 týkajícího se výkonu kolizního opatrovnictví Vaší nezletilé dcery Alice (narozené dne 2008) Městským úřadem Kuřim.

Poukázal jste na skutečnost, že v řízení o změnu výchovy, úpravu styku a určení bydliště nezletilé Alice (sp. zn. P 178/2011) ji Městský úřad Kuřim (dále také jako „dotčený úřad“) nezastupoval řádně, když v pozici kolizního opatrovníka nevyužil všech procesních práv, která mu náležela, konkrétně se neodvolal do rozhodnutí prvoinstančního soudu, přestože soud rozhodl v rozporu s úpravou, kterou prosazoval. V odvolacím řízení pak ponechal pouze na uvážení soudu, jak rozhodne.

Po provedeném šetření jsem dospěla k závěru, že Městský úřad Kuřim při výkonu kolizního opatrovnictví

- (1) **nepochybil, když nepodal odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně,**
- (2) **pochybil v odvolacím řízení, když u jednání nesdělil soudu jednoznačně, v jaké úpravě, jde-li o určení bydliště nezletilé, spatřuje její nejlepší zájem.**

Své závěry opírám o dokumenty, které jste předložil, a o vyjádření a přílohy (kopie ze spisové dokumentace Om 35/11), jež mi poskytl dotčený úřad. Níže uvádím argumenty, které odůvodňují moje závěry.

A – VÝCHOZÍ SITUACE

Z rozhodnutí soudu ze dne 17. října 2012²⁷¹ vyplynulo, že v řízení o úpravu poměrů dotčený úřad prosazoval, aby děti byly po dobu rozvodu i po rozvodu svěřeny do Vaší péče, neboť Alexandr opakovaně preferoval péči otce a současně chtěl bydlet se sestrou Alicí. Nicméně oba rodiče byli podle znaleckého posudku ze dne 23. 7. 2012 shledáni stejně výchovně způsobilí; Alice vyjadřovala dobrý vztah k oběma rodičům. V situaci, kdy oba rodiče požadovali obě děti do své výlučné péče, soud rozhodl o dalších poměrech dětí tak, že svěřil Alici do péče matky a Alexandra do péče otce. Svůj výrok odůvodnil tím, že rozdělením sourozenců nemusí a priori dojít k přerušení sourozenecké vazby. Matku soud hodnotil jako

²⁷¹ Řízení vedené u Okresního soudu Brno-venkov pod sp. zn. P 178/2011. Rozsudek nabyl právní moci dne 5. 12. 2012.

rodičovsky vyžralou, když v zájmu dětí ustoupila otci a děti mu do rozhodnutí soudu ponechala v péči. V jednání otce naopak vysledoval jistou účelovost. Vzhledem k narušené komunikaci rodičů soud upravil také rozsah styku dětí s rodiči. Rodinná situace se postupně stabilizovala, styk probíhal podle soudního rozhodnutí.

Ke změně došlo v souvislosti se záměrem matky přestěhovat se s dcerou do Vídně. Jelikož jste s přestěhováním nesouhlasil, nezbývalo matce než se obrátit na soud (podala návrh na nahrazení souhlasu otce s vycestováním a určení bydliště nezletilé).²⁷²

Vy jste se v té době domáhal změny úpravy rodičovské odpovědnosti k dceři a s poukazem na změnu poměrů žádal o její svěření do péče.

B – VÝKON KOLIZNÍHO OPATROVNICTVÍ V ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM PRVNÍHO STUPNĚ

V předmětném soudním řízení Alice vypověděla, že se do Vídně stěhovat nechce, přála si zůstat s Vámi a bratrem. Dotčený úřad proto změnu bydliště a vycestování Alice nepodporoval, přiklonil se k zachování stávajících poměrů a navrhl návrh matky zamítnout. Poukázal přitom zejména na potřebu zachování sociálních vazeb mezi sourozenci.

Dotčený úřad však současně vyhodnotil, že není dán důvod pro změnu výchovného prostředí, matka je plně výchovně způsobilá, její péče o dceru je příkladná. Navrhl proto zamítnout Váš návrh na změnu výchovy.

Okresní soud Brno-venkov dne 13. 11. 2014 rozsudkem určil, že bydliště Alice je ve Spolkové republice Rakousko, na adrese XXXXX, čímž nahradil Váš souhlas s jejím vycestováním. Soud současně rozhodl o předběžné vykonatelnosti tohoto rozsudku. Shledal totiž, že přestěhování nezletilé do Rakouska, kde získá dobré sociální zázemí a možnost bilingvního vzdělávání, je v jejím zájmu. Nadto zůstane – v zájmu nezletilé – zachována podoba a frekvence styku s Vámi a bratrem a nedojde k narušení sourozeneckých vazeb.

Proti rozsudku jste se odvolal.

Dotčený úřad řešil svůj další postup v rámci supervize, neboť potřeboval vyhodnotit, zda se proti rozsudku odvolá. Výsledkem bylo rozhodnutí, že s ohledem na výchovně způsobilé prostředí matky, závěry psychologa Mgr. T.²⁷³ a závěry znaleckého posudku z roku 2012 odvolání podávat nebude. Dle přesvědčení dotčeného úřadu nebylo v zájmu nezletilé

²⁷² V červnu 2014.

²⁷³ Sdělení ze dne 30. 10. 2014: „... Vyjádření dívky ohledně jejího přání ve vztahu k dalšímu bydlení (Vídeň x Kuřim x Mohelnice) považují za nespolehlivá... Za validnější považují její sdělení v rámci spontánní produkce, kdy mluví pozitivně o všech prostředích – Vídeň, Kuřim i Mohelnice – a není zjevná nějaká preference jednoho z prostředí... Z mého pohledu je potřebou dívky, aby se situace již uzavřela rozhodnutím nebo domluvou dospělých. ...“.

vedení dalších soudních jednání. Potřebovala, aby se situace co nejdříve zklidnila a stabilizovala.²⁷⁴

Obecně platí, že skutečnost, zda se odvolací řízení uskuteční, či nikoli, nelze ponechat pouze na vůli rodičů, jejichž zájmy mohou být v kolizi se zájmy zastupovaného dítěte. Úlohou kolizního opatrovníka je hájit výhradně zájmy dítěte, a to bez ohledu na to, zda jeho zájmy vyhovují či nevyhovují zájmům rodičů. Je proto povinen činit v zájmu dítěte úkony nezbytné k prosazení jeho zájmů – má možnost (a někdy také povinnost) podat proti rozhodnutí soudu odvolání. Činí tak v případech, kdy je přesvědčen, že vyhlášený rozsudek soudu není v zájmu dítěte.

V daném případě jsem však dospěla k závěru, že Městský úřad Kuřim nepochybil, když nepodal proti rozsudku soudu odvolání, neboť jeho postup nebyl opomenutím či projevem pasivity. Situaci aktivně řešil v rámci supervize a pro toto řešení se v zájmu nezletilé po zralé úvaze aktivně rozhodl.

C – VÝKON KOLIZNÍHO OPATROVNICTVÍ V ODVOLACÍM SOUDNÍM ŘÍZENÍ

Z protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 3. 12. 2015²⁷⁵ plyne, že v záležitosti přestěhování Alice do Rakouska dotčený úřad navrhl potvrzení rozsudku soudu prvního stupně, tedy zamítnutí návrhu otce na změnu výchovy, současně však ponechal na uvážení soudu, jak rozhodne v záležitosti určení bydliště nezletilé.

Úkolem orgánu sociálně-právní ochrany dětí je, zejména pak v soudním řízení v pozici kolizního opatrovníka, poskytnout ochranu právům a nejlepším zájmům nezletilého dítěte,²⁷⁶ které samo náležitě svá práva a oprávněné zájmy chránit nemůže. Jsem přesvědčena, že pokud kolizní opatrovník aktivně neusiluje o naplnění nejlepšího zájmu dítěte, postrádá kolizní opatrovnictví svůj smysl.²⁷⁷ Ten může být naplněn pouze tehdy, sdělí-li opatrovník soudu jednoznačně, v jaké úpravě poměrů spatřuje nejlepší zájem dítěte.

Kolizní opatrovník je povinen soud informovat nejen o všech podstatných skutečnostech, jež by mohly mít vliv na rozhodování soudu o poměrech dítěte, ale měl by formulovat i své návrhy. Nejprve by tedy měl

²⁷⁴ Interní zápis ze supervize ze dne 11. 12. 2014.

²⁷⁵ Sp. zn. 13 Co 79/2015.

²⁷⁶ Sdělení č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte, čl. 3 uvádí, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správnickými, nebo zákonodárnými orgány.

²⁷⁷ Slovy usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2000, sp. zn. 30 Cdo 2113/2000 je kolizní opatrovník ustanoven do své funkce proto, aby nezletilé dítě aktivně zastupoval, v řízení hájil jeho zájmy. Je vybaven příslušnými právními a materiálními prostředky, které mu umožňují toto poslání realizovat a nebýt v řízení jen pasivním subjektem.

zjistit a ujasnit si, co je v oprávněném zájmu nezletilého dítěte, a ten pak v řízení aktivně prosazovat a chránit.²⁷⁸

V odvolacím soudním řízení se dotčený úřad jako kolizní opatrovník vyslovil jednoznačně v tom smyslu, že navrhuje zamítnout návrh otce na změnu výchovy, neboť nevidí důvod pro změnu výchovného prostředí, k péči matky o dceru nemá výhrady. Pokud jde o sourozenecký kontakt, sdělil soudu, že považuje za dostatečné a v zájmu dětí, budou-li se vídat o víkendy (jak již je upraveno soudním rozhodnutím). Přitom však dotčený úřad ponechal na uvážení soudu, jak rozhodne v záležitosti určení bydliště nezletilé Alice. Vysvětlení, které mi dotčený úřad poskytl, že není a nebylo podstatné, zda Alice žije s matkou v České republice či v Rakousku, ale zda jí rodiče poskytnou láskyplné prostředí a podmínky pro zdravý vývoj, nepovažuji za dostatečné. Ačkoliv obsahově s vyjádřením dotčeného úřadu naprosto souhlasím, jsem toho názoru, že **měl zaujmout jednoznačné stanovisko a výslovně se vyjádřit, i pokud jde o určení bydliště nezletilé.** Navíc za situace, kdy pro to měl dostatek informací²⁷⁹ a zcela jasně se vyjádřil pro setrvání nezletilé v péči matky.

Dovoluji si uzavřít, že dotčený úřad nepochybil, když jako kolizní opatrovník nezletilé v odvolacím soudním řízení navrhl zamítnout Váš návrh na změnu výchovy. Za dílčí pochybení však považuji, že nesdělil soudu svůj návrh ohledně určení jejího bydliště a řádně ho neodůvodnil (tj. rozhodnutí ponechal na uvážení soudu).

S ohledem na skutečnost, že v tomto konkrétním případě již není možné dosáhnout nápravy, **rozhodla jsem se šetření ukončit.**²⁸⁰ Na dotčený úřad však apeluji, aby do budoucna vykonával kolizní opatrovnictví v souladu s výše uvedeným.

Vážený pane doktore, předmětné šetření bylo velmi úzce zaměřené. Máte-li výhrady k aktuální práci Městského úřadu Kuřim, doporučuji Vám podat nejprve stížnost tajemnici úřadu a vyčkat na její odpověď. Nebudete-li s vyřízením své stížnosti spokojeni, můžete se na mě znovu obrátit (v takovém případě bude založen nový spis).

S pozdravem

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

²⁷⁸ Z důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., občanskému zákoníku: „Vzhledem ke specifickému postavení kolizního opatrovníka je naprosto nezbytné, aby jednal za dítě se znalostí věci, okolností, názorů, stanovisek atd., jinak řečeno, tento opatrovník nemá jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájmem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.“

²⁷⁹ Sdělení Mgr. T. ze dne 30. 10. 2014 a zprávy Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí o prošetření poměrů u matky v Rakousku ze dne 16. 7. 2015 a 25. 11. 2015 (včetně příloh).

²⁸⁰ Dle § 18 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne 2. července 2015
Sp. zn. 1910/2014/VOP/HZ

Zpráva o šetření ve věci nezletilých dětí Č.

Stěžovatel, pan J. Č. Č., podal podnět proti Úřadu městské části Praha 14 (dále také jako „OSPOD“), který je kolizním opatrovníkem jeho nezletilých dětí, N. J. Č. a A. L. Č.

A – PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Stěžovatel v květnu r. 2014 podal stížnost na postup Úřadu městské části Praha 14 k Magistrátu hlavního města Prahy. Magistrát hlavního města Prahy shledal jeho stížnost částečně důvodnou, a to pouze z hlediska formálních nedostatků vedení spisové dokumentace (očíslování dokumentů, nesprávné datum apod.). Přijal opatření k nápravě stran administrativní práce se spisem a písemných odpovědí rodičům na jejich podněty.²⁸¹

Stěžovatel chce v budoucnu docílit střídavé péče a vytýká OSPOD, že v roli kolizního opatrovníka není v této věci aktivní. V současné době, kdy jsou děti svěřeny předběžným opatřením do péče matky, má zájem více participovat na výchově dětí prostřednictvím širokého styku. K tomuto účelu si pořídil bydlení v místě, kam se matka z Prahy i s dětmi odstěhovala, tj. ve Špindlerově Mlýně.

Stěžovatel vytýká koliznímu opatrovníkovi,²⁸² že není nestranný, straní matce dětí a nekoná v zájmu dětí.

Cílem této zprávy není podrobně rozebírat skutkový a právní stav případu, který je stěžovateli i OSPOD dobře znám. Zaměřím se pouze na klíčové momenty v kolizním opatrovnictví.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Na jaře²⁸³ r. 2013 se matka odstěhovala s dětmi ke svým rodičům. Poté spisová dokumentace obsahuje záznamy o neshodách rodičů při předávání

²⁸¹ Rodinnou situaci MHMP popsal tak, že rodiče se vzájemně obviňují z manipulace dětí a že děti poškozuje, když si přes ně vyřizují účty. Uvedl, že děti jsou dlouhodobě vystaveny negativnímu psychickému tlaku a trpí konfliktem rodičů a jejich nesmiřitelnými vztahy.

²⁸² Stěžovatelova stížnost ze dne 6. 5. 2014 směřuje výhrady vůči výkonu sociálně-právní ochrany dětí a koliznímu opatrovnictví, pro účely této zprávy vybírám jen ty výhrady, které se týkají kolizního opatrovnictví.

²⁸³ V červnu r. 2013 tvrdil otec, že odstěhování proběhlo přibližně před dvěma měsíci, v návrhu k soudu uvádí duben r. 2013. Matka v podáních soudu tvrdí, že společnou

děti ke styku s otcem, o domluvách mezi rodiči na dalším kontaktu otce s dětmi, nejčastěji v krátkodobém horizontu následujících 14 dnů.

Dne 17. 6. 2013 vydal Obvodní soud pro Prahu 9 **usnesení o předběžném opatření, jímž děti svěřil do péče matky, otci stanovil povinnost hradit výživné** na děti. Dále stanovil otci styk v době letních prázdnin (1 týden v červenci a 1 týden v srpnu). Soud konstatoval, že pokud spolu rodiče nežijí a děti se fakticky nacházejí v péči matky, otec má právo na kontakt s dětmi, neboť v minulosti děti nijak neohrožoval a není důvod se domnívat, že by je ohrožovat začal, jak uvádí v návrhu matka. Téhož dne soud ustanovil OSPOD kolizním opatrovníkem dětí v řízení o návrhu na úpravu poměrů a o návrhu na předběžné opatření.²⁸⁴ Matka podala dne 3. 7. 2013 odvolání, kterým se domáhala úpravy styku dětí s otcem o letních prázdninách v rozsahu jednoho dne bez přespání v jednom týdnu a v druhém týdnu dva víkendové dny rovněž bez přespání. OSPOD navrhl dne 17. 7. 2013 napadené usnesení potvrdit a poukázal na neprůhlednost rodinné situace, na odlišné výpovědi rodičů. Stěžovatel se neodvolal, akceptoval rozsah styku s dětmi, který stanovil soud prvního stupně.²⁸⁵ Odvolací soud potvrdil usnesení soudu prvního stupně.

Matka navrhovala svěřit děti do výlučné péče a otec navrhoval soudu, aby rozhodl o střídavé výchově pro dobu před rozvodem a po rozvodu. Dne 28. 8. 2013 kolizní opatrovník podal soudu zprávu o poměrech rodičů, kteří mají oba vhodné podmínky pro péči o děti, a navrhl vypracování znaleckých posudků z oboru dětské psychologie. Soud následně nařídil vypracování znaleckých posudků a odročil jednání na dobu neurčitou.²⁸⁶

Dne 18. 9. 2013 uzavřeli rodiče na OSPOD dohodu o styku na dalších 14 dnů – jeden týden bude otec s dětmi od pondělí do úterý a druhý týden od pátku do úterý. Dohoda nebyla realizována²⁸⁷ a otec žádal OSPOD o podání návrhu na vydání předběžného opatření o styku. OSPOD mu sdělil, že otec má právo podat návrh sám. V říjnu r. 2013 proběhl kontakt dětí s otcem. Obsah dohody rodičů o styku však není ve spisu zachycen, zřejmě se jednalo pouze o ad hoc dohodu na konkrétní styk otce s dětmi. OSPOD usiloval o setkání rodičů s cílem sepsání dohody o styku.

domácnost před odstěhováním s otcem nevedli už několik let, což rozporují čestná prohlášení sousedů.

²⁸⁴ Matka v návrhu ze dne 11. 6. 2013 nenavrhlá úpravu styku otce s dětmi, vyjádřila obavy, že je otec bude ohrožovat v důsledku psychické nemoci. Otec v návrhu ze dne 12. 6. 2013 navrhoval styk s dětmi v době letních prázdnin v rozsahu 14 dnů v červenci a 14 dnů v srpnu.

²⁸⁵ Vyjádření otce k odvolání matky ze dne 2. 8. 2013.

²⁸⁶ Ve spisu Om je na předvolance zapsáno: „Po dohodě se soudkyní OSPOD uzavře dohodu s rodiči – 1x za 14 dní od čt do ne.“ Tento zápis vznikl patrně v důsledku soudního jednání, neboť poznámka je vepsána na předvolání.

²⁸⁷ Stalo se tak z důvodu nemoci dětí, které matka chtěla odvést k lékaři. Dle vyjádření otce nevzala v potaz jeho rozhodnutí, že k lékaři děti v době styku odvede.

K setkání došlo dne 16. 10. 2013, rodiče byli schopni se domluvit jen na příštích 14 dnů. V zápisu OSPOD uvádí, že matka se nechtěla na dalších termínech dohodnout, a proto otec navrhl opětovné setkání na OSPOD po týdnu. Při následném setkání došlo k dohodě o stycích – každých 14 dnů od čtvrtka do neděle, ohledně úterý dalšího týdne se rodiče nedohodli. Otec poté²⁸⁸ podal návrh na vydání předběžného opatření, v němž navrhl styk s dětmi v prvním týdnu od středy do neděle a ve druhém od úterý do čtvrtka.

Dne 30. 10. 2013 vyzval soud OSPOD, aby se vyjádřil k návrhu otce na vydání předběžného opatření, a téhož dne odeslal spis soudnímu znalci.²⁸⁹ Soud žádal OSPOD o vyjádření obratem. OSPOD odpověděl dne 4. 11. 2013, tj. třetí pracovní den po vypravení výzvy soudu, takto: „Při posledním sezení se podařilo dohodnout styk s dětmi, a to každých 14 dnů od čtvrtka do neděle, kdy bude mít otec nezletilé děti u sebe. Další styk v dalším týdnu si již bohužel rodiče nebyli schopni dohodnout, protože matka navrhovala úterý dopoledne, otec úterý celý den, později styk otec rozšířil z úterý na středu s přespáním, s čím matka zásadně nesouhlasila.“ OSPOD v závěru uvedl, že nemá dosud k dispozici výsledky znaleckého zkoumání, proto se nemůže adekvátně vyjádřit k návrhu otce. OSPOD ponechává na úvazu soudu, zda bude akceptovat dohodu rodičů o styku otce s dětmi od čtvrtka do neděle v jednom týdnu a ve druhém týdnu upraví styk na jeden den s přespáním.

V mezidobí soud vydal dne 1. 11. 2013 **usnesení o předběžném opatření, jímž upravil styk otce s dětmi od čtvrtka do neděle v jednom týdnu a od středy odpoledne do čtvrtka do rána ve druhém týdnu**, dále pak upravil styk otce s dětmi o vánočních svátcích. Dle soudu je v zájmu dětí, aby jejich styk s otcem probíhal průběžně a pravidelně do doby vypracování znaleckého posudku a rozhodnutí ve věci samé. Tato úprava podle názoru soudu zatím dostatečně zajišťuje kontakt dětí s otcem. Otec se odvolal a požadoval širší kontakt s dětmi (od středy do neděle v jednom týdnu a od úterý do čtvrtka ve druhém týdnu). Jeho odvolání nebylo úspěšné, podle odvolacího soudu úprava styku dostatečným způsobem zajišťuje kontakt otce s dětmi.

Matka nerespektovala předběžné opatření a děti dne 26. 12. 2013 otci nepředala. Odůvodnila to pobytem dětí v Krkonoších, OSPOD ji důrazně poučil o povinnosti plnit soudní rozhodnutí.

Dne 29. 1. 2014 soud požádal OSPOD o vyjádření k návrhu matky na vydání předběžného opatření o zvýšení výživného, a to obratem. OSPOD v přípisu ze dne 3. 2. 2014 navrhl u syna stěžovatele výživné zvýšit s ohledem na sníženou imunitu dítěte. Soud však matčin návrh zamítl

²⁸⁸ Dne 25. 10. 2013.

²⁸⁹ Tento údaj vychází z databáze na stránkách www.infosoud.justice.cz

s odůvodněním, že si dobrovolně zvolila bydliště v dlouhodobě nejdražším zimním středisku v České republice, ve Špindlerově Mlýně, stejně jako bylo jejím dobrovolným rozhodnutím přihlásit tam děti do anglické školky.

Ve spisu se nacházejí zprávy o psychologickém vyšetření dětí od PhDr. J. Š. z Dětského centra A, vypracované na žádost otce. V nich PhDr. Š. uvádí, že děti mají k otci vřelý vztah a že opakovaně zachytil z úst dětí negativní výroky matky o otci jakožto symptomy negativního ovlivňování vztahů dětí k otci.²⁹⁰ Uvádí, že otec je kompetentní se rovnocenně s matkou podílet na péči o děti, vysoká míra jeho účasti může kompenzovat i jednostranné působení matky, děti jsou na takovou úpravu vnitřně připraveny. Stěžovatel doložil také zprávu o kontrolním psychologickém vyšetření od PhDr. Š. z dětského centra, který je přesvědčen o manipulaci matky s dětmi a jejím negativním ovlivňování dětí proti otci.²⁹¹ Uvádí, že je v zájmu dětí být s otcem v co nejširším kontaktu, rozhodně do míry střídavé výchovy, v úvahu připadá i svěření dětí do péče otce. Ve zprávě ze dne 7. 2. 2014 PhDr. Š. uvádí, že se zdá, že jsou naplněny předpoklady pro oboustranně vyvážený podíl rodičů na výchově dětí. Dodává však, že sleduje pouze hledání východiska a zmírnění konfliktu a plně respektuje autoritu znaleckého zkoumání.

Střídavou výchovu znalec určený soudem ve znaleckém posudku z března r. 2014 nedoporučil, což odůvodnil geografickou vzdáleností bydlišť rodičů a osobnostními a vývojovými charakteristikami dětí. O střídavé péči lze podle znalce uvažovat nejdříve za pět let. Styk s rodičem, který děti nebude mít v péči, navrhuje znalec co nejširší, rozhodně překračující běžné schéma 1x víkend za 14 dnů. V zájmu dětí by bylo, aby rodiče zvolili úpravu bydlení v geografické blízkosti, aby se druhý rodič mohl intenzivně stýkat s dětmi i ve všední dny. Kolizní opatrovník se dotazoval na vhodnost střídavé výchovy znalce při soudním jednání dne 9. 7. 2014. Znalec setrval na závěru, že střídavá výchova není vhodná.

Dne 23. 9. 2014 zpracoval PhDr. Š. na žádost otce znalecký posudek z oboru dětské psychologie, ve kterém oponuje soudem ustanovenému znalci PhDr. P. ohledně ovlivňování dětí matkou proti otci. PhDr. Š. zastává názor, že děti jsou vystaveny závažnému negativnímu ovlivňování a popouzení proti otci. Doporučuje střídavou výchovu jako terapeuticky účinné opatření proti vzniku syndromu zavrženého rodiče, případně změnu výchovy ve prospěch otce.

Podle předběžného opatření ze dne 7. 10. 2014 byl styk stěžovatele s dětmi upraven v jednom týdnu od pátku (12:30 hod.) do neděle (18:00

²⁹⁰ Např. zpráva ze dne 28. 8. 2013, která shrnuje dvě orientační vyšetření z července a srpna r. 2013.

²⁹¹ Zpráva ze dne 24. 10. 2013.

hod.) a ve druhém od pátku (12:30 hod.) do soboty (7:30 hod.). Výživné na děti bylo zvýšeno u syna na 4 000 Kč a u dcery na 2 500 Kč. Usnesení bylo změněno odvolacím soudem tak, že se návrh na vydání předběžného opatření zamítá. Poté vstoupilo v účinnost opět předběžné opatření ze dne 1. 11. 2013.

C – HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů mi ukládá povinnost působit k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívat k ochraně práv a svobod.

Zájem dítěte musí být v souladu s čl. 3 Úmluvy o právech dítěte²⁹² předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, uskutečňované mj. správními orgány.

Péče o děti a jejich výchova jsou podle článku 34 odst. 4 Listiny základních práv a svobod²⁹³ právem rodičů, děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči.

Podle ustanovení § 1 písm. a) a c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se sociálně-právní ochranou dítěte rozumí mj. ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Dle ustanovení § 5 citovaného zákona je předním hlediskem sociálně-právní ochrany dětí zájem a blaho dítěte.

O letních prázdninách roku 2013 trávily děti u otce 2 týdny z 9 týdnů. Otec navrhoval, aby s dětmi mohl strávit 14 dnů v červenci a 14 dnů v srpnu. **Rozsah styku**, který vymezil soud prvního stupně, však **otec akceptoval, nelze proto vytýkat OSPOD, že neusiloval o větší frekvenci prázdninového kontaktu otce s dětmi.**

OSPOD však nebyl podle mého názoru dostatečně aktivní při výkonu kolizního opatrovnictví, když ponechal v listopadu r. 2013 na úvaze soudu rozsah styku otce s dětmi ve druhém týdnu (nad rámec dohody rodičů). Již v té době měl OSPOD k dispozici např. zprávy od obou rodičů, poznatky o jejich způsobu komunikace, zprávy od PhDr. Š. Jsem přesvědčena o tom, že **OSPOD měl mít jasný názor, zda je v nejlepší zájmu dětí stýkat se s otcem každý týden, anebo ob jeden týden**, ačkoliv neměl k dispozici znalecký posudek, a tento měl soudu sdělit. Zvláště

²⁹² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

²⁹³ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR.

pak je tato otázka citlivá u dětí nízkého věku (zejm. batolecí věk dcery), neboť jejich čas běží jiným tempem než čas dospělých. Kolizní opatrovník měl v souladu s nálezem Ústavního soudu ČR I ÚS 618/2005²⁹⁴ usilovat o to, aby předběžné opatření zajistilo otcí a dětem pravidelný a co nejširší kontakt. V té době již děti s otcem nežily půl roku, čas, který s nimi trávil, byl minimální, upravovaný ad hoc dohodami mezi rodiči, krom prázdninového kontaktu. Podle nálezu Ústavního soudu I ÚS 618/05 předběžné opatření upravující styk rodičů s dětmi musí být použito s ohledem na charakter a význam jím chráněného zájmu, kterým je umožnit i rodiči, který s dítětem trvale nežije, pravidelný a co nejširší kontakt, protože je to právě množství času, ve kterém je možno realizovat i neverbální výchovné působení rodiče.

OSPOD se jako kolizní opatrovník dětí přiklonil k návrhu matky z ledna r. 2014 na zvýšení výživného na syna, což odůvodnil jeho zdravotním stavem, který měl ověřený u pediatra²⁹⁵. OSPOD neuznal za vhodné zvyšovat výživné z důvodu nákladné anglické školky či cest za otcem z důvodu soudní úpravy styku, jak navrhovala matka. **OSPOD v této věci matce nestranil, protože svůj postoj opřel toliko o zdravotní stav dítěte, nikoliv o zvýšené náklady na školku ani na cestování za otcem v rámci soudní úpravy styku.**

Jsem přesvědčena o tom, že kolizní opatrovník má vycházet z doporučení soudem ustanovených znaleců. Soudem určený odborník PhDr. P. doporučil děti svěřit do péče jednoho z rodičů a druhému rodiči zajistit široký styk s dětmi, střídavou výchovu nedoporučil. PhDr. Š. zastává názor, že děti jsou připraveny na rovnocenný podíl otce na péči o ně, že to odpovídá jejich potřebám a že s otcem by měly mít co nejširší styk až do míry střídavé výchovy, případně by mu měly být svěřeny do péče, neustane-li matčino negativní ovlivňování dětí vůči otcí. Porovnáním písemných materiálů od obou autorů lze dojít k závěru, že byt' PhDr. Š. děti několikrát orientačně vyšetřil a provedl několik kontrolních vyšetření, byl si vědom toho, že znalecké zkoumání má větší váhu. **OSPOD proto nepochybil, když nepodpořil návrh na střídavou výchovu a při soudním jednání dne 9. 7. 2014 se dotazoval na toto téma soudního znalce.**

V září r. 2014 vypracoval PhDr. Š. na žádost otce znalecký posudek z oboru dětské psychologie, kterým reaguje na znalecký posudek PhDr. P. a oponuje mu v otázce střídavé výchovy, kterou vnímá jako terapeuticky účinné opatření proti vzniku syndromu zavrženého rodiče. PhDr. Š. však sám vnímá limity svého posudku způsobené neúčastí matky, což vyjadřuje na s. 7 posudku.

²⁹⁴ Ze dne 7. 11. 2006.

²⁹⁵ Telefonát OSPOD ze dne 21. 1. 2014, kdy pediatr sdělil, že syn má oslabenou imunitu.

Při srovnání závěrů obou psychologů **považují pro stanovisko kolizního opatrovníka za stěžejní znalecký posudek PhDr. P.**, kterého soud ustanovil znalcem pro případ dětí Č. PhDr. P. také nezpochybňuje výchovné kvality otce, avšak vyšetření dětí provedl zevrubněji, znalecky zkoumal i matku. Nadto nemohu pominout zprávu z mateřské školy,²⁹⁶ která uvádí, že syn měl učitelce říci, že do dětského centra chodí žalovat s otcem na matku (byť otec namítá, že zaměstnanci školky mají s matkou blízký vztah a vyjádření je zkrácené). Toto tvrzení mohu brát s rezervou, ale nemohu ho pominout a vynechat ve svých úvahách, stejně jako např. vyjádření dětí, které přivedl do dětského centra otec, vykreslující špatnou péči matky o děti.

V této souvislosti je nezbytné zmínit, že soud ustanovil znalce usnesením ze dne 20. 9. 2013, kdy mu uložil, aby znalecký posudek podal soudu ve lhůtě 60 dnů od obdržení spisového materiálu. Kdy byl znalci doručen spisový materiál, není možné ze spisové dokumentace Om zjistit. Z webových stránek www.infosoud.justice.cz vyplývá, že mu spis byl odeslán dne 30. 10. 2013. Znalecká vyšetření se uskutečnila až v termínech 31. 1. 2014, 20. 2. 2014 a 21. 2. 2014, soud poté obdržel znalecký posudek až dne 3. 4. 2014. Od odeslání spisu znalci do doby doručení znaleckého posudku soudu uplynulo přibližně pět měsíců. Ve spisu **jsem nenalezla záznam o tom, že by kolizní opatrovník v zájmu dětí komunikoval v této věci se soudem, že by zjišťoval, v jaké fázi je vypracování znaleckého posudku, případně urgoval jeho vyhotovení.** OSPOD měl dle mého názoru jako kolizní opatrovník dětí usilovat o to, aby soudní znalec rozhodl v soudem určené lhůtě. **OSPOD v pozici kolizního opatrovníka má dbát mj. na to, aby při vypracování znaleckého posudky nedocházelo k průtahům, a za tím účelem může urgovat soud, případně podat i stížnost na soudní průtahy předsedovi soudu.**²⁹⁷

Podle znaleckého posudku PhDr. P. je vhodný co nejširší styk s rodičem, s nímž děti nežijí, a to i ve všedních dnech. Do doby vydání meritorního rozhodnutí ve věci je proto v nejlepším zájmu dětí, aby o ně otec mohl pečovat i během pracovního týdne. K tomuto účelu si pronajal ve Špindlerově Mlýně byt a je ochoten se tam o děti starat. Děti by tedy neměnily mateřskou ani základní školu, jejich třídní kolektiv by zůstal stabilní. Pronajatý byt je v blízkosti bydliště matky,²⁹⁸ tudíž by děti nebyly zatěžovány časově náročnými přesuny.

Ze spisové dokumentace je zjevné, že rodinná situace se stran předávání dětí více zkomplikovala na sklonku r. 2013, kdy si matka pronajala

²⁹⁶ Doručena na OSPOD dne 16. 12. 2013.

²⁹⁷ Na základě ustanovení § 164 o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

²⁹⁸ Údajně v dosahu 5 min. chůze.

byt v horském prostředí a s dětmi se odstěhovala z Prahy do Špindlerova Mlýna. Je možné, že napětí mezi rodiči se vystupňovalo i z toho důvodu, že oba rodiče očekávali pozvání od znalce ke znaleckému zkoumání dětí. Otec zareagoval na změnu bydliště matky s dětmi tím, že si v průběhu r. 2014 pronajal byt nedaleko nového místa bydliště matky s dětmi, kde by o ně mohl pečovat, a v současné době má, podle mých informací, trvalé bydliště také ve Špindlerově Mlýně. Tato jeho snaha přiblížit se dětem, která byla jedním z doporučení ve znaleckém posudku, by měla být zohledněna při úvaze kolizního opatrovníka o dalším uspořádání poměrů dětí.

D – ZÁVĚRY

Ačkoliv jsem v postupu Úřadu městské části Praha 14 jako kolizního opatrovníka neshledala pochybení v zásadních namítaných procesních postupech (otázka střídavé výchovy, příklon k návrhu matky na zvýšení výživného), na základě výše popsanych zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Úřad městské části Praha 14 přesto dopustil pochybení v roli kolizního opatrovníka, a to pouze v dílčích postupech, když:

- nepodpořil návrh otce na vydání předběžného opatření, které by upravilo jeho styk s dětmi každý týden, resp. ponechal v r. 2013 na úvaze soudu, zda umožní každotýdenní kontakt dětí s otcem;
- nevyvinul aktivitu směrem k soudu ve věci vyhotovení znaleckých posudků.

Zprávu o šetření zasílám starostovi Úřadu městské části Praha 14 a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

XIV.

Použité zkratky

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

úřad práce – Úřad práce České republiky

policie – Policie České republiky

Ústavní soud – Ústavní soud České republiky

ochránce/ochránkyně – veřejný ochránce práv

- antidiskriminační zákon** – 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod** – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.
- občanský soudní řád** – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- občanský zákoník** – zákon č. 89/2012 Sb., ve znění zákona č. 460/2016 Sb.
- správní řád** – zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- školský zákon** – zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- trestní řád** – zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád soudní (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod** – sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8, ve znění pozdějších předpisů
- Úmluva o právech dítěte** – sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte, ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí, č. 41/2010 Sb. m. s.
- Úmluva o styku s dětmi** – sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s., Úmluva o styku s dětmi
- zákon o důchodovém pojištění** – zákon č. 155/2006 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- zákon o mediaci** – zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů
- zákon o nelékařských zdravotnických povoláních** – zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících

zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů

zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem – zákon č. 155/2006 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon o pomoci v hmotné nouzi – zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

zákon o sociálních službách – zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

zákon o sociálně-právní ochraně dětí – zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

zákon o státní sociální podpoře – zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

zákon o soudech a soudcích – zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích) ve znění pozdějších předpisů

zákon o výkonu ústavní výchovy – zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

zákon o zdravotních službách – zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

zákon o zvláštních řízeních soudních – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

živnostenský zákon – zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů

Sborník shrnuje naše poznatky z praxe ochránce, zejména z provedených šetření orgánů sociálně-právní ochrany dětí a zařízení pro děti, a to jak na základě individuálních podnětů, tak vlastní iniciativy, a osobních jednání s konkrétními pracovníky. Díky těmto zkušenostem se seznamujeme s každodenní praxí orgánů sociálně-právní ochrany dětí napříč Českou republikou, která mnohdy není jednotná. Jsme si vědomi, že tuto nejednotnost nezřídka přináší specifika dané oblasti (krajská města versus menší obce v příhraničních oblastech, nově vybudované bytové aglomerace versus sociálně vyloučené lokality apod.) a aplikovat obecná doporučení není vždy jednoduché.

Vnímáme, že činnost orgánů sociálně-právní ochrany dětí s postupem doby dosahuje jiných rozměrů, než tomu bylo například před deseti lety, kdy ochránce vydával první sborník zaměřený na tuto oblast. Stejně jako zvyšující se nároky a očekávání kladené na sociální pracovníky. Přesto věříme, že sborník odráží i praktické aspekty a pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí přinese odpovědi na některé otázky i inspiraci ke zkvalitnění jejich práce.

Sborník je v elektronické podobě dostupný na webových stránkách Kanceláře veřejného ochránce práv: www.ochrance.cz (sekce „Další aktivity – Publikace“).

V Brně červen 2017

autorský kolektiv

REJSTRÍK

C

Cochemská praxe 10

D

docházka do dvou základních škol 20

drogová závislost rodičů 34

E

Evropský soud pro lidská práva 30,
56, 78, 117, 120

F

formy péče rodičů o dítě 14

– společná péče 14

– střídavá péče 12, 14, 15n

– široký styk 15, 17

H

hostitelská péče 68

– účel 68

– úskalí 69

K

kojený novorozenec 69

kolizní opatrovník

– procesní práva a povinnosti 86

– výkon 85

M

manipulativní jednání rodiče 26

mediace

– kontraindikace 83

– první mediační setkání 82

– účel 83

mimosoudní dohody 23, 24, 25, 28,

29, 65, 80, 89, 90, 91, 138

N

námítka podjatosti 58, 112, 120, 121,
205, 209

– definice podjatosti 58

– stanovisko ministerstva 58

– zásada rovného postavení účastníků
58

neutrální prostředí 46n, 49

O

ochrana před svévolným zásahem
státu do rodinného života 30

ochránce

– doporučení 69

– kazuistika 25, 29, 42, 47, 52, 77, 78,
81, 83, 86

– vybraná stanoviska 88n

odebrání dítěte z péče 30

– legitimní cíl 31

– předběžné opatření 37

– znění návrhu 36

OSPOD (orgán sociálně-právní

ochrany dětí)

– doporučení odborné poradenské
pomoci 74

– nařizování odborné poradenské
pomoci 76, 81

– odpovědnost za volbu zařízení 39

– partner soudu 85

– prostředník v komunikaci rodičů
24

– role OSPOD jako navrhovatele 35

– role OSPOD v řízení o dávkách 63

– sociální poradenství 60n

– spolupráce s úřadem práce 62

– zajištění asistence 27

– změna příslušnosti 59

P

participační práva dítěte 50n, 163,
164

pěstounská péče 64

– na přechodnou dobu 69, 70

– práva rodičů a pěstounů 64

pěstounské dávky 72

REJSTŘÍK

- souběh pěstounských dávek a předčasného starobního důchodu 70
- podezření na sexuální zneužití 26, 33
- práce s rodinou po odebrání dětí 43
- právo na rodinný život 30
- právo rodičů 17
- provázanost opatření 79
- předběžné opatření
 - důvody prodloužení 37
 - pominutí důvodů 38
 - zrušení 38

R

- rodičovský styk s dítětem svěřeným do péče jiné osoby 29

S

- sanace rodiny 42, 43, 128, 136
- souběh nařizovacích kompetencí 80
- sourozenci 28, 35, 54, 66, 67, 82, 113, 203, 205, 206, 207, 212
 - rozdělení 38, 67, 211
 - společné umístění 41
 - zajištění pravidelného kontaktu 41
- specifické potřeby dítěte 40
 - potřeby dítěte s poruchou chování 40
 - potřeby dítěte s postižením 40
- spory rodičů 19
- stížnost 56
 - posouzení podle obsahu 47
 - postup při šetření 57
- styk dítěte s příbuznými
 - okruh blízkých osob 28
 - okruh příbuzných osob 28
- styk dítěte v pěstounské péči s rodinou 64
 - námitky rodičů, pěstounů a neziskových organizací 65
 - soudní úprava styku 66
 - styk na přechodnou dobu 65
 - vzdálenost bydlišť 65
- styk rodičů s dětmi
 - asistovaný styk 25, 48
 - místo styku 22
 - nepřímý styk 22, 48
 - omezení a zákaz 25, 42

- oprávnění státního zastupitelství omezit či zakázat styk 27
- pravidelný kontakt 42
- právo na informace 23
- přímý styk 48
- rozhodovací pravomoc soudu 48
- rozsah 21

T

- terapie 84
 - zajištění terapie rodičům a dítěti 47

U

- Úmluva o právech dítěte 13, 14, 32, 50, 51, 64, 100, 116, 123, 135, 157, 158, 168, 187, 219
- umístění dítěte do vhodného prostředí 46n
 - dočasnost opatření 47
 - kompetence ředitele zařízení 48
 - podmínka vyčerpání mírnějších opatření 46
 - přiměřenost opatření 46
 - úprava kontaktu s rodiči 47

Z

- zájem dítěte 10, 12, 13, 18, 51, 52, 56, 63, 85, 100, 116, 120, 136, 174, 187, 219
 - hledisko nejlepšího zájmu 16, 36, 51, 52, 56, 58, 87, 90, 196, 208, 213
- zápis dítěte do základní školy 20
- ZDVOP (zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc)
 - dlouhodobé pobyty 40
 - žádost rodičů o umístění dítěte v ZDVOP 45
 - změna péče o dítě 17